

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГОЛУБИЦЬКА НАДІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 378.011.3-051:784:39-029:008(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ЕТНОПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ
ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО НАВЧАННЯ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
Н.О. Голубицькою

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Науковий керівник: **Козир Алла Володимирівна**
доктор педагогічних наук, професор

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Голубицька Надія Олександрівна. Формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – Теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2019.

Зміст анотації

У дисертації досліджено проблему формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання. Актуальність дослідження полягає в створенні таких методик, які б дозволили сформувати в майбутніх учителів музичного мистецтва етнопедагогічну культуру, яка, з одного боку, забезпечувала їх інтелектуально-творчий розвиток на основі системи цінностей українського етносу, а з іншого боку, спрямовувала їх подальшу фахову діяльність на формування в підростаючого покоління компонентів духовності згідно виховних ідеалів української народної педагогіки.

Проведений аналіз дозволив встановити, що феномен культури засвідчує досягнення універсально-історичного розвитку людського суспільства щодо набутих форм організації життєвого простору за рахунок результативності й різноманітності способів діяльності людства (філософський аспект); що культура обумовлює інтеграцію особистісного й соціального у свідомості особистості (психологічний аспект); що зреалізований освітній потенціал уможливорює транслявання культурних досягнень людства в різних галузях його діяльності й актуалізує необхідність формування педагогічної культури, яка забезпечує інтегрування педагогіки в систему загальнолюдської культури (педагогічний аспект); що музично-педагогічна діяльність, забезпечуючи накопичення цінностей музичного

мистецтва, актуалізує необхідність формування в підростаючого покоління музичної культури в якості компонента духовної культури людства (музично-педагогічний аспект). Дослідження сутності та специфіки етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва базується на аксіологічному, діяльнісному та компетентнісному підходах.

Вокально-хорове навчання в дисертації визначено в якості опорного сегменту фахового навчання, а компетентність у галузі вокально-хорової роботи окреслено як важливу складову професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Встановлено, що реалізація потенціалу вокально-хорового навчання щодо формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає не просто ознайомлення студентів із основними принципами української народної педагогіки, методами і засобами етнопедагогічного впливу, а, насамперед, перетворення означених принципів в особистісні переконання студентів у процесі залучення їх до практичної етнопедагогічної діяльності.

У дисертації конкретизовано науково-теоретичну й методологічну бази дослідження, зокрема принципи цілеспрямованості, внутрішніх взаємозв'язків та етнопедагогізації фахового навчання. Етнопедагогічна культура визначена в якості цілісної динамічної системи нерозривно пов'язаних між собою інтелектуально-ціннісного, комунікативно-деонтологічного і креативно-діяльнісного структурних компонентів.

Динамічність системи етнопедагогічної культури обумовлюється наявністю функцій цілеутворення, розуміння та рефлексії, комунікативної функцій, а також функції постановки і розв'язання етнопедагогічних задач, які забезпечують процес сформованості кожного із структурних компонентів від його вихідного стану до кінцевого результату сформованості, а також процес сформованості всієї системи в цілому. Згідно до змісту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва було визначено критерії її сформованості, а саме: ступінь мотиваційної спрямованості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей народної педагогіки; міру сформованості комунікативних

умінь щодо організації творчої взаємодії між учасниками процесу музичного навчання на основі української етнопедагогічної деонтології; ступінь фахової результативності щодо постановки та розв'язання проблем етнопедагогічної діяльності.

Науково обґрунтовано, розроблено й конкретизовано педагогічні умови ефективного формування досліджуваного феномена, до яких належать: фундаменталізація етнопедагогічного базису для розбудови навчального середовища в межах процесу вокально-хорового навчання, етнопедагогічна деонтологізація, інтеграція педагогічного інструментарію вокально-хорового навчання. Педагогічна модель формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва охоплює мету дослідження, підходи (аксіологічний, діяльнісний, компетентнісний); принципи (цілеспрямованості, внутрішніх взаємозв'язків, етнопедагогізації фахового навчання); компонентну структуру (інтелектуально-ціннісний, комунікативно-деонтологічний, креативно-діяльнісний, їх критерії та показники); ефективні методи навчання; педагогічні умови (фундаменталізація етнопедагогічного базису для розбудови навчального середовища в межах процесу вокально-хорового навчання, етнопедагогічна деонтологізація, інтеграція педагогічного інструментарію вокально-хорового навчання); розроблену методику (організаційний, продуктивно-практичний, порівняльно-оцінювальний, узагальнюючий етапи), що загалом становить повний технологічний цикл.

За результати діагностування рівнів сформованості етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва на констатувальному етапі дослідження встановлено перевагу середнього та низького рівнів сформованості досліджуваного феномена. Порівняння узагальнених експериментальних результатів дозволяє стверджувати про наявність невідповідності між високою оцінкою значущості поставленої проблеми переважною більшістю респондентів і реальним станом сформованості досліджуваного феномена.

Експериментально перевірено ефективність розробленої методики формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання відповідно до організаційного, продуктивно-практичного, порівняльно-оцінювального та узагальнюючого етапів. На організаційному етапі було визначено основні напрямки, мету й завдання, а також загальний обсяг методичного інструментарію для перевірки методики формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музики в процесі вокально-хорового навчання.

На продуктивно-практичному етапі було окреслено й упроваджено спеціально розроблену сукупність методів і засобів етнопедагогічного впливу, поєднаних із формами, методами і засобами мистецького навчання, а саме: практично-дійові, навіювальні, переконувальні методи української народної педагогіки, провідні засоби української етномузичної педагогіки – музичний фольклор та національне класичне музичне мистецтво, методи евристичної бесіди, евристичного полілогу, навчальної дискусії, методи колективного обговорення, оцінювання й ранжування успішності використання етнопедагогічного інструментарію під час уроків музичного мистецтва, рекомендація до участі в конкурсах та концертах, метод роз'яснення значущості етнопедагогічних знань для підвищення результатів вокально-хорового навчання, метод інсценізації українських народних пісень, метод поточного та підсумкового контролю, методи демонстрації музичного твору та художньої ілюстрації словесних пояснень, словесні методи бесіди та розповіді, підготовка та виконання студентами наукових та музично-просвітницьких заходів (доповідей, лекцій-концертів тощо), участь студентів у якості модераторів означених заходів, методи мистецького вправлення, засоби вербальної та невербальної комунікації, методи, засоби й прийоми розвитку імпровізаційних умінь, творчі завдання, інтерактивні методи та інше.

На порівняльно-оцінювальному етапі за допомогою методів порівняльного аналізу, співставлення отриманих статистичних даних щодо покомпонентної сформованості етнопедагогічної культури майбутніх

учителів музики в процесі вокально-хорового навчання було визначено ефективність запропонованого методичного забезпечення для кожного із структурних компонентів. На узагальнюючому етапі шляхом застосування методів аналізу, порівняння контрольних зрізів та наукового узагальнення отриманих статистичних даних під час констатувального і формувального експерименту досліджено динаміку формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання в цілому.

За результатами порівняльного аналізу статистичних даних можна упевнено констатувати ефективність розробленого й упровадженого педагогічного інструментарію. Отриманні результати свідчать про вірність сформульованих педагогічних умов формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання, про ефективність розробленої та впровадженої поетапної методики. Отже, доцільно констатувати, що запропонована методика може бути використана в процесі вокально-хорового навчання у вищих музично-педагогічних навчальних закладах України, а також адаптована для процесів інструментальної та музично-теоретичної підготовки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Голубицька Н.О. Етнопедагогічна культура майбутніх учителів музичного мистецтва як система і цілісність /Голубицька Н.О. //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського: педагогічні науки. - № 2 (61). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. – С. 76-81.

2. Голубицька Н.О. Рівні сформованості етнопедагогічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів /Голубицька Н.О. //Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. - Серія 14. Теорія і

методика мистецької освіти: зб. наук. праць. – Вип. 25 (30). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. – С. 91-95.

3. Голубицька Н.О. Діагностика ставлення майбутніх учителів музики до проблеми формування етнопедагогічної культури у процесі фахового навчання /Голубицька Н.О. //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: педагогічні науки. - №3 (62). Том 2. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. – С. 69-72.

4. Голубицька Н.О. Педагогічні умови формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової діяльності /Голубицька Н.О. //Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти: зб. наук. пр.: наукове електронне видання. – Вип. 8. – Слов'янськ: ДДПУ, 2017. - С. 55-61. ISSN 2414-9292

5. Голубицька Н.О. Основні функції етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського /Голубицька Н.О. //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: педагогічні науки. - № 4 (63). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. – С. 95-102.

6. Голубицькая Н.А. Специфика этнопедагогической подготовки будущих учителей музыкального искусства /Голубицькая Н.А. //Valorificarea strategiilor inovationale de dezvoltare a invamantului artistic contemporan /coord: Tetiana Bularga. – Balti. S.n.: Tipogr.: «Indigou Color», 2018. – С. 231-237.

7. Голубицька Н.О. Системний підхід до формування етнопедагогічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів /Голубицька Н.О. //Сучасні проблеми виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін: матеріали всеукраїн. наук.-практичної конференції [під ред. А.Козир, К.Щедролосоєва. – Вип. 2. – Херсон: ХДУ, 2017. - С. 91-94.

8. Голубицька Н.О. Сутність етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва /Голубицька Н.О. //Сучасна мистецька освіта: матеріали II міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. – С. 111-115.

ABSTRACT

Holubytska Nadiia. Formation of ethno-pedagogical culture of the future teacher of musical art in the process of vocal and choral education. - Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of the candidate of pedagogical sciences for the specialty 13.00.02 - Theory and Methods of Musical Education. - National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. - Kiev, 2019.

Content annotations

In the thesis the problem of the formation of the ethnopedagogical culture of the future teacher of musical art in the process of vocal and choral studies is investigated. The relevancy of the research lies in the creation of methods that would allow to form in the future musical art teachers the ethno-pedagogical culture, which, on the one hand, would provide an intellectual and creative development based on the system of Ukrainian ethnos values, and on the other hand, directed their further professional activity on forming in the rising generation components of spirituality according to educational ideals of Ukrainian folk education.

The analysis revealed that the phenomenon of culture certifies the achievement of the universal historical development of the human society of gained forms of organization of the living space at the expense of effectiveness and diversity of the human activities (philosophical aspect); that the culture causes the integration of the personal and social aspects in the personality's mind (psychological aspect); that the implemented educational potential makes it possible to broadcast the cultural achievements of humanity in different fields of activities and actualizes the necessity of forming a pedagogical culture that provides the integration of pedagogy in the system of universal culture (pedagogical aspect); that musical and pedagogical activities, providing the accumulation of the musical art values, actualizes the necessity of forming in growing up generation a musical culture as a spiritual component of the human

culture (musical and pedagogical aspect). The research of the essence and specificity of the ethno-pedagogical culture of the future musical art teacher is based on the axiological, activity and competency-based approaches.

In the dissertation, the vocal chorus studying is defined as a pillar segment of professional training, but competence in the field of vocal and choral training is defined as an important part of the professional competence the future musical art teachers. It was established that the realization of the potential of vocal-choral learning of forming the ethno-pedagogical culture of the future musical art teachers implies not just the acquaintance of students with the basic principles of Ukrainian folk pedagogy, methods, and means of ethno-pedagogical influence, but the transformation of designated principles in personal belief of the students in the process of engaging them to the ethno-pedagogical activities.

In the dissertation are concretized the scientifically theoretical and methodological bases of the research, in particular, principles of the purposefulness, internal interconnections, and ethno-pedagogy of the professional training. Ethno-pedagogical culture is defined as an integral dynamic system of the inseparably related intellectually valuable, communicatively deontological and creatively active structural components.

The dynamic of the system of the ethno-pedagogical culture is conditioned by the availability of the goal-formation functions, understanding and reflection functions, communicative functions as well as functions of setting and solving ethno-pedagogical tasks which provide the process of forming each of the structural components from it's the initial state to the final result of the formation, as well as the process of formation of the whole system. According to the content of ethno-pedagogical culture of the future musical art teacher were defined the criteria of its formation, namely: the degree of motivational orientation of the future musical art teacher of adoption of the system of values of the folk pedagogy; the measure of the formation of communicative abilities of organizing the creative interactions between participants of the musical learning process based on Ukrainian ethno-pedagogical deontology; the degree of professional performance on the formulation and solving of the problems of ethno-pedagogical activities .

It was scientifically substantiated, developed and concretized pedagogical conditions of the effective formation of the investigated phenomena, which include: fundamentalization of the ethno-pedagogical basis for the development of the educational environment within the process of vocal-choral education, ethno-pedagogical deontologization, integration of a pedagogical toolkit of vocal-choral education. The pedagogical model of forming the ethno-pedagogical culture of the future musical art teachers covers the purpose of the research approaches (axiological, activity, competence); principles (purposefulness, internal interconnections, ethno-pedagogy of the professional training); component structure (intellectually valuable, communicatively deontological and creatively active, their criteria and indicators); effective methods of training; pedagogical conditions (fundamentalization of the ethno-pedagogical basis for the development of educational environment within the process of vocal-choral education, ethno-pedagogical deontologization, integration of pedagogical vocal-choral training toolkit); the developed methodology (organizational, productively practical, comparatively appraisal, generalization stages) that in general, is the complete technological cycle.

Based on the results of diagnosing levels of formation of the ethno-pedagogical culture of the future musical art teacher on the observing stage of the research, it was found the advantage of the medium and low levels of formation of the investigated phenomenon. The comparison of the generalized experimental results allows affirming the existence of inconsistency between a high estimate of the significance of the stated problem by most of the respondents and the real state of formation of the investigated phenomenon.

The effectiveness of the developed method of forming the ethno-pedagogical culture of the future musical art teachers in the process of vocal-choral learning by organizational, productively practical, comparatively appraising and generalization stages was experimentally checked. On the organizational stage were defined the main directions, goals, and objectives as well as the overall volume of methodical tools for checking the method of forming the ethno-pedagogical culture of the future musical art teachers during the vocal-choral training.

At the productively practical stage, was outlined and implemented a specially developed methods and tools of ethno-pedagogical impact combined with forms, methods and means of artistic training, namely practical- active, suggestive, persuasive methods of Ukrainian folk pedagogy, leading means of Ukrainian ethnomusical pedagogy - musical folklore and national classical musical art, methods of heuristic conversation, heuristic polylogue, educational discussion, methods of collective discussion, evaluation and ranking of the success using ethno-pedagogical toolkit during musical art lessons, recommendation for participation in contests and concerts, method of explanation of the significance of the ethno-pedagogical knowledge for boosting the results of vocal-choral learning, the method of staging Ukrainian folk songs, method of current and final control, methods of demonstrations of a musical work and art illustration of verbal explanations, verbal methods of conversations and stories, preparation and fulfillment by students of scientific and musical-educational events (presentations, lectures, concerts etc.), participation of students as moderators in designated activities, methods of artistic exercises, means of verbal and nonverbal communication, methods and means of developing the improvisational skills, creative tasks, interactive methods and others.

According to comparative results of the analysis, we can state the efficiency of the developed and implemented teachers toolkit. The results show the accuracy of the formulated pedagogical conditions of the formation of the ethno-pedagogical culture of the future musical art during vocal and choral training, the effectiveness of the developed and implemented step-by-step methodology . So, it's advisable to state that the proposed method can be used in the process of vocal-choral learning in the higher musical and pedagogical educational establishments in Ukraine, as well as adapted for instrumental and musical theoretical training processes.

ЗМІСТ

АННОТАЦІЯ	2
ВСТУП	14
РОЗДІЛ I Науково-теоретичні основи етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва	21
1.1. Сутність та специфіка етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у контексті аксіологічного, компетентнісного та діяльнісного підходів	21
1.2. Етнопедагогічний потенціал вокально-хорового навчання в процесі формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва	
Висновки до розділу I	60
Список використаних джерел до розділу I	72
РОЗДІЛ II Компонентна структура та рівні сформованості етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва	86
2.1. Етнопедагогічна культура майбутніх учителів музичного мистецтва як цілісна система компонентних складових	86
2.2. Діагностування рівнів сформованості етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання	112
Висновки до розділу II	138
Список використаних джерел до розділу II	146
РОЗДІЛ III Поетапна методика формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва	153
3.1. Педагогічні умови формування етнопедагогічної культури студентів вищих музично-педагогічних навчальних закладів як основа організації експериментального вокально-хорового навчання	153

3.2. Перевірка ефективності методики формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання на основі порівняльної динаміки результатів експериментальної роботи	168
Висновки до розділу III.	223
Список використаних джерел до розділу III	234
ВИСНОВКИ	241
ДОДАТКИ	245

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Динамічність та складність соціокультурних процесів сучасної України, серед яких важливе місце займають процеси реформування системи вищої мистецької освіти, потребують відповідних ціннісних основ, на фундаменті яких означені процеси зможуть продемонструвати високу результативність. Мова йде не лише про результативність у галузі набуття майбутніми вчителями музичного мистецтва професійної компетентності, але й про результативність у царині формування особистості сучасного вчителя, здатного до провадження провідної місії – формування модерної української нації як повноцінного суб'єкта й активного рушія розвитку світової спільноти. Адже в такий відповідальний період розвитку української державності, як сьогодні, особливо актуалізується й динамізується спрямованість української педагогічної думки на відновлення й переосмислення виховних ідеалів українства, закладених українською народною педагогікою ще з прадавніх часів. Саме цінності й виховні ідеали української народної педагогіки і стали фундаментом для створення визначного світового феномена – феномена української національної духовної й матеріальної культури.

Осмислення сучасними вітчизняними науковцями – філософами, педагогами, мистецтвознавцями (В.Андрущенко, Г.Волинка, С.Гончаренко, А.Іваницький, А.Козир, Н.Коротєєва, Л.Куненко, Г.Лозко, Ю.Руденко, М.Стельмахович та ін.) пріоритетної фундаментальної значущості національної культури для напрямків, темпів і якості освітньої політики в цілому, розвитку її нормативно-правової бази, науково-теоретичних, методологічних засад і методичного забезпечення, обумовлює визначення української народної педагогіки, що концентрує в собі систему цінностей українського етносу, в якості однієї з засадничих констант вітчизняної педагогіки вищої школи.

У той же час, проблематика національно-культурного розмаїття та самовираження, висвітлена ЮНЕСКО у «Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження», є підтриманою в Україні на законодавчому рівні, зокрема, в нормативно-правовій базі, розробленій МОН. Концептуальні положення розвитку вітчизняної освіти, викладені в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», в «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» тощо, передбачають не тільки підвищення якості освіти, професійного рівня педагогічних кадрів на основі її невіддільності від національного ґрунту, але й творчу взаємодію різних освітньо-педагогічних систем, що базуються на розмаїтті культур різних етносів.

Зважаючи на важливість значення культур різних етносів для розбудови національних освітніх систем, їх взаємодії та взаємозбагачення, перед українською сучасною педагогікою мистецтва постає завдання – створити такі методики, які дозволили б сформувати в майбутніх фахівців-музикантів культуру, яка, з одного боку, забезпечувала б їх інтелектуально-творчий розвиток на основі системи цінностей українського етносу, а з іншого боку, спрямовувала їх подальшу фахову діяльність на формування в підростаючого покоління компонентів духовності згідно виховних ідеалів української народної педагогіки. Саме такою культурою, яка ґрунтується на системі цінностей української народної педагогіки, володіє її методами та засобами, є етнопедагогічна культура, що складає феномен нашого дослідження. Отже, недостатнє науково-теоретичне обґрунтування й методичне розроблення сприяли вибору теми дослідження *«Формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі вокально-хорового навчання»*, а також обумовили його актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація входить до плану наукових досліджень кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування Факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова і складає частину наукового напрямку

«Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів музичного мистецтва» в аспекті мистецької освіти. Тема дисертації затверджена Вченою радою НПУ імені М.П.Драгоманова (протокол № 12 від 05.04.2017 р).

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати, експериментально перевірити та впровадити методіку формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Об'єкт дослідження – процес вокально-хорового навчання студентів вищих музично-педагогічних навчальних закладів.

Предмет дослідження – методіка формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Відповідно до мети було визначено такі **завдання** дослідження:

- на основі аналізу науково-теоретичних джерел з досліджуваної проблеми розкрити та визначити сутність та специфіку етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у контексті аксіологічного, діяльнісного та компетентнісного підходів;

- визначити етнопедагогічний потенціал вокально-хорового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва;

- визначити компонентну структуру, критерії, показники та рівні сформованості досліджуваного феномена;

- визначити і теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокально-хорового навчання;

- розробити та запровадити в процес вокально-хорового навчання методіку формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, а також експериментально перевірити її ефективність.

Методологічну основу дослідження складають методологічні принципи наукового пізнання; концептуальні положення філософії, педагогіки, психології, музикознавства щодо проблематики різних видів культури як соціально-суспільного феномена і, зокрема, етнопедагогічної культури в контексті концепцій української етнософії та етнопедагогіки; сучасні концепції розвитку та реформування системи освіти України.

Теоретичну основу дослідження становлять науково-теоретичні концепції щодо фахового навчання учителів у контексті етнопедагогіки, етнопсихології та етнософії (Г.Виноградов, Г.Волков, Л.Дробіжева, В.Коротєєва, В.Кукушин, Ю.Руденко, М.Стельмахович, С.Стефанюк, Є.Сявавко, К.Ушинський, Я.Ханбіков та ін.); положення та провідні ідеї з проблематики аксіологічного аспекту дослідження культури (А.Арнольдів, О.Джиоев, С.Гончаренко, Д.Куненко, Н.Павлюк, О.Хоружа, Н.Чавчавадзе, Л.Челідзе та ін.); теоретичні розробки у сфері формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів (В.Ніколаєв, Л.Северінова, О.Хоружа, М.Харитонов та ін.); психологічні теорії щодо формування й розвитку емоційно-інтелектуальної сфери особистості (О.Брушлінський, Л.Виготський, В.Войшвілло, П.Гальперін, А.Гетьманова, Н.Густяков, Д.Завалішина, В.Загвязинський, М.Кашапов, Н.Кузьміна, Ю.Кулюткін, О.Леонтєєв, М.Мамардашвілі, Н.Нагорна, Р.Немов, Ж.Піаже, С.Рубінштейн, В.Сластьонін, В.Шадриков, В.Шахов); концепції з теорії мистецької освіти (А.Болгарський, А.Козир, Л.Куненко, Г.Падалка, В.Орлов, О.Ростовський, Г.Побережна, О.Рудницька, В.Шульгіна, О.Щолокова).

Методи дослідження. Для досягнення мети під час розв'язання поставлених завдань було задіяно сукупність теоретичних методів, емпіричних методів, а також методів математичної статистики. Теоретичні методи: систематизація та аналіз науково-теоретичної літератури з досліджуваної проблеми, термінологічно-змістовий аналіз етнопедагогічної культури, конкретизація сутності й специфіки досліджуваного феномена, його системно-структурний аналіз і абстрагування структурних компонентів; наукове узагальнення описової методичної моделі формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання; контент-аналіз звітної документації, отриманої під час проведення поточного модульного та підсумкового контролю у вищих музично-педагогічних ВНЗ. Емпіричні методи: діагностувальні (письмові й усні опитування, анкетування, діагностично-творчі завдання, бесіди, тестування, інтерв'ювання); оцінювальні (експертне

оцінювання, самооцінювання, самозвітування); обсерваційні (опосередковане педагогічне спостереження). Методи математичної статистики: математичне обрахування (в абсолютних і відсоткових значеннях) рівнів сформованості структурних компонентів етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, а також сформованості досліджуваного феномена в цілому; математичне обрахування результатів порівняльного аналізу вищезазначених рівнів сформованості в контрольних та експериментальних групах, а також до і після проведення формувального експерименту.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- розкрито сутність і специфіку етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва;
- розроблено компонентну структуру цього феномена;
- окреслено критерії, показники та рівні сформованості етнопедагогічної культури студентів вищих музично-педагогічних навчальних закладів;
- розроблено педагогічні умови її формування в контексті їх вокально-хорового навчання;
- розроблено етапи формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання.

Уточнено:

- етнопедагогічний потенціал вокально-хорового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва;
- значення аксіологічного, діяльнісного та компетентнісного підходів у формуванні етнопедагогічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів;
- сутність спілкування студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів із зразками українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва;
- поняття «етнопедагогічна діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва».

Подальшого розвитку дістали:

- особливості вокально-хорового навчання в аспекті системи цінностей української народної педагогіки;

- методика мистецького навчання на основі впровадження засобів української народної педагогіки.

Практичне значення одержаних результатів та висновків дисертаційного дослідження полягає у впровадженні в процес фахової підготовки та підтвердженні ефективності поетапної методики формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання згідно розроблених педагогічних умов та описової методичної моделі; у використанні результатів, висновків та інших матеріалів дисертаційної роботи для розроблення й оновлення типових і робочих навчальних програм з курсів «Народознавство і музичний фольклор України», «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Виробнича педагогічна практика з музики», «Практикум з кваліфікації», «Методика викладання дисциплін кваліфікації» та ін.; у використанні результатів, висновків та інших матеріалів дисертаційної роботи для розроблення підручників та навчально-методичних посібників з теорії та методики вокально-хорового навчання, з музичної фольклористики та ін.; для провадження подальших наукових досліджень з проблематики етнопедагогіки загалом і етномузичної педагогіки зокрема.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Положення і висновки дисертації були обговорені та здобули позитивну оцінку на міжнародних науково-практичних конференціях: «Педагогічні читання пам'яті професора О.П. Рудницької» (Київ, 2017-2018); «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2017); «Мистецька освіта в Україні: проблеми теорії і практики» (Київ, 2016); «Сучасні проблеми виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін» (Херсон, 2017), на Міжнародній науково-практичній конференції «Становлення стратегії інноваційного розвитку сучасної художньої освіти» (Бельц, Молдова, 2018); I та II Міжнародних науково-практичних читаннях пам'яті академіка Анатолія Авдієвського (2016-2017), та на щорічних звітних науково-практичних

конференціях професорсько-викладацького складу, аспірантів і докторантів Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Київ, 2016-2017). Обговорення результатів дослідження здійснювалось на засіданнях кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/1989 від 27.12. 2018 р.), ДВНЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка №2530/17 від 08.10. 2018 р.), ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет (довідка № 68-19-94 від 31.01. 2019 р.).

Вірогідність і аргументованість результатів дисертаційного дослідження зумовлена теоретико-методологічним обґрунтуванням основних положень; філософським, психолого-педагогічним, музикознавчим та етнопедагогічним аспектами розгляду досліджуваного феномена; використанням комплексного педагогічного інструментарію, що інтегрує методи мистецького навчання; отриманими результатами кількісної й якісної перевірки ефективності розробленої й упровадженої авторської методики.

Публікації. Згідно із темою дисертації її основні науково-теоретичні положення, методичні розробки й висновки впроваджено у 8 одноосібних публікаціях. З них 5 статей представлено в провідних фахових виданнях з педагогіки й 1 стаття в зарубіжному науковому виданні.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з розділів, списків використаних наукових джерел до кожного з розділів (250 найменувань, з яких 20 – іноземними мовами), загальних висновків та додатків. Повний обсяг тексту дисертації складає 259 сторінок, з них 195 сторінок основного тексту. Робота містить 18 таблиць, 3 рисунки, що разом з додатками становить 36 сторінок.

РОЗДІЛ І

Науково-теоретичні основи етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва

1.1. Сутність та специфіка етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті аксіологічного, компетентнісного та діяльнісного підходів

З метою визначення сутності, з'ясування специфіки та конкретизації характерних особливостей етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва доцільним є здійснення комплексного термінологічно-змістового аналізу досліджуваного феномена, що включає аналіз відповідного комплексу понять. До цього комплексу входять, з одного боку, поняття «культура», «педагогічна культура», «музична культура» тощо, а з іншого боку, поняття «етнопедагогіка», «народна педагогіка», «етномузична педагогіка», «засоби народної педагогіки», «методи народної педагогіки» тощо.

Розглядаючи поняття «культура» як загальнометодологічне поняття, слід зауважити, що свій внесок у наповнення його змісту зробили науковці багатьох галузей, зокрема, філософи (В.Андрущенко, Г.Волинка, Н.Данилевський, Н.Мозгова, Е.Тайлор, А.Тойнбі, Дж. Фребер, О.Шпенглер та ін.), психологи (С.Гессен, В.Давидович, О.Леонтьєв, І.Лернер, Ю.Лотман, Е.Маркарян, С.Рубінштейн, Є.Шиянов та ін.), педагоги (А.Барабанщиков, Є.Белозерцев, С.Гончаренко, І.Ісаєв, Н.Мойсеюк, Г.Нагорна, В.Шахов та ін.), дослідники в галузі теорії та методики музичного навчання (А.Болгарський, А.Козир, Л.Куненко, Н.Павлюк, Г.Побережна, О.Хоружа, В.Шульгіна, О.Щолокова та інші.).

Визначення поняття культури у філософському аспекті окреслює цей феномен у якості «...історично визначеного рівня розвитку людства, творчих сил і здібностей людини, втілений у формах організації життя й діяльності»

[82,202], в якості «... спрямованості на безмежність й універсальність людського розвитку» [112, 350].

Е. Тайлор, визначаючи поняття культури у філософському аспекті, окреслює цей феномен з позицій результативності й різноманітності способів діяльності людства в цілому, яким відповідають різноманітні форми культури. Причому людство потрактовується в якості єдиного колективного суб'єкта діяльності [104].

Психологічний аспект поняття «культура», окреслений у психологічному словнику, визначає це поняття в якості «...сукупності матеріальних, виробничих, політичних, естетичних і духовних досягнень людства», на базі якої уможливується як соціальне, так і психологічне становлення особистості [75], [76].

Також психологічний аспект визначення цього поняття уособлює інтеграцію особистісного й соціального у свідомості певної людини. Царина особистісного охоплює емоційно-почуттєву, інтелектуальну, духовну, психолого-фізіологічну культуру конкретної людини. У той час, як царина соціального включає політично-правову, естетично-моральну, економічну, родинно-побутову культуру особистості. Інтегруючою ланкою взаємозв'язку виступає особистісна культура життєвого самовизначення [119].

Педагогічний аспект дослідження поняття «культура», поданий в «Українському педагогічному енциклопедичному словнику», конкретизує це поняття з позицій «...сфери духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості...», яка визначає «...рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності» [24,248]. Зреалізований освітній потенціал особистості, що є визначним сегментом її культури, уможливує транслювання культурних досягнень людства у різних галузях. І.Лернер наполягає на тому, що саме культура є джерелом набуття будь-якої освіти, адже «...міра навченості особистості обумовлена обсягом засвоєного змісту культури [33,126].

Педагогічний аспект дослідження феномена культури є неможливим без розгляду поняття «педагогічна культура». Є.Бондаревська розглядає поняття «педагогічна культура» з позицій інтегрування педагогіки в якості важливого елемента в систему загальнолюдської культури. Дослідниця визначає педагогічну культуру як «...якісну характеристику не тільки особистостей окремих педагогів, батьків та інших людей, що займаються навчанням та вихованням, але й життєдіяльності й виховних відносин у цілому. Складаючи частину загальної культури, вона безпосередньо пов'язана з економічною, моральною, естетичною, політичною та іншими сторонами культури суспільства. Як явище суспільного життя педагогічна культура являє собою складну ієрархізовану динамічну систему, компонентами якої є різні рівні педагогічної практики, в тому числі, і педагогічна майстерність» [20,6]. На думку А.Барабанщикова, педагогічна культура засвідчує наявність у педагога світового педагогічного досвіду, здатність до педагогічного самовдосконалення, а також досягнутий рівень розвитку власної особистості [17].

Музично-педагогічний аспект розгляду поняття «культура» передбачає розгляд поняття «музична культура» в якості компонента духовної культури людства, що засвідчує високий рівень розвитку музичних здібностей людини, здатність до осмисленого художнього сприймання зразків музичного мистецтва, вміння інтонаційно мислити, а також наявність художнього смаку і здатність до створення музичних цінностей [17].

У цьому контексті слід зауважити, що саме набуття учнями на уроках музичного мистецтва музичної культури як важливого сегменту духовної культури є провідною метою музичного навчання та виховання на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі. Е.Абдулін, О.Абдуліна наполягають на фундаментальному значенні для формування музичної культури накопичення цінностей музичного мистецтва. Причому, на думку дослідників, рівень сформованості музичної культури є прямо пропорційним мірі засвоєності особистістю означених цінностей [2], [4].

Етнопедагогічний аспект розгляду поняття «культура», втілений у феномені «етнопедагогічна культура», на формування якого в учителів музичного мистецтва спрямоване наше дослідження, було висвітлено в наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зокрема, цієї проблеми торкались В.Ніколаєв, Н.Павлюк, Л.Северінова, В.Ханбіков, М.Харитонов, О.Хижна, О.Хоружа, Сюй Цзяюй та ін.

Для конкретизації сутності та специфіки поняття «етнопедагогічна культура» доцільно розкрити зміст понять «етнопедагогіка», «народна педагогіка», «етномузична педагогіка», «засоби народної педагогіки», «методи народної педагогіки» тощо. Отже, почнемо з порівняльного аналізу понять «етнопедагогіка» та «народна педагогіка». Адже ряд дослідників-українознавців, до якого належать Г.Горинь, Р.Кирчів, С.Павлюк, Ю.Руденко, М.Стельмахович, Є.Сявакко, вважає, що ці поняття є тотожними. З іншого боку, вчені Г.Волков, С.Гончаренко, Н.Павлюк, Л.Северінова, М.Харитонов, О.Хоружа, зазначаючи про нерозривний взаємозв'язок цих понять, визначають народну педагогіку предметом вивчення етнопедагогіки.

Так С.Гончаренко визначає етнопедагогіку як «...науку про народну педагогіку», яка «...досліджує досвід народу, з'ясовує можливості і ефективні шляхи реалізації прогресивних педагогічних ідей народу в сучасній науково-педагогічній діяльності, досліджує способи встановлення контактів народної педагогічної мудрості з педагогічною наукою, аналізує педагогічне значення тих чи інших явищ народного життя і з'ясовує їх відповідність чи невідповідність сучасним завданням виховання» [24,161].

О.Хоружа окреслює українську етнічну педагогіку як науку, що вивчає надбання українського народу в сфері навчально-виховної мудрості в якості педагогічної системи, створеної на основі перевірених практикою емпіричних знань, умінь і навичок. Дослідниця стверджує, що українська етнічна педагогіка забезпечує розвиток якостей особистості, притаманних українському етносові згідно паритету його виховних ідеалів, ґрунтуючись на принципах і засобах української народної педагогіки. Причому предметом етнопедагогіки є педагогіка українського народу як сукупність педагогічних

знань і виховного досвіду, що формувалась історично одночасно з українським етносом і є складовою його культури.

Також автором розроблено визначення української етномузичної педагогіки як науки, що вивчає досвід українського народу в сфері музично-естетичного виховання, і є сегментом української етнічної педагогіки, забезпечуючи всебічний розвиток особистості шляхом застосування різноманітних жанрів українського музичного фольклору [114].

Г.Волков, який першим увів термін «етнопедагогіка» за радянських часів у 1961 році, здійснюючи порівняльний аналіз понять «етнопедагогіка» і «народна педагогіка», також стверджував, що народна педагогіка складає предмет етнопедагогіки як науки [23]. На таких же наукових позиціях стоїть В.Ніколаєв, який вважає, що етнопедагогіка не тільки вивчає українську народну педагогіку, але й володіє інструментарієм для формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя [60].

У той же час, здійснення сензитивно-граматичного аналізу поняття «етнопедагогіка» дозволяє стверджувати про змістову близькість, практичну тотожність цього поняття й поняття «народна педагогіка». Адже поняття «етнопедагогіка» граматично синтезує в собі дві основи, перша з яких – «етно» (ethno), а друга – «педагогіка». Перша основа «етно» є смислоутворюючою для поняття «етнос» (ethnos), яке широко використовується в значенні «народ». Енциклопедія історії України надає точний переклад з давньогрецької слова «етнос», значення якого відповідає значенню слова «народ»: «етнос (від грецького «народ») – стала група людей, що історично склалася, усвідомлює свою єдність поза економічним, соціальним, політичним та конфесійним поділом та має спільні етнічно маркуючі ознаки. За значенням є близьким до поняття «народ» [30,167].

Б.Попов, ставлячи знак рівності між поняттями «народ» і «етнос», визначає етнос як «... соціокультурну форму організації індивідного і надіндивідного життя», яка характеризується «...значним поширенням ... механізмів біосоціального автоматизму – традицій, звичаїв, ритуалізованих форм поведінки. Саме механізми автоматизму й домінування

культуровітальної організації над індивідом надають етносоціальної високої стабільності його існування» [73,14]. Г.Лозко конкретизує це поняття як «кровноспоріднену географічну та культурно-історичну спільноту людей на будь-якому етапі етногенезу» [38,16].

Отже, цілком логічним є те, що перша основа терміну «етнопедагогіка» - «етно» (ethno), несе смислове навантаження в сенсі ознаки «народний» і широко застосовується в усталених виразах на кшталт «народна медицина», «народна освіта», «народна музика», «народна школа» тощо. Таким чином, не стане винятком постановка знака рівності між поняттями «етнопедагогіка» та «народна педагогіка». Про тотожність обох понять зазначає Ю.Руденко, який обґрунтовує свою думку тотожним тлумаченням їх змісту [87]. Є.Сявавко також констатує про повну сумісність означених понять на основі взаємовиявлення емпіричних народних педагогічних знань у народно-педагогічних традиціях [103]. У той же час, за твердженням Г.Гориня та С.Павлюка також «..народна педагогіка (етнопедагогіка) – це емпіричні знання народу про виховання. Обидва поняття – народна педагогіка та етнопедагогіка – збігаються...» [67,194].

Спираючись на сензитивно-граматичний аналіз, ми погоджуємось із науковою позицією вчених Г.Гориня, Г.Лозко, С.Павлюка, Б.Попова, Ю.Руденка, Є.Сявавко та ін. щодо тотожності, сумісності та нерозривного взаємозв'язку понять «народна педагогіка» та «етнопедагогіка», оскільки рівень кореляції означених понять є вельми високим. Отже, слід зауважити, що поняття на кшталт «етнопедагогічні методи» та «методи народної педагогіки», «етнопедагогічні засоби» та «засоби етнопедагогіки», «етнопедагогічні цінності» та «цінності народної педагогіки» також будемо вважати тотожними.

Дослідження емпіричних педагогічних знань українського народу, втілених у фольклорних творах, започаткував у 1857 році О.Духнович – відомий фольклорист, знавець народних традицій і педагог. Саме О.Духнович вперше в Україні започаткував вживання поняття «народна педагогіка». У ХХ столітті у вітчизняній педагогіці народно-педагогічною

спадщиною займався К.Ушинський, який вважав народну педагогіку результатом колективного педагогічно-творчого внеску багатьох поколінь українців [109].

Визначення української народної педагогіки окреслюють цей феномен з різних позицій, підкреслюючи його багатогранність, зокрема:

- в якості «...галузі емпіричних знань і народного досвіду, які виражаються в панівних у народі поглядах на на мету й завдання виховання, в сукупності народних засобів, умінь та навичок виховання й навчання» (Гончаренко С.У.) [28,307];

- в якості «...системи педагогічних знань і досвіду народу, яка розкриває його погляди на мету, завдання, зміст, форми і методи навчання та виховання в дусі культурно-історичного розвитку рідного народу, вітчизняних виховних традицій» (Руденко Ю.Д.) [87,17];

- в якості транслятора «...наступним поколінням соціального досвіду, норм поведінки і суспільних традицій...» щодо їх виявлення «...у моральних законах і звичаях, закріплених у національно-культурних традиціях» (Сердюк О.В.) [94,111];

- в якості педагогічної системи українського народу, в якій «...ідеал довершеної людини репрезентується образом українського козацтва, який ... перед усім світом заманіфестував волелюбність українського народу, нескореність національного духу...» (Стельмахович М.Г.) [102,52].

Таким чином, наведені вище визначення дозволяють констатувати, що українська народна педагогіка є гарантом духовного й матеріального буття українського народу, забезпечує формування українського національного характеру, а також здійснює свій вплив у моральному, естетичному, релігійному, комунікаційному та інших напрямках виховання та навчання.

Проведення комплексного термінологічно-змістового аналізу комплексу понять, що включає поняття «культура» у філософському, психологічному, педагогічному, музикознавчому аспектах, а також поняття «етнопедагогіка», «народна педагогіка», «етномузична педагогіка» тощо, дозволяє перейти до розгляду етнопедагогічного аспекту поняття культура,

адже саме формування етнопедагогічної культури становить проблему нашого дослідження.

Дослідженням етнопедагогічної культури займалися такі науковці, як В.Ніколаєв, який дослідив зміст, сформулював провідні тенденції та напрямки її формування, О.Хоружа, яка розглядала етнопедагогічну культуру як складну систему, до складу якої входить етнопедагогічне мислення, І.Попова, яка осмислила цей феномен у контексті етнічної самоідентифікації особистості, Л.Северінова, що звернулася до цього феномена з позицій фахової діяльності вчителя музичного мистецтва тощо.

Зокрема, І.Попова визначила етнопедагогічну культуру вчителя як «складне, системне утворення, що складається з етнопедагогічних знань і уявлень, розвиненої індивідуальної самосвідомості й устремлення до етнопедагогічної діяльності» [74,186]. Г.Нагорна конкретизувала етнопедагогічну культуру вчителя як «необхідний рівень сформованості у вчителя сучасних загальнокультурних і професійних знань, умінь і здібностей, що дозволяють організовувати педагогічну діяльність у відповідності до національних особливостей і культурних традицій педагогіки й психології тих чи інших етнічних груп ...» [58,12].

Вельми повним і багатограним, на нашу думку, є визначення етнопедагогічної культури, розроблене М.Харитоновим, який формулює його як «... інтегральний показник етнопедагогічної діяльності вчителя, що включає в себе підхід до тих, хто навчається, з позицій гуманізації освіти, світоглядної наповненості освіти, широкий психолого-педагогічний світогляд, глибокі етнопедагогічні знання й уміння творчо застосовувати їх на практиці, емоційно-ціннісне ставлення до об'єкту навчання, етнопедагогічну інтуїцію, свободу спілкування в процесі етнопедагогічної діяльності й, як підсумок цього етапу, – раціональність, естетичність та невимушеність вирішення етнопедагогічних задач» [114,14]. На думку Л.Северінової, етнопедагогічна культура вчителя музики – це «інтеграція загальної, професійно-педагогічної культури й музичної культури в умовах

етнопедагогічної діяльності на основі освоєння й ретрансляції цінностей народної музичної культури і досягнень народної педагогіки» [93,10].

З метою ретельного дослідження сутності і специфіки етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, характерних особливостей її формування необхідною, на нашу думку, є конкретизація методологічної бази дослідження, зокрема певних принципів і науково-методологічних підходів. Одним з найважливіших принципів є принцип цілеспрямованості, що обумовлює збалансованість та взаємозв'язок між метою формування етнопедагогічної культури студентів і метою фахового навчання загалом і вокально-хорового навчання зокрема. На думку О.Мороз, застосування принципу цілеспрямованості уможливорює спрямованість змісту, всіх форм і методів фахового навчання студентів на єдину мету [55].

Збалансованість та взаємозв'язок між метою формування етнопедагогічної культури студентів і метою вокально-хорового навчання у контексті принципу цілеспрямованості обумовлюються за рахунок того, що метою формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва є формування компонентів духовності згідно до виховних ідеалів української народної педагогіки, а також етнопедагогічної компетентності для ефективного провадження подальшої етнопедагогічної діяльності. У той же час, метою вокально-хорового навчання є розвиток інтелектуально-творчих здібностей студентів і формування вокально-хорової компетентності.

Опора нашого дослідження на принцип цілеспрямованості орієнтує на осмислення етнопедагогічної компетентності й вокально-хорової компетентності як інтегрованих складових професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, що обумовлює збалансованість та взаємозв'язок не тільки основних напрямків дослідження, але й методичного забезпечення у процесі досягнення обох цілей.

Так само застосування принципу цілеспрямованості уможливорює бачення розвитку інтелектуально-творчих здібностей студентів як однієї з цілей вокально-хорового навчання в якості важливого напрямку формування

компонентів духовності студентів згідно до виховних ідеалів української народної педагогіки, відповідно до яких освіченість та розум вважаються одними з головних чеснот українця. «Не бажай синові багатства – бажай розуму», «Без знань сила німіє», - кажуть мудрі прислів'я української народної педагогіки. Отже, принцип цілеспрямованості дозволяє узгодити напрямки дослідження й зорієнтувати методичне забезпечення в процесі досягнення обох цілей. На принципі цілеспрямованості ґрунтуються аксіологічний і компетентнісний підходи, залучені до конкретизації сутності та специфіки етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики.

Всеохоплююче дослідження сутності й специфіки етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає подальше виокремлення й конкретизацію її структурних елементів, а також їх синтез у цілісну систему. Забезпечення цілісності такої системи уможлиблюється на основі застосування принципу внутрішніх взаємозв'язків. На думку У. Сінмей, цей принцип передбачає, що зміна будь-якого з елементів системи призводить до зміни інших. Причому неврахування цієї обставини може призвести до руйнування цілісності всієї системи [106].

Відповідно до принципу внутрішніх взаємозв'язків під час розроблення компонентної структури досліджуваного феномена доцільно своєчасно визначати та конкретизувати можливі зміни в змісті компонентних складових, зокрема щодо начального та кінцевого станів їх сформованості, особливостей розроблення та застосування методичного забезпечення щодо їх формування тощо. Підбір методичного інструментарію згідно до цього підходу також має відповідати вимогам гнучкості та взаємодії, зокрема, під час методичного інтегрування методів, засобів і прийомів мистецького навчання й методів та засобів української народної педагогіки. На принципі внутрішніх взаємозв'язків ґрунтується системний підхід, залучений до розроблення компонентної структури етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, викладений у п. 2.1.

Наступним принципом для методологічної бази дослідження етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва є

принцип етнопедагогізації навчання. Цей принцип передбачає накопичення практичного досвіду етнопедагогічної діяльності, на базі якого система цінностей української народної педагогіки склала б основу суб'єктивної системи поглядів, художньо-естетичних смаків та ідеалів, переконань тощо. О.Хоружа запропоувала сукупність навчально-методичних заходів для набуття студентами означеного досвіду, яка передбачає:

- включення етнопедагогічних елементів у зміст навчальних курсів, передбачених навчальним планом;

- уведення до процесу фахового навчання спеціальних курсів з української етнопедагогіки, української музичної етнопедагогіки, української музичної фольклористики, які володіють етнопедагогічним поренціалом;

- спеціальна побудова навчальних дисциплін, функціонуючих у межах навчального плану, яка конструюється таким чином, що етнопедагогічна тематика наскрізно проходить через усі теми занять;

- підвищення ролі навчальних курсів, передбачених навчальним планом, які володіють етнопедагогічним потенціалом (на кшталт курсу «Народознавство та музичний фольклор України»), а також етнопедагогічних елементів змісту запланованих навчальних дисциплін (на кшталт «Історія української музики» у змісті курсу «Вітчизняна та всесвітня історія музики») [119].

Рівень реалізації принципу етнопедагогізації фахового навчання студентів відбувається на основі здійснення наведених вище заходів і обумовлює рівень сформованості етнопедагогічної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. На принципі етнопедагогізації фахового навчання ґрунтуються діяльнісний і компетентнісний підходи, залучені до конкретизації сутності та специфіки етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, а також до формування досліджуваного феномена.

З метою визначення сутності і специфіки етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва методологічна база дослідження передбачає застосування аксіологічного підходу. Адже саме система

цінностей української народної педагогіки складає базис для формування особистості у відповідності до виховного ідеалу українця. Проблема аксіологічного підходу цікавила багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких: В.Андрущенко, Н.Асташова, І.Бех, О.Вишневецький, І.Зязюн, А.Козир, Л.Куненко, В.Лутай, В.Сластьонін, О.Сухомлинська та ін.

Сутність аксіологічного підходу полягає в осмисленні особистості як найвищої цінності суспільства, причому явища суспільного життя, включаючи педагогічні, розглядаються в контексті їх потенціалу щодо задоволення духовних і матеріальних потреб людини, яка є суб'єктом ціннісних відносин. Понятійно-концептуальний апарат, яким оперує методологія аксіологічного підходу, інтегрує такі поняття, як цінність, система цінностей, ціннісні орієнтації, особистісний смисл, ціль, потреба, мотивація тощо. В.Андрущенко, О.Леонтьєв, Л.Рубінштейн, В.Тугаринов та ін. у своїх наукових працях значно розвинули проблематику цінностей особистості в контексті передачі молоді ціннісного досвіду, а також формування здатності до осмисленого вибору цінностей, які ґрунтуються на ідеалах гуманізму. Визначаючи поняття цінностей, Л.Рубінштейн зазначає про втілення ними чогось важливого для особистості [86]. О.Леонтьєв конкретизував цінність як носій певного «особистісного смислу» для людини [36].

О.Арнольдів, О.Джиоєв, Ю.Єфімов, В.Тугаринов, Н.Чавчавадзе та ін. розглядали у своїх працях взаємодію аксіології й культурології в контексті визначення сутнісного аспекту культури, який складає сукупність духовних і матеріальних цінностей суспільства. Слід зауважити про специфіку аксіологічного підходу, який передбачає детермінованість будь-якої діяльності людини сукупністю цінностей людства, в межах якої особистість виступає, з одного боку, об'єктом тих чи інших культурних впливів, а з іншого боку, - творцем духовних і матеріальних цінностей.

Екстраполюючи зазначене вище на розгляд етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, доречно зазначити про її опору на систему цінностей української народної педагогіки. Ціннісна основа

фахового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва загалом і вокально-хорового навчання зокрема створює тенденцію безперервного розвитку компонентів духовності відповідно до виховних ідеалів українства. Г.Лозко зазначає про нерозривність зв'язків між духовними та матеріальними цінностями українського народу [38].

До духовних цінностей належать: сукупність поетичних та музичних фольклорних зразків, створена народом міфологія та народні вірування, народний календар, українська народна символіка, зокрема, прапорництво.

До матеріальних цінностей належать: мистецтво праці на землі, представлене в таких царинах виробництва матеріальних цінностей, як хліборобство, рільництво, великохудобне скотарство, птахівництво, бортництво тощо; народні ремесла (народний одяг, іграшка тощо); народні знання, починаючи від етнософії, народної педагогіки й закінчуючи народною медициною; народна архітектура й інтер'єр житла тощо [38].

Алгоритм формування етнопедагогічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів полягає в побудові вокально-хорового навчання на основі цінностей української народної педагогіки, що, у свою чергу, уможливорює формування компонентів духовності, притаманних українському народові, які включають: народну мораль і світогляд, національне мислення й самоідентифікацію, естетичні уподобання тощо. Сформованість означених компонентів духовності забезпечує перебіг процесу трансформації цінностей української етнопедагогіки в стійкі життєві й професійні принципи й переконання, які майбутній учитель музичного мистецтва буде передавати учням у процесі подальшої фахової діяльності. Ми наполягаємо на тому, що формування в студентів етнопедагогічної культури має бути усвідомленим. У цьому випадку еталонами особистісного розвитку для студентів мають стати виховні ідеали української народної педагогіки.

В.Ніколаєв здійснив наукове узагальнення цінностей матеріальної й духовної культури в струнку, чітко ієрархізовану систему, у якій все підпорядковано домінуючій цінності-цілі, для досягнення якої функціонують

цінності-відносини й цінності-засоби [60]. Причому цінності-засоби й цінності-відносини мають власну структуру. Зміст цінностей-засобів містить цінності матеріальної культури, цінності духовної культури й цінності соціонормативної культури. У той час, як зміст цінностей-відносин включає міжособистісні взаємини, взаємини людей із працею, відношення до освіти й ставлення до природи. А домінуюча цінність-ціль сформульована вченим як виховання довершеної особистості згідно до виховного ідеалу народної педагогіки [60].

О.Вишневський, розкриваючи зміст виховного ідеалу українців, включив до його характеристик любов до природи й до хліборобської праці, що виражається в працьовитості, теократичність ідеалу, що обумовлює релігійність, моральність, чесність і пошану до жінки, патріотизм, хоробрість і жертвність в обороні рідної землі, повага до освіченості, розум, фізична досконалість, уміння бачити красу [22].

Таким чином, застосування аксіологічного підходу дозволяє виокремити зміст ціннісного базису української народної педагогіки, встановити його важливість для формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, а також конкретизувати алгоритм означеного процесу в межах побудови вокально-хорового навчання на міцному фундаменті етнопедагогічних цінностей.

З метою подальшого дослідження сутності, специфіки та характерних особливостей етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва доречно використати діяльнісний підхід. Адже складність фахової діяльності вчителя музики обумовлена її змістом, що включає вокально-хорову й вокально-ансамблеву роботу, елементи виконавської діяльності, мистецьке й музичне просвітництво, розвиток музичного сприймання учнів, формування в них художньо-естетичних смаків та ідеалів, а також виховну діяльність, яка нерозривно пов'язана із етнопедагогічною, зокрема, в частині виховання школярів у відповідності до виховних ідеалів української народної педагогіки.

Саме для того, щоб спрямувати процес формування етнопедагогічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів у русло подальшої фахової діяльності, доцільно, на нашу думку, застосувати діяльнісний підхід, який є одним з методологічних підходів, у контексті якого виявляються характерні особливості взаємозв'язків фахового навчання загалом і вокально-хорового навчання зокрема із подальшою фаховою діяльністю.

До проблематики діяльнісного підходу зверталися такі вчені-педагоги, як Б.Бадмаєв, В.Дружинін, А.Карпов, М.Кашапов, В.Ломов, В.Шадриков та ін. Дослідники концентрували свою увагу на здатності вчителя до розв'язання проблемних ситуацій, які виникають під час навчального процесу. Зокрема, В.Шадриков розробив структурно-функціональну модель діяльності вчителя, конкретизувавши саме проблемність як одиницю психологічного аналізу означеної діяльності [122]. Процесуальний аспект розв'язання проблемних ситуацій передбачає наступну послідовність пофазових дій педагога: інформаційну передумову розв'язання, критерії розв'язання, правила розв'язання, засіб розв'язання [33, 80].

Проблематика нашого дослідження передбачає розгляд проблемних ситуацій, що виникають у процесі вокально-хорового навчання, яке належить до суб'єкт-суб'єктного типу діяльності. Інформаційна передумова як перша фаза розв'язання проблемної ситуації вокально-хорового навчання передбачає обізнаність викладачів з «Хорового класу», «Хорового диригування», «Методики музичного виховання», «Хорознавства» щодо особистісних психологічних, інтелектуально-творчих, музично-виконавських можливостей студентів як суб'єктів навчального процесу загалом та конкретної проблемної ситуації зокрема. Якщо проблемна ситуація належить до різновиду етнопедагогічних задач, то обізнаність викладача має сягати етнокультурних пріоритетів студента, які спираються на розуміння ментальності того чи іншого студента.

Критерії напрацювання рішень як друга фаза розв'язання проблемних ситуацій вокально-хорового навчання передбачає співставлення викладачем

набутої під час першої фази інформації із встановленням адекватного педагогічного інструментарію на основі комплексного залучення методів і засобів вокально-хорового навчання разом з етнопедагогічними методами й засобами.

На третій фазі щодо правил розв'язання проблемних ситуацій вокально-хорового навчання доцільно, на нашу думку, під час аналізу цих ситуацій спиратися на цінності-відносини української народної педагогіки, які передбачають гуманні взаємини між учасниками навчального процесу, а також культуровідповідність. Опора на означені цінності засвідчує кореляцію аксіологічного та діяльнісного методологічних підходів у процесі вирішення проблемних ситуацій.

На четвертій – заключній фазі розв'язання проблемних ситуацій вокально-хорового навчання, яка призначена для визначення безпосередньо засобів розв'язання, здійснюється конкретне конструювання й застосування методичного забезпечення. У контексті кореляції аксіологічного та діяльнісного методологічних підходів характерним на цьому етапі є активне залучення засобів української народної педагогіки. О.Хоружа наводить означені засоби [118] згідно до їх класифікації, здійсненої Н.Коротеевою [35]: українська мова як базова мова навчального процесу, що забезпечує сприятливе навчальне середовище для комунікації та засвоєння навчальних курсів; українська історія на всіх її етапах як основа патріотичного виховання молоді; краєзнавство як основне джерело формування духовної культури українця; народна міфологія як важливий фактор формування українського національного характеру, національного мислення та світогляду; український фольклор як втілення багатогранної душі українського народу, його духовного багатства; національне мистецтво як джерело засвоєння ідейності, моральності, естетики рідного народу; народний календар як втілення синтезу народних знань народної філософії, астрономії, математики, біології, хліборобської справи тощо; національна символіка як чинник етнізації молоді, формування історичної пам'яті та свідомості; родинно-побутова

культура як запорука виконання та продовження заповітів старшого покоління, вивчення і знання родоводу та інше.

Оскільки застосування діяльнісного підходу до визначення сутності етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва відбувається в контексті провадження навчальної діяльності в межах вокально-хорового навчання, то слід зауважити, що вибір педагогічного інструментарію детермінується специфікою вокально-хорової роботи. Таким чином, на перший план виходять такі засоби, як український музичний фольклор різних родів і жанрів та українське національне музичне мистецтво, представлене творами блискучої плеяди українських композиторів-класиків. Ці засоби як такі, що залучають саме музичне мистецтво, є провідними засобами української етномузичної педагогіки.

З іншого боку, означені засоби концентрують у собі етнопедагогічний потенціал інших засобів української народної педагогіки. Адже українська народна пісня, хоровий або вокальний твір українських композиторів залучає, як правило, українську мову, яка стоїть у першому рядку наведених вище засобів української народної педагогіки. На особливу увагу заслуговують українські народні пісні, музика яких була створена народом на слова Т.Шевченка (на кшталт «Встає хмара з-за лиману», «Гей, не п'ються пива-меди», «Ой виострю товариша», «У перетику ходила», «Така її доля», «У Києві на Подолі»), а також хорові твори композиторів-класиків, створені на слова генія, серед яких один лише «Заповіт» був залучений Г.Гладким, М.Вербицьким, М.Лисенком, С.Людкевичем, Б.Лятошинським та ін.

Українська історія як основа патріотичного виховання молоді, визначена В.Коротесвою в якості другого засобу народної педагогіки, також є втіленою в українській народній пісенності епічного роду та класичній українській вокально-хоровій музиці. Зокрема, у таких жанрах українського музичного фольклору, як биліни, історичні пісні, думи, балади, новелістичні пісні або співанки-хроніки, подана вся історія України, починаючи від доби Київської Русі, «Героїчної доби» і аж до сучасності.

До прикладу, середньовічний період української історії, пов'язаний із боротьбою українського козацтва з турецькими яничарами, детально представлений в епічному жанрі думи. В думі «Про піхотинця» представлено історичний епізод про турецьке поневолення козаків і втечу з турецького полону. В думі «Про Олексія Поповича» описуються історичні події, пов'язані із боротьбою українського козацтва із турецькими військами на морі. Знаменита дума «Про козака Голоту» є одою українському патріотизму. А.Іваницький зазначає, що козак Голота «... свою місію ...вбачає в головному – «неприятеля під ноги топтати», захищаючи батьківщину» [32,122].

Втілення української історії як засобу патріотичного виховання в українському національному класичному вокально-хоровому мистецтву має величне зображення в таких шедеврах української музичної класики, присвячених найбільш драматичним історичним сторінкам, як опери: «Тарас Бульба» засновника української музичної класики М.Лисенка, «Довбуш» С.Людкевича та ін., а також хорові твори: «Останній бій» та «Конкістадори» С.Людкевича, «Іван Гус» М.Лисенка, «Хустина» Л.Ревуцького та ін.

Наведені вище засоби української народної педагогіки – краєзнавство, народний календар та родинно-побутова культура також віднайшли своє втілення в українському музичному фольклорі та національному вокально-хоровому мистецтві. Зокрема, в українській народній календарно-обрядовій пісенності (щедрівках, колядках, веснянках, гаївках, гагілках, купальських, петрівчаних, зажинкових, обжинкових, царинних піснях тощо), а також трудових піснях представлено не тільки визначні віхи українського народного календаря, але й сконцентровано багатотисячлітні традиції їх вшанування. Причому характерні музично-поетичні особливості різняться в залежності від того чи іншого регіону.

Так само родинно-обрядовий музичний фольклор (весільні пісні, плачі й голосіння, колискові тощо) сконцентровано всю традиційну культуру українського народу, яка супроводжувала людину від народження й до завершення життєвого шляху. Таким чином, доцільно констатувати наступне:

з одного боку, український музичний фольклор та українське національне музичне мистецтво як засоби української народної педагогіки не тільки концентрують у собі етнопедагогічний потенціал інших засобів, таких як українська історія, краєзнавство, народний календар тощо, а й у повному обсязі втілюють і транслюють систему етнопедагогічних цінностей; з іншого боку, саме український музичний фольклор та українське національне музичне мистецтво як засоби української народної педагогіки завдяки своїй музичній специфіці є тим педагогічним інструментарієм, який дозволяє формування етнопедагогічної культури саме в музичному середовищі, зокрема в процесі вокально-хорового навчання.

Отже, спираючись на зазначене вище, доречно визнати, що контекст діяльнісного підходу під час формування етнопедагогічної культури, який забезпечує невідривність цього процесу від процесу практичної вокально-хорової діяльності, дозволяє визначити український музичний фольклор та українське національне музичне мистецтво опорними засобами української етномузичної педагогіки під час формування досліджуваного феномена.

Застосування діяльнісного підходу передбачає розгляд не тільки засобів української народної педагогіки, але й її методів. Їх класифікація здійснена Ю.Руденком за принципом розподілу виховного впливу у відповідності до тих чи інших цілей та напрямків етнопедагогічного стимулювання, а саме: якщо метою є формування практичного досвіду особистості, то дослідник класифікує такі методи, як режим праці та відпочинку, гра, вправління тощо в групу практично-дійових методів; якщо метою є формування свідомості, то автор класифікує такі методи, як казка, легенда, міф, молитва, заповідь, символ, авторитет тощо в групу сугестійних або навіювальних методів; якщо метою є профілактика небажаних вчинків, то вчений класифікує такі методи, як застереження, догляд, контроль, клятва тощо в групу попереджувальних методів [87,68].

Контекст діяльнісного підходу обумовлює розгляд вокально-хорового навчання, у процесі якого відбувається формування етнопедагогічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів, у

якості неперервного циклу постановки й розв'язання конкретних задач, які можна систематизувати за характером привнесеної педагогом у проблемну ситуацію мети щодо підвищення студентом власних інтелектуально-творчих можливостей, кращого засвоєння знань, набуття позитивного досвіду фахової діяльності та інше.

Під час формування етнопедагогічної культури в контексті діяльнісного підходу мова може йти про цілеспрямовану постановку й розв'язання етнопедагогічних задач. За визначенням М.Харитонова, етнопедагогічна задача є «...різновидом педагогічної задачі, що володіє національною і регіонально-етнічною специфікою і полягає у врахуванні конкретного змісту предметів, які вивчаються, і етнопедагогічних особливостей їх викладання, а також у наявності інтегруючої властивості» [114,19].

У процесі вокально-хорового навчання під час формування етнопедагогічної культури студентів перед викладачем постають як стратегічні етнопедагогічні задачі щодо формування компонентів духовності відповідно до виховних ідеалів українського народу на базі засвоєння системи цінностей української народної педагогіки, так і тактичні задачі щодо засвоєння етнопедагогічних і етномузичних знань, знань і умінь у галузі підбору вокально-хорового репертуару на основі української народної пісенності та різних жанрів українського класичного вокально-хорового мистецтва, його опрацювання та виконання, знань і умінь у царині застосування методів і засобів української народної педагогіки в процесі подальшої фахової діяльності.

Таким чином, специфіка формування етнопедагогічної культури у контексті застосування діяльнісного підходу передбачає розгляд вокально-хорового навчання в якості процесу безперервної постановки й розв'язання не тільки проблемних ситуацій, пов'язаних із опрацюванням вокально-хорового репертуару, але й етнопедагогічних. Причому педагогічний інструментарій передбачає інтегроване застосування як методів вокально-хорового навчання, так і етнопедагогічних методів на основі системного

залучення опорних методів української етномузичної педагогіки – українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва.

З метою подальшого дослідження сутності та специфіки етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва доцільно збагатити методологічну базу дослідження за рахунок застосування компетентнісного підходу, оскільки однією з цілей формування досліджуваного феномена є формування в студентів етнопедагогічної компетентності.

Проблематика компетентнісного підходу була предметом досліджень В. Байденко, Л. Берестова, С. Гончаренка, Н.Грами, І.Зимньої, І. Зязюна, Н.Кузьміної, В.Пономаренка, Дж.Равена, В.Сергієнка, Р. Уайта, Н. Хомського, В. Хутмахера та ін. Слід зауважити, що компетентнісний підхід тримається в тренді методологічних підходів, зокрема, для досліджень у галузі освіти, близько 25 років. Адже Рада Культурної Кооперації, що функціонує при Раді Європейського Союзу, визначила компетентнісний підхід в якості однієї з базових засад для розвитку інтегрованого європейського освітнього простору.

Н. Хомський заклав компетентнісний підхід в основу американської концепції освіти, визначивши її як компетентнісно-орієнтовану (CBE - competence-based education) [116]. Комісією ЮНЕСКО сформульовано 4 глобальні освітні компетентності: навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити разом і навчитися жити. В доповіді цієї комісії «Освіта – прихований скарб» зазначено, що компетентність «...складається з великої кількості компонентів, багато з яких відносно незалежні один від одного, ... деякі компоненти відносяться скоріше до когнітивної сфери, а інші – до емоційної, ... ці компоненти можуть замінювати один одного в якості складових ефективної поведінки» [92,52]. Українські дослідники також долучились до розроблення компетентнісного підходу. Зокрема, В. Пономаренко зазначає про необхідність застосування компетентнісного підходу, який обумовлює формування компетентності «...сама як системи, а

не як сукупності окремих елементів знань, вмінь тощо. Тільки система певних знань, вмінь та інших особистісних якостей дозволяє людині стати компетентним фахівцем» [72,91].

Вищенаведені визначення поняття «компетентність» засвідчують зв'язок компетентнісного й системного підходів в частині розгляду цього поняття в якості системи, яка має власну структуру. Залучення компетентнісного підходу до дослідження сутності, специфіки й особливостей формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва пов'язано з тим, що однією з цілей формування досліджуваного феномену визначено набуття студентами етнопедагогічної компетентності як складової професійної компетентності.

Проблематика формування професійної компетентності була розглянута Н.Болюбашем, О. Дубасенюк, Д. Ельконіним, Ю. Кулюткіним, Н. Ничкало, В. Сериковим та ін. Н. Болюбаш стверджує, що професійна компетентність має складну структуру, зміст якої включає комплекс ключових компетенцій, кількість та характер яких визначається завданнями, які має вирішувати фахівець у своїй професійній діяльності та які дозволяють бути успішними на конкретній посаді [19].

Ми погоджуємося з цією позицією вченого щодо складності й змістовності цього поняття, оскільки вважаємо, що професійна компетентність вчителя музичного мистецтва обумовлена складністю й динамізмом його фахової діяльності, яка містить виховну, навчально-методичну, виконавську, етнопедагогічну, просвітницьку, вокально-хорову та інші види діяльності. Отже у відповідності до кількості видів діяльності вчителя музичного мистецтва його професійна компетентність має включати комплекс суто фахових компетентностей, таких як навчально-методична, організаційно-виховна, виконавська, а також вокально-хорова й етнопедагогічна. О.Хоружа визначає етнопедагогічну компетентність як сукупність наявних знань в царині народної педагогіки, в тому числі музичної, що відображені у синкретичній єдності розгалуженої системи

етнопедагогічних, етномузичних понять та інтонаційного фонду зразків музичного фольклору [117].

Специфіка формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання передбачає таку його побудову, яка уможливіє набуття студентами не тільки вокально-хорової компетентності у сфері хорового диригування, роботи із хоровим колективом, підбору навчального вокально-хорового репертуару, але й набуття студентами етнопедагогічної компетентності у сфері умінь провадження етнопедагогічної діяльності, практичного застосування методів і засобів української народної педагогіки, конструювання методичного забезпечення на базі поєднання означених методів і засобів із методами й засобами мистецького навчання в процесі фахової діяльності.

Набуття студентами етнопедагогічної компетентності не тільки уможливіє розуміння ними української народної педагогіки, її методів і засобів як предмета пізнання, але й забезпечує усвідомлення українського музичного фольклору й національного музичного мистецтва – опорних засобів української етномузичної педагогіки – в якості базису навчально-педагогічного репертуару студентських хорових колективів для розвитку вокально-хорових умінь студентів, і одночасно в якості ефективного інструменту формування етнопедагогічної культури.

Таким чином, залучення аксіологічного, діяльнісного та компетентнісного підходів дозволило нам визначити сутність етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, що являє собою *інтегровану якісну характеристику особистості, яка поєднує етнопедагогічну спрямованість фахової музично-педагогічної діяльності, високий рівень володіння практичним досвідом народного виховання й навчання, перманентне самовдосконалення у галузі провадження етнопедагогічної й етномузичної діяльності на базі систематичного застосування українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва як опорних засобів української етномузичної педагогіки.*

Сформованість етнопедагогічної культури дозволяє вчителю музичного мистецтва розбудувати й втілити педагогічну модель власної фахової діяльності на базі системи цінностей української народної педагогіки з метою виховання підростаючого покоління згідно до її виховних ідеалів, а також обумовлює цілеспрямоване включення до педагогічного інструментарію різних груп методів української народної педагогіки для розв'язання не лише етнопедагогічних задач, але й усіх проблемних ситуацій навчального процесу, що засвідчує набуття етнопедагогічної компетентності.

Специфіка етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва полягає у здатності досліджуваного феномену інтегрувати етнопедагогіку до макророзуміння «культура» в якості її елементу шляхом залучення методів, засобів народної педагогіки, а також різних видів практичної етнопедагогічної діяльності до формування музичної культури учнів на уроках музичного мистецтва з метою трансляції етнопедагогічних цінностей.

1.2. Етнопедагогічний потенціал вокально-хорового навчання в процесі формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва

Подальше розроблення методичного забезпечення, окреслення педагогічних умов ефективного формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва вимагають дослідження педагогічного потенціалу процесу вокально-хорового навчання з позицій його постійного удосконалення. Особливого значення це питання набуває в умовах докорінного реформування системи мистецької освіти у контексті запровадження національних гуманістичних навчально-виховних традицій, запровадження європейських освітніх стандартів тощо.

Визначаючи вокально-хорове навчання в якості опорного сегменту фахового навчання, доцільно зауважити, що компетенція у галузі вокально-хорової роботи є важливою складовою професійної компетентності

майбутніх учителів музичного мистецтва. Процес вокально-хорового навчання відповідає за набуття, засвоєння й накопичення комплексу знань, умінь і навичок у царинах диригування хором колективом, провадження навчально-репетиційної та виконавської роботи з хором (в якості хормейстера і хориста – учасника хорового колективу), організації й керівництва колективним музикуванням школярів, володіння класичними та сучасними методиками роботи з хором, комплексного опрацювання хорових партитур тощо.

Слід зауважити, що різні аспекти вдосконалення вокально-хорового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих музично-педагогічних навчальних закладах незмінно привертають увагу методистів у галузі музичного навчання, педагогів-музикантів та практикуючих диригентів – керівників хорових колективів.

Зокрема, *аспект творчої взаємодії керівника з хором колективом* висвітлено в працях таких відомих музикантів, диригентів-виконавців, як В.Живов, Ф.Колесса, А.Пазовський, К.Пігров, В.Соколов, П.Чесноков та ін. *Технологічно-репетиційні аспекти роботи з хором* (робота над чистотою інтонування, артикуляцією, хоровим строем тощо) були висвітлені у працях В.Ємельянова, О.Іванова-Радкевича, Г.Сагайдака, Б.Тевліна та ін. *Аспекти формування вокально-виконавських умінь* в процесі вокально-хорового навчання цікавили П.Ковалика, А.Лашенка, В.Мініна та ін. *Вокально-хорова робота в аспекті розучування з хором колективом музичного твору, створення інтерпретаційного концепту* представлена у методичних розробках А.Болгарського, М.Віханської, А.Єгорова, П.Ковалика, А.Козир, Л.Куненко, Г.Савчук, Є.Савчука та ін.

Зокрема, Є.Савчук наполягає на необхідності максималізації практичного спілкування студента з хором колективом в процесі вокально-хорового навчання поряд із паралельним підвищенням теоретичного рівня майбутніх диригентів, зокрема, у галузі хорознавства [92,22]. М.Віханська стверджує про необхідність під час вокально-хорового навчання студентів «... всебічного пізнання і глибокого аналізу явищ хорової творчості різних

епох і стилів, питань взаємодії жанрів, внутрішньої еволюції кожного з них»[21,126].

На думку А.Болгарського, «...цілеспрямована і регулярна робота над оволодінням навичками керування хором, засвоєнням всього багатогранного комплексу вокально-хорових засобів музичної виразності дає змогу майбутнім керівникам шкільних хорових колективів розвинути творчу уяву, художній смак, вміння на високому художньому рівні розкривати творчий задум композитора» [18,71].

Початок ХХ сторіччя в Україні був ознаменований появою блискучої плеяди національних педагогів-музикантів, композиторів, хорових диригентів, теоретиків і методистів музичного навчання, до якої належали Ф.Колесса, М.Леонтович, Л.Ревуцький, К.Стеценко та ін. Ними були закладені концептуальні основи сучасної національної музичної освіти загалом і системи національного вокально-хорового навчання зокрема, що органічно продовжили потужні українські традиції вокально-хорового мистецтва, починаючи від теоретичних розробок «Мусікійської граматики» М.Дилецького, партесних концертів М.Березовського, Д.Бортнянського, А.Веделя тощо.

Існуюча на сьогоднішній день в Україні система вокально-хорового навчання, яка функціонує в межах вищих музично-педагогічних навчальних закладів – факультетів та інститутів мистецтв, педагогічних університетів, спрямована на підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва і передбачає наступні *концептуальні засади*:

продуктивність навчальної диригентської та вокально-хорової діяльності як ефективної форми особистісного інтелектуально-творчого розвитку студентів (А.Авдієвський, А.Болгарський, П.Ковалик, П.Муравський, Є.Савчук та ін.);

цілісність філософсько-естетичних, психолого-педагогічних і музично-творчих аспектів вокально-хорового навчання (Д.Болгарський, А.Козир, Л.Куненко, І.Топчієва та ін.);

інтенсивне оволодіння формами і методами музично-педагогічної творчості, які застосовуються на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі (А.Болгарський, Д.Болгарський, І.Коваленко, А.Козир, І.Топчієва, О.Хижна та ін.).

Теоретики й методисти музичного навчання й виховання, мистецтвознавці, практикуючі диригенти відмічають значні потенційні можливості вокально-хорового навчання як ефективного інструменту формування духовної культури, гуманістичних цінностей, художньо-естетичних смаків та ідеалів, музично-творчих здібностей особистості. Зокрема, Б.Асаф'єв зазначав, що «...ніяке інше мистецтво не в змозі сприяти розвитку особистості так сильно, як музика...» [15,18].

Розгляд проблеми формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання детермінується складністю й динамічністю фахової діяльності керівника хорового колективу. Адже означена діяльність включає навчально-репетиційну, сценічно-виконавську, інтерпретаційно-аналітичну, організаційно-виховну роботу, а також роботу з розвитку музично-творчих можливостей хористів. Причому хор є, на думку, Б. Асаф'єва, «...центром музичної роботи, колективною співдружністю, вільною майстернею, живим організмом», що концентрує й забезпечує живий зв'язок колектива з культурною діяльністю суспільства та його інституцій, зокрема, освітніх [16, 38].

Визначення етнопедагогічного потенціалу процесу вокально-хорового навчання щодо формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає, у першу чергу, спроможність навчальних курсів, що уможливають перебіг означеного процесу, не просто ознайомити студентів з основними принципами української народної педагогіки, методами і засобами етнопедагогічного впливу, а забезпечити перетворення означених принципів в особистісні переконання під час провадження практичної етнопедагогічної діяльності.

До сукупності навчальних курсів, що безпосередньо входять до змісту вокально-хорового навчання, належать: «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Постановка голосу», «Вокал», «Хорознавство», «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики». Кожен із вищезазначених навчальних курсів здійснює свій внесок у формування етнопедагогічної культури студентів відповідно до конкретного вектору, актуалізуючи й наповнюючи змістом згідно до означеного вектору певний сегмент педагогічного потенціалу вокально-хорового навчання.

Зокрема, *аксіологічний вектор, пов'язаний із аксіологічним методологічним підходом і принципом етнопедагогізації, який зорієнтовано на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки, забезпечується в процесі викладання навчальних курсів «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Постановка голосу», «Вокал», «Виробнича педагогічна практика з музики» шляхом активного застосування в якості основи навчально-педагогічного репертуару опорних засобів української етномузичної педагогіки – українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва.*

С.Клепко зазначає, що будь-які цінності можуть бути засвоєні особистістю лише на основі включення її у «...повсякденну творчу діяльність під час оволодіння технологіями знакових систем, пізнання і творення «самого себе» [34,125]. Формування етнопедагогічної культури може бути зреалізоване лише за умов систематичного провадження в процесі вокально-хорового навчання цілеспрямованої етнопедагогічної діяльності, під час якої поступово актуалізується «...багатогранний і тривалий процес формування в психічних структурах індивіда відчуття кореневої природи етнокультури спільноти, одиницею якої він є, з метою глибинного розуміння власного «Я», стимулювання внутрішнього потенціалу в процесі самовиявлення, творчого саморозвитку і самореалізації» [40,335].

Саме тому аксіологічний вектор процесу вокально-хорового навчання, який відповідає за засвоєння системи цінностей української народної педагогіки, вимагає особливої уваги до укладання вокально-хорового

репертуару. Адже основними різновидами практичної навчальної вокально-хорової діяльності є хоровий спів у студентському хоровому колективі і диригування означеним колективом. Ці різновиди практичної навчальної вокально-хорової діяльності відпрацьовуються під час вивчення навчальних курсів «Хоровий клас» і «Хорове диригування».

Саме українська народна пісенність різних родів і жанрів, яка складає основу вокально-хорового репертуару і на постійній основі опрацьовується майбутнім учителем музичного мистецтва, концентрує в собі в повному обсязі систему цінностей української народної педагогіки, спрямованої на виховання особистості українця згідно до паритету землеробського і козацького виховних ідеалів [120].

До прикладу, формуванню землеробського виховного ідеалу сприяє опрацювання календарно-обрядових пісень різних жанрів (зажинкових, обжинкових, царинних та ін.), трудових пісень, включених у навчально-педагогічний репертуар з «Хорового диригування», «Хорового класу», «Постановки голосу» тощо. Означені жанри під час вивчення транслиують українські народні традиції щодо поваги до землеробської праці й до людини праці, священну для кожного українця любов і повагу до землі, до природи в цілому.

Формуванню козацького виховного ідеалу сприяє опрацювання народної пісенності епічного роду різних жанрів – історичних пісень, дум, балад, співанок-хронік тощо. Включення означених жанрів у навчально-педагогічний репертуар і подальше їх вивчення знайомить студентів із певними сторінками української історії, героїзмом славних захисників рідної землі, культивує в студентів почуття патріотизму, волелюбності, гордості за славу історію нашого народу, ненависті до ворогів, скорботи за полеглими героями, такі актуальні саме для сьогодення.

Включення до «шкільного репертуару» з курсів «Хорове диригування», «Постановка голосу», «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики» найбільш яскравих зразків дитячого фольклору, зокрема, таких жанрів, як колискові, ігрові, жартівливі пісні,

сприяє формуванню в студентів художньо-інтонаційного фонду, необхідного для успішного провадження етнопедагогічної діяльності на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі.

Дитячий фольклор, включений у навчально-педагогічний репертуар з «Методики музичного виховання» та «Виробничої педагогічної практики з музики» не тільки озброює майбутніх учителів музичного мистецтва знанням цінностей-відносин, притаманних українській етнопедагогічній деонтології, а й уможливорює подальшу трансляцію означених цінностей у дитячій аудиторії під час слухання й опрацювання жанрів дитячого фольклору.

На особливу увагу заслуговує використання дитячого фольклору для організації майбутнім учителем музики позаурочної діяльності в закладах середньої освіти, оскільки цей напрям роботи має своє відображення в курсі «Виробнича педагогічна практика з музики»: студентом-практикантом згідно до навчальних вимог має бути організовано шкільний захід поза межами уроку музичного мистецтва.

Застосовуючи в якості опорного засобу для підготовки та проведення шкільного заходу такі жанри дитячого фольклору, як ігрові пісні, пісні-лічилки, пісні-небилиці, жартівливі дитячі пісні тощо, студент-практикант не тільки забезпечує прагнення дітей до невимушеного спілкування під час шкільних заходів, але й сприяє розвитку дитячої творчості, зокрема, імпровізаційних умінь за рахунок імпровізаційного характеру фольклорних ігрових музичних зразків.

Реалізація етнопедагогічного потенціалу навчальних курсів «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Постановка голосу», «Вокал», «Виробнича педагогічна практика з музики» відповідно до аксіологічного вектору, відповідального за засвоєння системи цінностей української народної педагогіки, відбувається також шляхом активного застосування в якості основи навчально-педагогічного репертуару не тільки зразків українського музичного фольклору різних жанрів, а й зразків українського національного вокально-хорового мистецтва.

А.Іваницький зазначає про нерозривний зв'язок українського національного музичного мистецтва і українського музичного фольклору. Дослідник-фольклорист стверджує про взаємопроникнення, взаємодоповнення й взаєморозвиток обох опорних засобів української етномузичної педагогіки: з одного боку, практично всі українські композитори-класики XIX-XX століття (М.Вербицький, С.Гулак-Артемівський, Ф.Колесса, М.Лисенко, М.Леонтович, С.Людкевич, Б.Лятошинський, В.Матюк, О.Ніжанківський, П.Ніщинський, Л.Ревуцький, Д.Січинський, Я.Степовий, К.Стеценко, І.Шамо та ін.) збирали, опрацьовували й створювали вокально-хорові обробки українських народних пісень, а з іншого боку, багато вокально-хорових творів були настільки популярними й улюбленими в народі, що набули статусу народних [28]. Прикладом такої популярності слугують такі вокально-хорові твори, як «Заповіт» на слова Т.Шевченка, створений М.Вербицьким, Г.Гладким, М.Лисенком, С.Людкевичем, Б.Лятошинським, «Лічу в неволі» Д.Січинського на слова Т.Шевченка, хор П.Ніщинського «Ой хто п'є, тому наливайте» з музичної картини «Вечорниці» та інші.

Саме народність вокально-хорової творчості українських композиторів-класиків, яка складає основу навчально-педагогічного репертуару з курсів «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Постановка голосу», «Вокал», «Виробнича педагогічна практика з музики», обумовлює наявність етнопедагогічного потенціалу означених навчальних дисциплін. Його реалізація забезпечується, з одного боку, наспівністю, зручністю для виконання, яскравістю мелодичних зворотів українського музичного фольклору й національного вокально-хорового мистецтва, а з іншого боку, близькістю їх музичного ладо-гармонічного складу й фразування до ментально-асоціативної образності, притаманних українцям, зрозумілістю поетично-текстових конструкцій тощо.

Етнопедагогічний потенціал вокально-хорового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва загалом і вищеперерахованих навчальних курсів зокрема реалізується також шляхом використання означених опорних

засобів української етномузичної педагогіки не тільки під час розроблення навчально-педагогічного репертуару, але й під час підбору вокально-хорових вправ і вокалізів.

Залучення коротких поспівок і елементів більш довгих наспівів української народної пісенності, а також музичних фраз і речень з творів українських композиторів в якості музичного матеріалу для вокально-хорового вправляння дозволяє хормейстерові відпрацьовувати із хористами різноманітні елементи вокально-хорової техніки (точність інтонування, різні види співацького дихання, рухливість голосу, уміння кантиленного співу тощо) не на інструктивних (гами, арпеджіо, акорди), а на високохудожніх музичних зразках.

У той же час, вокально-хорове вправляння, яке провадиться на матеріалі української народної пісенності та української музичної класики, паралельно із формуванням вокально-хорових умінь збагачує інтонаційно-художній фонд майбутніх учителів музичного мистецтва наспівами, які століттями вбирали в себе й концентрували особливості етнічної свідомості й етнічного образного мислення українців.

Когнітивний вектор реалізації етнопедагогічного потенціалу процесу вокально-хорового навчання, пов'язаний із аксіологічним, діяльнісним та компетентнісним методологічними підходами, а також із принципами цілеспрямованості й етнопедагогізації, актуалізується в процесі викладання такої навчальної дисципліни, як «Хорознавство». Для реалізації етнопедагогічного потенціалу цієї навчальної дисципліни в повному обсязі доцільно підсилити її етнопедагогічний елемент шляхом розширення обсягів навчального матеріалу етнопедагогічного змісту, який стосується процесів зародження, формування й становлення народного багатоголосся.

Адже саме в процесі вивчення цієї навчальної дисципліни забезпечується набуття студентами знань у галузі основних різновидів народного багатоголосся, починаючи від архаїчної народної гетерофонії, підголоскового багатоголосся і закінчуючи більш пізніми гомофонно-гармонічним і мішаним різновидами.

А.Іваницький визначає 5 основних типів багатоголосся, до яких належать вищезазначені: гетерофонія, підголосково-поліфонічне, гомофонно-гармонічне, втора, мішане [31,50].

Під час ознайомлення студентів із *гетерофонію* доцільно розкривати цей різновид народного багатоголосся в якості історично-раннього типу, поширеного в обрядових піснях. Показова особливість цього типу – відхилення від унісону при колективному співі. А.Іваницький визначає наступні види гетерофонії: нерегулярне розщеплення унісону, коли зустрічаються випадкові співзвуччя (обрядові й трудові); октавне дублювання наспіву (фальцетний підголосок); бурдон – виконання наспіву на фоні витриманого або повторюваного звуку (основного тону, квінти); розвинена (пізня) гетерофонія, близька до підголоскового стилю, але з меншою яскравістю верхнього мелодійного горизонту (весільні пісні Лівобережжя).

Розкриваючи перед студентами *підголосково-поліфонічне багатоголосся*, доцільно вказати на те, що його визначальність полягає в тембрах і фактурі. Під час виконання підголосково-поліфонічних зразків народного багатоголосся участь, як правило, бере гурт із 4-8 осіб. Поділ голосів відбувається на низ і гору, причому низ веде більшість, а гору – один, переважно жіночий голос (вивід). Низ може поділятися на дві партії, а вивід користується певною свободою в ритміці та мелодиці. Підголосковий спів має місцеві різновиди за використанням регістрів. Грудний – степова та лісостепова зони, мікстовий – передгір'я Карпат. Вивід у головному регістрі застосовується рідко. Це або фальцетний «тоньчик», або гетерофонний фальцет [31, 46 – 48].

Гомофонно-гармонічне багатоголосся розкривається А.Іваницьким як найновіший тип. На відміну від підголосковості, верхній голос є основним. Він провадить мелодичну лінію. В професійному вокально-хоровому мистецтві гомофонно-гармонічна фактура, як правило, 4-голосна. Але у фольклорі дослідник-фольклорист окреслює три різновиди народної гомофонії: перший різновид – це триголосся в традиціях канта, яке проникло

у народний спів у 18 столітті з міського середовища (два верхні голоси рухаються в терцію, а нижній має гармонічно-функціональну логіку); другий різновид – це терцеве двоголосся як різновид канта, але без басу; третій різновид – це змінне багатоголосся, що є найвживанішим різновидом народної гомофонії від унісону до чотирьох голосів на різних ділянках наспіву з можливим застосуванням прийомів як підголоскової, так і імітаційної поліфонії.

Втора – різновид паралельного голосоведення. В Україні найбільш поширеним є терцовий паралелізм, а паралельні квінти і кварта вживаються на коротких відрізках наспіву. Головна умова виконання – рівнобіжний рух голосів, причому гармонічно-функціональна логіка не дуже враховується. *Втора* буває нижня та верхня, оскільки основний наспів вона може супроводжувати у верхню або нижню терцію. *Мішане* багатоголосся – перехідні типи багатоголосся, де поєднані ті чи інші риси основних типів [31, 48]. Також реалізація цього когнітивного вектору уможливується на основі збагачення змісту навчальних курсів «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики» за рахунок привнесення навчального матеріалу етнопедагогічного змісту щодо сутності та особливостей застосування в процесі фахової діяльності вчителя музичного мистецтва всіх груп методів і засобів української народної педагогіки, окреслених нами попередньо.

Методично-дослідницький вектор реалізації етнопедагогічного потенціалу процесу вокально-хорового навчання, напряму пов'язаний з попереднім когнітивним вектором, забезпечується в процесі вивчення навчальних курсів «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики», а також під час керівництва викладачами з «Хорового диригування», «Хорового класу» науковою роботою студентів НСТ.

Зв'язок методично-дослідницького вектору з попередньо розглянутим когнітивним вектором доцільно актуалізувати під час провадження такого важливого різновиду практичної навчальної діяльності, як виконання

студентами анотацій на зразки вокально-хорових творів. Якщо основу навчального вокально-хорового репертуару складає такий опорний засіб української етномузичної педагогіки, як український музичний фольклор, то для створення студентами анотацій на зразки українського музичного фольклору їм потрібні фундаментальні знання, уміння й навички аналізу фольклорного твору з позицій теорії фольклору.

У той же час, навчальним планом не передбачено окремих годин ні для підготовки анотацій, ні для вивчення теорії фольклору. З огляду на вищезазначене, доцільним, на нашу думку, є перенесення навчальної діяльності студентів щодо створення анотацій на зразки українського музичного фольклору у методично-дослідницьку сферу. Означена сфера передбачає вельми багату палітру можливостей щодо самостійної пошуково-дослідницької діяльності студентів у сфері основ теорії фольклору, яка дозволить майбутнім учителям музичного мистецтва створювати анотації на зразки українського музичного фольклору на належному рівні.

Розглянемо окремі позиції з теорії фольклору (за дослідженнями А.Іваницького) [31], які необхідно враховувати під час розроблення анотацій. Початок анотації вимагає дослідження студентом класифікації фольклорного зразку на основі виявлення певних споріднених рис і властивостей, тобто визначення його роду й жанру. Таким чином, предмет пошуково-дослідницької діяльності студентів можуть скласти критерії, за якими класифікується музичний фольклор: літературознавчий, що за способом відтворення дійсності та змістом дозволяє визначити, до якого саме роду (ліричного, епічного, обрядового або драматичного) належить зразок; мистецтвознавчий, який за допомогою визначення специфіки видів народного мистецтва (пісенного, танцювального, інструментального тощо) дозволяє здійснити класифікацію; функціональний, що окреслює призначення фольклорного твору (колискові, зажинкові тощо).

Отже, для відпрацювання умінь коректної класифікації зразків музичного фольклору викладач з «Хорового диригування» може пропонувати студентам уже з I курсу в гуртках та проблемних групах НСТ теми для

досліджень, пов'язані із поділом вищезазначених родів на жанри та жанрово-тематичні групи. До прикладу, в проблемних групах під час дослідження музичного фольклору епічного роду студенти досліджують практично усі жанри, які до цього роду належать, а саме: думи, балади, історичні пісні, співанки-хроніки. Під час дослідження пісенності ліричного роду – соціально-побутові (чумацькі, наймитські тощо), побутові (любовні, жартівливі, танцювальні тощо). На особливу увагу в студентських дослідженнях заслуговує проблематика міжжанрової дифузії (переходу одного жанру в інший), оскільки межі жанровості не завжди є чіткими, що часто призводить до помилок в анотаціях.

Методично-дослідницький вектор реалізації етнопедагогічного потенціалу процесу вокально-хорового навчання актуалізується також під час дослідження студентами поезики українських народних пісень, які належать до навчально-педагогічного репертуару та підлягають створенню анотацій. Написання майбутніми вчителями музичного мистецтва наукових статей, рефератів, присвячених поезиці як розділу фольклористики, що вивчає римування, образну мову, ритміку та строфіку віршованих творів, набуває для процесу вокально-хорового навчання непересічного значення.

Адже саме робота над текстом вокально-хорових творів, який передає не тільки основний зміст, але й найвитонченіші нюанси настроїв, коливання художньо-естетичних переживань, представляє собою колосальний сегмент роботи хормейстера, викладача з «Хорового диригування». Самостійно досліджуючи поезику української народної пісенності, студент не тільки занурюється у світ образів, близьких українцям протягом тисячоліть, розуміє світовідчуття свого народу, але й вбирає сприймання народом добра і зла, втілене у поетичних текстах народних пісень, що уможлиблює засвоєння системи цінностей української народної педагогіки.

У сфері поезики викладач з «Хорового диригування» може запропонувати студентам для досліджень теми, пов'язані з римуванням в українському фольклорі щодо вживання точної рими й асонансу (неточного збігу), кінцевої та внутрішньої рими, поєднання за допомогою рими пісенних

рядків у строфи (гетерометричні та ізометричні), а також цезурування сегментів.

Великий інтерес для студентських досліджень представляє образна мова фольклору як складна, динамічна й високорозвинена система поетично-художніх засобів, за допомогою яких створюється й передається ідейний та образний зміст української народної пісні. За А.Іваницьким образна мова української народної пісенності включає: паралелізм – співставлення (за аналогією) явищ природи та людського життя, одна з найвживаніших стилістичних фігур у поезії фольклору, що будується на образній основі й обіймає декілька строф (розгорнутий паралелізм) або одну строфу (нерозгорнутий паралелізм); народний епітет – художнє означення, слово-характеристика, яке уточнює або підсилює основне поняття і вживається, як правило, в усталеній парі (козак молоденький, коник вороненький, калина червона); синонімія – вживання слів, близьких за значенням, з метою посилити враження, яке може поширюватися на декілька рядків; символіка – традиційні умовні поняття, засновані на явищах відносної схожості (калина – дівоча честь, сокіл в думках – козак, чорні хмари – лихо); пестливі форми лексики – дівчинонька, зозуленька, водиченька; зорові образи – золото, вогонь, місяць, небо [31, 32-34].

На особливу увагу в студентських дослідженнях заслуговує також проблема щодо правильного визначення таких засобів музичної виразності в народній музиці, як форма, ритм, мелодика та ладова будова. Характерним є те, що, з одного боку, означені засоби музичної виразності в народній музиці є більш складними, ніж в авторській, а з іншого боку, вони не розглядаються під час вивчення курсу «Аналіз музичних творів». Тобто під час створення анотацій студенти не тільки об'єктивно не в змозі грамотно проаналізувати засоби музичної виразності українського музичного фольклору, а навіть не володіють відповідною термінологією, яка вживається у фольклористиці: замість поняття «наспів» вживають поняття «мелодія», замість поняття «амбітус» вживають поняття «звукоряд» та ін.

Саме тому під час керівництва науковими дослідженнями студентів викладачам доцільно обирати такі теми, які б заповнили прогалини в знаннях з теорії фольклору та допомогли б у визначенні засобів музичної виразності в процесі розроблення анотацій.

Зокрема, одним з гуртків НСТ була досліджена тема «Основні види ритміки в українському музичному фольклорі та їх роль в утворенні жанру». Завдяки роботі гуртка студенти мали змогу під час секційного засідання НСТ познайомитись із чотирма різновидами народної ритміки: нерегулярною часокількісною (нерегулярна пульсація ритмічних одиниць), регулярною часокількісною (регулярна пульсація ритмічних одиниць), нерегулярною акцентною (нерегулярна пульсація акцентів) та регулярною акцентною (регулярна пульсація акцентів).

Досліджуючи означені види ритміки, студенти вказали на жанровоутворюючу їх функцію: голосіння базуються на нерегулярній часокількісній ритміці, думи характеризуються нерегулярною акцентною, танцювальні пісні відрізняються, як правило, регулярною акцентністю.

Найбільш велику складність для студентів під час створення анотацій представляє визначення ладової будови українського музичного фольклору, яка є значно складнішою, ніж ладова будова музики, створеної композиторами. Саме тому доцільно пропонувати студентам для досліджень, у першу чергу, теми, спрямовані на визначення й класифікацію амбітусів, які охоплюють обсяг наспіву фольклорного зразку від найнижчого до найвищого звуку. Тема, визначена для розроблення студентами в проблемній групі «Формування ладових основ українського музичного фольклору в процесі його розвитку», передбачала дослідження взаємозв'язків між розвиненістю мовлення людини й кількістю ступеней, охоплених амбітусом: оліготоніка – вузький амбітус, що охоплює не більше трьох ступенів, як приклад амбітусу найдавніших зразків фольклорно-музичних зразків; ангемітоніка – безпівтоновий амбітус, також характерний для архаїчних фольклорно-музичних зразків; гемітоніка – широкий амбітус, що охоплює ступеневий

обсяг у межах сексти; включає діатонічні лади і є характерним для більш пізніх зразків.

Методично-дослідницький вектор реалізації етнопедагогічного потенціалу процесу вокально-хорового навчання актуалізується найбільш повно піз час узагальнення студентами знайомих їм поспівок у власний художньо-інтонаційний багаж. Саме створення такого багажу дає можливість майбутнім учителям музичного мистецтва на практиці відчувати мовні, емоційні передумови формування музичних інтонацій, що поєднують у собі мелодичні, ритмічні формули-звороти із ладовими особливостями.

Окрім дослідження у гуртках та проблемних групах НСТ проблем, пов'язаних із основами теорії фольклору, зміст методично-дослідницького вектору реалізації етнопедагогічного потенціалу курсів «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики», «Хорового диригування», «Хорового класу» полягає в спрямуванні студентів на активне залучення методів і засобів української народної педагогіки до методичної творчості, результати якої представлені в курсових роботах з «Методики музичного виховання», а також у наукових статтях, у доповідях, підготовлених для студентських наукових конференцій, у рефератах, що підсумовують самостійну роботу студентів з означених навчальних дисциплін.

Апробацію результатів власної методичної творчості із застосуванням методів і засобів української народної педагогіки студент може здійснити під керівництвом методиста, учителя музичного мистецтва безпосередньо під час уроків музичного мистецтва в загальноосвітній школі, коли проходить педагогічну практику. У той же час, отримані результати можуть скласти предмет доповіді на студентській науковій конференції, у науковій статті тощо. Таким чином, реалізація етнопедагогічного потенціалу процесу вокально-хорового навчання відповідно до методично-дослідницького вектору здійснюється безпосередньо в практичній площині у вигляді самостійного розроблення методичного забезпечення із застосуванням етнопедагогічного інструментарію, а також апробації цього методичного

забезпечення й оприлюднення отриманих результатів у курсових роботах, доповідях, рефератах та статтях НСТ.

З огляду на вищезазначене, доцільно визначити, що *етнопедагогічний потенціал вокально-хорового навчання являє собою сукупну спроможність навчальних дисциплін, які забезпечують функціонування цього процесу щодо формування в студентів етнопедагогічної свідомості, етнопедагогічного мислення на основі засвоєння системи цінностей української народної педагогіки загалом і етномузичної педагогіки зокрема, втіленої у зразках українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва, а також використання у педагогічній діяльності етнопедагогічних методів і засобів згідно з аксіологічним, пізнавальним та методично-дослідницьким векторами.*

Висновки до розділу I

Проведений аналіз науково-теоретичних основ етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, дослідження її сутності, специфіки, а також етнопедагогічного потенціалу вокально-хорового навчання дозволили констатувати наступне.

1. Проведений сензитивно-граматичний аналіз «народна педагогіка» та «етнопедагогіка» дозволяє стверджувати про високий рівень кореляції, сумісності та нерозривного взаємозв'язку цих понять, що дозволяє вважати похідні поняття, такі як «етнопедагогічні методи» та «методи народної педагогіки», «етнопедагогічні засоби» та «засоби етнопедагогіки», «етнопедагогічні цінності» та «цінності народної педагогіки» тощо, близькими за значенням та взаємозамінюваними. Встановлено, що українська народна педагогіка є гарантом духовного й матеріального буття українського народу, забезпечує формування українського національного характеру, а також здійснює свій вплив у моральному, естетичному, релігійному, комунікаційному та інших напрямках виховання та навчання.

2. З метою дослідження сутності й специфіки етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва було конкретизовано методологічну бази дослідження, зокрема принципи цілеспрямованості, внутрішніх взаємозв'язків та етнопедагогізації фахового навчання. *Принцип цілеспрямованості* обумовлює збалансованість та взаємозв'язок між метою формування етнопедагогічної культури студентів і метою фахового навчання загалом і вокально-хорового навчання зокрема. Застосування принципу цілеспрямованості уможливорює спрямованість змісту, всіх форм і методів фахового навчання студентів на єдину мету. Збалансованість та взаємозв'язок між метою формування етнопедагогічної культури студентів і метою вокально-хорового навчання у контексті принципу цілеспрямованості обумовлюються за рахунок того, що метою формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва є формування компонентів духовності згідно до виховних ідеалів української народної педагогіки, а також набуття етнопедагогічної компетентності для ефективного провадження подальшої етнопедагогічної діяльності. У той же час, метою вокально-хорового навчання є розвиток інтелектуально-творчих здібностей студентів і формування вокально-хорової компетентності. Опора нашого дослідження на принцип цілеспрямованості орієнтує на осмислення етнопедагогічної компетентності й вокально-хорової компетентності як інтегрованих складових професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, що обумовлює збалансованість та взаємозв'язок не тільки основних напрямків дослідження, але й методичного забезпечення в процесі досягнення обох цілей. Застосування принципу цілеспрямованості уможливорює бачення розвитку інтелектуально-творчих здібностей студентів як однієї з цілей вокально-хорового навчання в якості одного з напрямків формування компонентів духовності студентів згідно до виховних ідеалів української народної педагогіки, відповідно до яких освіченість та розум вважаються одними з головних чеснот українця.

3. *Принцип внутрішніх взаємозв'язків* передбачає, що зміна будь-якого з елементів системи призводить до зміни інших. Відповідно до принципу

внутрішніх взаємозв'язків під час розроблення компонентної структури досліджуваного феномена в контексті системного підходу доцільно своєчасно визначати та конкретизувати можливі зміни в змісті компонентних складових, зокрема щодо начального та кінцевого станів їх сформованості, особливостей розроблення та застосування методичного забезпечення щодо їх формування тощо. Підбір методичного інструментарію згідно до цього принципу також має відповідати вимогам гнучкості і взаємодії, зокрема, під час методичного інтегрування методів, засобів і прийомів мистецького навчання й методів та засобів української народної педагогіки.

4. *Принцип етнопедагогізації навчання* передбачає накопичення практичного досвіду етнопедагогічної діяльності, на базі якого система цінностей української народної педагогіки складає основу суб'єктивної системи поглядів, художньо-естетичних смаків та ідеалів, переконань тощо. Сукупність навчально-методичних заходів для набуття студентами означеного досвіду передбачає включення етнопедагогічних елементів у зміст навчальних курсів, передбачених навчальним планом; уведення до процесу фахового навчання спеціальних курсів з української етнопедагогіки, української музичної етнопедагогіки, української музичної фольклористики, які володіють етнопедагогічним потенціалом; спеціальну побудову навчальних дисциплін, функціонуючих в межах навчального плану, яка конструється таким чином, що етнопедагогічна тематика наскрізно проходить через усі теми занять; підвищення ролі навчальних курсів, передбачених навчальним планом, які володіють етнопедагогічним потенціалом. Рівень реалізації принципу етнопедагогізації фахового навчання студентів обумовлює рівень сформованості етнопедагогічної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

5. З метою дослідження сутності та специфіки етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва було конкретизовано аксіологічний, діяльнісний та компетентнісний методологічні підходи. *Сутність аксіологічного підходу* полягає в осмисленні особистості як найвищої цінності суспільства, причому явища суспільного життя,

включаючи педагогічні, розглядаються в контексті їх потенціалу щодо задоволення духовних і матеріальних потреб людини, яка є суб'єктом ціннісних відносин. Понятійно-концептуальний апарат, яким оперує методологія аксіологічного підходу, інтегрує такі поняття, як цінність, система цінностей, ціннісні орієнтації, особистісний смисл, ціль, потреба, мотивація тощо. Слід зауважити про специфіку аксіологічного підходу, який передбачає детермінованість будь-якої діяльності людини сукупністю цінностей людства, в межах якої особистість виступає, з одного боку, об'єктом тих чи інших культурних впливів, а з іншого боку, - творцем духовних і матеріальних цінностей. Розгляд етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в контексті аксіологічного підходу передбачає її опору на систему цінностей української народної педагогіки. Ціннісна основа фахового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва загалом і вокально-хорового навчання зокрема створює тенденцію безперервного розвитку компонентів духовності відповідно до виховних ідеалів українства. Алгоритм формування етнопедагогічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів полягає в побудові вокально-хорового навчання на основі цінностей української народної педагогіки, що, у свою чергу, уможливить формування компонентів духовності, притаманних українському народові, які включають: народну мораль і світогляд, національне мислення й самоідентифікацію, естетичні уподобання тощо. Сформованість означених компонентів духовності забезпечує перебіг процесу трансформації цінностей української етнопедагогіки в стійкі життєві й професійні принципи й переконання, які майбутній учитель музичного мистецтва буде передавати учням у процесі подальшої фахової діяльності. Еталонами особистісного розвитку для студентів мають стати виховні ідеали української народної педагогіки.

6. Визначено, що необхідність спрямування процесу формування етнопедагогічної культури в студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів у русло подальшої фахової діяльності вимагає застосування

діяльнісного підходу, у контексті якого виявляються характерні особливості фахового навчання загалом і вокально-хорового навчання зокрема.

Констатовано, що процесуальний аспект розв'язання проблемної ситуації як одиниці психологічного аналізу фахової діяльності вчителя музичного мистецтва передбачає наступну послідовність пофазових дій педагога: інформаційну передумову розв'язання, критерії розв'язання, правила розв'язання, засіб розв'язання. Інформаційна передумова як перша фаза розв'язання проблемної ситуації вокально-хорового навчання передбачає обізнаність викладачів щодо особистісних психологічних, інтелектуально-творчих, музично-виконавських можливостей студентів як суб'єктів навчального процесу загалом та конкретної проблемної ситуації зокрема. Якщо проблемна ситуація належить до різновиду етнопедагогічних задач, то обізнаність викладача має сягати етнокультурних пріоритетів студента, які спираються на розуміння ментальності того чи іншого студента. Критерії напрацювання рішень як друга фаза розв'язання проблемних ситуацій вокально-хорового навчання передбачає співставлення викладачем набутої під час першої фази інформації зі встановленням адекватного педагогічного інструментарію на основі комплексного залучення методів і засобів вокально-хорового навчання етнопедагогічними методами й засобами. На третій фазі щодо правил розв'язання проблемних ситуацій вокально-хорового навчання доцільно, на нашу думку, під час їх аналізу, спираючись на цінності української народної педагогіки, зокрема, на цінності-відносини, що передбачають гуманні взаємини між учасниками навчального процесу, а також культуровідповідність. Опора на означені цінності засвідчує кореляцію аксіологічного та діяльнісного методологічних підходів у процесі вирішення проблемних ситуацій. На четвертій – заключній фазі розв'язання проблемних ситуацій вокально-хорового навчання, яка призначена для визначення безпосередньо засобів розв'язання, здійснюється конкретне конструювання й застосування методичного забезпечення.

7. Встановлено, що оскільки застосування діяльнісного підходу до визначення сутності етнопедагогічної культури майбутнього вчителя

музичного мистецтва відбувається в контексті провадження навчальної діяльності в межах вокально-хорового навчання, то вибір педагогічного інструментарію детермінується специфікою вокально-хорової роботи. Таким чином, на перший план виходять такі засоби, як український музичний фольклор різних родів і жанрів та українське національне музичне мистецтво, які є провідними засобами української етномузичної педагогіки. Доведено, що український музичний фольклор та українське національне музичне мистецтво як засоби української народної педагогіки не тільки концентрують у собі етнопедагогічний потенціал інших засобів, таких як українська історія, краєзнавство, народний календар тощо, а й у повному обсязі втілюють і транслиують систему етнопедагогічних цінностей. Також встановлено, що український музичний фольклор та українське національне музичне мистецтво як засоби української народної педагогіки завдяки своїй музичній специфіці є тим педагогічним інструментарієм, який дозволяє формування етнопедагогічної культури саме в музичному середовищі, зокрема в процесі вокально-хорового навчання.

8. Констатовано, що контекст діяльнісного підходу обумовлює розгляд процесу вокально-хорового навчання, у процесі якого відбувається формування етнопедагогічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів, в якості неперервного циклу постановки й розв'язання проблемних ситуацій, які можна систематизувати за характером привнесеної педагогом у проблемну ситуацію мети щодо підвищення студентом власних інтелектуально-творчих можливостей, кращого засвоєння знань, набуття позитивного досвіду фахової діяльності та ін. Під час формування етнопедагогічної культури в контексті діяльнісного підходу мова може йти про цілеспрямовану постановку й розв'язання етнопедагогічних задач як різновиду педагогічних задач. Встановлено, що специфіка формування етнопедагогічної культури в контексті застосування діяльнісного підходу передбачає розгляд вокально-хорового навчання в якості процесу безперервної постановки й розв'язання не тільки проблемних ситуацій, пов'язаних із опрацюванням вокально-хорового репертуару, але й

етнопедагогічних. Причому педагогічний інструментарій передбачає інтегроване застосування як методів вокально-хорового навчання, так і етнопедагогічних методів на основі системного залучення опорних методів української етномузичної педагогіки - українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва.

9. Визначено, що залучення компетентнісного підходу до дослідження сутності, специфіки й особливостей формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва пов'язано з тим, що однією з цілей формування досліджуваного феномена є набуття студентами етнопедагогічної компетентності як складової професійної компетентності. Доведено, що специфіка формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання передбачає таку його побудову, яка уможливорює набуття студентами не тільки вокально-хорової компетентності у сфері хорового диригування, роботи із хоровим колективом, підбору навчального вокально-хорового репертуару, але й набуття студентами етнопедагогічної компетентності у сфері умінь провадження етнопедагогічної діяльності, практичного застосування методів і засобів української народної педагогіки, конструювання методичного забезпечення на базі поєднання означених методів і засобів із методами й засобами мистецького навчання в процесі фахової діяльності. Набуття студентами етнопедагогічної компетентності не тільки уможливорює розуміння ними української народної педагогіки, її методів і засобів як предмета пізнання, але й забезпечує усвідомлення українського музичного фольклору й національного музичного мистецтва – опорних засобів української етномузичної педагогіки – і в якості базису навчально-педагогічного репертуару студентських хорових колективів для розвитку вокально-хорових умінь студентів, і в якості ефективного інструменту формування етнопедагогічної культури.

10. Залучення аксіологічного, діяльнісного та компетентнісного підходів дозволило нам визначити *сутність* етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, що являє собою інтегровану якісну

характеристику особистості, яка поєднує етнопедагогічну спрямованість фахової музично-педагогічної діяльності, високий рівень володіння практичним досвідом народного виховання й навчання, перманентне самовдосконалення в галузі провадження етнопедагогічної й етномузичної діяльності на базі систематичного застосування українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва як опорних засобів української етномузичної педагогіки. Доведено, що сформованість етнопедагогічної культури дозволяє вчителю музичного мистецтва розбудувати і втілити педагогічну модель власної фахової діяльності на базі системи цінностей української народної педагогіки з метою виховання підростаючого покоління згідно до її виховних ідеалів, а також обумовлює цілеспрямоване включення до педагогічного інструментарію різних груп методів української народної педагогіки для розв'язання не тільки етнопедагогічних задач, але й усіх проблемних ситуацій навчального процесу, що засвідчує набуття етнопедагогічної компетентності.

Конкретизовано специфіку етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, яка полягає в здатності досліджуваного феномена інтегрувати етнопедагогіку до макророзуміння «культура» в якості її елементу шляхом залучення методів, засобів народної педагогіки, а також різних видів практичної етнопедагогічної діяльності до формування музичної культури учнів на уроках музичного мистецтва з метою трансляції етнопедагогічних цінностей.

11. Визначаючи вокально-хорове навчання в якості опорного сегмента фахового навчання, доцільно констатувати, що компетентність у галузі вокально-хорової роботи є важливою складовою професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Процес вокально-хорового навчання відповідає за набуття, засвоєння й накопичення комплексу знань, умінь і навичок у царинах диригування хоровим колективом, провадження навчально-репетиційної та виконавської роботи з хором (у якості хормейстера і хориста), організації і керівництва колективним музикуванням школярів, володіння класичними та сучасними методиками роботи з хором,

комплексного опрацювання хорових партитур тощо. До основних аспектів удосконалення вокально-хорового навчання належать: *аспект творчої взаємодії керівника із хором* (робота над чистотою інтонування, артикуляцією, хоромим строем тощо); *аспекти формування вокально-виконавських умінь* у процесі вокально-хорового навчання; *аспекти розучування із хоромим колективом музичного твору, створення інтерпретаційного концепту*.

12. Встановлено, що існуюча на сьогоднішній день в Україні система вокально-хорового навчання, яка функціонує в межах вищих музично-педагогічних навчальних закладів, спрямована на підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва і передбачає наступні *концептуальні засади*: продуктивність навчальної диригентської та вокально-хорової діяльності як ефективної форми особистісного інтелектуально-творчого розвитку студентів; цілісність філософсько-естетичних, психолого-педагогічних і музично-творчих аспектів вокально-хорового навчання; інтенсивне оволодіння формами і методами музично-педагогічної творчості, які застосовуються на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі.

13. Встановлено, що визначення етнопедагогічного потенціалу процесу вокально-хорового навчання щодо формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає, у першу чергу, спроможність навчальних курсів, що уможлиблюють перебіг означеного процесу, не просто ознайомити студентів із основними принципами української народної педагогіки, методами і засобами етнопедагогічного впливу, а забезпечити перетворення означених принципів в особистісні переконання під час провадження практичної етнопедагогічної діяльності. Конкретизовано внесок навчальних курсів вокально-хорового навчання у формування етнопедагогічної культури студентів відповідно до конкретного вектору, актуалізуючи й наповнюючи змістом згідно до означеного вектору певний сегмент педагогічного потенціалу вокально-хорового навчання. Констатовано, що *аксіологічний вектор, який відповідає за засвоєння системи цінностей української народної педагогіки*, забезпечується в процесі

викладання навчальних курсів «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Постановка голосу», «Вокал», «Виробнича педагогічна практика з музики» шляхом активного застосування в якості основи навчально-педагогічного репертуару опорних засобів української етномузичної педагогіки – українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва. Доведено, що українська народна пісенність різних родів і жанрів, яка складає основу вокально-хорового репертуару і на постійній основі опрацьовується майбутнім учителем музичного мистецтва, концентрує в собі в повному обсязі систему цінностей української народної педагогіки, спрямованих на виховання особистості українця згідно до паритету землеробського і козацького виховних ідеалів.

Доведено, що реалізація етнопедагогічного потенціалу навчальних курсів «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Постановка голосу», «Вокал», «Виробнича педагогічна практика з музики» відповідно до аксіологічного вектору відбувається також шляхом активного застосування в якості основи навчально-педагогічного репертуару зразків українського національного вокально-хорового мистецтва. Саме народність вокально-хорової творчості українських композиторів-класиків обумовлює наявність етнопедагогічного потенціалу означених навчальних дисциплін. Його реалізація забезпечується, з одного боку, наспівністю, зручністю для виконання, яскравістю мелодичних зворотів українського музичного фольклору й національного вокально-хорового мистецтва, а з іншого боку, близькістю їх музичного ладо-гармонічного складу й фразування до ментально-асоціативної образності, притаманних українцям, зрозумілістю поетично-текстових конструкцій тощо.

14. Етнопедагогічний потенціал вокально-хорового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва реалізується також шляхом використання означених опорних засобів української етномузичної педагогіки під час підбору вокально-хорових вправ і вокалізів. Залучення коротких поспівок і елементів більш довгих наспівів української народної пісенності, а також музичних фраз і речень з творів українських композиторів в якості музичного

матеріалу для вокально-хорового вправління дозволяє вчителю відпрацьовувати з хористами різноманітні елементи вокально-хорової техніки не на інструктивних (гами, арпеджіо, акорди), а на високохудожніх музичних зразках. У той же час, вокально-хорове вправління, яке провадиться на матеріалі української народної пісенності та української музичної класики, паралельно із формуванням вокально-хорових умінь збагачує інтонаційно-художній фонд майбутніх учителів музичного мистецтва наспівами, які століттями вбирали в себе й концентрували особливості етнічної свідомості й етнічного образного мислення українців.

15. Конкретизовано шляхи реалізації когнітивного вектору етнопедагогічного потенціалу процесу вокально-хорового навчання: у процесі викладання навчального курсу «Хорознавство» за рахунок розширення обсягів навчального матеріалу етнопедагогічного змісту, який стосується процесів зародження, формування й становлення народного багатоголосся, починаючи від архаїчної народної гетерофонії, підголоскового багатоголосся, і закінчуючи більш пізніми гомофонно-гармонічним і мішаним різновидами; в процесі викладання курсів «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики» за рахунок збагачення їх змісту шляхом привнесення навчального матеріалу етнопедагогічного змісту щодо сутності та особливостей застосування в процесі фахової діяльності вчителя музичного мистецтва всіх груп методів і засобів української народної педагогіки, окреслених нами попередньо.

16. Встановлено, що методично-дослідницький вектор реалізації етнопедагогічного потенціалу процесу вокально-хорового навчання, напряму пов'язаний із попереднім когнітивним вектором, забезпечується в процесі вивчення навчальних курсів «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики», а також під час керівництва викладачами з «Хорового диригування», «Хорового класу» науковою роботою студентів НСТ. Доведено, що зв'язок методично-дослідницького вектору із попередньо розглянутим когнітивним вектором доцільно актуалізувати під час провадження такого важливого різновиду практичної навчальної діяльності,

як виконання студентами анотацій на зразки вокально-хорових творів. Констатовано доцільність перенесення навчальної діяльності студентів щодо створення анотацій на зразки українського музичного фольклору у методично-дослідницьку сферу вокально-хорового навчання студентів. Конкретизовано багату палітру можливостей щодо самостійної пошуково-дослідницької діяльності студентів у сфері основ теорії фольклору, яка дозволить майбутнім учителям музичного мистецтва створювати анотації на зразки українського музичного фольклору належного рівня. Зміст методично-дослідницького вектору реалізації етнопедагогічного потенціалу курсів вокально-хорового навчання полягає в спрямуванні студентів на активне залучення методів і засобів української народної педагогіки до методичної творчості, результати якої реалізуються в курсових та бакалаврських роботах з «Методики музичного виховання», а також у наукових статтях, у доповідях, підготовлених для студентських наукових конференцій, у рефератах, що підсумовують самостійну роботу студентів з вокально-хорових навчальних дисциплін. Апробацію результатів власної методичної творчості із застосуванням методів і засобів української народної педагогіки студент може здійснити під керівництвом методиста, учителя музичного мистецтва безпосередньо під час уроків музичного мистецтва в загальноосвітній школі, коли проходить педагогічну практику. У той же час, отримані результати можуть скласти предмет доповіді на студентській науковій конференції, науковій статті тощо. Отже, реалізація етнопедагогічного потенціалу процесу вокально-хорового навчання відповідно до методично-дослідницького вектору здійснюється безпосередньо в практичній площині у вигляді самостійного розроблення методичного забезпечення із застосуванням етнопедагогічного інструментарію, а також апробації цього методичного забезпечення й оприлюднення отриманих результатів у курсових роботах, доповідях, рефератах та статтях НСТ.

17. З огляду на вищезазначене, доцільно визначити, що *етнопедагогічний потенціал вокально-хорового навчання* являє собою сукупну спроможність навчальних дисциплін, які забезпечують

функціонування цього процесу щодо формування в студентів етнопедагогічної свідомості, етнопедагогічного мислення на основі засвоєння системи цінностей української народної педагогіки загалом і етномузичної педагогіки зокрема, втіленої в зразках українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва, а також використання в педагогічній діяльності етнопедагогічних методів і засобів згідно з аксіологічним, пізнавальним та методично-дослідницьким векторами.

Список використаних джерел до розділу I

1. Абдуллин Э.Б. Методологический анализ проблем музыкальной педагогики в системе вузовского образования / Эдуард Борисович Абдуллин. - М: Прометей (МГПУ), 1990.- 188 с.
2. Абдуллин, Э.Б. Методологическая подготовка учителя музыки: Научно-метод. материалы для слушателей курсов повышения квалификации институтов усовершенствования учителей по предмету «Музыка» / Э.Б. Абдуллин. - М.: МИРОС, 1992. - 72 с.
3. Абдуллин Э.Б. Теория музыкального образования: учеб. [для студентов вузов] / Э.Б. Абдуллин, Е.В. Николаева. - М: АCADEMIA, 2004.- 333 с.
4. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования: для пед. спец, высш. учеб. заведений / О.А. Абдуллина. - М.: Просвещение, 1990. - 142 с.
5. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности /К.А. Абульханова-Славская. - М: Наука. 1980. - 335 с.
6. Азарова Л.Г. Формування вокально-мовленнєвої культури студентів педвузу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.13.00.01 «Теорія та історія педагогіки»/ Л.Г. Азарова. – Харків, 1994. – 23 с.
7. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник для студ. і викл. вищ. навч. закл. /Анатолій Миколайович Алексюк. — К.: Либідь, 1998. — 558, [1] с.

8. Андрущенко В.П. Історія соціальної філософії: західноєвропейський контекст / Віктор Петрович Андрущенко. - К.: Тандем, 2000. - 406 с.
9. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю / Віктор Петрович Андрущенко. - К.: Знання України. 2004. - 804 с.
10. Антонюк В.Г. Постановка голосу: навчальний посібник для студентів вищих муз. навч. закладів / Валентина Геніївна Антонюк. – К.: Українська ідея, 2000. – 68 с.
11. Антонюк В.Г. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект: монографія / Валентина Геніївна Антонюк. – К.: Українська ідея, 2001. – 144 с.
12. Антонюк В. Г. Формування української вокальної школи: історико – культурний аспект : дослідницька праця / Валентина Геніївна Антонюк .- К.: Українська ідея, 1999. - 24 с.
13. Антонюк В.Г. Традиції української вокальної школи. Микола Кондратюк : наукове дослідження / Валентина Геніївна Антонюк - К.: Українська ідея, 1998. - 148с.
14. Антонюк В. Формування індивідуального виконавського стилю: культурно-антропологічний аспект: наукове дослідження / Валентина Геніївна Антонюк.- К.: Українська ідея, 1999. – 24 с.
15. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании.- 2-е изд. – Л.:Музыка, 1973. – 144с.
16. Асаф'ев Б.В. О хоровом искусстве. – Л.: Музыка, 1980. – 216 с.
17. Барабанщиков, А.В. Проблемы педагогической культуры преподавателя вузов / А. В. Барабанщиков // СП. - 1981. - №1. - С.17-32.
18. Болгарський А.Г., Сагайдак Г.М. Хоровий клас і практика роботи з хором. – К.: Музична Україна, 1987. – 202 с.
19. Боллюбаш Н.М. «Теоретичні засади формування професійної компетентності майбутніх економістів.» Наукові праці: науково-методичний журнал,. 2009. – Вип. 99. – С. 88-95.
20. Бондаревская, Е.В. Воспитание как возрождение гражданина, человека культуры и нравственности: Основные положения концепции воспитания в

изменяющихся социальных условиях: Образов, программа подготовки бакалавров / Е. В. Бондаревская. - Ростов-на-Дону: РГПИ, 1993.-32с.

21. Виханская А.М. О некоторых особенностях изучения курса «Хоровая литература» в институтах культуры / А.М. Виханская // Вопросы методики преподавания дирижерско-хоровых дисциплин в вузе культуры : сб. науч. трудов. – Л.: Музыкальное воспитание, 1985. – 196 с.

22. Вишневський Омелян. Український виховний ідеал і національний характер (витоки, деформації і сучасні виклики). Вступ до системного дослідження / Омелян Вишневський. - Дрогобич: Видавець Святослав Сурма, 2010, 159 с.

23. Волков Г.Н. Этнопедагогика: учебное пособие для студентов средних и высших пед. учебных заведений / Г.Н. Волков. - М.: Изд. Центр «Академия», 1999.- 168с.

24. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. / Семен Устимович Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.

25. Голубицька Н.О. Етнопедагогічна культура майбутніх учителів музичного мистецтва як система і цілісність / Голубицька Н.О. // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: педагогічні науки. - № 2 (61). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. – С. 76-81.

26. Голубицька Н.О. Основні функції етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського / Голубицька Н.О. // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: педагогічні науки. - № 4 (63). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. – С. 95-102.

27. Голубицька Н.О. Системний підхід до формування етнопедагогічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів / Голубицька Н.О. // Сучасні проблеми виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін: матеріали всеукраїн. наук.-практичної конференції [під ред. А. Козир, К. Щедролосоєва. – Вип. 2. – Херсон: ХДУ, 2017. - С. 91-94.

28. Голубицька Н.О. Сутність етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва / Голубицька Н.О. // Сучасна мистецька освіта: матеріали II міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. – С. 111-115.
29. Желенщикова Н.А. Воспитание музыкально-педагогической культуры студентов педколледжа как фактор их профессиональной подготовки: автореферат дисс. канд. пед. наук: 13.00.08/ Желенщикова Наталья Аркадьевна. – Магнитогорск, 1999. – 21 с.
30. Енциклопедія історії України / Під загальною редакцією В.А. Смолій. Інститут історії України НАН України. – Київ: Наукова думка, 2005. – Т. 3, 476 с.
31. Іваницький А.І. Українська народна музична творчість. Посібник для вищих та середніх учбових закладів / Анатолій Іванович Іваницький. – Київ: Музична Україна, 1990. - 336 с.
32. Іваницький А.І. Український музичний фольклор. Підручник для вищих учбових закладів. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 320 с.
33. Кашапов М.М. Психология профессионального педагогического мышления (методология, теория, практика) / под ред. М.М. Кашапова./ – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2003. – 398 с.
34. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті. — Полтава: ПОШПО. 2006. — 328 с.
35. Коротєєва В.О. Науково-педагогічні основи вивчення української народної педагогіки в вузі (в трьох частинах). Частина перша / В.О. Коротєєва – Миколаїв, 1994. – 116 с.
36. Леонтьєв, А.Н. Избранные психологические произведения / А.Н. Леонтьев // Собр. соч.: В 2 т. - М., 1983. - Т.2 - 320 с.
37. Лернер, И.Я. Педагогическое сознание - явление действительности и категория науки / И. Я. Лернер // СП. - 1985. - №3. - С.52-57.
38. Лозко Г. Етнологія України. / Галина Лозко. – К.: Видавництво „Арт-Ек”, 2004 - 306 с.

- 39.Лозко Г.С. Українське народознавство / Галина Сергіївна Лозко. – Київ: Зодіак-ЕКО,1995. – 368 с.
- 40.Маєвська Л.М. Модель підготовки майбутнього учителя до етнокультурного виховання молодших школярів. / Теорія та методика навчання у загальноосвітній школі: Збірник наукових праць. — Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2004. — 465 с. С. 334 - 341.
- 41.Маруфенко О.В. Слухацька установка як психологічна умова формування та розвитку вокально-слухових навичок / О.В. Маруфенко // Наукові записки: псих.-пед. науки. – Ніжин : НДПУ, 2004. – С. 155-158.
- 42.Маруфенко О.В. Формування вокально-слухових навичок майбутнього вчителя музики: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методики навчання музики і музичного виховання» / О.В. Маруфенко. – К., 2006. – 20 с.
- 43.Масол Л.М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика / Л.М. Масол. – К., 2006. – 431 с.
- 44.Масол Л.М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах /Л.М.Масол //Інформаційний збірник МОНУ. - 2004.- № 10. - С. 4-9.
- 45.Матвєєва О.В. Координація надійності співу майбутніх учителів музики в контексті емоційної теорії когнітивного дисонансу / О. Матвєєва // Ідеї опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці: зб. наук. праць. – Івано-Франківськ, 2005. – с.78-82.
- 46.Матвєєва О.В. Методика формування вокально-виконавської надійності у майбутніх учителів музики: автореф. на здобуття ступеня канд. пед. наук: спец.13.00.02 «Теорія та методики навчання музики і музичного виховання» / О.В. Матвєєва. – К., 2010. – 23 с.
- 47.Матвєєва О.В. Сценічне хвилювання як детермінанта вокально-виконавської надійності майбутніх учителів музики / О.В. Матвєєва // Наука і сучасність: зб. наук. праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – Том 55. – С. 64-71.

- 48.Медушевский В. Музыкальное мышление и логос жизни /Вячеслав Вячеславович Медушевский //Музыкальное мышление: сущность, категории, аспекты исследования. - К., 1989. - С. 18-34.
- 49.Медушевский В.В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки / В.В.Медушевский. - М.: Музыка, 1976. -254 с.
- 50.Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению / Анжелика Георгиевна Менабени. – М.: Просвещение, 1987. – 93 с.
- 51.Микиша М.В. Практичні основи вокального мистецтва /Михайло Венедиктович Микиша / літ. виклад М.Головащенко. – К.: Муз Україна, 1971. – 90 с.
- 52.Мильтонян С.О. Педагогика гармоничного развития музыканта: Новая гуманистическая образовательная парадигма. / Степан Ованесович Мильтонян. - Тверь: Дикси, 1996. – 72 с.
- 53.Мозгальова Н.Г. Формування музичного мислення майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук / Н.Г. Мозгальова. - К. – 2002. - 200 с.
- 54.Моляко В.А. Психология творческой деятельности / В.А. Моляко - К., 1978.- 45 с.
- 55.Мороз О.Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація: навч. посібник / О.Г. Мороз, В.О. Сластьонін, Н.І. Філіпенко. – К.: НПУ, 1997. – С.34-45.
- 56.Музыкальный энциклопедический словарь / Глав. ред. Г.В. Келдыш. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 672 с.
- 57.Нагорна Г.О. Формування у студентів педагогічних вузів професійного мислення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Г.О. Нагорна. - К., 1995. -41 с.
- 58.Нагорная Г.Ю. Развитие этнопедагогической культуры будущих учителей начальных классов в учебном процессе: автореф. дисс. канд. пед. наук: 13.00.01 / Нагорная Галина Юрьевна - Ставрополь, 1998. - 25 с.,с.12.

- 59.Назайкинський Е.В. О психології музикального восприяття /Е.В.Назайкинський. - М.: Музыка. 1972. - 383 с.
- 60.Николаев В.А. Теорія і методика формування етнопедагогічної культури учителя: дисс. на соискание учен. степени доктора пед. наук: 13.00.01/ Николаев Валерий Александрович. - М., 1998. - 409 с.
- 61.Олейник М.А. Формування особистісно орієнтованого професійного мислення майбутніх учителів музики: дис. на соискание учен. степ. канд. пед. наук: 13.00.08 / Олейник Марина Алексеевна. - Волгоград, 1998. – 144 с.
- 62.Олексюк О.М. Музична педагогіка: навч. посібник / Ольга Миколаївна Олексюк. – К.: КНУКІМ, 2006. – 188 с.
- 63.Олексюк О.М., Ткач М.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: навч. посібник /Ольга Миколаївна Олексюк, Ткач Марія Михайлівна. - К.: Знання України, 2004. – 264 с.
- 64.Органов П. Певческий голос и методика его постановки / П. Органов. – М.; Л.: Музгиз, 1951. – 68 с.
- 65.Орлов В.Ф. Педагогічна майстерність вчителя музики: навч.-методич. посібник для студ. і виклад. пед. коледжів, вузів /В.Ф. Орлов, Б.Д. Кіндратюк, М.В. Клепар. - Івано-Франківськ, 1996. – 102 с.
- 66.Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: Монографія / За заг. ред. І.А. Зязюна. – К.: Наукова думка, 2003. – 262 с.
- 67.Павлюк С.П. Українське народознавство / Під загальною редакцією д-ра іст. наук С.П. Павлюка, канд. іст. наук Г.Й. Горинь, д-ра іст. наук Р.Ф. Кирчіва. Львів. : видавничий центр „Фенікс”, 1994, 612 с.
- 68.Панченко Г.П. Методика розвитку творчих способностей учителя музики в процесі вокальної підготовки: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика музикального навчання» / Г.П. Панченко. – К., 2008. – 19 с.
- 69.Петров А. Професійна компетентність: понятійно-термінологічні проблеми // Alma mater: Вестник вищої школи, 2004, № 10 – С. 6 - 10.

- 70.Плужников К. Механика пения. Принципы постановки голоса / Константин Ильич Плужников. – Спб: Композитор, 2004. – 87 с.
- 71.Полюга Л.М. Словник синонімів української мови (3-е видання). - К.: Довіра, 2007. – 477 с.
- 72.Пономаренко В.С. Проблеми підготовки компетентних економістів та менеджерів в Україні : монографія / В.С. Пономаренко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2012. – 327 с.
- 73.Попов Б.В. Життя етносу: соціокультурні нариси / Під загальною редакцією Б. Попова, В. Ігнатова, М. Степико. – Київ: Либідь, 1997. – 240 с..
- 74.Попова И.О. Формирование этнопедагогической культуры будущих педагогов: автореф... дисс. канд. пед. наук: 13.00.08 / Попова Инна Октаевна.- Астрахань, 2001.-23 с.
- 75.Проблема тлумачення народної манери співу. – Мат-ли всеукр. науково-практичної конференції : Збірник народознавчої студії пам'яті В.Т. Скуратівського. – К., 2002. – 323 с.
- 76.Прядко О.М. Методика розвитку співацького голосу у майбутніх педагогів-музикантів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» / О.М. Прядко. – К., 2009. – 23 с.
- 77.Прядко О.М. Розвиток співацького голосу: методичні рекомендації для викладачів вокалу та студентів музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів / О.М. Прядко. – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2009. 92 с.
- 78.Прянишников И. Советы обучающимся пению. – Харьков: СПб. Лань, 2013. – 144 с.
- 79.Психологический словарь/ Под ред.. П. Гуревича. – М.: Олма Медиа Групп; ОЛМА-ПРЕССобразование, 2007. – 800 с.
- 80.Психологический словарь / Под ред. В.В. Давыдова и др. -М.: Педагогика, 1983. - 448 с.
- 81.Равен Джон. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер. с англ. – М.: Когито-Центр, 2002. – 396 с.

- 82.Российская педагогическая энциклопедия: В 2-х тт./ Под. ред. В.В. Давыдова, - М., 1993. — т.1. - 608 с.
- 83.Ростовський О.Я. Взаємозв'язок різних видів мистецтва на уроках музики: методичні рекомендації / Олександр Якович Ростовський. - К.: Освіта, 1991. - 48 с.
- 84.Ростовський О.Я. Лекції з історії західноєвропейської музичної педагогіки / Олександр Якович Ростовський. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім.. Миколи Гоголя, 2003. – 193 с.
- 85.Ростовський О.Я. Методика викладання музики в основній школі: Навч.-метод. посібник / Олександр Якович Ростовський. Тернопіль: Навчальна книга, 2001. – 272 с.
- 86.Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии/С.Л. Рубинштейн // Собр. соч.: В 2 т. - М., 1989. - Т.2. - 328 с.
- 87.Руденко Ю.Д. Основи сучасного українського виховання /Юрій Дмитрович Руденко. - К: Вид-во імені Олени Теліги, 2003. - 328 с.
- 88.Рудаков А.И. О природе верхней певческой форманты и механизме ее образования / А.И. Рудаков. – М. Музыка, 1968. – 368 с.
- 89.Рудницька О.П. Музика і культура особистості: Проблеми сучасної педагогічної освіти: Навч. посібник. / Оксана Петрівна Рудницька. - К.: УЗМН, 1998. - 248 с.
- 90.Рудницька О.П. Основи педагогічних досліджень: навч.-метод, посіб. /О.П. Рудницька, А.Г. Болгарський, Т.Ю. Свистельнікова. - К., 1998. - 143 с.
- 91.Рудницька О.П. Педагогіка: загальна і мистецька / О.П. Рудницька: навч. посібник. – К., 202. – 270 с.
- 82.Савчук Є. На рівень сучасності / Євген Савчук // Музика. – 1985. - №3, С.22.
- 83.Северінова Л.И. Формирование этнопедагогической культуры будущего учителя музыки в процессе профессиональной подготовки: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук: спец. 13. 00. 08. «Теория и методика профессионального образования» / Л.И. Северінова. – Воронеж, 2006. – 22 с.

- 94.Сердюк О.В. Народна педагогіка як джерело соціального виховання / О.В.Сердюк. - Київ: Вища освіта України, 2003. - №4, С.107-111, С.107.
- 95.Сластенин В.А. и др.. Педагогика: учеб. пособие для студентов высших пед. учеб. заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Э.Н. Шиянов: под. ред. Сластенин В.А.. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.
- 96.Сластенин В.А. Профессионально-педагогическая подготовка современного учителя / В.А. Сластенин // Советская педагогика. – 1991, № 10 – С.84-86.
- 97.Сластенин В.А. Целостный педагогический процесс как объект профессиональной деятельности учителя: учеб. пособие / В.А. Сластенин, А.И.Мищенко. – М.: Прометей, 1997. – 200 с.
- 98.Сохор А.Н. Вопросы психологии и эстетики музыки. Статьи и исследования / А.Н.Сохор. - Л.: Советский композитор, 1981. - 296 с.
- 99.Сохор А.Н. Стиль, метод, направление // Вопросы теории и эстетики в музыке, вып. 4. – Л., 1965. – С. 41-52..
- 100.Стахевич О. Основи вокальної педагогіки : Ч 1. Природно наукові теорії сольного співу : курс лекцій : навч. посібник для студентів диригентсько – хорових факультетів музичних і педагогічних вузів / О. Стахевич.- Суми, 2002. - 91с.
- 101.Стахевич А. Теоретические основы процесса постановки голоса в вокальной педагогике / А. Стахевич. – Сумы, 1990. – 44 с.
- 102.Стельмахович М.Г. Виховний ідеал української народної педагогіки / М.Г. Стельмахович. - Київ: Початкова школа, 1998. - №6, С.1-4, С.2.
- 103.Сявавко Є.І. «Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку» / Є.І. Сявавко. К.: «Наукова думка», 1974. - 156 с.
- 104.Тайлор, Э.Б. Первобытная культура: Пер. с англ. / Э.Б. Тайлор . - М.: Политиздат, 1989. - 573 с.
- 105.Тоцька Л.О. Методичні засади удосконалення вокальної підготовки майбутніх учителів музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» / Л.О. Тоцька. – К., 2010. – 23 с.

- 106.Тюлин Ю.Н. Учение о музыкальной фактуре и методической фигурации: в 2-х ч. Ч.1 / Ю.Н. Тюлин. – М.: Музыка, 1977. – 219 с.
- 107.У Сінмей, Методика інструментально-виконавської підготовки магістрантів в системі вищої музично-педагогічної освіти України: дис. кандидата пед. наук: 13.00.02 Теорія та методика музичного навчання / Сінмей У – Київ, 2018. – 226 с.
- 108.Урбанович Г. Певческий голос учителя музыки / Г. Урбанович // Музыкальное воспитание в школе: сб. статей. Сост. О. Апраксина. – М.: Музыка, 1977. – Вып. 12. – с.23-33
- 109.Ушинский К.Д. Избранные педагогические сочинения. / К.Д. Ушинский; под ред. Е.Н. Медышского, И.Ф. Сवादковского. — М.: АПН РСФСР, 1945. — 567 с.
- 110.Федоришин В.І. Когнітивно-мотиваційна спрямованість студентів інститутів мистецтв на самореалізацію творчих здібностей // Вісник Луганського держ. ун-ту ім. Т.Г. Шевченка: ч. II: Педагогічні науки, № 11 (246), 2012. – С.58-65.
- 111.Филиппов А.В. Педагогическая система формирования готовности студентов к вокально-педагогической деятельности: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (музыка)» / А.В. Филиппов. – М., 2005. – 19 с.
- 112.Философский энциклопедический словарь / Под ред. П. Ф. Ильичева, П. Н. Федосеева, С. М. Ковалева, В. Г. Панова. - М.: Сов. Энциклопедия, 1989. - 840 с.
- 113.Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник / Михайло Миколайович Фіцула. – Вид. 2-ге, випр., доп. – К.: Академвидав, 2006. – 560 с.
- 114.Харитонов, М.Г. Теория и практика этнопедагогической подготовки учителя начальных классов национальной школы : автореф. дисс. на соискание учен. степени доктора пед. наук: 13.00.01 / Харитонов Михаил Григорьевич - М., 1999. - 42 с.

- 115.Холопова В.Н. Формы музыкальных произведений: уч. пособие / Изд. 2-е, испр. – СПб: Изд-во «Лань», 2001. – 496 с.
- 116.Хомский Ноам. Аспекты теории синтаксиса. Пер. с англ. под ред. и с предисловием В. А. Звегинцева. – М., Изд-во Моск. ун-та, 1972. – 129 с.
- 117.Хоружа О.В. Компонентна структура етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики / О.В. Хоружа // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук. праць / Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції “Гуманістичні орієнтири мистецької освіти” 22-24 квітня 2009 р. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Випуск 7 (12). – С. 116-122].
- 118.Хоружа О.В. Методичні засади формування етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики: дис. на здобуття вченого ступеню канд. пед. наук: спец. 13. 00. 02. «Теорія та методика музичного навчання» /Олена Вікторівна Хоружа. – Київ, 2010. – 242 с.
- 119.Хоружа О.В. Методичні умови формування етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики / О.В. Хоружа // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: збірник матеріалів VI мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О.П. Рудницької. – Чернівці: Зелена Буковина, 2010. – С. 258-260.
- 120.Хоружа О.В. Становлення виховних ідеалів народної педагогіки у контексті історичного розвитку українського етносу / О.В. Хоружа // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи /Зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – Вип. 10. – С. 183-191.
- 121.Цзинь Нань. Методические основы вокального обучения студентов КНР в системе музыкально-педагогического образования Украины : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика музыкального обучения» / Цзинь Нань. – К., 2009. – 23 с.

- 122.Шадриков В.Д. Психологический анализ деятельности (Системогенетический подход): Учебное пособие / В.Д. Шадриков – Ярославль, 1979, 92 с.
- 123.Шиянов, Е.Н. Идея гуманизации образования в контексте отечественных теорий личности / Е. Н. Шиянов, И. Б. Котова. -Ростов-на-Дону: РИО АО «Цветная печать», 1995. - 314 с.
- 124.Шпортун О.М. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя музики засобами народнопісенної творчості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.М. Шпортун. – Вінниця, 2009. – 22 с.
- 125.Юдин Э.П. Методология науки. Системность. Деятельность. – М.: УРСС, 1997. – 444 с.
- 126.Юдин Э.П. Системный подход и принцип деятельности: Методологические проблемы современной науки. - М.: Наука, 1978. – 391 с.
- 127.Юдин С.П. Формирование голоса певца / Сергей Петрович Юдин. – М.: Музгиз, 1962. – 166 с.
- 128.Юссон Р. Певческий голос: Исследование основных физиологических и акустических явлений певческого голоса / Рауль Юссон. – М.: Музыка, 1974. – 262 с.
- 129.Юцевич Ю. Є. Музыка : словник-довідник / Юрій Євгенович Юцевич. – Тернопіль: Навчальна книга- Богдан , 2003. – 352 с.
- 130.Юцевич Ю.Є. Теорія і методика розвитку співацького голосу : Навч.-метод. посібник для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, учителів шкіл різного типу / Юрій Євгенович Юцевич; ін-т змісту і методу навчання. – К., 1998. – 158 [1] с.
- 131.Юцевич Ю.Є. Організаційно – педагогічні проблеми вокальної підготовки вчителя музики і співів на музично –педагогічних факультетах педінститутів / Ю.Є Юцевич // Музыка в школі. – К.: Муз. Україна, 1972. – Вип. 1. – с. 31-38.

- 132.Юшманов В.И. Вокальная техника и ее парадоксы . [монография] / Виктор Иванович Юшманов . – С-Пб: Изд-во «ДЕАН», 2001. – 128 с.
- 133.Ягулов В.В. Педагогіка: навч. посібник / В.В. Ягулов, - К.: Либідь, 2002. – 560 с.
- 134.Яковлев А. Физиологические закономерности певческой атаки / А. Яковлев – Л.: Музыка, 1971. – 64 с.
- 135.John Franklin. Modern Singing Methods. Their Use and Abuse – перекл. Bel canto Masters Series, 2009. – P.39.
- 136.Helmholtz Н., Die Lehre von den Tonempfindungen als physiologische Grundlage für die Theorie der Musik. Braunschweig, 1863; Учение о слуховых ощущениях как физиологическая основа для теории музыки. СПб., 1875 (перевод М. О. Петухова)
- 137.Stumpf С., Die Anfänge der Musik, 1911 (рус. пер. «Происхождение музыки». Л., 1927).

РОЗДІЛ II

Компонентна структура та рівні сформованості етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва

2.1. Етнопедагогічна культура майбутніх учителів музичного мистецтва як цілісна система компонентних складових

Дослідження, науково-теоретичне обґрунтування й визначення компонентних складових етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва вимагає застосування відповідного напрямку в спеціальній методології педагогічної науки, на базі якої можна було б найбільш ефективно здійснювати подальше формування досліджуваного феномена. До такого напрямку, на нашу думку, належить системний підхід. Адже саме цей підхід, за висловом С.Гончаренка «...спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та зведення їх у єдину теоретичну картину» [5,423].

Застосування системного підходу під час окреслення компонентних складових етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва забезпечує дослідження структури цього феномена з позицій цілісності. Залучення системного підходу дозволяє виявити всі можливі міжкомпонентні та міжфункціональні зв'язки, не заперечуючи певне абстрагування визначених структурних компонентів та функцій.

Під час дослідження компонентних складових етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва на системний підхід спиралися Сью Дзяюй [31] та Л.Северінова [27]. О.Хоружа, розглядаючи зміст етнопедагогічного мислення, проблематика якого є похідною від проблематики етнопедагогічної культури, також у своєму дослідженні базувалася на системному підході, що обумовлював бачення

етнопедагогічного мислення в якості структурного елементу цілісної системи етнопедагогічної культури [33].

Проблематика системного підходу як важливого напрямку в спеціальній методології наукових досліджень загалом і педагогічних досліджень зокрема була розроблена й висвітлена в роботах Р.Акофа, С.Архангельського, А.Берга, В.Беспалька, Р.Берталанфі, Н.Вінера, С.Гончаренка, У.Р.Ешбі, Ф.Корольова, Л.Мазеля, В.Ніколаєва та ін. С.Гончаренко визначив завданням системного підходу «...розробку методів дослідження й конструювання складних за організацією об'єктів як систем» [5,423].

Ф.Корольов у своїй науковій праці «Системний підхід і можливості його застосування у педагогічних дослідженнях» розробив, теоретично обґрунтував і визначив ряд ознак і рис великих систем, що включають: цілісність як найважливішу характерну особливість системи; обов'язкову взаємодію складових системи; функціонування певних міжкомпонентних зв'язків тощо [13].

О.Хоружа, узагальнюючи характерні властивості системного підходу, зазначає такі ознаки складних систем, як наявність багатьох елементів, певні зв'язки і відношення між означеними елементами, що обумовлюють цілісність системи у цілому. Дослідниця, розглядаючи проблему етнопедагогічного мислення, вказує на зовнішню та внутрішню сторони функціонування педагогічних об'єктів-систем у контексті системного підходу. Зовнішня сторона функціонування таких об'єктів-систем дозволяє розглядати їх в якості конкретних елементів більшої системи. Внутрішня ж сторона передбачає наявність у таких педагогічних об'єктів-систем власних компонентних складових, що, у свою чергу, утворюють цілісну систему [34].

З огляду на вищезазначене, зовнішня сторона функціонування етнопедагогічної культури в контексті системного підходу дозволяє розглядати досліджуваний феномен в якості елементу більшої системи – системи педагогічної культури вчителя музичного мистецтва як загальної «...сукупності досягнень в галузі навчання і виховання» у контексті розвитку суспільно-педагогічної думки й практики [5,349]. Внутрішня ж сторона

функціонування етнопедагогічної культури в контексті системного підходу передбачає наявність у досліджуваного феномена власних компонентних складових, що забезпечують утворення багатовимірної, цілісної, динамічної системи. В.Ніколаєв, підходячи до визначення етнопедагогічної культури вчителя з позицій внутрішньої сторони застосування системного підходу, визначив цей феномен в якості складної багатовимірної системи, що інтегрує в собі єдність етнопедагогічної свідомості, етнопедагогічного мислення та етнопедагогічної діяльності як трьох компонентних складових [19]. Погоджуючись із науково-теоретичним обґрунтуванням змісту етнопедагогічної культури вчителя, проведеного В.Ніколаєвим, слід зауважити, що з метою більш детального й цілісного розроблення компонентної структури досліджуваного феномена доцільно було б уточнити визначення компонентних складових.

Категорії «етнопедагогічне мислення», «етнопедагогічна свідомість» і «етнопедагогічна діяльність», окреслені В.Ніколаєвим як компонентні складові етнопедагогічної культури вчителя, у свою чергу, стали предметом окремих наукових досліджень. Зокрема, проблематиці етнопедагогічного мислення присвячено дослідження О.Хоружої «Методичні засади формування етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики» [34]. Отже, визначаючи етнопедагогічну культуру як складну систему, враховуючи необхідність ретельного розкриття змісту та взаємодії всіх її складових, ми вважаємо за доцільне врахувати у формулюваннях визначень структурних компонентів, з одного боку, більшу деталізацію й конкретизацію порівняно із формулюваннями, створеними В.Ніколаєвим, з іншого боку, провести певні узагальнення.

Розглядаючи сутність понять «етнопедагогічна свідомість» і «етнопедагогічне мислення», визначених В. Ніколаєвим в якості першого і другого компонентів етнопедагогічної культури, слід зауважити про когнітивно-інтелектуальну основу взаємозв'язку категорій «свідомість» і «мислення», про що свідчать відповідні словникові визначення. Зокрема, «Український педагогічний енциклопедичний словник» визначає свідомість

як «...властивий людині спосіб ставлення до світу через суспільно вироблену систему знань, закріплених у мові», що «...виникає тільки в суспільстві» [5, 415]. У той же час, О. Брушлінський, визначаючи поняття «мислення» стверджує про «...соціально обумовлений, пов'язаний із мовленням психічний процес ... узагальненого відображення дійсності в ході її аналізу і синтезу ...» [2,41]. О. Леонтьєв вказує на властивість мислення давати «...знання про істотні властивості, зв'язки та відношення об'єктивної реальності ...» [15,140].

Аналіз вищенаведених та інших трактувань понять «свідомість» і «мислення» дозволяє констатувати, що обидві категорії корелюють між собою не тільки в частині інтелектуального відображення реальних процесів оточуючого світу, зв'язку із мовленням, але й у частині мотиваційних процесів, зокрема, цілеутворення під час діяльності. З огляду на вищезазначене, досліджуючи сутність першого компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, доцільно, на нашу думку, об'єднати категорії «етнопедагогічна свідомість», що являє собою високий інтелектуальний рівень науково-теоретичного узагальнення народної педагогіки [19], і «етнопедагогічне мислення» як вищу форму пізнавальної і перетворюючої активності особистості, що забезпечує її відповідність культурним, духовним і психологічним ознакам виховного ідеалу української етнопедагогіки на основі історично сформованої системи цінностей власного народу [36].

Саме система цінностей педагогіки українського народу знаходиться в основі етнопедагогічної культури, узагальнивши тисячолітній досвід виховання та навчання підростаючого покоління українців, створивши феномен паритету землеробського та козацького виховних ідеалів. Отже, ми вважаємо за доцільне визначити в компонентній структурі етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики такий компонент, який відповідає за інтелектуальне освоєння системи цінностей українського народу як на рівні етнопедагогічної свідомості, так і на рівні етнопедагогічного мислення. Таке інтелектуальне освоєння сприятиме перетворенню у свідомості майбутнього

вчителя музики означеної системи цінностей у систему твердих переконань із подальшою побудовою на цій основі принципових засад фахової діяльності вчителя музичного мистецтва.

Педагогічне спрямування інтелектуальних процесів майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки, що включає стратегічну цінність-ціль, цінності-відносини і цінності-засоби, забезпечує аксіологічний базис для комплексного формування етнопедагогічної свідомості та етнопедагогічного мислення в межах одного компонента етнопедагогічної культури. З огляду на вищезазначене, перший структурний компонент етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики доцільно визначити як **інтелектуально-ціннісний**.

Подальше дослідження компонентної структури етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики пов'язане безпосередньо зі змістом української етнопедагогіки, що включає українську народну педагогічну деонтологію як важливий чинник комунікації між учасниками навчально-виховного процесу на базі гуманних відносин. Українська народна педагогічна деонтологія вивчає не тільки правила поведінки вчителя на уроці музичного мистецтва, але й взаємні відносини в середині педагогічного колективу, спілкування вчителя із учнями, а також школярів між собою. Педагогічна комунікація, що базується на українській народній деонтології, передбачає взаємну повагу й розуміння учасниками навчально-виховного процесу, особливу повагу до старших, доброзичливість, милосердя, співчуття тощо. На думку В.Коротєєвої, «ідеї народної педагогічної деонтології учні сприймають як закон життя» [14,10]. Таким чином, другий структурний компонент етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики, що відповідає за базування педагогічної комунікації між учасниками навчально-виховного процесу на гуманних взаємовідносинах, доцільно визначити як **комунікативно-деонтологічний**.

Переходячи до дослідження третього компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, пов'язаного із

етнопедагогічною діяльністю, ми спиралися на визначення В. Ніколаєва, який окреслює її як свідому цілеспрямовану діяльність, направлену на етнопедагогічне виховання підростаючого покоління [18,88].

Специфіка професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, що в інструментарії синтезує музичну педагогіку і українську етнопедагогіку, вітчизняний музичний фольклор, українське і світове музичне мистецтво, актуалізує креативну сторону означеної діяльності. Зміст професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, що включає музично-педагогічну, музично-виконавську, музично-теоретичну, етнопедагогічну, виховну, просвітницьку діяльність тощо, вирізняються яскраво забарвленим творчим характером. Адже всі без виключення вищезазначені види діяльності вимагають від учителя музичного мистецтва здатності до креативного, нестандартного і оригінального їх поєднання як під час розв'язання проблемних ситуацій навчально-виховного процесу, так і під час комбінованого уроку музичного мистецтва, так і в позаурочній діяльності.

С. Гончаренко визначає креативність як «...здатність привносити щось нове в досвід, породжувати оригінальні ідеї в умовах розв'язання або постановки нових проблем, ... а також формулювати гіпотези відносно недостаючих елементів ситуації» [5,243].

Гнучке сполучення музично-педагогічної, музично-виконавської, музично-теоретичної, етнопедагогічної, виховної, просвітницької діяльності в процесі роботи в загальноосвітній школі вимагає також креативного підходу до створення і впровадження відповідного методичного забезпечення. Причому етнопедагогічна діяльність, яка оперує таким потужним засобом етнопедагогіки, як український музичний фольклор з його опорою на імпровізаційність, варіативність музичного матеріалу, значно підсилює креативну сторону методичного забезпечення за рахунок синкретичного впливу на художньо-естетичні смаки та ідеали дітей та молоді.

Привнесення креативних елементів у зміст професійної діяльності вчителя музичного мистецтва за рахунок етнопедагогічної діяльності

здійснюється: шляхом застосування таких форм етномузичної діяльності, як імпровізація, варіювання музичного матеріалу, самостійне створення музичних зразків, спрямованих на творчий розвиток особистості під час формування етнопедагогічної культури; шляхом розвитку творчої уяви та фантазії під час вирішення етнопедагогічних задач навчально-виховного процесу методами і засобами української народної педагогіки; шляхом створення оригінального методичного забезпечення на основі цілеспрямованого долучення методів і засобів української етнопедагогіки до загальнопедагогічних методів і засобів мистецького навчання. З огляду на вищезазначене, третій структурний компонент етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики доцільно визначити як **креативно-діяльнісний**.

Таким чином, залучення системного підходу дозволяє визначити складові етнопедагогічної культури, що інтегрують у собі **інтелектуально-ціннісний, комунікативно-деонтологічний та креативно-діяльнісний структурні компоненти**.

Дослідження інтелектуально-ціннісного компоненту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва передбачає детальний розгляд сензитивного змісту терміну-ознаки «інтелектуально-ціннісний», що характеризує цей компонент і, в свою чергу, складається з двох містких супідрядних ознак. Розглянемо кожну з ознак окремо.

Отже, ознака «інтелектуальний» за формулюванням Українського педагогічного енциклопедичного словника є похідною від поняття «інтелект» (від лат. *intellectus* – пізнання, розуміння, розум) – «... розумові здібності людини: здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відобразити та перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід, розв'язувати завдання, приймати рішення, розумно діяти, передбачати» [5,198]. За визначенням змісту цього поняття, наданим Великим тлумачним словником української мови, інтелект являє собою «інформаційний потенціал знань конкретної особистості, отриманий в результаті функціонування свідомості, мислення та розуму людини» [3,612].

Спираючись на подані вище визначення феномена «інтелект», можна стверджувати, що інтелектуально-ціннісний компонент етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва базується на процесах етнопедагогічної свідомості та етнопедагогічного мислення, тісно інтегруючи їх. О.Хоружа визначає процес етнопедагогічного мислення як «...здатність у фаховій діяльності застосовувати теоретичні положення етнопедагогіки загалом і музичної етнопедагогіки зокрема, а також наукових методик, створених на основі народного музичного виховання; вирішувати проблемні ситуації навчально-виховного процесу за допомогою комплексу етнопедагогічних і педагогічних засобів та методів; враховувати провідні ідеї етнософії, етнопсихології в практичних умовах педагогічної, етнопедагогічної та музичної діяльності» [36,154]

Л. Северинова окреслює поняття «етнопедагогічна свідомість» як науково-теоретичний рівень узагальнення народної педагогіки. Дослідниця вказує на такі ознаки етнопедагогічної свідомості майбутнього вчителя музики, як наявність пізнавального інтересу до народної музичної культури та до народної педагогіки; здатність емоційно реагувати й емоційно відкликатися на народне музичне мистецтво [27, 9].

Отже, розглядаючи сутність інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва можна стверджувати про інтегрування цим компонентом певних функцій, притаманних як етнопедагогічному мисленню, так і етнопедагогічній свідомості. Зокрема, до таких функцій належать функції, тотожні загальним мисленнєво-інтелектуальним процесам особистості: функція цілеутворення, функція розуміння, функція постановки й розв'язання етнопедагогічних задач і проблем, функція рефлексії [33].

Функція цілеутворення відповідає за вектор мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва щодо власного соціального статусу та професійного становлення в якості компетентного фахівця в галузі музичної педагогіки та виконавства, що є результатом досягнення мети освітнього процесу в музично-педагогічному

ВНЗ. Означений вектор, обумовлений функцією цілеутворення, формується згідно послідовних стадій мотиваційного процесу особистості і включає такі мотиваційні утворення: пізнавальні інтереси в галузі музичної педагогіки та виконавства, української етнопедагогіки загалом і української етномузичної педагогіки зокрема; художньо-естетичні потреби щодо вивчення, опрацювання, практичного застосування у фаховій діяльності і виконання різних жанрів українського музичного фольклору й українського національного мистецтва; психологічну установку на набуття й постійне розширення обсягу знань і умінь у галузі музичної педагогіки та виконавства, української етнопедагогіки і української етномузичної педагогіки; психологічну готовність до застосування у фаховій діяльності комплексу методів і засобів української етнопедагогіки в синтезі з методами, засобами і прийомами мистецького навчання як основи професійної компетентності вчителя музичного мистецтва [33].

Розгляд усіх стадій мотиваційного процесу передбачає обов'язкове врахування емоційного чинника на основі встановленої єдності у сфері психології особистості емоційних та інтелектуальних і, зокрема, пізнавальних процесів. С.Рубінштейн, зазначаючи про нерозривність інтелектуальних та емоційних процесів, стверджував, що «...справжньою конкретною одиницею психічної свідомості є цілісний акт відображення суб'єкта суб'єктом. Це утворення складне за своїм змістом, воно завжди включає в тій чи іншій мірі єдність двох протилежних компонентів – знання й ставлення, інтелектуального й «афективного», з яких то один, то інший виступає в якості переважаючого» [25,145].

Функція розуміння як провідна функція етнопедагогічного мислення, що відповідає за набуття, повноцінне засвоєння знань української етнопедагогіки та української етномузичної педагогіки, уміння оперувати ними та правильно застосовувати, є основою процесу формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. Ця функція забезпечує безперервність процесу розширення інтелектуального досвіду студента через постійне внесення, додавання й зберігання нових

етнопедагогічних знань у «скарбницю» власного знаннєвого багажу. Означена функція базується на комплексі мисленнєвих дій та операцій аналізу й синтезу, а також порівняння, конкретизації, класифікації, абстрагування, узагальнення та ін.

Функція розуміння, так само, як і функція цілеутворення, не просто нерозривно пов'язана з емоційною сферою особистості, а знаходиться із нею в прямо пропорційній залежності: чим яскравішим є позитивне емоційне супроводження набуття етнопедагогічних знань, умінь і навичок, тим більш ефективним є процес і результат їх формування та засвоєння.

Функція рефлексії є об'єднавчою як для взаємозв'язку етнопедагогічного мислення й етнопедагогічної свідомості у змісті інтелектуально-ціннісного компонента, так і взаємозв'язку між усіма компонентами етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в цілому. Адже ця функція відповідає за осмислене, усвідомлене ставлення студентів до формування кожної зі складових цілісної системи досліджуваного феномена.

У той же час, функція рефлексії обумовлює поступове фахове становлення майбутнього педагога-музиканта, забезпечуючи на певних етапах «зупинку потоку свідомості», а також «аналіз його змісту» [11,237]. Етнопедагогічна ж рефлексія дозволяє усвідомлювати доцільність застосування засобів і методів української народної педагогіки в процесі фахової діяльності вчителя музичного мистецтва, аналізувати результати їх застосування, а також рівень результативності варіативного об'єднання означених методів і засобів із методами, засобами і прийомами мистецького навчання.

Подальше дослідження інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва передбачає детальний розгляд сенситивного змісту другої частини терміну-ознаки «інтелектуально-ціннісний», що характеризує цей компонент. Нерозривний взаємозв'язок і взаємопроникнення обох частин терміну визначається, з одного боку, спрямованістю інтелектуальних процесів

майбутнього вчителя музики на засвоєння цінностей української народної педагогіки, з іншого боку, значенням і роллю означених цінностей як основи для формування етнопедагогічної свідомості та етнопедагогічного мислення.

Отже, ознака «ціннісний» є похідною від іменника «цінність». За формулюванням змісту цього поняття, наданим Великим тлумачним словником української мови, цінність являє собою «... ідеальне або матеріальне явище, яке має певне значення для людини або суспільства, заради якої людина або суспільство діє та живе» [3,672].

Застосування системного підходу дозволяє нам окреслити зовнішню та внутрішню сторони системи цінностей української народної педагогіки. Зовнішня сторона дозволяє розглядати означену систему цінностей в якості елемента більшої системи європейських цінностей. Внутрішня ж сторона передбачає наявність власних компонентних складових, які, у свою чергу, утворюють цілісну систему.

О.Хоружа, підходячи до визначення системи цінностей української народної педагогіки з позицій внутрішньої сторони застосування системного підходу, на основі аналізу наукових праць В.Ніколаєва, Л.Севериної, М.Харитонова та ін. конкретизувала складові означеної системи, що включає: домінуючу цінність ціль щодо виховання особистості у відповідності до паритету землеробського і козацького українських виховних ідеалів, особистості, яка є підготовленою до розвитку українського суспільства на базі засвоєння компонентів духовності українського народу; цінностей-відносин щодо толерантного та гуманного ставлення до людей, природи, а також позитивного ставлення до праці; цінностей засобів як сукупності цінностей духовної, матеріальної та соціонормативної культури [35].

Система цінностей української народної педагогіки актуалізує синтез духовної, матеріальної та соціонормативної культури. Вивчення майбутніми вчителями музичного мистецтва українського музичного фольклору різних родів і жанрів, українського національного мистецтва, методів засобів і прийомів української етномузичної педагогіки не тільки забезпечує на

практиці засвоєння означеної системи цінностей, але й формує розуміння національного світогляду, національної психології й національного характеру як основи подальшої фахової діяльності.

Функція цілеутворення, що спрямовує мотиваційний процес згідно до послідовності його стадій, забезпечує в процесі формування інтелектуально-ціннісного компонента педагогічне стимулювання, у першу чергу, пізнавальних інтересів щодо набуття знань у царині цінностей української народної педагогіки, її виховних ідеалів, засобів української етномузичної педагогіки тощо. Розвиток у студентів вищезазначених інтересів має супроводжуватися паралельним формуванням художньо-естетичних потреб щодо вивчення, опрацювання й виконання під час вокально-хорового навчання різних жанрів українського музичного фольклору в обробках А.Авдієвського, Ф.Колесси, М.Леонтовича, С.Людкевича, Б.Лятошинського, М.Ревуцького, К.Стеценка та ін., а також українського національного класичного музичного мистецтва, зокрема вокальних та вокально-хорових творів М.Лисенка.

Стійка педагогічна підтримка в процесі вокально-хорового навчання на високому рівні означених інтересів і потреб створить умови для формування в студентів психологічної установки на набуття й постійне розширення обсягу етнопедагогічних та музично-педагогічних знань і умінь у галузі музичної педагогіки та виконавства. У той же час, важливе значення для формування інтелектуально-ціннісного компонента має педагогічне стимулювання рефлексивного осмислення студентами цієї психологічної установки, що засвідчує наявність етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності на основі системи цінностей української народної педагогіки, до застосування комплексу її методів і засобів у синтезі з методами, засобами і прийомами мистецького навчання.

Розгляд змісту інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури дозволив нам створити авторське визначення поняття *«етнопедагогічна готовність майбутнього вчителя музики до провадження фахової діяльності на основі системи цінностей української народної педагогіки»* в

якості інтегральної якості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва щодо перманентного усвідомленого прагнення застосовувати під час музичного навчання в повному обсязі сукупність методів і засобів української народної педагогіки, що концентрують у собі цінності духовної, матеріальної та соціонормативної культури українського етносу на основі цінностей-відносин української етнопедагогічної деонтології з метою формування компонентів духовності підрастаючого покоління згідно до виховного ідеалу українського народу.

З огляду на вищезазначене, нами визначено критерій та показники сформованості *інтелектуально-ціннісного* компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики. Отже, *критерієм сформованості інтелектуально-ціннісного компонента є ступінь сформованості вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки.*

Показники: наявність інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки; вияв етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки.

Дослідження комунікативно-деонтологічного компонента структури етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики вимагає розгляду термінологічного ряду, за змістом пов'язаного із проблематикою педагогічного спілкування, що включає сукупність відповідних понять, таких як «комунікабельність», «педагогічна комунікація», «комунікативна компетентність», «деонтологія», «етнопедагогічна деонтологія» тощо і торкається психологічних особливостей обміну навчальної інформації між суб'єктами навчального процесу.

Енциклопедичне визначення поняття «комунікація» окреслює його як «... процес спілкування, зв'язку, обміну інформацією в життєдіяльності» (від лат. *Communicatio – спілкуюсь, зв'язую, роблю спільним*) [1,188]. Український педагогічний енциклопедичний словник надає визначення поняття «комунікабельність» в якості «...риси особистості, здатності її до

спілкування з іншими людьми...», що « ... не є природженою, а формується в процесі діяльності й життя людини в соціальній групі» [5,233]. Тлумачення поняття «педагогічне спілкування», наведене в тому ж словнику, окреслено як «форма навчальної взаємодії, співробітництва педагогів і учнів; астально-ретіальна особистісно і соціально орієнтована взаємодія» [5,438].

Проблематика комунікативних процесів у музично-педагогічній освіті була досліджена А.Козир, В.Міщанчук, Г.Падалкою, В.Петрушиним, Є.Проворовою, О.Рудницькою та ін. Зокрема, Є.Проворова визначає комунікативну компетентність учителя музичного мистецтва в якості важливого чинника «...забезпечення ефективних комунікативних процесів у навчанні, що сприятиме досягнень цілей та завдань музично-естетичного навчання учнів загальноосвітньої школи на засадах особистісно-орієнтованої педагогіки» [32,259]. Дослідження змісту комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики передбачає розгляд особливостей педагогічного спілкування не тільки між викладачами у вищому музично-педагогічному ВНЗ і студентами, але й між майбутніми педагогами-музикантами і учнями, зокрема, під час педагогічної практики. Означене педагогічне спілкування включає обмін навчальною інформацією, діалогічну взаємодію, що об'єднує між собою членів професорсько-викладацького складу, студентського колективу. У той же час, творча взаємодія, притаманна комунікативним процесам, відбувається також за напрямком спілкування з творами музичного мистецтва, зокрема під час інтерпретаційної діяльності, пошуку оригінальних шляхів репетиційної вокально-хорової роботи, аналізу концертних виступів тощо.

Розглядаючи сутність комунікативно-деонтологічного компонента можна стверджувати про інтегрування до загальної системи етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва комунікативної функції. Саме ця функція забезпечує гуманістично-ціннісну основу досліджуваного феномена, привносячи духовну красу гуманних відносин до навчального процесу в навчальний заклад.

Окрім цього, комунікативна функція є яскравою рисою музичного мистецтва. Особливості комунікативної функції музичного мистецтва було висвітлено в наукових працях О.Белова, Г.Побережної, Г.Ципіна та ін. Г.Побережна наполягає на комунікативно-терапевтичній функції музичного мистецтва для особистості, яка актуалізується в позитивному впливі на емоційний стан людини [17,45]. Г. Ципін вважає, що саме музичне мистецтво є найефективнішим інструментом спілкування між учителем музики й учнями в класі. Адже саме музика, зазначає автор, допомагає виразити власні почуття, виступає чинником взаєморозуміння і навіть являє собою особливу форму спілкування різних поколінь, що обумовлено специфікою її інтонаційно-художньої природи [37,147].

Зміст комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики обумовлений специфікою семантики музичної мови українського музичного фольклору, який завдяки своїй синкретичності здійснює комплексний художньо-естетичний вплив на молодь у процесі музичного сприймання, вступаючи у взаємодію із органами почуттів і створюючи відповідні слухові й зорові враження. Слід зауважити, що формування в студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури відбувається в площині безпосереднього спілкування із зразками українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва в процесі їх педагогічного опрацювання: цілеспрямованого прослуховування, музично-теоретичного, музично-історичного, художньо-педагогічного аналізу, вивчення й прилюдного виконання.

Відзначаючи поряд із українським музичним фольклором провідну роль українського національного класичного музичного мистецтва у формування комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики, ми погоджуємося з твердженням Г. Падалки, що «... використовуючи скарбницю національного мистецького фонду, викладач отримує додаткові важелі сприяння мистецькому розвитку учня, його здатності глибше і повніше сприймати мистецькі образи» [21,65].

Дослідниця визначає музичну комунікацію між композитором, виконавцем музичного твору і слухацькою аудиторією як певне полісуб'єктне спілкування, «...як духовне послання автора твору, що чекає зустрічі зі своїм читачем, слухачем, глядачем» [21,18].

Непересічне значення для формування комунікативно-деонтологічного компонента відіграє ефективне спілкування студента з музичним твором – зразком українського музичного фольклору або українського національного мистецтва. О.Рудницька вказує на діалогічність як характерну рису спілкування з музичним мистецтвом, спираючись на те, що музика «...за своєю природою є діалогічною, бо відбувається зв'язок між нею та реципієнтом [26,55-56]. *Спілкування студентів зі зразками українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва є вельми багатоаспектним процесом, що передбачає не тільки художньо-естетичне збагачення, розширення мистецького досвіду, але й формування художньо-естетичних смаків та ідеалів студентства у відповідності до художньо-естетичних та виховних ідеалів української народної педагогіки.*

Ефективне спілкування студентів з різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва, що концентрують в собі цінності української народної педагогіки, забезпечує національно-ціннісну основу комунікативних процесів під час фахового навчання і, зокрема, під час вокально-хорового навчання. Система цінностей української народної педагогіки в частині цінностей-відносин обумовлює здійснення педагогічної комунікації в процесі фахового навчання на базі української народної педагогічної деонтології.

М.Стельмахович визначає провідні постулати української етнопедагогічної деонтології, що включають: любов до рідних і, зокрема, до батьків із вшануванням пам'яті предків; глибоку пошану до старшого покоління; повагу до вчителя, що несе знання й освіченість; шанобливе ставлення до праці та трудівників; любов до рідної землі й рідної природи; повага до захисників рідної землі та рідної природи; знання свого родоводу,

рідної мови та історії власного народу, співчуття, милосердя і здатність до співпереживання [29].

Одним з пріоритетних напрямків етнопедагогічної деонтології є не просто спроможність вчителя музичного мистецтва до педагогічного спілкування з учнями на основі вищезазначених постулатів української етнопедагогічної деонтології, а здатність забезпечити спілкування між членами учнівського колективу (в класі, у групах «подовженого дня», у таборах відпочинку тощо) відповідно до цінностей-відносин української народної педагогіки. Найбільш ефективним інструментарієм для забезпечення такого спілкування є варіативне використання засобів української народної педагогіки на уроках музичного мистецтва, у той час, як опорними засобами остаються високохудожні зразки українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва.

Значну роль у забезпеченні педагогічної комунікації на основі української етнопедагогічної деонтології відіграє здатність учителя до організації творчої взаємодії між учасниками навчального процесу на основі засобів і методів української народної педагогіки, а також його індивідуальний імідж подання навчальної інформації. Непересічне значення для такої комунікації відіграє досконале володіння українською мовою як провідним засобом комунікації під час навчального процесу. Якщо мова вчителя насичена народними прислів'ями, включає елементи української народної казки, влучно застосованими на уроці музики та в позаурочній діяльності, то невимушеність і природність їх застосування призводить до автоматичного засвоєння цінностей-відносин української народної педагогіки.

Коли вчитель музичного мистецтва в контексті викладення навчального матеріалу використає прислів'я на кшталт «Не бажай синові багатства, бажай розуму», то, відкладаючись у пам'яті дітей, воно працює на засвоєння постулатів української етнопедагогічної деонтології щодо поваги до знань, освіченості як основи розумового розвитку, щодо шанобливих взаємовідносин у родині між батьками та дітьми.

Вивчення календарно-обрядових жанрів українського музичного фольклору, трудових пісень на кшталт «Вийшли в поле косарі», «А ми просо сіяли» тощо поєднане із такими засобами української етнопедагогіки, як народний календар, народна міфологія, обумовлює засвоєння постулатів української етнопедагогічної деонтології щодо шанобливого ставлення до праці та трудівників, любові до рідної землі й рідної природи.

Слухання й подальший художньо-педагогічний та музично-історичний аналіз на уроках музичного мистецтва історичних пісень, балад, дум на кшталт «Ой на горі та й жінці жнуть», «Про Довбуша» тощо поєднані із такими засобами української етнопедагогіки, як національна символіка, краєзнавство, які є факторами етнізації молоді, формування історичної пам'яті, обумовлюють засвоєння постулатів української етнопедагогічної деонтології щодо поваги до захисників рідної землі та історії власного народу. У той же час, розгляд змісту комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики передбачає залучення не тільки етнопедагогічних методів і засобів, але й безпосередньо методів і засобів педагогічної комунікації. О.Поляковою систематизовано методи й засоби педагогічної комунікації відповідно до способу впливу на органи чуття, до яких належать, у числі інших, вербальний та зоровий інформаційні потоки [22].

Вербальний потік інформації, який залучає тембр голосу, його динамічні спади та підйоми, силу й час звучання голосу в процесі педагогічної роботи, темпо-ритмічні коливання тощо, обумовлює значущість для майбутнього вчителя музики оволодіння вербальними методами, які базуються на досконалому володінні українською мовою, поряд із невербальними засобами педагогічної комунікації, а також методами і засобами формування музично-виконавських умінь [22].

Г.Падалка відносить до вербальних або словесних методів мистецького навчання «...пояснення, розповідь, бесіду, обговорення, поточний коментар, вербалізацію змісту художніх образів...» [21,179]. Для формування комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури, що

відбувається під час вокально-хорового навчання, зокрема під час педагогічної практики, оволодіння студентами вербальними методами дозволяє наступне: можливість для студента під час виконання обов'язків керівника хорового колективу («Виробнича педагогічна практика з музики: позаурочна діяльність»), викладача з хорового диригування («Асистентська практика») у процесі організації ефективного спілкування із музичним твором – розкрити власну позицію щодо розуміння змісту художнього образу зразків українського музичного фольклору або національного музичного мистецтва, засобів музичної виразності, прийомів технічного виконання музичного твору тощо (метод бесіди, метод вербалізації змісту музичних творів, поточний коментар); можливість для студента під час виконання обов'язків керівника хорового колективу («Виробнича педагогічна практика з музики: позаурочна діяльність»), викладача з хорового диригування («Асистентська практика») у процесі організації ефективного спілкування із музичним твором за певною логікою викласти навчальну інформацію щодо історико-теоретичних відомостей про зразок вокально-хорового репертуару, історичного портрету українського композитора, фольклориста, митця-диригента, певний хоровий колектив та ін. (метод розповіді, метод бесіди).

О.Полякова у своїй систематизації методів і засобів педагогічної комунікації відповідно до способу впливу на органи чуття, підкреслює важливість невербальних методів комунікації відповідно до зорового інформаційного потоку, що залучає певну сукупність невербальних сигналів: жестів, міміки, пантомімічної пластики, постави, погляду тощо [22].

Для майбутнього вчителя музики особливого значення набуває оволодіння невербальним методичним інструментарієм педагогічної комунікації, який передбачає артистичне володіння жестикуляцією, мімікою, пластично-пантомімічними уміннями тощо під час проведення комбінованих уроків музичного мистецтва в процесі організації слухання музики, промові вступного слова перед прослуховуванням музичного матеріалу, теоретичного викладу навчального матеріалу та інше.

З іншого боку, оскільки фахова діяльність вчителя музичного мистецтва вимагає обов'язкового провадження диригентсько-хорової роботи під час вивчення пісенного матеріалу на уроках, а також організації колективного музикування школярів у шкільних хорових колективах під час позаурочної діяльності, постійне вдосконалення диригентського жесту, диригентської пластики, майстерного володіння виразом обличчя набуває пріоритетного значення.

У процесі вокально-хорового навчання систематичне роз'яснення значущості умілого використання під час подальшої фахової діяльності вищезазначених засобів невербальної комунікації допомагає студентам віднайти власний педагогічний стиль спілкування з учнівським колективом.

Таким чином, розгляд змісту комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва дозволив визначити критерій та показники сформованості цього компонента. *Отже, критерієм сформованості комунікативно-деонтологічного компонента доцільно визначити міру сформованості комунікативних умінь щодо організації творчої взаємодії між учасниками процесу музичного навчання на основі української етнопедагогічної деонтології. Показники: вияв здатності до організації ефективного спілкування з різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва; наявність обізнаності у сфері застосування методів і засобів української народної педагогіки разом із вербальними, невербальними і мистецькими засобами педагогічної комунікації.*

Дослідження креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури вимагає ретельного розгляду поняття «етнопедагогічна діяльність» майбутнього вчителя музичного мистецтва з позицій креативного розв'язання задач музичного навчання. На нашу думку, *етнопедагогічна діяльність вчителя музичного мистецтва являє собою один із різновидів фахової діяльності, спрямований на розвиток і виховання учнів згідно паритету виховних ідеалів української народної педагогіки за рахунок*

творчого застосування етнопедагогічних методів і засобів, а також вільного професійного володіння широким обсягом навчально-педагогічного репертуару, основу якого складає український музичний фольклор та національне українське музичне мистецтво, у процесі педагогічної роботи та музичного виконавства.

І.Попова, застосовуючи системний підхід до дослідження етнопедагогічної діяльності, окреслює її як систему, зміст якої включає етнопедагогічні знання й уявлення, розвинений етнічний плюралізм, етнічну самоідентифікацію, а також володіння технологією етнопедагогічної роботи у процесі навчання й виховання дітей [23].

Процес етнопедагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва, керівника шкільного хорового колективу можна представити як безперервний творчий процес постановки й розв'язання стратегічних і тактичних задач музичного навчання школярів, що включає й етнопедагогічні задачі. К.Строков окреслює етнопедагогічну задачу як один з різновидів педагогічної задачі, сутність якої полягає у врахуванні етнопедагогічного змісту навчальних дисциплін, які вивчаються, і характерних етнопедагогічних особливостей їх викладання [30,108].

О.Хоружа узагальнила й систематизувала типологію етнопедагогічних задач за відповідністю використання етнопедагогічних методів і засобів, виявивши дві групи означених задач. Перша група включає постановку й розв'язання як стратегічних (надситуативна проблемність), так і тактичних (ситуативна проблемність) етнопедагогічних задач, які стосуються надання етнопедагогічних, етномузичних знань, формування в учнів компонентів духовності згідно до виховних ідеалів українського народу, формування національної самоідентифікації тощо. Друга група об'єднує етнопедагогічні задачі за інструментарієм їх розв'язання на основі специфіки методів і засобів української етнопедагогіки [33].

Вихідний стан сформованості креативно-діяльнісного компонента із його кінцевим станом сформованості пов'язує в структурі етнопедагогічної культури *функція постановки і розв'язання етнопедагогічних задач як одного*

з різновидів задач фахової діяльності. Означена функція, з одного боку, актуалізує розвиток конструктивних можливостей студентів щодо створення методичного забезпечення на базі етнопедагогічних, загально-педагогічних та музично-педагогічних методів і засобів мистецького навчання, з іншого боку, сприяє збагаченню досвіду етнопедагогічної діяльності, формує етнонаціональне самоусвідомлення майбутнього педагога-музиканта.

Специфіка формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва загалом і креативно-діяльнісного компонента зокрема забезпечується на основі інтегрування в методичному забезпеченні етнопедагогічних методів і засобів з методами мистецького навчання, що вимагає від студентів сукупності умінь, до яких належать: уміння щодо постановки та розв'язання в процесі фахової діяльності стратегічних і тактичних задач, що включають як етнопедагогічні задачі, так і задачі музичного навчання школярів; уміння щодо цілеспрямованого планування й організації етнопедагогічної діяльності як складової фахової діяльності вчителя музичного мистецтва із одночасним програмуванням послідовності залучення інтегрованого педагогічного інструментарію на основі етнопедагогічних методів і засобів; уміння щодо аналізу результатів ефективності залучення інтегрованого педагогічного інструментарію, а також використання як позитивних, так і негативних результатів вирішення етнопедагогічних задач для оптимізації подальшої етнопедагогічної діяльності.

Інтегрування під час постановки й розв'язання етнопедагогічних задач в методичному забезпеченні етнопедагогічних методів і засобів з методами мистецького навчання вимагає від студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів здатності до створення авторських ефективних методичних конструкцій, починаючи від бінарних методів до розроблення власних методик, потребуючи певної педагогічної креативності, яка, на думку Д.Богоявленської, А.Козир, Г.Падалки, О.Рудницької, О.Хоружої, Г.Щедровицького, О.Щолокової, є основою фахової діяльності вчителя музичного мистецтва.

М. Кашапов наводить формулювання поняття креативності, створене Е.Торренсом, визначене як «...здатність до породження оригінальних ідей і використання нестандартних способів інтелектуальної діяльності», а також характерні ознаки креативності, зокрема, оригінальність, самостійність створення творчого продукту, гнучкість і нетрадиційність під час розв'язання проблем тощо [11,332]. Для етнопедагогічної діяльності, важливу роль в якій відіграє музична діяльність, розвиток особистісної креативності студентів дозволить забезпечити методично-конструктивні уміння під час провадження означеної діяльності, зокрема конструювання педагогічного інструментарію на основі етнопедагогічних методів і засобів мистецького навчання.

У той же час, креативність особистості майбутнього вчителя музики є необхідною також безпосередньо як для музично-педагогічної, так і для музично-виконавської діяльності вчителя музичного мистецтва. Адже і музично-педагогічна діяльність, що включає в себе, у першу чергу, практичну вокально-хорову роботу з класом на уроках музики, зі шкільними хоровими колективами в позаурочній діяльності, і музично-виконавська діяльність, що передбачає власне виконання музичних творів під час слухання музики, під час особистого показу в процесі вокально-хорової роботи, під час провадження просвітницької діяльності, яка пов'язана з уміннями щодо інтерпретаційного опрацювання музичних творів, створення оригінальних самостійних інтерпретаційних концепцій, а також зі сприянням самостійній інтерпретаційній діяльності учнів.

З характерних ознак креативності вельми важливими для провадження інтерпретаційної діяльності є самостійність і оригінальність. На цьому наполягають такі вчені в галузі музичної педагогіки та виконавства, як О.Бурська, А.Козир, Н.Корихалова, Г.Орлов, Г.Падалка, О.Рудницька, О.Хоружа, О.Щолокова та ін. О.Бурська пов'язує поняття музичної інтерпретації «...глибоким осмисленням тексту, художнього контексту та психологічного підтексту твору з метою формування і втілення виконавської концепції» [10, 48].

Етнопедагогічний контекст розгляду фахової діяльності вчителя музичного мистецтва, який залучає до його фахової діяльності такі провідні засоби, як український музичний фольклор та українське національне музичне мистецтво, що ментально, інтонаційно та за змістом спирається на той самий фольклор, обумовлює пріоритетність імпровізаційного начала під час інтерпретаційного опрацювання музичних творів. Адже український народ, створюючи пісню або танець, поєднував у процесі творення власну імпровізацію із одночасною інтерпретацією.

Зазначаючи про пріоритетність імпровізаційного начала в інтерпретаційній діяльності майбутнього вчителя музики, ми були далекими від того, щоб знівелювати значення продуманого, послідовного створення інтерпретаційних концептів музичних творів. Навпаки, ми наполягаємо на необхідності під час інтерпретаційної роботи ретельного музично-теоретичного аналізу засобів музичної виразності, музично-історичного й мистецтвознавчого аналізу жанрово-стильових аспектів. У той же час, необхідною є планомірна робота зі студентами щодо їх ознайомлення із принципами народної імпровізації, а також відпрацювання імпровізаційних умінь, зокрема відповідно до основних жанрів українського музичного фольклору, що забезпечить оригінальність, своєрідність та самостійність музичної інтерпретації.

З огляду на вищезазначене, розгляд змісту креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва дозволив визначити критерій та показники сформованості цього компонента. *Критерієм сформованості креативно-діяльнісного компоненту доцільно визначити ступінь фахової результативності щодо постановки та розв'язання проблем етнопедагогічної діяльності. Показники: вияв здатності до самостійного розв'язання етнопедагогічних задач шляхом авторського конструювання педагогічного інструментарію на основі інтегрування етнопедагогічних методів і засобів із методами і засобами мистецького навчання; вияв здатності до створення оригінальних концепцій*

інтерпретації зразків українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва.

Отже, проведений системно-структурний аналіз змістових складових компонентної структури етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва дозволив визначити досліджуваний феномен в якості цілісної динамічної системи нерозривно пов'язаних між собою інтелектуально-ціннісного, комунікативно-деонтологічного і креативно-діяльнісного структурних компонентів. Динамічність етнопедагогічної культури як системного утворення зумовлюється наявністю функцій цілеутворення, розуміння та рефлексії, комунікативної функції. Значну роль відіграє також функція постановки і розв'язання етнопедагогічних задач, які забезпечують процес формування кожного із структурних компонентів від його вихідного до прикінцевого результату, а також процес сформованості всієї системи в цілому.

Згідно до змісту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва було визначено критерії, а також показники її сформованості. Для інтелектуально-ціннісного компонента критерієм сформованості визначено ступінь сформованості вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки. Показники: наявність інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки; вияв етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки.

Для комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва критерієм сформованості визначено міру сформованості комунікативних умінь щодо організації творчої взаємодії між учасниками процесу музичного навчання на основі української етнопедагогічної деонтології. Показники: вияв здатності до організації діалогічного спілкування із різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва; наявність

обізнаності у сфері застосування методів і засобів української народної педагогіки разом із вербальними, невербальними і мистецькими засобами педагогічної комунікації.

Для креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва критерієм сформованості визначено ступінь фахової результативності щодо постановки та розв'язання проблем етнопедагогічної діяльності. Показники: вияв здатності до самостійного розв'язання етнопедагогічних задач шляхом авторського конструювання педагогічного інструментарію на основі інтегрування етнопедагогічних методів і засобів із методами і засобами мистецького навчання; вияв здатності до створення оригінальних концепцій інтерпретації зразків українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва.

Цілісна динамічна система етнопедагогічної культури (ЕПК) майбутнього вчителя музичного мистецтва як сукупність структурних компонентів і функцій подана на рис. 2.1.

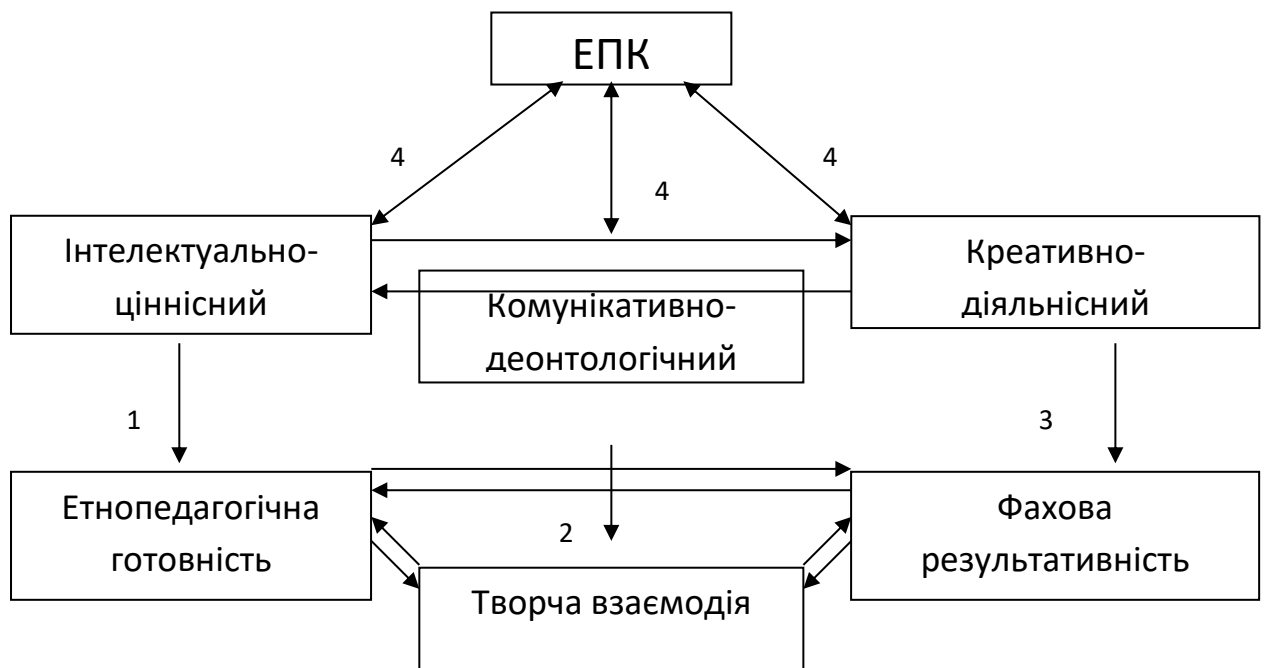

Рис. 2.1. Компонентна структура ЕПК

1 – функція цілеутворення, функція розуміння

2 – комунікативна функція

3 – функція постановки і розв'язання етнопедагогічних задач

2.2. Діагностування рівнів сформованості етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання

Розроблення, упровадження та експериментальна перевірка методики формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва передбачали поетапне проведення відповідної експериментальної роботи в практичних умовах процесу вокально-хорового навчання. Ця експериментальна робота здійснювалася протягом 2016 по 2018 навчальних років і передбачала етап констатації, етап формувального експерименту і заключний етап, під час якого нами було проаналізовано та співставлено результати констатувального та формувального експериментів, зроблено висновки щодо динаміки формування досліджуваного феномена, ефективності запропонованої та перевіреної методики тощо.

У цілому дослідно-експериментальна робота на всіх її етапах охопила 312 осіб – студентів вищих музично-педагогічних закладів України всіх курсів, а також членів професорсько-викладацьких колективів факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, ДВНЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет. Безпосередньо на етапі констатації участь в дослідно-експериментальній роботі взяли участь 238 респондентів. Під час формувального експерименту в контрольних та експериментальних групах було задіяно 74 особи.

Для кожного з етапів експериментальної роботи було конкретизовано мету та відповідні завдання. Зокрема, метою констатувального експерименту було окреслено визначення існуючого стану сформованості етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Досягнення цієї мети передбачало виконання наступних завдань на етапі констатації, до яких увійшли: з'ясувати й проаналізувати існуючий спектр ставлень студентів та викладачів до проблематики етнопедагогічної культури вчителя музичного мистецтва; на основі визначених критеріїв і показників сформованості

інтелектуально-ціннісного, комунікативно-деонтологічного та креативно-діяльнісного компонентів продіагностувати рівні сформованості кожного з цих компонентів етнопедагогічної культури студентів вищих музично-педагогічних навчальних закладів; на основі отриманих результатів покомпонентного діагностування рівнів сформованості етнопедагогічної культури майбутніх педагогів-музикантів здійснити наукове узагальнення рівнів сформованості досліджуваного феномена в цілому; розробити якісні характеристики рівнів сформованості етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва (високий, середній та низький рівні).

Для досягнення мети констатувального експерименту в процесі послідовного виконання завдань нами було залучено комплекс теоретичних та емпіричних методів, авторських та модифікованих методик, що включав: пілотне діагностичне опитування, анкетування, самоаналіз умінь майбутніх учителів музики щодо застосування методів і засобів української народної педагогіки, тестування, педагогічне спостереження, сукупність теоретичних методів, тотожних мисленнєвим операціям, письмове пояснення змісту етнопедагогічних, музично-педагогічних та вокально-хорових понять, критеріальний аналіз, методи математичної статистики, а також методи аналізу, порівняння й узагальнення результатів обчислювальних заходів тощо. Обчислювальні заходи було проведено на основі застосування статистичних методів за формулою $M = \frac{x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n}{n} = \frac{\sum x_i}{n}$ [4, 219].

Перебіг проведення констатувального експерименту було здійснено у відповідності до послідовного виконання його завдань. Виконання першого завдання щодо з'ясування й аналізу існуючого спектру ставлень студентів та викладачів до проблематики етнопедагогічної культури вчителя музичного мистецтва потребувало проведення спеціально розробленого пілотного опитування. Пілотне опитування охопило 238 респондентів, серед яких знаходилось 162 студенти факультетів та інститутів мистецтв педагогічних університетів, а також 76 викладачів.

Розроблення запитань для пілотного діагностичного опитування базувалося на тому, що поняття «етнопедагогічна культура» є зрозумілим у повній мірі тільки респондентам – представникам професорсько-викладацького складу, оскільки це поняття є недостатньо дослідженим. Для респондентів-студентів це поняття не є завжди зрозумілим, а іноді й відомим. Саме тому під час формулювання запитань ми намагалися застосовувати таку термінологію, яка дозволить зрозуміти всім респондентам сутність поставлених запитань. Діагностичне опитування передбачало покрокові відповіді респондентів на ряд поставлених запитань (додаток А).

На перше запитання «Як Ви ставитеся до твердження, що українська народна педагогіка є основою українського національного навчання та виховання всіх рівнів?» відповіді «Безумовно», «Так і повинно бути», «Дуже добре», «Вважаю це єдино правильним» тощо надали 47,6 % респондентів. 31,1% опитаних зазначили, що ставляться в цілому позитивно, але мають певні застереження, на кшталт: «досвід української народної педагогіки треба вивчати, але не завжди застосовувати», «українська народна педагогіка може складати основу українського національного навчання та виховання тільки частково, а спиратися треба на здобутки професійної педагогіки», «українську народну педагогіку доцільно використовувати тільки в дошкільних закладах та у початковій школі». Негативне ставлення під час відповіді на перше запитання виказали – 14,4 % респондентів. 6,9% опитаних не відповіли на запитання. Причому близько половини тих, що не відповіли, зазначили, що взагалі не володіють інформацією про українську народну педагогіку.

На друге запитання «Як, на Вашу думку, позначиться цілеспрямована етнопедагогічна підготовка на загальній фаховій підготовці майбутніх учителів музики?» відповіді розподілились наступним чином. Абсолютна більшість опитаних 68,3% зауважила, що цілеспрямована етнопедагогічна підготовка студентів музично-педагогічних ВНЗ є необхідною для підвищення загального рівня фахової підготовки. Зокрема, аналіз відповідей групи професорсько-викладацького складу засвідчив цікаву тенденцію: 42,6

% респондентів з цієї групи зазначили, що вивчення української етнопедагогіки, української етномузичної педагогіки потребує створення спеціального навчального курсу. У той же час, аналіз відповідей на це запитання групи студентів-респондентів показав, що 87,5% опитаних, з числа тих, хто відповів позитивно, вважають, що етнопедагогічна підготовка в них взагалі відсутня. 19,7% опитаних відповіли, що вважають цілеспрямовану етнопедагогічну підготовку важливою для підвищення рівня фахової підготовки, але в сенсі «бачення загальної картини розвитку педагогічної науки», «розуміння рис національної ментальності», «суттєвого доповнення до історії педагогіки» тощо. 8,2% респондентів зазначили, що не бачать жодного впливу цілеспрямованої етнопедагогічної підготовки на загальну фахову підготовку майбутніх учителів музики, вказавши, що «і без етнопедагогічної підготовки не вистачає годин на музичну підготовку», що «займатися музичним фольклором просто не цікаво», «цей напрям є перспективним тільки для фольклористів». 3,8% опитаних не змогли надати відповідь на це запитання.

На третє запитання «Чи достатньою, на Вашу думку, є кількість запланованих годин для вивчення навчальної дисципліни «Народознавство і музичний фольклор України», яка надає окремі знання в галузі української етнопедагогіки?» (Прим.: на денному відділенні цей курс викладається протягом одного семестру; з аудиторних занять: лекційних 26 год., семінарських 8 год.) узагальнений аналіз отриманих відповідей засвідчив, що абсолютна більшість – 77,1% респондентів – вважають, що кількість запланованих годин для вивчення цієї навчальної дисципліни є недостатньою. 9,6% опитаних зазначили, що вказана кількість годин, на їх думку, є цілком достатньою. 10,7% не визначились із відповіддю на це запитання. 3,3% респондентів зазначили, що взагалі не бачать необхідності у вивченні цієї навчальної дисципліни в музично-педагогічному ВНЗ.

У наступному запитанні ми поставили на меті встановити «Чи є доцільним розробляти спеціальні методики музичного навчання, які б у своєму педагогічному інструментарії сполучали методи і засоби мистецького

навчання із методами і засобами української народної педагогіки?». У відповідях на це запитання респонденти розподілилися наступним чином. 75,6% вказали на доцільність розроблення означених методик. 8 % опитаних відповіли негативно. 16,4% не змогли визначитись із відповіддю.

Останнє ключове запитання було сформульовано наступним чином: «Чи вважаєте Ви необхідним спрямувати фахове навчання студентів на комплексне формування в них такої культури, яка б забезпечила майбутньому учителю музичного мистецтва вміння застосовувати в конкретних проблемних ситуаціях музичного навчання школярів методи української народної педагогіки, засоби й теоретичні положення української етномузичної педагогіки, а також враховувати психологічні особливості ментальності українського народу?».

Відповідаючи на це запитання, позитивно висловились 72,6% опитаних. Причому спектр думок розподілився за різними напрямками позитивних наслідків формування такої культури: від «Сформованість такої культури забезпечить дотримання національних традицій навчання й виховання», «Формування такої культури сприятиме підйому патріотичного виховання у школі», «Якщо така культура буде сформована у переважній більшості вчителів, то у школі знизиться рівень хуліганства, жорстокого поводження з однокласниками та вчителями» до «Розвиток такої культури призведе до популяризації українських народних пісень серед дітей та дорослих» та «Сформованість такої культури дозволить виправити вади національної психіки українців».

Негативне ставлення під час відповіді на останнє ключове запитання виказали – 13,9% респондентів. Тут також спектр думок розподілився за різними напрямками на кшталт: «Увагу на факультетах мистецтв треба концентрувати на формуванні музично-педагогічних та музично-виконавських умінь, а не розпорощуватися на етнопедагогіку та національну ментальність», «Не розумію, до чого вчителю музики користуватися методами й засобами етнопедагогіки», «Така культура – це надбання для вузьких спеціалістів із народознавства».

13,5% опитаних не змогли відповісти на це запитання, зазначаючи «Не знаю нічого конкретного про методи й засоби української етнопедагогіки», «Не володію інформацією про психологічні особливості ментальності українського народу», «Не вважаю правильним відповідати «так» чи «ні», не розбираючись у цих питаннях».

Аналізуючи, порівнюючи й узагальнюючи статистичні дані, отримані в результаті пілотного діагностичного опитування, на основі застосування формули $M = \frac{x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n}{n} = \frac{\sum x_i}{n}$ [4,219] було встановлено, що позитивне ставлення до проблеми формування в майбутніх учителів музики етнопедагогічної культури виявили 74,46% респондентів, негативне – 11,56%, у той час, як не визначились із власним ставленням – 12,96%. Позитивне ставлення у 77,1% опитаних проявилось навіть опосередковано, під час відповіді на третє запитання щодо того, чи достатньою, на думку респондентів, є кількість запланованих годин для вивчення навчальної дисципліни «Народознавство і музичний фольклор України», яка є єдиною дисципліною, що надає окремі знання в галузі української етнопедагогіки. Адже відповідаючи про недостатність запланованих годин, респонденти проявили розуміння щодо більших витрат навчального часу на здобуття етнопедагогічних знань.

Таким чином, виконання першого завдання констатувального експерименту щодо з'ясування шляхом пілотного діагностичного опитування й аналізу його результатів існуючого спектру ставлень студентів та викладачів до проблематики етнопедагогічної культури вчителя музичного мистецтва дозволило констатувати, що переважна більшість студентів та викладачів (74,46%) не просто позитивно ставиться до проблеми формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики, але й вважає її актуальною й перспективною. 68,3% опитаних зауважили, що цілеспрямована етнопедагогічна підготовка студентів музично-педагогічних ВНЗ є необхідною для підвищення загального рівня фахової підготовки. 75,6% вказали на доцільність розроблення спеціальних методик музичного

навчання, які б у своєму педагогічному інструментарії сполучали методи і засоби мистецького навчання із методами і засобами української народної педагогіки.

Вельми показовою стала думка респондентів щодо недостатньої кількості годин, які виділяються за навчальним планом для вивчення навчальної дисципліни «Народознавство і музичний фольклор України», яка є єдиною навчальною дисципліною, що володіє потенціалом щодо ознайомлення із основними позиціями української народної педагогіки.

Доцільно також зазначити, що специфічною ознакою пілотного діагностичного опитування стало те, що основна кількість респондентів, які не спромоглися відповісти на запитання, посилаючись на відсутність знань у галузі української етнопедагогіки (76% від кількості тих, хто не надав відповіді на запитання), навчаються на першому курсі музично-педагогічного ВНЗ і ще не вивчали курсу «Народознавство і музичний фольклор України».

Виконання другого завдання констатувального експерименту щодо діагностування рівнів сформованості на основі визначених критеріїв і показників інтелектуально-ціннісного, комунікативно-деонтологічного та креативно-діяльнісного компонентів, у якому взяли участь 162 студенти вищих музично-педагогічних навчальних закладів України.

Критерії та показники сформованості інтелектуально-ціннісного, комунікативно-деонтологічного та креативно-діяльнісного компонентів етнопедагогічної культури майбутніх учителів музики подано в таблиці 3.1 на с. 119.

Виконання другого завдання констатувального експерименту було розпочато з діагностування рівнів сформованості інтелектуально-ціннісного компоненту етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Як зазначалось вище, критерієм сформованості цього компоненту було визначено ступінь сформованості вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки.

Таблиця 3.1.

*Критерії і показники сформованості компонентних складових
етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва*

Компоненти	Критерії	Показники
Інтелектуально- ціннісний	Ступінь сформованості вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки	- наявність інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки; - вияв етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки
Комунікативно- деонтологічний	Міра сформованості комунікативних умінь щодо організації творчої взаємодії між учасниками процесу музичного навчання на основі української етнопедагогічної деонтології	- вияв здатності до організації спілкування із різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва; - наявність обізнаності у сфері застосування методів і засобів української народної педагогіки разом із вербальними та невербальними засобами педагогічної комунікації
Креативно- діяльнісний	Ступінь фахової результативності щодо постановки та розв'язання проблем етнопедагогічної діяльності	- вияв здатності до самостійного розв'язання етнопедагогічних задач шляхом авторського конструювання педагогічного інструментарію на основі інтегрування етнопедагогічних методів і засобів із методами й засобами мистецького навчання; - вияв здатності до створення оригінальних концепцій інтерпретації зразків

		українського фольклору та українського національного музичного мистецтва.
--	--	---

З метою проведення діагностичних заходів нами було застосовано модифіковане тестування О.Хоружої [34], щодо дослідження вивчення інтересу студентів до знань у галузі української етнопедагогіки (додаток Б), а також модифіковану методику Сюї Дзяюй [31] щодо виміру етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки (додаток В).

Першим показником сформованості інтелектуально-ціннісного компоненту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва було визначено «наявність інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки». Зміст цього показника обумовлюється кореляцією когнітивних і мотиваційних процесів у психології особистості. Зокрема, на думку О.Леонтєва, інтерес є специфічною пізнавальною направленістю на предмети і явища дійсності, що приводить до накопичення знань про предмет, що цікавить [16,53].

Діагностування інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки охоплює, на нашу думку когнітивний, емоційний та вольовий аспекти. Когнітивний аспект пов'язаний з процесом безпосереднього набуття знань у галузі: мети, завдань, цінностей, методів та засобів української етнопедагогіки. Емоційний аспект інтересу генерує позитивне емоційне супроводження набуття означених знань, спонукаючи до активної етнопедагогічної діяльності. Вольовий аспект спрямовує саморегуляцію майбутнього вчителя музичного мистецтва щодо активного переборення зовнішніх та внутрішніх завад на шляху до оволодіння етнопедагогічними знаннями.

Діагностування сформованості інтелектуально-ціннісного компоненту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва щодо дослідження вивчення інтересу студентів до знань у галузі української етнопедагогіки було проведено на базі модифікованого тестування О.Хоружої [34] (додаток Б). Статистичні дані, отримані в результаті проведеного тестування засвідчили, що 12,86% протестованих виявили високий рівень інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки. 60% опитаних продемонстрували середній рівень інтересу до цих знань. 27,14% студентів продемонстрували низький рівень.

Другим показником сформованості інтелектуально-ціннісного компоненту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва було визначено «вияв етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки». Зміст цього показника, пов'язаного із першим показником, обумовлений інтегральністю й процесуальністю поняття «етнопедагогічна готовність», що включає психологічні процеси перетворення ситуаційного характеру потребового спонукання щодо провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки на стійкий, тонічний характер, який створює основу для набуття студентом психологічної установки на провадження цієї діяльності, рефлексивне усвідомлення якого засвідчує сформованість етнопедагогічної готовності. Фактично процес набуття студентом етнопедагогічної готовності в процесі вокально-хорового навчання відбувається паралельно з процесом формування вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки.

Діагностування сформованості інтелектуально-ціннісного компоненту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва щодо вияву етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки було проведено на базі модифікованої методики Сью

Дзяюй [31] (додаток В). Статистичні дані, отримані в результаті проведеного тестування засвідчили, що 12,86% протестованих виявили високий рівень етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки. 60% опитаних продемонстрували середній рівень етнопедагогічної готовності до провадження цієї діяльності. 27,14% студентів продемонстрували низький рівень.

Розподіл студентів за рівнями сформованості інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури за результатами констатувального експерименту наведено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Розподіл студентів за рівнями сформованості інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури за результатами констатувального експерименту (критерій – ступінь сформованості вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки)

Показники	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%
I	24	14,81	76	46,91	62	38,27
II	18	11,11	62	38,27	82	50,62
У цілому для критерію	21	12,96	69	42,59	72	44,44

Отже, критеріальне узагальнення результатів розподілу студентів за високим, середнім та низьким рівнями сформованості інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури відповідно до обох

показників, здійснене за допомогою формули $M = \frac{x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n}{n} = \frac{\sum x_i}{n}$, виявило близькі за кількістю студентів значення середнього (42,59%) і низького (44,44%) рівнів. У той час, як значення високого рівня сформованості інтелектуально-ціннісного компоненту є майже в 4 рази нижчим (12,96%), ніж значення середнього й низького рівнів, що засвідчує значне сумарне переважання цих рівнів.

Виконання другого завдання констатувального експерименту було продовжено в частині діагностування рівнів сформованості комунікативно-деонтологічного компоненту етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Як зазначалось вище, критерієм сформованості цього компоненту було визначено міру сформованості комунікативних умінь щодо організації творчої взаємодії між учасниками процесу музичного навчання на основі української етнопедагогічної деонтології, яка забезпечує пріоритет гуманних відносин у процесі провадження майбутнім учителем музичного мистецтва фахової діяльності.

З метою проведення діагностичних заходів нами було застосовано метод педагогічного спостереження під час «Виробничої педагогічної практики з музики», метод аналізу результатів виконання творчих завдань щодо комплексного розроблення рекомендованого вокально-хорового репертуару для комплексних уроків музичного мистецтва, а також для шкільного хорового колективу (у відповідності до вікових категорій школярів), модифіковану методику О.Хоружої «Діагностика музично-комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики» [34] (додаток Г).

Першим показником сформованості комунікативно-деонтологічного компоненту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва було визначено «вияв здатності до організації діалогічного спілкування із різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва». Зміст цього показника обумовлюється необхідністю у процесі вокально-хорової підготовки навчити студента

«...спонукати учнів до знаходження особистісно значущого в мистецтві, виявлення внутрішньо притаманних особистості емоційних координат життя, заохочувати до актуалізації глибинних засад власного психічного життя в мистецькій діяльності» [21, 40].

Здатність студентів до організації діалогічного спілкування з різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва може бути як діагностована, так і відпрацьована під час «Виробничої педагогічної практики з музики». Якщо спиратися на твердження В.Серікова, що діалог у навчальному процесі є «мікроодиницею педагогічного спілкування на особистісно-смісловому рівні» [28,189], то діагностування цього показника передбачає цілеспрямовану співпрацю методистів і вчителів музичного мистецтва за базою практики.

Означена співпраця полягає в цілеспрямованому моделюванні й включенні у комбінований урок музичного мистецтва етнопедагогічно-орієнтованих проблемних ситуацій, пов'язаних зі слуханням, художньо-педагогічним аналізом, вокально-хоровим опрацюванням на уроці різних жанрів українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва. Адже організація студентами діалогічного спілкування учнів на уроках музичного мистецтва зі зразками української народної пісенності, вокально-хоровими жанрами українського класичного музичного мистецтва, створених Ф.Колесою, В.Косенком, М.Леонтовичем, С.Людкевичем, Б.Лятошинським, К.Стеценком, І.Шамо та ін., має носити не просто системний, а фундаментальний характер, що передбачає розгорнуту педагогічну стратегію.

Отже, співпраця методистів і вчителів музичного мистецтва за базою практики щодо спрямування студентів на вибудовування такої стратегії, передбачає, з одного боку, створення майбутніми вчителями музики художньо-інтонаційного комплексу педагогічного вокально-хорового репертуару для учнів усіх вікових категорій, з іншого боку, постановку студентами етнопедагогічних, стратегічних і тактичних цілей музичного навчання школярів.

Діагностування сформованості комунікативно-деонтологічного компоненту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва щодо дослідження вияву здатності до організації ефективного спілкування із різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва було проведено шляхом залучення методу педагогічного спостереження під час «Виробничої педагогічної практики з музики», методу аналізу результатів виконання творчих завдань щодо комплексного розроблення рекомендованого вокально-хорового репертуару для комплексних уроків музичного мистецтва, а також на базі модифікованої методики О.Хоружої «Діагностика музично-комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики» [34] (додаток Г). Статистичні дані, отримані в результаті застосованих методів, а також проведеного діагностичного завдання засвідчили, що 08,64% протестованих виявили високий рівень здатності до організації спілкування з різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва. 46,91% опитаних продемонстрували середній рівень цієї здатності. 44,44% студентів продемонстрували низький рівень.

Другим показником сформованості комунікативно-деонтологічного компоненту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва було визначено «наявність обізнаності у сфері застосування методів і засобів української народної педагогіки разом із вербальними та невербальними засобами педагогічної комунікації». Зміст цього показника передбачає не просто діагностування наявних рівнів знань студентів у галузі етнопедагогічного й педагогічного інструментарію, а розуміння сутності кожного з означених методів і засобів, що забезпечує доцільність їх використання.

Діагностування сформованості комунікативно-деонтологічного компоненту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва щодо обізнаності у сфері застосування методів і засобів української народної педагогіки разом із вербальними і невербальними засобами педагогічної комунікації було проведено шляхом застосування

методу педагогічного спостереження під час «Виробничої педагогічної практики з музики», на базі модифікованої методики О.Хоружої «Діагностика етнопедагогічної ерудованості на основі функціонування механізму мисленнєвих операцій» [34] (додаток Д), а також шляхом застосування модифікованої методики Н.Кузьміної та В.Гінецинського «Самоаналіз умінь майбутніх учителів музики щодо застосування методів і засобів української народної педагогіки разом із вербальними і невербальними засобами педагогічної комунікації» [24] (додаток Є).

Статистичні дані, отримані в результаті проведеного діагностування засвідчили, що 09,88% респондентів виявили високий рівень обізнаності у сфері застосування методів і засобів української народної педагогіки разом із вербальними та невербальними засобами педагогічної комунікації. 44,44% опитаних продемонстрували середній рівень такої обізнаності. 45,68% студентів продемонстрували низький рівень. Розподіл студентів за рівнями сформованості комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури за результатами констатувального експерименту наведено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Розподіл студентів за рівнями сформованості комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури за результатами констатувального експерименту (критерій – міра сформованості комунікативних умінь щодо організації творчої взаємодії між учасниками процесу музичного навчання на основі української етнопедагогічної деонтології)

Показники	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%
I	14	08,64	76	46,91	72	44,44

II	16	09,88	72	44,44	74	45,68
У цілому для критерію	15	09,26	74	45,68	73	45,06

Отже, критеріальне узагальнення результатів розподілу студентів за високим, середнім та низьким рівнями сформованості комунікативно-деонтологічного компоненту етнопедагогічної культури відповідно до обох

показників, здійснене за допомогою формули
$$M = \frac{x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n}{n} = \frac{\sum x_i}{n}$$
,

виявило приблизно однакові значення середнього (45,68%) і низького (45,06%) рівнів. У той час, як значення високого рівня сформованості комунікативно-деонтологічного компоненту є майже в 5 разів нижчим (09,26%), ніж значення середнього й низького рівнів, що засвідчує значне сумарне переважання цих рівнів.

Подальше виконання другого завдання констатувального експерименту було продовжено в частині діагностування рівнів сформованості креативно-діяльнісного компоненту етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. В якості критерію сформованості цього компоненту було визначено ступінь фахової результативності щодо постановки та розв'язання проблем етнопедагогічної діяльності. Причому результативність має визначатися як за напрямком планомірної постановки та ефективного розв'язання проблемних ситуацій у царині набуття учнями етнопедагогічних, музично-естетичних і, зокрема, вокально-хорових знань, що потребує від студентів відповідної методичної творчості, так і за напрямком практичної оригінальної інтерпретаційної роботи. З метою проведення діагностичних заходів нами було застосовано метод педагогічного спостереження під час «Виробничої педагогічної практики з музики», а також методи аналізу та узагальнення результатів означеного спостереження. Було задіяно також методика І.Грінчук та О.Бурської «Діагностика музично-виконавського мислення: інструментарій» [10, 202].

Першим показником сформованості креативно-діяльнісного компоненту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва було визначено «вияв здатності до самостійного розв'язання етнопедагогічних задач шляхом авторського конструювання педагогічного інструментарію на основі інтегрування етнопедагогічних методів і засобів з методами і засобами мистецького навчання».

Зміст цього показника не обмежується виключно конструктивними вміннями майбутнього вчителя музики щодо ефективного розв'язання етнопедагогічних задач. Вельми важливими є також уміння щодо своєчасного бачення означеної задачі, а також цілеспрямованого моделювання поточних проблемних ситуацій у контексті вирішення стратегічних задач. До таких стратегічних задач належить, зокрема, стратегічна задача щодо формування в учнів компонентів духовності згідно до виховних ідеалів українського народу.

Діагностування цього показника дозволяє визначити рівні креативно-конструктивних можливостей майбутніх фахівців, які одразу після закінчення музично-педагогічного ВНЗ мають провадити на практиці процес музичного навчання школярів – процес, що являє собою ланцюгову послідовність постановки і вирішення стратегічних і тактичних задач.

Фахова діяльність вчителя музичного мистецтва, що включає в себе етнопедагогічну діяльність, є діяльністю суб'єкт-суб'єктного типу. Адже суб'єктами цієї діяльності є як вчителі, так і учні, причому її креативний характер обумовлено перетворюючою тенденцією, що торкається обох груп суб'єктів-учасників. Уміння студентів щодо авторського конструювання педагогічного інструментарію на основі інтегрування етнопедагогічних методів і засобів із методами і засобами мистецького навчання мають забезпечувати, з одного боку, рівноправне партнерство вчителя музичного мистецтва й учнів у процесі музичного навчання, з іншого боку, підвищення рівня духовної культури учня із урахуванням його індивідуальних психолого-фізіологічних особливостей.

Креативно-фаховий, індивідуально спрямований контекст розгляду змісту цього показника обумовив вибір сукупності відповідних методів його діагностування, що включала метод педагогічного спостереження, а також методи аналізу та узагальнення результатів означеного спостереження під час проходження студентами «Виробничої педагогічної практики з музики». Високий рівень сформованості I показника продемонстрували 11,11% респондентів. На середньому рівні зафіксовано 53,09% респондентів, на низькому - 35,80 % респондентів.

Другим показником сформованості креативно-діяльнісного компоненту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва було визначено «вияв здатності до створення оригінальних концепцій інтерпретації зразків українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва». Значення діагностування цього показника полягає у не тільки у виявленні творчих можливостей студентів щодо власного потрактування ідейно-образного змісту української народної пісні або вокально-хорового твору, а й у з'ясуванні їх розуміння художніх особливостей роду й жанру фольклорного зразку, жанрово-стильових особливостей зразків української класичної та сучасної музики.

Творча активність щодо створення оригінальних концепцій інтерпретації особливо стосується зразків українського музичного фольклору, основою виконання якого є імпровізаційність, коли кожен з виконавців народної пісні привносить у її музичний зміст своє особисте бачення. Вокально-хорове виконання обробок українського музичного фольклору несе у собі велику складність щодо вироблення колективного інтерпретаційного концепту виконання. Такий концепт має, з одного боку, уникнути певних інтерпретаційних «штампів», особливо відомих на весь світ обробок українських народних пісень, а з іншого боку, врахувати цінний інтерпретаційно-виконавський досвід інших хорових колективів.

Діагностування сформованості креативно-діяльнісного компоненту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва щодо здатності до створення оригінальних концепцій інтерпретації зразків

українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва було проведено шляхом застосування методики «Діагностика музично-виконавського мислення: інструментарій»[2,202], а також методу педагогічного спостереження на заняттях з курсів «Хорове диригування», «Хорознавство», «Народознавство і музичний фольклор України». Узагальнені результати проведеного діагностування засвідчили, що 17,28% респондентів володіють здатністю до створення оригінальних концепцій інтерпретації зразків українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва в повному обсязі, 53,09% частково володіють цією здатністю, 29,63% студентів не справляються із поставленими завданнями.

Розподіл студентів за рівнями сформованості креативно-діяльнісного компоненту етнопедагогічної культури за результатами констатувального експерименту наведено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Розподіл студентів за рівнями сформованості креативно-діяльнісного компоненту етнопедагогічної культури за результатами констатувального експерименту (критерій – ступінь фахової результативності щодо постановки та розв’язання проблем етнопедагогічної діяльності)

Показники	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%
I	18	11,11	86	53,09	58	35,80
II	28	17,28	86	53,09	48	29,63
У цілому для критерію	23	14,20	86	53,09	53	32,71

Отже, критеріальне узагальнення результатів розподілу студентів за високим, середнім та низьким рівнями сформованості креативно-діяльнісного компоненту етнопедагогічної культури відповідно до обох показників,

здійснене за допомогою формули $M = \frac{x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n}{n} = \frac{\sum x_i}{n}$, виявило наступні значення високого, середнього та низького рівнів. На високому рівні сформованості цього компонента знаходяться 14,2 % студентів.

Значення середнього рівня є найбільш значними – 53,09% респондентів. У той час, як значення низького рівня складають 32,71% опитаних, що більш ніж у два рази перевищує значення високого рівня.

Виконання третього завдання констатувального експерименту щодо наукового узагальнення рівнів сформованості етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики у цілому, яке проводилось на основі отриманих результатів покомпонентного діагностування рівнів сформованості досліджуваного феномену, дозволило розподілити студентів за високим, середнім і низьким рівнями. Результати узагальнення рівнів сформованості етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики подано в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Розподіл респондентів за рівнями сформованості етнопедагогічної культури майбутніх учителів музики (ЕПК) на етапі констатації

Компоненти	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%
Інтелектуально-ціннісний	21	12,96	69	42,59	72	44,44
Комунікативно-деонтологічний	15	09,26	74	45,68	73	45,06
Креативно-діяльнісний	23	14,20	86	53,09	53	32,71
Загальний рівень сформованості ЕПК	19,67	12,14	76,33	47,12	66	40,74

Таким чином, виконання третього завдання констатувального експерименту щодо узагальнення результатів покомпонентного

діагностування рівнів сформованості етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва дозволило встановити наступне:

- оскільки на високому рівні сформованості етнопедагогічної культури знаходяться 12,14%, на середньому – 47,12%, а на низькому – 40,74% студентів, то доцільно стверджувати про тотальну перевагу (майже у 3,4 рази) низького рівня сформованості досліджуваного феномена над високим рівнем;

- співставлення низького (40,74%) й середнього (47,12%) рівнів також засвідчує, що перевага середнього рівня є досить незначною (усього на 6,38%), тобто можемо стверджувати про близькість значень середнього та низького рівнів;

- порівняння узагальнених результатів діагностування сформованості етнопедагогічної культури з результатами пілотного опитування респондентів (74,46% вважає актуальною проблему формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики, 68,3% зауважили про необхідність цілеспрямованої етнопедагогічної підготовки для підвищення загального рівня фахової підготовки майбутніх учителів музики, 75,6% вказали на доцільність розроблення спеціальних методик музичного навчання, які б включали методи і засоби української народної педагогіки) дозволяє стверджувати про наявність невідповідності між високою оцінкою переважної більшості респондентів значущості досліджуваної проблеми і реальним станом сформованості досліджуваного феномена.

Перебіг діагностування рівнів сформованості етнопедагогічної культури студентів музично-педагогічних ВНЗ дозволив перейти до виконання останнього завдання констатувального експерименту щодо розроблення якісних характеристик низького, середнього та високого рівнів.

На *низькому рівні* інтерес до знань у галузі української етнопедагогіки виявляється й зникає раптово, в залежності від ситуації процесу фахового навчання. Відповідно до означеної ситуативності етнопедагогічна готовність до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки практично не

виявляється, оскільки ситуативним також є потребове спонукання щодо пізнання цінностей, методів і засобів української народної педагогіки, що не дозволяє забезпечити відповідну етнопедагогічну установку на набуття означених знань. З огляду на вищесказане, наявність вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки не спостерігається. Адже відсутнім є відповідне цілепокладання: студенти, які знаходяться на низькому рівні, не можуть прагнути до розбудови фахової діяльності на базі цінностей української народної педагогіки, оскільки вони не прагнуть навіть до набуття етнопедагогічних знань.

Володіння комунікативними вміннями щодо організації спілкування з різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва знаходиться на рівні елементарного розпізнавання найбільш популярних фольклорних та авторських зразків шкільного пісенного репертуару та здатністю до їх відтворення на уроках музичного мистецтва. Здатність до викладення супроводжуючого теоретичного матеріалу виявляється на елементарному рівні. Застосування вербальних і невербальних засобів педагогічної комунікації відбувається на підсвідомому рівні. Обізнаність у сфері методів і засобів української народної педагогіки практично не виявляється. Іноді спостерігається застосування таких засобів української народної педагогіки, як прочитання на уроці фрагменту народної казки, уживання приказки. Але, як правило, студент є несвідомим того, що казка або приказка є одним із засобів української народної педагогіки. Мова не йде про усвідомлену побудову уроку музичного мистецтва на основі української етнопедагогічної деонтології, гуманних партнерських відносин між учителем та учнями. У деяких випадках студент несвідомлено прагне до такої побудови, але не виявляє достатніх комунікативних умінь.

Студент виявляє здатність до розпізнавання тактичних проблемних ситуацій процесу музичного навчання, а також намагається їх розв'язати. У той же час, є відсутньою постановка стратегічних цілей. Розв'язання ж тактичних проблем є ситуативним. Про будь-яке конструювання

методичного інструментарію мова не йде. Створення художньої інтерпретації зразків українського музичного фольклору та українського музичного класичного мистецтва відбувається іноді під впливом емоційних факторів, іноді – суто формально. Продуманість будь-яких оригінальних інтерпретаційних концептів не виявляється.

На *середньому рівні* інтерес до знань у галузі української етнопедагогіки виявляється, але є, з одного боку, помірним, з другого боку, досить стійким, оскільки обумовлений прагненням студентів до позитивного оцінювання навчальних зусиль з боку викладача. Етнопедагогічна готовність до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки не виявляється, оскільки професорсько-викладацький склад не ставить прямих вимог з побудови уроків музичного мистецтва під час практики на базі означених цінностей. З огляду на вищесказане, наявність вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки проявляється ситуативно, в залежності від поставлених на конкретний момент фахового навчання вимог. Присутнє в даному випадку цілепокладання передбачає лише фрагментарне застосування цінностей української народної педагогіки під час фахової діяльності, у той час, як особистісні переконання не вимагають цього.

Студенти, які знаходяться на середньому рівні, виявляють часткове володіння комунікативними вміннями щодо організації спілкування з різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва. На вимогу методистів та вчителів музичного мистецтва студенти проявляють комунікативні вміння щодо належної організації слухання й опрацювання запланованих творів. Під час викладення супроводжуючого теоретичного матеріалу користуються, на вимогу керівників практики, зразками усної фольклорної творчості, віршами й уривками з української прози Тараса Шевченка, Лесі Українки та ін. Застосування вербальних і невербальних засобів педагогічної комунікації в більшій частині респондентів відбувається на підсвідомому рівні.

Обізнаність у сфері методів і засобів української народної педагогіки виявляється фрагментарно. Побудова уроку музичного мистецтва на основі української етнопедагогічної деонтології, гуманних партнерських відносин між учителем та учнями вимагає від методистів та вчителів музичного мистецтва не тільки обов'язкового попереднього роз'яснення, але й відповідних тренінгів.

Студент виявляє здатність не тільки до розпізнавання тактичних проблемних ситуацій процесу музичного навчання, але й до їх систематичного розв'язання. Окреслення й постановка стратегічних цілей музичного навчання формулюється на вимогу викладача-методиста. Розв'язання ж тактичних проблем відбувається на основі попередньо поставлених викладачем вимог щодо продумування, конструювання й колективного обговорення доцільності методичного інструментарію. Створення художньої інтерпретації зразків українського музичного фольклору та українського музичного класичного мистецтва є успішним лише за умови ретельного сумісного з викладачем розроблення інтерпретаційного концепту, причому самостійність і оригінальність інтерпретаційного опрацювання виявляється ситуативно.

На *високому рівні* інтерес до знань у галузі української етнопедагогіки є стабільно високим і виявляється систематично, але, під час ефективного стимулювання з боку викладачів, може сягати певних кульмінацій. Зокрема, високе оцінювання навчальних зусиль з боку викладача має подвійний позитивний ефект. Етнопедагогічна готовність до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки виявляється в усвідомленій особистісній позиції студента, яка, хоча й не потребує прямих вимог з побудови уроків музичного мистецтва під час практики на базі означених цінностей, але все ж має бути підтриманою й обгрунтовано схваленою. Наявність вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки проявляється перманентно і креативно. Присутнє в даному випадку

цілепокладання передбачає фундаментальне застосування цінностей української народної педагогіки під час фахової діяльності, що повною мірою відповідає особистісним переконанням практиканта.

Студенти, які знаходяться на високому рівні, виявляють ефективно володіння комунікативними вміннями щодо організації спілкування з різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва. Вони не потребують спеціальних вимог методистів та вчителів музичного мистецтва щодо належної організації слухання й опрацювання запланованих творів. Бажання забезпечити творчу комунікацію дітей із українською музикою якнайкраще призводить до того, що під час викладення супроводжуючого теоретичного матеріалу студенти не просто креативно підбирають яскраві зразки усної фольклорної творчості, української поезії й прози, не обмежуючись творами Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Максима Рильського та ін., а й самостійно створюють емоційні поетичні зразки спеціально до уроку музичного мистецтва. Застосування вербальних і невербальних засобів педагогічної комунікації в студентів цього рівня відбувається вельми продумано, але емоційно й естетично. Обізнаність у сфері методів і засобів української народної педагогіки виявляється на практиці й вельми усвідомлено. Побудова уроку музичного мистецтва на основі української етнопедагогічної деонтології, гуманних партнерських відносин між учителем та учнями виявляється як дещо органічне, природне для студента, що одразу ж належним чином сприймається учнями.

Незважаючи на те, що студенти, які знаходяться на високому рівні, виявляють здатність до усвідомленої постановки й розв'язання тактичних етнопедагогічних задач музичного навчання, окреслення й постановка стратегічних цілей музичного навчання все одно потребує спільного обговорення й корекції з боку викладача-методиста. Так само й конструювання методичного забезпечення потребує колективного обговорення й оцінювання. Але таке колективне обговорення й оцінювання не має обмежити прагнення студента до методичної творчості, а має

слугувати виключно накопиченню позитивного досвіду методичної діяльності. Створення художньої інтерпретації зразків українського музичного фольклору та українського музичного класичного мистецтва є одним з найбільш цікавих для студентів високого рівня різновидів етнопедагогічної музичної діяльності. Самостійність і оригінальність розроблення інтерпретаційного концепту корелює із відчуттям жанровості й національних рис виконання. Характерним є вияв імпровізаційності під час оприлюднення результатів інтерпретаційної діяльності, притаманний народному музикуванню.

Послідовне виконання завдань констатувального експерименту, а також аналіз отриманих результатів дозволив констатувати наступне.

Аналіз результатів проведеного пілотного опитування засвідчив, що переважна більшість студентів та викладачів (74,46%) позитивно ставиться до проблеми формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики, вважає її актуальною й перспективною; 68,3% опитаних зауважили, що цілеспрямована етнопедагогічна підготовка студентів музично-педагогічних ВНЗ є необхідною для підвищення загального рівня фахової підготовки; 75,6% вказали на доцільність розроблення спеціальних методик музичного навчання, які б у своєму педагогічному інструментарії сполучали методи і засоби мистецького навчання з методами і засобами української народної педагогіки; переважна більшість респондентів зазначила про недостатню кількість годин, які виділяються за навчальним планом для навчальних дисциплін, що володіють потенціалом щодо ознайомлення з основними позиціями української народної педагогіки. Специфічною ознакою пілотного діагностичного опитування стало те, що основна кількість респондентів, які не спромоглися відповісти на запитання, посилалися на відсутність знань у галузі української етнопедагогіки (76% від кількості тих, хто не надав відповіді на запитання).

Узагальнення результатів покомпонентного діагностування рівнів сформованості етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва дозволило стверджувати про тотальну перевагу (майже у 3,4 рази)

низького рівня сформованості досліджуваного феномена над високим рівнем; про незначну перевагу середнього рівня сформованості етнопедагогічної культури (усього на 6,38%) над низьким рівнем; про наявність невідповідності між високою оцінкою переважної більшості респондентів значущості досліджуваної проблеми, виявленою під час пілотного опитування, і реальним станом сформованості досліджуваного феномена. Переважна більшість респондентів не є обізнаними і не володіють знаннями й уміннями в галузі української етнопедагогіки, не є ознайомленими з ціннісним базисом українського народного виховання, не мають досвіду етнопедагогічної діяльності, не володіють комунікативними вміннями щодо організації навчального процесу згідно з українською етнопедагогічною деонтологією, не здатні до постановки й вирішення етнопедагогічних задач із застосуванням методів і засобів української народної педагогіки.

Перебіг діагностування рівнів сформованості етнопедагогічної культури студентів музично-педагогічних ВНЗ не тільки дозволив розробити якісні характеристики низького, середнього та високого рівнів, але й виявити специфіку формування досліджуваного феномена. Це посприяло розробленню комплексного методичного інструментарію для цілеспрямованого формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання.

Висновки до розділу II

Проведений системно-структурний аналіз змістових складових компонентної структури етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, а також дослідження наявних рівнів сформованості окреслених структурних компонентів і цілісної системи досліджуваного феномена в цілому, проведене безпосередньо в процесі вокально-хорового навчання, дозволили встановити наступне.

1. Дослідження, науково-теоретичне обґрунтування й визначення компонентних складових етнопедагогічної культури майбутніх учителів

музичного мистецтва обумовило застосування системного підходу як одного з провідних напрямів у методології педагогічної науки, на базі якого є ефективним подальше формування досліджуваного феномена. Застосування системного підходу забезпечує дослідження структури етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва з позицій цілісності. Залучення системного підходу дозволяє виявити всі можливі міжкомпонентні та міжфункціональні зв'язки, не заперечуючи певне абстрагування визначених структурних компонентів та функцій. Контекст системного підходу дозволяє дослідити зовнішню та внутрішню сторони етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Зовнішня сторона дозволяє розглядати досліджуваний феномен в якості елемента більшої системи – системи педагогічної культури вчителя музичного мистецтва як загальної сукупності досягнень у галузі навчання і виховання. Внутрішня ж сторона передбачає наявність у досліджуваного феномена власних компонентних складових, що забезпечують утворення багатовимірної, цілісної, динамічної системи.

2. Застосування системного підходу дозволяє окреслити також зовнішню та внутрішню сторони системи цінностей української народної педагогіки як аксіологічного базису етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. Зовнішня сторона дозволяє розглядати означену систему цінностей в якості елемента більшої системи європейських цінностей. Внутрішня ж сторона передбачає наявність власних компонентних складових, які, як засвідчують аналіз та узагальнення науково-теоретичної літератури з досліджуваної проблеми, утворюють цілісну систему цінностей української народної педагогіки, що включає: *домінуючу цінність-ціль* щодо виховання особистості у відповідності до паритету землеробського і козацького українських виховних ідеалів, яка є підготовленою до розвитку українського суспільства на базі засвоєння компонентів духовності українського народу; *цінності-відносини* щодо толерантного та гуманного ставлення до людей, природи, а також позитивного ставлення до праці; *цінності-засоби* як сукупність цінностей духовної, матеріальної та

соціонормативної культури. Система цінностей української народної педагогіки актуалізує синтез духовної, матеріальної та соціонормативної культури. Вивчення майбутніми вчителями музичного мистецтва українського музичного фольклору різних родів і жанрів, українського національного мистецтва, методів засобів і прийомів української етномузичної педагогіки не тільки забезпечує на практиці засвоєння означеної системи цінностей, але й формує розуміння національного світогляду, національної психології й національного характеру як основи подальшої фахової діяльності.

3. Дослідження змісту етнопедагогічної культури дозволило нам надати авторське визначення поняття «етнопедагогічна готовність майбутнього вчителя музики до провадження фахової діяльності на основі системи цінностей української народної педагогіки» в якості особистісної інтегральної якості, яка передбачає перманентне усвідомлене прагнення застосовувати під час музичного навчання в повному обсязі сукупність методів і засобів української народної педагогіки, що концентрують у собі цінності духовної, матеріальної та соціонормативної культури українського етносу на основі цінностей-відносин української етнопедагогічної деонтології з метою формування компонентів духовності підростаючого покоління згідно з виховним ідеалом українського народу.

4. Подальше дослідження змісту етнопедагогічної культури дозволило нам розкрити процесуальну природу й особливості діалогічного спілкування студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів з зразками українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва. Встановлено, що це спілкування є вельми багатоаспектним процесом, яке передбачає не тільки художньо-естетичне збагачення, розширення мистецького досвіду, але й формування художньо-естетичних смаків та ідеалів студентства у відповідності до художньо-естетичних та виховних ідеалів української народної педагогіки. Ефективне спілкування студентів із різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва, що концентрують у собі цінності

української народної педагогіки, забезпечує національно-ціннісну основу комунікативних процесів під час фахового навчання і, зокрема, під час вокально-хорового навчання. Система цінностей української народної педагогіки в частині цінностей-відносин обумовлює здійснення педагогічної комунікації в процесі фахового навчання на базі української народної педагогічної деонтології.

5. Розроблено авторське уточнення визначення поняття «етнопедагогічна діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва» з позицій креативного розв'язання задач музичного навчання. Етнопедагогічна діяльність учителя музичного мистецтва являє собою один із різновидів фахової діяльності, спрямований на розвиток і виховання учнів згідно паритету виховних ідеалів української народної педагогіки за рахунок творчого застосування етнопедагогічних методів і засобів, а також вільного професійного володіння широким обсягом навчально-педагогічного репертуару, основу якого складає український музичний фольклор та національне українське музичне мистецтво, у процесі педагогічної роботи та музичного виконавства.

6. Встановлено, що специфіка формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва забезпечується на основі інтегрування в методичному забезпеченні етнопедагогічних методів і засобів з методами мистецького навчання, що вимагає від студентів сукупності умінь, до яких належать: уміння щодо постановки та розв'язання в процесі фахової діяльності стратегічних та тактичних задач, що включають як етнопедагогічні задачі, так і задачі музичного навчання школярів; уміння щодо цілеспрямованого планування й організації етнопедагогічної діяльності як складової фахової діяльності вчителя музичного мистецтва з одночасним програмуванням послідовності залучення інтегрованого педагогічного інструментарію на основі етнопедагогічних методів і засобів; уміння щодо аналізу результатів ефективності залучення інтегрованого педагогічного інструментарію, а також використання як позитивних, так і негативних

результатів вирішення етнопедагогічних задач для оптимізації подальшої етнопедагогічної діяльності.

7. Інтегрування під час постановки й розв'язання етнопедагогічних задач в методичному забезпеченні етнопедагогічних методів і засобів з методами мистецького навчання вимагає від студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів здатності до створення авторських ефективних методичних конструкцій, починаючи від бінарних методів до розроблення власних методик, потребуючи певної педагогічної креативності, яка є основою фахової діяльності вчителя музичного мистецтва.

8. Дослідження змісту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва на базі системного підходу дозволяє визначити досліджуваний феномен в якості цілісної динамічної системи нерозривно пов'язаних між собою інтелектуально-ціннісного, комунікативно-деонтологічного і креативно-діяльнісного структурних компонентів. Динамічність системи етнопедагогічної культури обумовлюється наявністю функцій цілеутворення, розуміння та рефлексії, комунікативної функцій, а також функції постановки і розв'язання етнопедагогічних задач, які забезпечують процес сформованості кожного зі структурних компонентів від його вихідного стану до кінцевого результату сформованості, а також процес сформованості всієї системи в цілому.

9. Згідно до змісту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва було визначено критерії, а також показники її сформованості. Для *інтелектуально-ціннісного* компоненту критерієм сформованості визначено ступінь сформованості вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки. Показники: наявність інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки; вияв етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки. Для *комунікативно-деонтологічного* компоненту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва

критерієм сформованості визначено міру сформованості комунікативних умінь щодо організації творчої взаємодії між учасниками процесу музичного навчання на основі української етнопедагогічної деонтології. Показники: вияв здатності до організації спілкування з різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва; наявність обізнаності у сфері застосування методів і засобів української народної педагогіки разом із вербальними, невербальними і мистецькими засобами педагогічної комунікації. Для *креативно-діяльнісного* компоненту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва критерієм сформованості визначено ступінь фахової результативності щодо постановки та розв'язання проблем етнопедагогічної діяльності. Показники: вияв здатності до самостійного розв'язання етнопедагогічних задач шляхом авторського конструювання педагогічного інструментарію на основі інтегрування етнопедагогічних методів і засобів з методами і засобами мистецького навчання; вияв здатності до створення оригінальних концепцій інтерпретації зразків українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва.

10. Для діагностування рівнів сформованості етнопедагогічної культури студентів вищих музично-педагогічних ВНЗ на етапі констатації (238 респондентів) було конкретизовано мету (визначення існуючого стану сформованості етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва) та відповідні завдання (встановлення й аналіз існуючого спектру ставлення студентів та викладачів до проблематики етнопедагогічної культури вчителя музичного мистецтва; на основі визначених критеріїв і показників діагностування рівнів сформованості кожного з компонентів етнопедагогічної культури студентів вищих музично-педагогічних навчальних закладів; наукове узагальнення рівнів сформованості досліджуваного феномена в цілому; розроблення якісних характеристик рівнів сформованості етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва (високий, середній та низький рівні).

11. Для досягнення мети констатувального експерименту в процесі послідовного виконання завдань нами було залучено комплекс теоретичних та емпіричних методів, авторських та модифікованих методик, що включав: пілотне діагностичне опитування, анкетування, самоаналіз умінь майбутніх учителів музики щодо застосування методів і засобів української народної педагогіки, тестування, педагогічне спостереження, сукупність теоретичних методів, тотожних мисленнєвим операціям, письмове пояснення змісту етнопедагогічних, музично-педагогічних та вокально-хорових понять, критеріальний аналіз, методи математичної статистики, а також методи аналізу, порівняння й узагальнення результатів обчислювальних заходів тощо. Перебіг проведення констатувального експерименту було здійснено у відповідності до послідовного виконання його завдань.

12. Аналіз, порівняння й узагальнення статистичних даних, отриманих у результаті пілотного діагностичного опитування (1 завдання констатувального експерименту) дозволили констатувати, що переважна більшість студентів та викладачів (74,46%) не просто позитивно ставиться до проблеми формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики, але й вважає її актуальною й перспективною. 68,3% опитаних зауважили, що цілеспрямована етнопедагогічна підготовка студентів музично-педагогічних ВНЗ є необхідною для підвищення загального рівня фахової підготовки. 75,6% вказали на доцільність розроблення спеціальних методик музичного навчання, які б у своєму педагогічному інструментарії сполучали методи і засоби мистецького навчання з методами і засобами української народної педагогіки. Вельми показовою стала думка респондентів щодо недостатньої кількості годин, які виділяються за навчальним планом для ознайомлення з основними позиціями української народної педагогіки. Негативне ставлення виявили 11,56%, у той час, як не визначились з власним ставленням – 12,96 %.

13. Критеріальне узагальнення результатів розподілу студентів за високим, середнім та низьким рівнями сформованості інтелектуально-ціннісного компоненту етнопедагогічної культури відповідно до обох

показників, здійснене за допомогою формули $M = \frac{x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n}{n} = \frac{\sum x_i}{n}$, виявило близькі за кількістю студентів значення середнього (42,59%) і низького (44,44%) рівнів. У той час, як значення високого рівня сформованості інтелектуально-ціннісного компонента є майже в 4 рази нижчим (12,96%), ніж значення середнього й низького рівнів, що засвідчує значне сумарне переважання цих рівнів.

Критеріальне узагальнення результатів розподілу студентів за високим, середнім та низьким рівнями сформованості комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури відповідно до обох показників, здійснене за допомогою формули $M = \frac{x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n}{n} = \frac{\sum x_i}{n}$, виявило приблизно однакові значення середнього (45,68%) і низького (45,06%) рівнів. У той час, як значення високого рівня сформованості комунікативно-деонтологічного компонента є майже в 5 разів нижчим (09,26%), ніж значення середнього й низького рівнів, що засвідчує значне сумарне переважання цих рівнів.

Критеріальне узагальнення результатів розподілу студентів за високим, середнім та низьким рівнями сформованості креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури відповідно до обох показників, здійснене за допомогою формули $M = \frac{x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n}{n} = \frac{\sum x_i}{n}$, виявило наступні значення високого, середнього та низького рівнів. На високому рівні сформованості цього компонента знаходяться 14,2% студентів. Значення середнього рівня є найбільш значимими – 53,09 % респондентів. У той час, як значення низького рівня складають 32,71% опитаних, що більш ніж у два рази перевищує значення високого рівня.

14. Результати виконання третього завдання констатувального експерименту щодо наукового узагальнення рівнів сформованості етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики в цілому, яке проводилося на основі отриманих результатів покомпонентного діагностування рівнів сформованості досліджуваного феномена, дозволили

розподілити студентів за високим, середнім і низьким рівнями. Результати узагальнення рівнів сформованості етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики дозволили встановити наступне: оскільки на високому рівні сформованості етнопедагогічної культури знаходяться 12,14%, на середньому – 47,12%, а на низькому – 40,74% студентів, то доцільно стверджувати про тотальну перевагу (майже у 3,4 рази) в низького рівня сформованості досліджуваного феномена над високим рівнем; співставлення низького (40,74%) й середнього (47,12%) рівнів також засвідчує, що перевага середнього рівня є досить незначною (усього на 6,38%), тобто можемо стверджувати про близькість значень середнього та низького рівнів. Порівняння узагальнених результатів діагностування сформованості етнопедагогічної культури з результатами наведеного вище пілотного опитування респондентів дозволяє стверджувати про наявність невідповідності між високою оцінкою переважної більшості респондентів значущості досліджуваної проблеми і реальним станом сформованості досліджуваного феномена.

15. Перебіг діагностування рівнів сформованості етнопедагогічної культури студентів музично-педагогічних ВНЗ дозволив здійснити розроблення якісних характеристик низького, середнього та високого рівнів, яке обумовило виявлення специфіки формування досліджуваного феномена. Це посприяло розробленню комплексного методичного інструментарію для цілеспрямованого формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання.

Список використаних джерел до розділу II

1. Безclubенко Сергій. Мистецтво: терміни і поняття. Енциклопедичне видання у двох томах / Сергій Данилович Безclubенко. – К.: «Р.К. Майстер-Принт», 2008. – 494 с., Т. 1
2. Брушлинский А.В. Психология мышления и проблемы обучения / А.В.Брушлинский. - М.: Знание, 1983. - 94 с

3. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і головний редактор В.Т. Бусел. Видання сьоме. – Ірпінь: Перун, 2009. – 1796 с.
4. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: методичні поради молодим науковцям / Семен Устимович Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ “Вінниця”, 2008. - 278 с.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене / Семен Устимович Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 519 с.
6. Голубицька Н.О. Педагогічні умови формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової діяльності / Голубицька Н.О. // Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти: зб. наук. пр.: наукове електронне видання. – Вип. 7. – Слов’янськ: ДДПУ, 2017. - С. 55-61. ISSN 2414-9292
7. Голубицькая Н.А. Специфика этнопедагогической подготовки будущих учителей музыкального искусства / Голубицькая Н.А. // Valorificarea strategiilor inovationale de dezvoltare a invamantului artistic contemporan / coord: Tetiana Bularga. – Balti. S.n.: Tipogr.: «Indigou Color», 2018. – С. 231-237.
8. Голубицька Н.О. Системний підхід до формування етнопедагогічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів / Голубицька Н.О. // Сучасні проблеми виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін: матеріали всеукраїн. наук.-практичної конференції [під ред. А.Козир, К.Щедролоєва. – Вип. 2. – Херсон: ХДУ, 2017. - С. 91-94.
9. Голубицька Н.О. Сутність етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва / Голубицька Н.О. // Сучасна мистецька освіта: матеріали II міжнародних науково-практичних читань пам’яті академіка Анатолія Авдієвського. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. – С. 111-115.
10. Грінчук Ірина, Бурська Олена. Проблеми музичного мислення: теорія і методика розвитку. Діалектика музичного логосу та ейдосу: Навчально-методичний посібник. / Ірина Грінчук, Олена Бурська. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 224 с.

11. Кашапов М.М. Психология профессионального педагогического мышления (методология, теория, практика) /под ред. М.М. Кашапова./ – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2003. – 398 с.
12. Кашапов М.М. Теория и практика решения педагогических ситуаций / М.М. Кашапов. – Ярославль: Яросл. гос. ун-т, 1997, 100 с.
13. Королев Ф.Ф. Системный подход и возможности его применения в педагогических исследованиях / Ф.Ф. Королев // Советская педагогика. - 1970 - №9. - С.39-45
14. Коротеєва В.О. Науково-педагогічні основи вивчення української народної педагогіки в вузі (в трьох частинах). Частина перша / В.О. Коротеєва – Миколаїв, 1994. – 116 с.
15. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. 2-е изд. /Алексей Николаевич Леонтьев. /- М
16. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения. Том I [Под редакцией В. В. Давыдова, В. П. Зинченко, А. А. Леонтьева, А. В. Петровского]. – М.: Педагогика. - 1983. – Т.1 - 280 с.
17. Любан-Плоцца Б., Побережная Г., Белов О. Музыка и психика: Слушать душой. - : «АДЕФ-Украина», 2002.- 200 с.
18. Міщанчук В.М. Методика застосування сугестивних технологій у музично-виконавській підготовці майбутніх учителів музики: автореферат дис. на здобуття вченого ступеню канд. пед. наук: спец. 13. 00. 02. «Теорія та методика музичного навчання» / Міщанчук Вікторія Миколаївна. – Київ, 2014. – 20 с.
19. Николаев В.А. Теория и методика формирования этнопедагогической культуры учителя: дисс. на соискание учен. степени доктора пед. наук: 13.00.01/ Николаев Валерий Александрович. - М., 1998. - 409 с.
20. Николаев В.А. Теория и методика формирования этнопедагогической культуры учителя: автореферат дисс. на соискание учен. степени доктора пед. наук: 13.00.01 / Николаев Валерий Александрович. - М., 1998. - 41 с.

21. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
22. Полякова Е.С. Психологические основы музыкально-педагогической деятельности: Монография / Е.С. Полякова. – 2-е изд. испр. – Мн.: БГПУ, 2005. – 195с. С. 164-169.
23. Попова И.О. Формирование этнопедагогической культуры будущих педагогов: автореф. дисс. на соискание ученой степ. канд. пед. наук: 13.00.08 / Попова Инна Октаевна.-Астрахань, 2001.-23 с.
24. Психологические тесты /под ред. А.А. Карелина: в 2-х т. - М.: ВЛАДОС, 2003. -Т. 2. -248 с.
25. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии /Сергей Леонидович Рубинштейн. — СПб.: Питер Ком, 2002. — 720 с. - (Мастера психологии
26. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька. – Навч. посібник. – К.: Логос, 2002. – 270 с.
27. Северинова Л.И. Формирование этнопедагогической культуры будущего учителя музыки в процессе профессиональной подготовки: автореферат дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук: спец. 13. 00. 08. «Теория и методика профессионального образования» / Л.И. Северинова. – Воронеж, 2006. – 21 с.
28. Сериков В.В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В.В. Сериков. - М.: Изд. Корпорация «Логос», 1999. - 272 с.
29. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка. – Навчально-методичний посібник. – К.:ІЗМН, 1997. – 232 с.
30. Строков К.А. Развитие этнокультурных образовательных технологий в подготовке специалистов художественно-творческого профиля: дисс. на соискание учен. степ. канд. пед. наук : 13.00.08 / Строков Константин Андреевич. -М., 2000. -175 с.
31. Сьюй Дзяюй. Методичні засади етнокультурної підготовки майбутніх учителів музики у процесі фахового навчання: дис. на здобуття вченого

ступеню канд. пед. наук: спец. 13. 00. 02. «Теорія та методика музичного навчання» / Дзяюй Сюй. – Київ, 2016. – 242 с.

32. Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г.М. Падалки. Колективна монографія / під науковою редакцією А.В. Козир // Проворова Є.М. Технологія формування комунікативної компетентності майбутніх учителів музики. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – 358 с., С. 257 – 262.

33. Хоружа О.В. Компонентна структура етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики / О.В.Хоружа // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук. праць / Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції “Гуманістичні орієнтири мистецької освіти” 22-24 квітня 2009 р. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Випуск 7 (12). – С. 116-122.

34. Хоружа О.В. Методичні засади формування етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики: дис. на здобуття вченого ступеню канд. пед. наук: спец. 13. 00. 02. «Теорія та методика музичного навчання» / Олена Вікторівна Хоружа. – Київ, 2010. – 242 с.

35. Хоружа О.В. Становлення виховних ідеалів народної педагогіки у контексті історичного розвитку українського етносу / О.В.Хоружа // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи / Зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – Вип. 10. – С. 183-191.

36. Хоружа О.В. Сутність етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики в контексті мистецької освіти / О.В.Хоружа // Педагогіка і психологія професійної освіти: Науково-методичний журнал №5. – Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, 2008. – С. 147-156.

37. Цыпин Г.М. Психология музыкальной деятельности: проблемы, суждения, мнения: учеб. Пособ. Для студентов вузов, обуч. По специальности «Муз. Образов.» / Геннадий Мойсеевич Цыпин. – М.:Интерпракс, 1994. – 373 с.

38. Шевнюк О.Л. Культурологічна освіта майбутнього вчителя: теорія і практика: монографія /Олена Леонідівна Шевнюк. - К.: НПУ імені М.Драгоманова, 2003. -232 с.
39. Шеринг А. История музыки в таблицах. Учебник. – Под ред. И. Глебова. Перевод с нем. С. Гинзбурга. / Арнольд Шеринг. – Л.: Российская Государственная Академическая типография, 1924. – 156 с.
40. Шмидт-Шкловская А.А. О воспитании пианистических навыков. Изд. 2-е. / А.А. Шмидт-Шкловская. – Л.: Музыка, 1985. – 68 с.
41. Щолокова О.П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутніх учителів / О.П. Щолокова / НПУ ім. М.Драгоманова. – К., 1998. – 172 с.
42. Шульгіна В.Д. Українська музична педагогіка: [для студ. вищ. вавч. закл.]. – Вид. 2-ге, допов. / В.Д. Шульгіна. – К.: ДАКККіМ, 2008. – 263 с.
43. Шульпяков О.Ф. Работа над художественным произведением и формирование музыкального мышления исполнителя. / О.Ф. Шульпяков. – СПб.: Композитор – Санкт-Петербург, 2005. – 36 с.
44. Шуман Р. О музыке и музыкантах. Собрание статей в двух томах. Т.1. Сост., текстологическая ред., вступ. статья и коммент. Д.В. Житомирского. Пер. с нем. А.Г. Габричевского и Л.С. Товалевой. Ред. перевода Г.А. Балтер. – М.: Музыка, 1975. – 407 с., нот.
45. Яновская Н.Н. Гармоничная нация: Популярно о наболевшем: Стресс. Эмоциональное выгорание: кн.1 / Яновская Н.Н. – К.: ЧП «Яновская Н.», 2010. – 160 с.
46. Янчишин В.Н. Інтуїційне музиціювання – цікавий напрям арттерапії // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. - №12. – С.6-12.
47. Культура. Педагогіка. XII Міжнародна науково-практична конференція Простір і час сучасної науки. Точка доступу <http://intkonf.org/yasinko-n-i-osoblivosti-krizi-pidlitkovogo-viku/>
48. Яусс Г.-Р. Естетичний досвід і літературна герменевтика (фрагменти) / Ганс-Роберт Яусс //Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-

критичної думки ХХ ст. / За ред. М.Зубрицької. — Львів: Літопис, 1996. — С.278 – 307.

49.Izard C.E. The psychology of emotions. – N.Y.Plenu Press,1991.

50.Nierman G.E. The role of private music instruction in the development of high school music student's ability to describe musical events // Bull. Council Res. Music Education. - 1983. - №73. - P.15-27. [↑]

51.Gelder K. The Subcultures Reader, 2nd Ed. London: Routledge. - 2005.

52.Mittenzwei J. Das Musikalische in der Literatur / J. Mittenzwei. – Leipzig, 1910.

53.Williams J.P. Youth-Subcultural Studies: Sociological Traditions and Core Concepts // Sociology Compass, 2007. Vol. 1, Issue 2. Pp.572-593.

54.Sparks C. The Evolution of Cultural Studies. London: Arnold - 1998.

55.Hebdige D. Subculture: The Meaning of Style. London: Methuen. – 1979.

РОЗДІЛ III

Поетапна методика формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва

3.1. Педагогічні умови формування етнопедагогічної культури студентів вищих музично-педагогічних навчальних закладів як основа організації експериментального вокально-хорового навчання

Спираючись на аксіоматичний характер твердження щодо прямої взаємозалежності між правильністю визначення педагогічних умов і ефективністю розробленої методики формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, слід зауважити, що вся проведена попередньо пошуково-аналітична та дослідно-експериментальна робота була направлена на науково-теоретичне обґрунтування й конкретизацію означених педагогічних умов.

Процес їх кристалізації та визначення наскрізно проходив через узагальнення сутності та специфіки етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, через дослідження сучасних тенденцій розвитку вокально-хорового навчання в контексті вивчення практичного досвіду провідних вітчизняних фахівців-хормейстерів, через системно-структурний аналіз компонентної структури досліджуваного феномена, а також через аналіз результатів пілотного опитування щодо ставлення студентів та викладачів до проблем формування етнопедагогічної культури та діагностування наявних рівнів її сформованості.

Ефективність методичного забезпечення формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва залежить від встановлення означених педагогічних умов як певних опорних стрижнів, що обумовлюють основні напрямки організації вокально-хорового навчання відповідно до обраної методичної стратегії.

Розроблення й конкретизація педагогічних умов формування етнопедагогічної культури майбутніх педагогів-музикантів, керівників шкільних хорових колективів визначаються, з одного боку, специфікою процесу вокально-хорового навчання, а з іншого боку, специфікою процесу навчання української етнопедагогіки. Інтегрування характерних ознак вокально-хорової й етнопедагогічної навчальної діяльності студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів обумовлює визначення провідних орієнтирів для розроблення й визначення педагогічних умов ефективного формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Під час розроблення означених педагогічних умов ми вважаємо за доцільне спиратися на залучення класичного та іноваційного методичного інструментарію з вокально-хорового навчання, який постійно оновлюється та вдосконалюється, а також на застосування методів, засобів і прийомів української народної педагогіки, у першу чергу, на український музичний фольклор та національне музичне мистецтво.

З огляду на вищезазначене, науково-теоретичне обґрунтування найбільш сприятливих педагогічних умов ефективного формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва доцільно не відривати від контексту навчального середовища, яке функціонує в межах процесу вокально-хорового навчання на факультетах мистецтв педагогічних університетів.

Якщо екстраполювати зміст узагальненого навчального середовища, яке, за твердженням Ю.Бикова, складається з природних інтелектуальних складових (учасників навчального процесу) і штучних складових (засобів навчального процесу - носіїв штучного інтелекту) [2,59] на конкретне навчальне середовище, яке створено в межах процесу вокально-хорового навчання майбутніх учителів музики, то отримаємо наступні складові.

До природних інтелектуальних складових належать носії природного інтелекту, що беруть участь у процесі вокально-хорового навчання, зокрема:

- студенти всіх курсів як суб'єкти процесу вокально-хорового навчання, головні отримувачі й споживачі освітніх послуг музично-педагогічного ВНЗ;

- представники професорсько-викладацького складу, що забезпечує викладання навчальних курсів «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Хорознавство», «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики», «Постановка голосу», «Вокал», «Виконавський практикум» як суб'єкти процесу вокально-хорового навчання, надавачі освітніх послуг музично-педагогічного ВНЗ;

- концертмейстерський склад, що бере участь у групових та індивідуальних заняттях з «Хорового диригування», «Хорового класу», «Постановки голосу» та «Вокалу»;

- допоміжний лаборантський склад, який забезпечує підготовку та функціонування технічних засобів вокально-хорового навчання.

До штучних складових – засобів-носіїв штучного інтелекту, що беруть участь у процесі вокально-хорового навчання, належать підручники, навчально-методичні посібники, типові та робочі навчальні програми з вищезазначених курсів та інша література навчально-методичного характеру, музичні інструменти, що забезпечують акомпанемент під час хорового, ансамблевого та сольного співу, а також найбільш актуальні сьогодні інформаційно-комунікаційні, медійні засоби вокально-хорового навчання.

Слід зупинитися на провідній ролі інформаційно-комунікаційних, медійних засобів сучасного вокально-хорового навчання [3]. Систематичне залучення означених засобів є важливим чинником удосконалення навчального середовища, створеного в межах вокально-хорового навчання. Зокрема, систематичне залучення інформаційно-комунікаційних, медійних засобів забезпечує: перманентне розширення простору навчального середовища на основі постійного оновлення й необмеженості інформації в галузі вокально-хорового навчання; збільшення доступності навчального матеріалу для всіх учасників цього процесу і скорочення часу на його віднайдення; можливість для аналізу, оцінювання й самооцінювання результатів вокально-хорового навчання, збережених на електронних носіях;

можливість індивідуалізованого отримання й споживання навчальної інформації.

У той же час, ефективність формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва залежить від створення такого навчального середовища в межах вокально-хорового навчання, яке б цілеспрямовано сприяло не тільки провадженню навчальної вокально-хорової діяльності, але й забезпечило поступове накопичення студентами етнопедагогічних знань, оволодіння системою цінностей української народної педагогіки, а також набуття власного досвіду етнопедагогічної діяльності.

На практиці створення такого навчального середовища вимагає пошуку для педагогічного інструментарію «спільного знаменника», спроможного забезпечити гармонізацію й інтегрування вокально-хорової й етнопедагогічної навчальної діяльності в процесі вокально-хорового навчання. У якості такого «спільного знаменника» для розроблення означеного інструментарію виступають провідні засоби української народної педагогіки та опорні засоби української етномузичної педагогіки – український музичний фольклор і українське національне музичне мистецтво.

Науково-теоретичне обґрунтування та окреслення педагогічних умов формування етнопедагогічної культури студентів у процесі вокально-хорового навчання ми провадили, виходячи з позицій компетентнісного підходу, який передбачає формування в майбутніх учителів музичного мистецтва предметних компетенцій [4]. У процесі вокально-хорового навчання майбутній фахівець здобуває компетенції хормейстера, керівника шкільного хорового колективу, вокального ансамблю тощо на основі набуття практичного диригентського досвіду, досвіду в галузі організації колективного музикування школярів, роботи з хором та ін. Такий досвід студент може отримати виключно під час практичної вокально-хорової діяльності, яка являє собою опрацювання вокально-хорового репертуару.

З огляду на вищезазначене, закладення в основу вокально-хорового репертуару студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів зразків українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва – опорних засобів української етномузичної педагогіки, які, концентруючи в собі систему цінностей українського етносу, у процесі вивчення впливають на формування компонентів духовності згідно національних виховних ідеалів, забезпечить гармонізацію й інтегрування вокально-хорової й етнопедагогічної навчальної діяльності в процесі вокально-хорового навчання.

Саме українська народна пісенність в обробках для хору А.Авдієвського, Ф.Колесси, В.Косенка, М.Леонтовича, М.Лисенка, Б.Лятошинського, Л.Ревуцького М.Скорика, К.Стеценка, І.Шамо та ін., а також їх авторські вокально-хорові шедеври (хори, кантати, ораторії, хорові номери з опер тощо), включені на постійній основі в навчально-педагогічний репертуар студентських хорових колективів, в програми для індивідуальних занять з «Хорового диригування», здатні підвести фундаментальний етнопедагогічний базис під педагогічне спілкування викладачів диригентсько-хорових дисциплін та студентів як основних носіїв природного інтелекту в навчальному середовищі, створеному в межах процесу вокально-хорового навчання.

З огляду на вищезазначене, мова іде про фундаменталізацію опорних засобів української етномузичної педагогіки – українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва – у якості етнопедагогічного базису процесу вокально-хорового навчання. У даному випадку під означеною фундаменталізацією ми розуміємо педагогічне забезпечення студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів інтегрованим комплексом знань у галузі вокально-хорового репертуару, який складається зі зразків різних родів і жанрів українського музичного фольклору і різних жанрів українського класичного й сучасного вокально-хорового мистецтва.

Гармонізації й взаємному інтегруванню вокально-хорової й етнопедагогічної навчальної діяльності також сприятиме активне застосування означених засобів української народної педагогіки – українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва – у розробленні штучних складових навчального середовища – засобів-носіїв штучного інтелекту, що беруть участь в процесі вокально-хорового навчання.

Укладання на основі української народної пісенності й найкращих зразків українського класичного і сучасного вокально-хорового мистецтва хрестоматій навчально-педагогічного репертуару для «Хорового класу», підручників та навчально-методичних посібників з «Хорознавства», «Хорового диригування» тощо уможливить створення етнопедагогічного базису для повноцінної розбудови навчального середовища, спрямованого на етнопедагогізацію вокально-хорового навчання.

Слід зупинитися на необхідності розроблення етнопедагогічних напрямків для відповідного спрямування таких важливих штучних складових навчального середовища – носіїв штучного інтелекту, як інформаційно-комунікаційні, медійні засоби сучасного вокально-хорового навчання. Сполучаючи в процесі розбудови навчального середовища інформаційно-комунікаційні, медійні засоби вокально-хорового навчання та опорні засоби української етномузичної педагогіки – український музичний фольклор та національне музичне мистецтво під час мультимедійного аранжування українських народних пісень, під час демонстрації на заняттях за допомогою електронних носіїв найбільш яскравих інтерпретацій творів українських композиторів національними хоровими колективами, викладач забезпечує:

- перманентне розширення простору навчального середовища на основі необмеженості доступу до прослуховування зразків українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва;

- збільшення доступності навчального матеріалу з проблем вокально-хорового навчання, музичної фольклористики тощо для всіх учасників навчального середовища і скорочення часу на його віднайдення;

- можливість для аналізу, оцінювання й самооцінювання результатів виконання вокально-хорового репертуару, збережених на електронних носіях;

- можливість індивідуалізованого розширення інтонаційно-художнього фонду зразків українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва.

З огляду на вищезазначене, доцільно визначити в якості однієї з педагогічних умов формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва *фундаменталізацію етнопедагогічного базису для розбудови навчального середовища в межах процесу вокально-хорового навчання, яке забезпечує гармонізацію й інтегрування вокально-хорової й етнопедагогічної навчальної діяльності шляхом системного застосування опорних засобів української етномузичної педагогіки – українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва – у розробленні педагогічного інструментарію для вивчення диригентсько-хорових дисциплін (навчального вокально-хорового репертуару, хрестоматій навчально-педагогічного репертуару для «Хорового класу», підручників та навчально-методичних посібників з «Хорознавства», «Хорового диригування» тощо).*

Системне застосування опорних засобів української етномузичної педагогіки – українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва, які виконують функцію цінностей-засобів у загальній системі цінностей української народної педагогіки, під час розбудови навчального середовища забезпечує етнопедагогічну спрямованість процесу вокально-хорового навчання і сприяє цілісному формуванню етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Ефективне формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, яка базується на системі цінностей української педагогіки, передбачає актуалізацію в навчальному середовищі цінностей-відносин під час педагогічного спілкування. Педагогічне спілкування, яке спирається на цінності-відносини української народної педагогіки, має відповідати основним позиціям української етнопедагогічної деонтології:

взаємній повазі й розумінню учасників навчально-виховного процесу, особливій повазі до старших, доброзичливості, милосердю, співчуттю тощо.

Застосування праксеологічного підходу обумовлює необхідність не просто дотримання в навчальному середовищі вищезазначених позицій спілкування між його суб'єктами, а поступового накопичення комунікативно-деонтологічного досвіду гуманних взаємовідносин у процесі вокально-хорового навчання. Набуття й накопичення такого комунікативно-деонтологічного досвіду дозволило б студентам спілкуватися на основі гуманних відносин не тільки в межах навчального середовища, але й перенести гуманні відносини в повсякденне спілкування.

Таким чином, перенесення накопиченого студентом у навчальному середовищі комунікативно-деонтологічного досвіду на побутовий рівень обумовило б модель поведінки, яка побудована на базі цінностей-відносин української народної педагогіки й відповідає її виховним ідеалам. Сформованість означеної моделі поведінки засвідчує сформованість етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в частині цінностей-відносин.

Для накопичення такого комунікативно-деонтологічного досвіду гуманних взаємовідносин нами розроблено сукупність навчально-методичних заходів, спрямованих на формування в процесі вокально-хорового навчання комфортного клімату гуманних взаємовідносин між учасниками навчального процесу. Розроблення й упровадження означених заходів мало на меті створення сприятливих умов для формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в частині цінностей-відносин.

Сукупність означених навчально-методичних заходів включає практичне уведення методів і засобів української народної педагогіки, спрямованих на формування гуманних відносин спілкування відповідно до національних виховних ідеалів, у процес вокально-хорового навчання, що включає:

- цілеспрямоване роз'яснення сутності, змісту, особливостей застосування та педагогічного значення для музичного навчання на уроках музичного мистецтва практично-дійових, сугестійних, переконувальних та ін. груп методів української народної педагогіки (навчальний курс «Методика музичного виховання»);

- систематичне застосування й відпрацювання означених методів на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі (навчальний курс «Виробнича педагогічна практика з музики»);

- цілеспрямоване й систематичне роз'яснення педагогічного потенціалу українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва для розбудови гуманних взаємовідносин у процесі вокально-хорового навчання, що сприяє формуванню музично-творчих здібностей, вокально-хорових умінь і навичок, а також музичної культури як сегменту духовної культури особистості (навчальні курси «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Хорознавство», «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики», «Постановка голосу», «Вокал», «Виконавський практикум»);

- уведення елементів української педагогічної деонтології в ряд навчальних курсів, що забезпечують процес перебігу вокально-хорового навчання (навчальні курси «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики», «Постановка голосу», «Вокал»).

Сукупність розроблених навчально-методичних заходів, застосованих послідовно й систематично, сприяє етнопедагогічній деонтологізації процесу вокально-хорового навчання. Етнопедагогічна деонтологізація процесу вокально-хорового навчання реалізується на основі проведення сукупності вищезазначених навчально-методичних заходів, спрямованих на формування в процесі вокально-хорового навчання комфортного клімату, а також забезпечує накопичення комунікативно-деонтологічного досвіду гуманних взаємовідносин між учасниками навчального процесу.

З огляду на вищезазначене, доцільно визначити в якості *другої педагогічної умови формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва етнопедагогічну деонтологізацію, яка:* забезпечує накопичення комунікативно-деонтологічного досвіду гуманних взаємовідносин; дозволяє студентам створити модель поведінки, побудованої на базі цінностей-відносин української народної педагогіки й відповідає її виховним ідеалам; реалізується шляхом практичного введення деонтологічних елементів (методів і засобів української народної педагогіки, спрямованих на формування гуманних відносин спілкування відповідно до національних виховних ідеалів) у зміст навчальних курсів, що входять до складу вокально-хорового навчання.

Сукупність розроблених і наведених вище навчально-методичних заходів, які обумовлюють виконання *другої педагогічної умови*, передбачає залучення до процесу вокально-хорового навчання педагогічного інструментарію української народної педагогіки. З іншого боку, відповідно до першої визначеної нами педагогічної умови ефективного формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, так званий «спільний знаменник», синтезуючий фундаментальний етнопедагогічний базис цього процесу складають опорні засоби української етномузичної педагогіки – український музичний фольклор та національне музичне мистецтво.

У той же час, ефективне провадження вокально-хорового навчання, представлене сукупністю навчальних курсів «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Хорознавство», «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики», «Постановка голосу», «Вокал», «Виконавський практикум» та ін., забезпечується відповідними групами методів, що включають:

- групу образно-демонстраційних методів (метод демонстрації вокально-хорових творів, метод художньої ілюстрації словесних пояснень) [8];

- групу методів вокально-хорового вправлення (відпрацювання вокально-хорових вправ щодо точного виконання різних штрихів, відпрацювання вокально-хорових творів та їх елементів у квартетах та кожною з хорових партій окремо, відпрацювання інтонаційно-складних елементів вокально-хорових творів без супроводу та ін.);

- група методів інтерпретаційного опрацювання (метод створення інтерпретаційного ескізу, метод аналізу засобів музичної виразності та ін.);

- група методів сценічного втілення художнього образу музичного твору;

- група методів надійності виконання вокально-хорових творів;

- група методів вербальної комунікації керівника із хоровим колективом;

- група методів невербальної комунікації керівника з хоровим колективом, основу якої складає диригентський жест;

- група методів мотивації вокально-хорового навчання тощо [9].

З іншого боку, формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва потребує залучення в повному обсязі етнопедагогічного інструментарію, тобто безпосередньо різних груп методів української народної педагогіки, що включають:

- практичні чи практично-дійові (режим праці, відпочинку, гра, вправлення, товаришування, дружба, мовленнєвий етикет);

- навіювальні або сугестійні (казка, легенда, міф, молитва, заповідь, символ, авторитет, приклад); переконувальні (бесіда, розповідь, прислів'я, приказка, притча, оповідання);

- попереджувальні або профілактичні (застереження, догляд, контроль, клятва);

- спонукальні (почуття честі й гідності, змагання, подарунок, вимога, нагадування, обов'язок, гасло, порада, настанова, наказ);

- методи оцінювання, схвалення і покарання (похвала, подяка, докір, осуд, догана) [12,64].

Отже, доцільно зауважити, що формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання вимагає створення такого методичного забезпечення, у якому було б творчо й гнучко, з максимальним ефектом інтегровано обидва педагогічні інструментарії: інструментарій вокально-хорового навчання і етнопедагогічний інструментарій.

Наполягаючи на гнучкій, творчій інтеграції вокально-хорового й етнопедагогічного інструментарію, доцільно, на нашу думку, розглянути сутність такого важливого поняття, як «інтеграція». Словникове визначення цього поняття окреслює його латинське походження (від латинського *integrum* – ціле, *integratio* – відновлення). В українському педагогічному енциклопедичному словнику зазначено, що кінцевим результатом тієї чи іншої інтеграції в освітньому середовищі «можуть бути цілісності знань різних рівнів – цілісність знань ... з тієї чи іншої освітньої галузі, предмета, курсу, розділу, теми. ... цілісність знань формується завдяки інтеграції ... на основі ... застосування методів і форм навчання, контролю і корекції навчальних досягнень ..., що спрямовують навчальний процес на об'єднання знань» [8].

Б.Асаф'єв, досліджуючи проблематику планування музичного навчання, наполягав на необхідності інтегративних процесів у музичній освіті, на подоланні меж між навчальними предметами, оскільки головними завданнями музичної освіти науковець вважає масовий розвиток художньо-музичної свідомості та формування музичної культури [1].

Інтеграція вокально-хорового й етнопедагогічного інструментарію під час формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва передбачає спеціальне конструювання й розроблення методичного забезпечення на основі українського музичного фольклору й національного музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання. Взаємозв'язок вокально-хорового й етнопедагогічного інструментарію реалізується через створення бінарних методів, через парне застосування вокально-хорових і

етнопедагогічних методів, засобів і прийомів, а також через паралельне застосування парних методик.

Саме інтеграція вокально-хорового й етнопедагогічного інструментарію під час формування етнопедагогічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів уможлиблює цілісність когнітивних процесів щодо набуття знань і умінь у галузі вокально-хорового навчання і знань у царині української народної педагогіки, її змісту й цінностей. Означена інтеграція забезпечує відповідним комплексним інструментарієм для постановки й розв'язання поточних й стратегічних задач вокально-хорового навчання, проблемних ситуацій, етнопедагогічно орієнтованих проблемних ситуацій тощо, сприяє також формуванню в студентів умінь щодо вирішення подібних проблем і ситуацій у процесі подальшої фахової діяльності на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі.

З огляду на вищезазначене, доцільно визначити в якості *третьої педагогічної умови формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва інтеграцію педагогічного інструментарію вокально-хорового навчання та етнопедагогічного інструментарію в контексті творчого конструювання й розроблення спеціального методичного забезпечення на основі тісної взаємодії всіх груп методів, засобів і прийомів диригентсько-хорової роботи й української народної педагогіки для постановки й розв'язання поточних і стратегічних задач вокально-хорового навчання, проблемних ситуацій, етнопедагогічно орієнтованих проблемних ситуацій тощо.*

З огляду на вищезазначене, доцільно констатувати, що методика формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва спирається на наступні педагогічні умови:

- фундаменталізацію етнопедагогічного базису для розбудови навчального середовища в межах процесу вокально-хорового навчання, яке забезпечує гармонізацію й інтегрування вокально-хорової й етнопедагогічної навчальної діяльності шляхом системного застосування опорних засобів

української етномузичної педагогіки – українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва – у розробленні педагогічного інструментарію для вивчення диригентсько-хорових дисциплін;

- етнопедагогічну деонтологізацію, яка забезпечує накопичення комунікативно-деонтологічного досвіду гуманних взаємовідносин; дозволяє студентам створити модель поведінки, побудованої на базі цінностей-відносин української народної педагогіки й відповідає її виховним ідеалам; реалізується шляхом практичного уведення деонтологічних елементів (методів і засобів української народної педагогіки, спрямованих на формування гуманних відносин спілкування відповідно до національних виховних ідеалів) у зміст навчальних курсів, що входять до складу вокально-хорового навчання;

- інтеграцію педагогічного інструментарію вокально-хорового навчання та етнопедагогічного інструментарію в контексті творчого конструювання й розроблення спеціального методичного забезпечення на основі тісної взаємодії всіх груп методів, засобів і прийомів диригентсько-хорової роботи й української народної педагогіки для постановки й розв'язання поточних і стратегічних задач вокально-хорового навчання, проблемних ситуацій, етнопедагогічно орієнтованих проблемних ситуацій тощо.

Схематичне зображення педагогічної моделі методики формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання подано на рисунку 3.1 на с. 167.

Методика формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, зображена за допомогою описової моделі на рис. 3.1., передбачає реалізацію впровадження ряду педагогічних перетворень, що забезпечують процес насичення вокально-хорового навчання відповідним методичним інструментарієм, побудованим на класичних і сучасних методах і засобах вокально-хорового навчання, інформаційно-комунікаційних засобах мистецького навчання, у щільній взаємодії з етнопедагогічними методами і засобами.

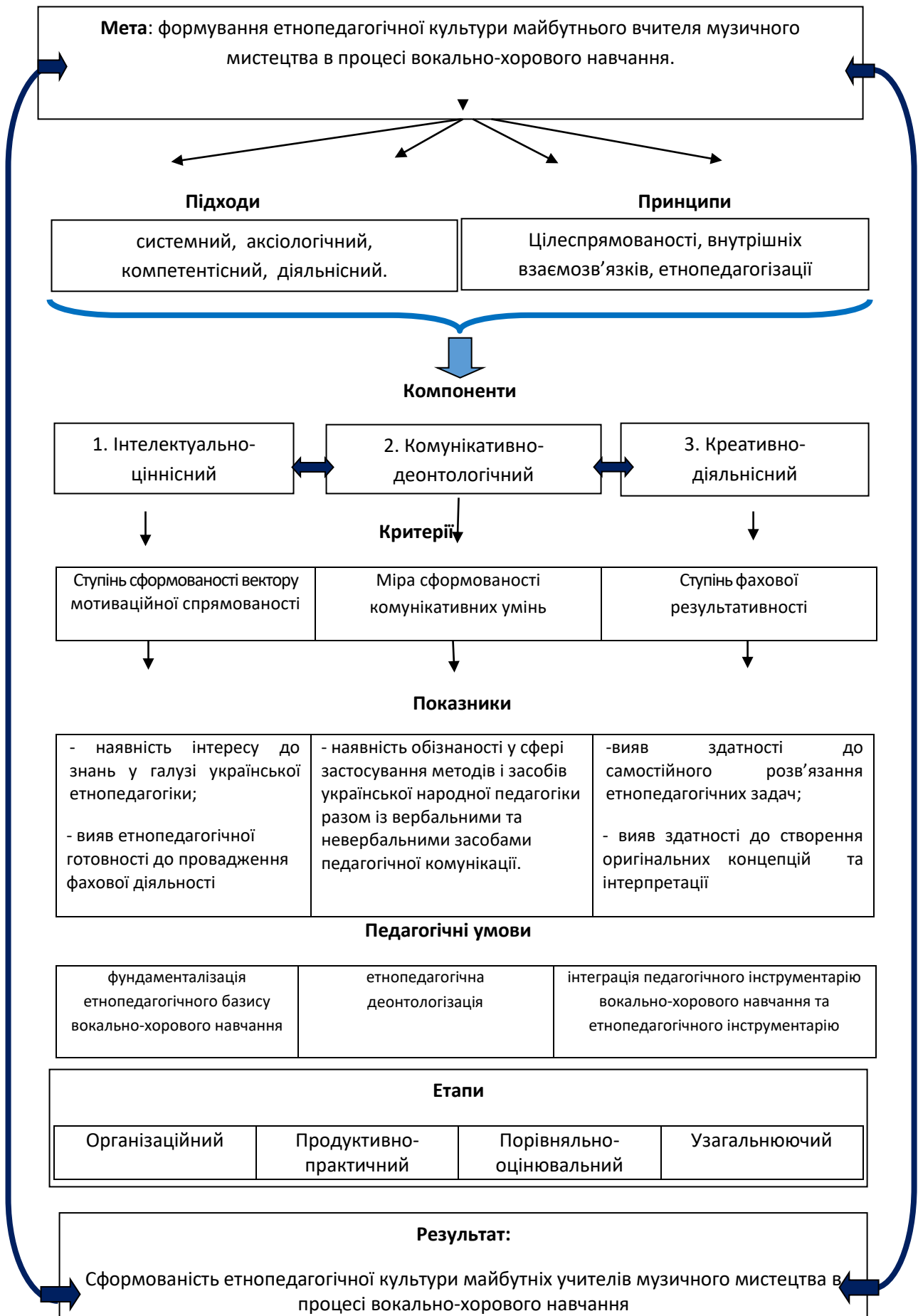

Рис. 3.1. Модель етнопедагогічної культури студентів

Запропонована в моделі методика передбачає етнопедагогізацію процесу вокально-хорового навчання студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів (див. п.1.1.) Принцип етнопедагогізації дозволяє розглянути вокально-хорове навчання як процес щодо здобуття знань, умінь і навичок у різних сферах диригентсько-хорової діяльності, формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки, у контексті активного, системного і творчого використання її методів і засобів, що актуалізує залучення принципово важливого наукового підходу до фахового навчання студентів – етнопедагогічного. Застосування етнопедагогічного підходу в процесі фахового навчання загалом і вокально-хорового навчання зокрема дозволяє збагатити теоретико-методологічну базу подальших досліджень з теорії та методики музичного навчання.

3.2. Перевірка ефективності методики формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання та результати формувального експерименту

Експериментальна перевірка ефективності розробленої та упровадженої методики формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання відбувалась на базі Факультету мистецтв імені А.Авдієвського Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, (довідка № 07-10/1989 від 27.12. 2018 р.) ДВНЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (довідка №2530/17 від 08.10. 2018 р.), ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68-19-94 від 31.01. 2019 р.).

Проведення формувального експерименту тривало з 2017-2018 навчальні роки.

З огляду на те, що на основі системного підходу досліджуваний феномен було визначено в якості цілісної системи нерозривно пов'язаних між собою інтелектуально-ціннісного, комунікативно-деонтологічного й креативно-діяльнісного структурних компонентів, динамічність якої обумовлюється наявністю функцій цілеутворення, розуміння та рефлексії, комунікативної функції, а також функції постановки і розв'язання етнопедагогічних задач, експериментальна перевірка методичного забезпечення вимагала визначення конкретних напрямків експериментальної роботи, розроблення певної послідовності організаційних, практично-педагогічних, аналітичних та інших дій, що обумовило поетапність перебігу формувального експерименту.

Зокрема, на першому – *організаційному етапі* – було визначено основні напрямки, мету й завдання, а також загальний обсяг методичного інструментарію для перевірки методики формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музики в процесі вокально-хорового навчання, здійснено розподіл студентів у контрольну та експериментальну групи.

На другому – *продуктивно-практичному етапі* – на основі визначених критеріїв і показників сформованості інтелектуально-ціннісного, комунікативно-деонтологічного та креативно-діяльнісного компонентів окреслити й упровадити для кожного з означених компонентів спеціально розроблену сукупність форм, методів і засобів етнопедагогічного впливу, поєднаних із формами, методами і засобами мистецького навчання;

На третьому – *порівняльно-оцінювальному етапі* – за допомогою співставлення отриманих статистичних даних щодо покомпонентної сформованості етнопедагогічної культури майбутніх учителів музики в процесі вокально-хорового навчання визначити ефективність запропонованого методичного забезпечення для кожного із структурних компонентів досліджуваного феномену.

На четвертому – *узагальнюючому етапі* – шляхом аналізу і порівняння контрольних зрізів під час констатувального і формувального експерименту, а також у контрольних та експериментальних групах, дослідити динаміку

формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання в цілому і визначити ефективність або неефективність розробленої й упровадженої методики.

У формувальному експерименті нами було задіяно 74 особи – студенти інститутів та факультетів мистецтв педагогічних університетів, що навчаються на 2 – 4 курсах, здобуваючи диплом бакалавра. Розподіл респондентів відбувся на *першому – організаційному етапі* формувального експерименту. До експериментальної групи (ЕГ) було включено 38 студентів, до контрольної групи (КГ) – 36 студентів.

Також на організаційному етапі було визначено основні напрямки експериментальної роботи. Означені напрямки відповідають основним різновидам діяльності професорсько-викладацького складу за існуючими на сьогоднішній день індивідуальними планами. Отже, упровадження й експериментальна перевірка запропонованої методики здійснювались у сферах навчально-методичної роботи (1 напрям), наукової роботи (2 напрям) і організаційно-виховної роботи (3 напрям).

Навчально-методичний напрям передбачав упровадження й перевірку педагогічного інструментарію безпосередньо в процесі занять з курсів «Хоровий клас», «Хорове диригування», «Хорознавство», «Постановка голосу», «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики», «Народознавство та музичний фольклор України», «Вітчизняна та всесвітня історія музики» тощо.

Науковий напрям передбачав упровадження й перевірку педагогічного інструментарію в процесі провадження студентської наукової роботи, зокрема, під час керівництва науковими статтями студентів, організації та проведення студентських наукових конференцій, «круглих столів», наукового консультування студентів під час підготовки й написання курсових робіт, доповідей тощо.

Організаційно-виховний напрям передбачав упровадження й перевірку педагогічного інструментарію в процесі неформальної музично-педагогічної освіти студентів: під час сумісної організації та провадження просвітницької

музичної діяльності (концертів, лекцій-концертів, музичних лекторіїв) у загальноосвітніх та музичних школах, у студентських гуртожитках, під час відвідувань культурно-мистецьких заходів, екскурсій, організації силами викладачів та студентів заходів у гуртожитку тощо), сумісного відвідування студентами разом із викладачами концертів провідних хорових колективів України, сумісної організації хорових конкурсів та ін.

Слід зауважити, що експериментальна робота згідно до окреслених вище етапів проводилася комплексно, що забезпечило цілісність формування етнопедагогічної культури студентів у процесі вокально-хорового навчання.

На організаційному етапі формувального експерименту було окреслено його мету та завдання. *Метою* формувального експерименту було визначено встановлення на основі впровадження розробленого педагогічного інструментарію ефективності запропонованого методичного забезпечення формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання.

До завдань формувального експерименту було віднесено наступні:

- визначити й упровадити сукупність методів, засобів і прийомів для формування кожного із структурних компонентів досліджуваного феномена;
- експериментальним шляхом перевірити ефективність означеної сукупності методів, засобів і прийомів для формування кожного із структурних компонентів досліджуваного феномена;
- продіагностувати динаміку сформованості кожного із структурних компонентів етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва;
- продіагностувати динаміку сформованості етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Також на першому – організаційному етапі – було визначено загальний обсяг педагогічного інструментарію для перевірки методики формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музики в процесі вокально-хорового навчання, який включав методи мотивації мистецького навчання, вербальні, образно-демонстраційні, евристичні, інтерактивні методи,

тренінги, інноваційні технології, *поєднані* з методами і засобами етнопедагогічного впливу.

Початок другого – *продуктивно-практичного етапу* – було ознаменовано методичними заходами щодо формування на основі визначених критеріїв і показників інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Як зазначалось вище, критерієм сформованості цього компонента було визначено ступінь сформованості вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки. Показниками сформованості інтелектуально-ціннісного компонента було визначено наявність інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки та вияв етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки.

Формування інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки передбачало, по-перше, застосування сукупності методів і засобів для певного психолого-педагогічного імпульсу, який має збудити такий інтерес, а по-друге, застосування сукупності методів і засобів для його продовження й підтримання на належному рівні. З огляду на вищезазначене, формування інтелектуально-ціннісного компонента залучало комплексний педагогічний інструментарій, який сполучав у собі групу методів мотивації мистецького навчання (для стимулювання стійкого інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки), групу теоретичних методів (для активізації механізму мисленнєвих операцій як основи когнітивно-інтелектуальних процесів), групу засобів і методів української народної педагогіки, образно-демонстраційні, вербальні методи, а також методи вокально-хорового вправлення. Конкретно під час формування інтелектуально-ціннісного компонента було задіяно, з одного боку, практично-дійові, навіювальні, переконувальні методи української народної педагогіки, а також провідні засоби української етномузичної педагогіки – музичний фольклор та національне класичне музичне мистецтво, а з другого боку, було залучено

методи евристичної бесіди, евристичного полілогу, навчальної дискусії, методи колективного обговорення, оцінювання й ранжування успішності використання етнопедагогічного інструментарію під час уроків музичного мистецтва, рекомендація до участі в конкурсі «Кращий за фахом», метод роз'яснення значущості етнопедагогічних знань для підвищення результатів вокально-хорового навчання, метод інсценізації українських народних пісень, метод поточного та підсумкового контролю, методи демонстрації музичного твору та художньої ілюстрації словесних пояснень, словесні методи бесіди та розповіді.

Методичні заходи, що здійснювались у руслі навчально-методичного напрямку, відбувались у процесі занять з курсів «Хоровий клас», «Хорове диригування», «Хорознавство», «Постановка голосу», «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики», «Народознавство та музичний фольклор України», «Вітчизняна та всесвітня історія музики» тощо. Причому специфіка викладання цих навчальних курсів полягала в збагаченні їх предметного змісту шляхом систематичного привнесення етнопедагогічних елементів, що слугують також інтегруючим фактором означених навчальних курсів.

Прикладом такого етнопедагогічного елементу може слугувати, зокрема, вивчення студентами українського народного багатоголосся, що включає такі різновиди, як гетерофонія, втора, підголоскове, гомофонно-гармонічне, мішане та ін. [10]. Засвоєння студентами означених різновидів українського народного багатоголосся, що проявляються у сфері засобів музичної виразності, вікового й статевого складу виконавців, манери виконання тощо, доцільно забезпечувати під час викладання курсів «Народознавство і музичний фольклор України» (тема «Основи теорії фольклору»), «Хорознавство» (тема «Народні витоки хорового співу в Україні»), «Хоровий клас», «Хорове диригування» (під час опрацювання багатоголосних зразків українського музичного фольклору), «Вітчизняна та всесвітня історія музики» (тема «Українська музична культура докласичного періоду»).

Систематично збагачуючи предметний зміст навчальних дисциплін шляхом привнесення тих чи інших етнопедагогічних елементів, професорсько-викладацький склад не тільки уможлиблює реальну інтеграцію навчальних дисциплін, але й забезпечує міцність засвоєння студентами етнопедагогічних знань, а також їх різнобічність. Адже кожен з навчальних курсів висвітлює етнопедагогічну інформацію під своїм кутом.

І показник сформованості інтелектуально-ціннісного компоненту, що засвідчував наявність у студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки, вимагав комплексного залучення як методів мотивації мистецького навчання, так і безпосередньо методів і засобів української народної педагогіки. Методична робота під час формування цього показника була зорганізована наступним чином. Спочатку під час вивчення навчального курсу «Народознавство і музичний фольклор України» на лекційних заняттях за допомогою методу евристичної бесіди було викладено навчальний матеріал щодо сукупності методів і засобів української народної педагогіки.

Цей метод із самого початку допомагав надати поштовх для розвитку інтересу в студентів до етнопедагогічної проблематики за рахунок спеціального використання першої контраверсійної тези щодо однобічності методів українського народного виховання в контексті їх спрямованості виключно на трудове виховання. Означена теза, як правило, викликала заперечення з боку студентів, що дозволяло збагатити метод евристичної бесіди елементами евристичного полілогу. Розвиток інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки забезпечувало застосування методу навчальної дискусії «Методи і засоби української народної педагогіки в контексті оновлення сучасної системи мистецької освіти: зміст, завдання, значення» під час проведення однойменного «круглого столу» в межах «Тижня студентської науки 2018» (науковий напрям).

Для міцності засвоєння навчального матеріалу студентам було запропоновано під час «Виробничої педагогічної практики з музики» на уроках музичного мистецтва варіативно використати такі методи української

народної педагогіки, як практично-дійові (гра, вправляння, мовленнєвий етикет), навіювальні (казка, легенда, міф, символ, авторитет, приклад), переконувальні (прислів'я, приказка, притча, оповідання), попереджувальні (застереження, догляд, контроль, клятва), спонукальні (почуття честі й гідності, змагання, подарунок, вимога, нагадування, обов'язок, гасло, порада, настанова, наказ), методи оцінювання, схвалення і покарання (похвала, подяка, докір, осуд, догана) [13,64]. Особливості використання означених методів студенти мали описати в «Щоденнику педагогічної практики».

З метою розвитку інтересу в студентів до практичного застосування методів та засобів української народної педагогіки на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі нами було запропоновано метод колективного обговорення, оцінювання й ранжування успішності використання цього етнопедагогічного інструментарію. Таке обговорення, оцінювання й ранжування було організовано й відбувалося після проведення студентами-практикантами уроків музики. Причому, окрім студентів, в обговоренні й визначенні рейтингів успішності обов'язково брали участь як методист, так і вчитель музичного мистецтва.

Для подальшого розвитку інтересу в студентів до практичного застосування методів української народної педагогіки на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі студентів, які виявили найбільш високу успішність щодо застосування методів української народної педагогіки, було рекомендовано до участі в конкурсі «Кращий за фахом».

Вельми значущим методом розвитку інтересу до етнопедагогічних знань виявився метод роз'яснення значущості означених знань як для підвищення результатів вокально-хорового навчання, так і для подальшої фахової діяльності. Визначення української народної пісенності провідним засобом української народної педагогіки і, зокрема, української етномузичної педагогіки, роз'яснення цілей опрацювання українських народних пісень різних жанрів, які за рахунок зручності для виконання, наспівності, образності сприяють вокальному розвитку, розвитку слухових можливостей тощо, допомагають студентів осмислити український музичний фольклор як

реальний фактор підвищення рівня фахового навчання, як інструмент засвоєння духовних цінностей українського народу.

Для формування інтересу студентів до української народної пісенності як провідного засобу української народної педагогіки під час занять з «Хорового класу», «Хорового диригування», «Виробничої педагогічної практики з музики» було застосовано метод інсценізації українських народних пісень, що сприяло більш точному визначенню художнього образу таких музичних творів, як «Ой, чий то кінь стоїть», «Вербовая дощечка» в обробці А.Авдієвського, «Вишні-черешні розвиваються» в обробці М.Леонтовича та інші.

Також вельми ефективними методами розвитку інтересу до етнопедагогічних знань виявились: метод пред'явлення студентам у процесі викладання навчальних курсів «Народознавство і музичний фольклор України», «Хорознавство», «Вітчизняна та всесвітня історія музики» навчальних вимог щодо засвоєння означених знань; метод поточного та підсумкового контролю, що застосовувався за допомогою рейтингових балів у відповідності до розроблених критеріїв оцінювання вокально-хорових умінь щодо виконання зразків української народної пісенності з навчальних курсів «Хоровий клас», «Постановка голосу», «Хорове диригування».

Для проведення контрольних зрізів щодо діагностування цього показника було застосовано модифіковане тестування «Тест на вияв рівня сформованості інтересу до набуття етнопедагогічних, етнологічних, етномузичних знань майбутніми вчителями музики» за методикою О.Хоружої [26] (додаток Б), яке засвідчило впевнену позитивну тенденцію зростання на середньому та високому рівні в експериментальній групі.

II показником сформованості інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва було визначено вияв етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки. Для формування етнопедагогічної готовності нами вже була створена методична основа у вигляді педагогічного

забезпечення підтримки стійкого інтересу до етнопедагогічних знань. Тепер же наші зусилля були спрямовані на створення умов для осмислення студентами власної психологічної установки не тільки на набуття фаху вчителя музичного мистецтва, але й на розбудову своєї педагогічної концепції, в основі якої знаходиться система цінностей української народної педагогіки.

Для розбудови такої концепції необхідно було спочатку забезпечити повноцінне засвоєння означеної системи цінностей українського народу. Для цього після проведення відповідного лекційного заняття з курсу «Народознавство і музичний фольклор України», присвяченого українській народній педагогіці та системі цінностей, на якій вона базується, студентам для закріплення було запропоновано ряд спеціально розроблених завдань для самостійної роботи (навчально-методичний напрям).

Слід зауважити, що виконання означених завдань, спрямованих на повноцінне засвоєння системи цінностей української народної педагогіки, базувалось на теоретичних методах аналізу, порівняння, узагальнення тощо, які активізують інтелектуальні процеси шляхом відпрацювання однойменних мисленнєвих операцій. Зокрема, запропоноване для закріплення навчального матеріалу завдання для самостійного виконання передбачало як безпосередній контроль знань майбутніх учителів музичного мистецтва в галузі системи цінностей української народної педагогіки, так і активізацію мисленнєвих операцій відповідно до чотирьох операційних блоків.

Блок I. Відпрацювання інтелектуально-аналітичних умінь.

1. Проаналізуйте структуру системи цінностей української народної педагогіки.

2. Проаналізуйте компоненти духовності українського народу.

3. Проаналізуйте основні роди українського музичного фольклору (ліричний, епічний і драматичний) за літературознавчим критерієм.

Блок II. Відпрацювання інтелектуально-конкретизаційних умінь.

1. Конкретизуйте цінності-відносини і цінності-засоби української народної педагогіки.

2. Конкретизуйте соціо-психічні риси українського народу.

3. Конкретизуйте землеробський та козацький виховні ідеали українського народу.

Блок III. Відпрацювання інтелектуально-порівняльних умінь.

1. Порівняйте характерні риси землеробського та козацького виховних ідеалів українського народу.

2. Порівняйте ціннісне значення таких засобів української етномузичної педагогіки, як український музичний фольклор на українське класичне музичне мистецтво.

3. Порівняйте педагогічне значення трудових та козацьких українських народних пісень для формування гуманних відносин в родині та суспільстві.

Блок IV. Відпрацювання інтелектуально-класифікаційних умінь.

1. Здійсніть родову та жанрову класифікацію українського музичного фольклору.

2. Здійсніть класифікацію методів української народної педагогіки за характером педагогічного впливу.

3. Здійсніть класифікацію цінностей-засобів української народної педагогіки.

Безпосереднє формування етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки відбувалося на основі методу роз'яснення значущості засвоєння означеної системи цінностей для отримання високих результатів музично-педагогічної роботи. Сформованість цього показника свідчила про сформованість вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки, за який відповідає функція цілеутворення.

Застосування методу роз'яснення значущості засвоєння системи цінностей української народної педагогіки для отримання високих результатів фахової діяльності вчителя музичного мистецтва мало позитивний ефект тільки тоді, коли було підтверджено практичними результатами під час комбінованих уроків музичного мистецтва в процесі

«Виробничої педагогічної практики з музики» (навчально-методичний напрям).

Для формування етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки нами також було використано групу словесних методів, до якої належать методи бесіди, розповіді, вербалізації змісту музичних творів, поточних коментарів тощо.

Оскільки практично-навчальний курс «Виробнича педагогічна практика з музики» передбачає не тільки проведення студентами-практикантами комбінованих уроків музичного мистецтва, але й організацію та підготовку виховних, просвітницьких заходів у загальноосвітній школі, на базі Голосіївського ліцею міста Києва студентами-практикантами було проведено цикл просвітницьких заходів у межах «Тижня традицій українського народного виховання» (організаційно-виховний напрям). Означені мистецькі заходи були розраховані як для школярів, так для батьків і вчителів.

Організовуючи, готуючи й проводячи «Тиждень традицій українського народного виховання», студенти мали змогу продемонструвати рівень власної готовності до провадження фахової діяльності на основі системи цінностей української народної педагогіки. Адже в цей час вони не просто ознайомилися з методами і заходами української народної педагогіки, методами й засобами мистецького навчання, а мали змогу відпрацювати вміння щодо володіння означеними методами й засобами.

Під час проведення «Тижня традицій українського народного виховання» зі студентами факультетів мистецтв педагогічних університетів основу етнопедагогічного інструментарію склали методи, прийоми й засоби української народної педагогіки, група словесно-сугестивних методів, а також методи демонстрації музичних творів. Розклад організаційно-виховних заходів «Тижня традицій українського народного виховання» подано у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Розклад проведення циклу організаційно-виховних заходів «Тиждень традицій українського народного виховання»

Дата, час, місце проведення	Захід
02.04.2018 Понеділок 17.00-18.30 Актова зала Голосіївсько-го Ліцею № 241	<i>Бесіда: «Народна колискова пісня і цінності українського родинного виховання».</i> Лектори – студенти 3 курсу факультету мистецтв НПУ імені М.П. Драгоманова Іван Б. і Тетяна Б.. <i>Демонстрація музичних творів:</i> студенти 3 курсу факультету мистецтв НПУ імені М.П. Драгоманова Олена К., Михайло С., Ірина О.; вокальний колектив молодших класів Голосіївського Ліцею № 241 (виконання українських народних колискових пісень)
03.04.2018 Вівторок 17.00-18.30 Актова зала Голосіївсько-го Ліцею № 241	<i>Бесіда: «Ідеали українського козацтва у патріотичному вихованні дітей та юнацтва».</i> Лектори – студенти 3 курсу факультету мистецтв НПУ імені М.П. Драгоманова Михайло С., Іван Б., Іванна Т. <i>Демонстрація музичних творів:</i> студенти 3 курсу факультету мистецтв НПУ імені М.П. Драгоманова Іван Б., Олена К., Василь С.; хор старших класів Голосіївського Ліцею № 241 (виконання українських історичних, козацьких народних пісень)
04.04.2018 Середа 17.00-18.30 Актова зала Голосіївсько-го Ліцею № 241	<i>Розповідь «Як у сиву давнину українці виховували в дітей любов до праці».</i> Розповідають: учні 6 – В класу Голосіївського Ліцею № 241 Вікторія П., Олександра М., Наталія Т., Сергій Г.; студенти 3 курсу факультету мистецтв НПУ імені М.П. Драгоманова Катерина С., Михайло С. <i>Демонстрація музичних творів:</i> студенти 3 курсу факультету мистецтв НПУ імені М.П. Драгоманова Іван Б., Олена К., Василь С.; хор старших класів Голосіївського Ліцею № 241 (виконання українських народних трудових пісень)
05.04.2018 Четвер	<i>«Пливе моя душа, як човен золотий»:</i> творча зустріч із заслуженою артисткою Національного хору імені Г.Верьовки Комісаренко Оленою. Ведуча – студентка 3 курсу факультету

17.00-18.30 Актова зала Голосіївсько- го Ліцею № 241	мистецтв НПУ імені М.П. Драгоманова Анастасія С. <i>Демонстрація музичних творів:</i> заслужена артистка України Комісаренко Олена (виконання українських народних пісень та вокальних творів українських композиторів-класиків)
06.04.2018 П'ятниця 17.00-18.30 Хол Голосіївсько- го Ліцею № 241	<i>Тематична виставка дитячого малюнку «Берегиня»</i> Організатори – студенти 3 курсу факультету мистецтв НПУ імені М.П. Драгоманова Анастасія С., Ніна Л., Аліна С. Учасники – учні молодших, середніх і старших класів Голосіївського Ліцею № 241.

Проведення контрольних зрізів щодо діагностування II показника сформованості інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва відбувалося на основі модифікованої методики Сьюї Дзяюй «Тест на вияв рівня сформованості готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки, сконцентрованих у музичному фольклорі та національному вокальному мистецтві» [14] (додаток В), а також методики О.Хоружої «Діагностика етнопедагогічної готовності до застосування у фаховій діяльності вчителя музики методів української народної педагогіки» [26], які засвідчили зростання отриманих статистичних даних на середньому та високому рівні в експериментальній групі.

Таким чином, діагностування рівнів сформованості інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва продемонструвало впевнені тенденції росту статистичних значень в експериментальних групах відповідно до обох показників у порівнянні зі статистичними значеннями в контрольних групах, а також із статистичними даними, отриманими під час констатувального експерименту, що подано в таблицях 3.2. та 3.3.

Таблиця 3.2

Розподіл студентів за рівнями сформованості інтелектуально-ціннісного компоненту етнопедагогічної культури за результатами констатувального експерименту (критерій – ступінь сформованості вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки)

Показники	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%
	I	24	14,81	76	46,91	62
II	18	11,11	62	38,27	82	50,62
У цілому для критерію	21	12,96	69	42,59	72	44,44

Таблиця 3.3

Розподіл студентів за рівнями сформованості інтелектуально-ціннісного компоненту етнопедагогічної культури за результатами формувального експерименту (критерій – ступінь сформованості вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки)

Рівні	Контрольні групи						Експериментальні групи					
	1		2		Для критерія		1		2		Для критерія	
	A	%	A	%	A	%	A	%	A	%	A	%
Низький	15	41,67	17	47,22	16	44,44	7	18,42	9	23,68	8	21,05
Середній	17	47,22	15	41,67	16	44,44	22	57,89	20	52,63	21	55,26
Високий	4	11,11	4	11,11	4	11,11	9	23,68	9	23,68	9	23,68

Продовження другого – *продуктивно-практичного етапу* – було ознаменовано методичними заходами щодо формування на основі визначених критеріїв і показників комунікативно-деонтологічного компоненту етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Як зазначалось вище, критерієм сформованості цього компоненту було визначено міру сформованості комунікативних умінь щодо організації творчої взаємодії між учасниками процесу музичного навчання на основі української етнопедагогічної деонтології, яка забезпечує пріоритет гуманних відносин у процесі провадження майбутнім учителем музичного мистецтва фахової діяльності. Показниками сформованості комунікативно-деонтологічного компоненту було визначено вияв здатності до організації діалогічного спілкування із різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва і наявність обізнаності у сфері застосування методів і засобів української народної педагогіки разом із вербальними та невербальними засобами педагогічної комунікації.

Формування комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва відбувалося у процесі індивідуальних занять з «Хорового диригування», «Постановки голосу» і групових занять з «Хорового класу», «Методики музичного виховання», «Виробничої педагогічної практики з музики» тощо (навчально-методичний напрям), а також у процесі керівництва науковою діяльністю студентів (науковий напрям).

Доцільно зазначити, що жоден з вищезазначених курсів не ставить на меті цілеспрямовано підготувати студентів до розв'язання проблем педагогічної комунікації на основі гуманних відносин, притаманних українській етнопедагогічній деонтології. Опосередковано підготовка студентів до організації спілкування з музичними творами загалом і різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва зокрема відбувається під час вивчення «Методики музичного виховання» і «Виробничої педагогічної практики з музики».

Отже, для повноцінного формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва необхідно, з одного боку, спеціально виявляти й підсилювати значення комунікативного потенціалу різних курсів вокально-хорового навчання, а з другого боку, концентрувати увагу студентів саме на етнопедагогічно-деонтологічних аспектах творчого спілкування, що проявляються в зразках українського народного та класичного музичного мистецтва.

Під час формування комунікативно-деонтологічного компонента було використано наступний педагогічний інструментарій: підготовка та виконання студентами наукових та музично-просвітницьких заходів (доповідей, лекцій-концертів тощо), участь студентів у якості модераторів означених заходів, методи і засоби української народної педагогіки, методи мистецького вправлення, словесні методи, засоби вербальної та невербальної комунікації тощо.

Науковий напрям упровадження й експериментальної перевірки методичного забезпечення з формування комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва було представлено в низці наукових заходів НСТ, запланованих і проведених відповідно до етнопедагогічно-деонтологічної проблематики. Для наукової роботи студентам було запропоновано наступні теми.

«Круглий стіл» у межах спільного засідання гуртків НСТ кафедри теорії та методики постановки голосу і кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування за темою «Гуманні відносини як основа творчої взаємодії на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі».

Теми доповідей:

- «Українська етнопедагогічна деонтологія в контексті музичного навчання школярів» (доповідачі та ілюстратори – студенти 4 курсу Аліна Д та Юлія Д.);

- «Діалогічне спілкування в українській народній пісенності як інструмент забезпечення гуманних відносин виховання в українській родині»

(доповідачі – студенти 3 курсу Іван Б. та Тетяна Б., ілюстратори – студенти 3 курсу Михайло С. та Василій П.);

- «Основні принципи гуманних відносин під час творчої взаємодії учасників процесу вокально-хорового навчання у вищих музично-педагогічних навчальних закладах України» (доповідачі – студенти 4 курсу Ірина Г. та Олеся Н.);

- «Український музичний фольклор як провідний засіб формування гуманних відносин у процесі музичного навчання школярів» (доповідач та ілюстратор – студентка 2 курсу Анастасія Н.).

І показник – вияв здатності до організації діалогічного спілкування з різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва.

Оскільки в процесі вокально-хорового навчання курси «Хорове диригування», «Виробнича педагогічна практика з музики» та «Методика музичного виховання» відіграють величезну роль, то формування цього показника під час їх викладання вимагає не тільки виявлення й спеціального підсилення значущості комунікативного потенціалу означених курсів, але й їх реальної інтеграції. Причому цілеспрямоване формування комунікаційних умінь студентів є важливим інтегруючим фактором.

Формування здатності до організації діалогічного спілкування з різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва під час викладання «Хорового диригування», «Виробничої педагогічної практики з музики» та «Методики музичного виховання» відбувається одночасно у двох сферах: по-перше, у сфері опрацювання студентами «шкільного репертуару» з метою особистого вокального показу з власним супроводом на фортепіано, баяні, акордеоні, бандурі тощо на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі; по-друге, у сфері безпосереднього розвитку диригентських умінь з метою подальшого провадження фахової вокально-хорової роботи на уроках музичного мистецтва, а також у позаурочній діяльності, під час керівництва шкільними вокально-хоровими колективами.

Обидві сфери спрямовані на формування комунікативних умінь студентів щодо організації спілкування учнів із різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва, що включають уміння вербальної та невербальної комунікації. Зокрема, для опрацювання «шкільного репертуару», спрямованого на особистий вокальний показ із власним супроводом на музичних інструментах, нами було розроблено покроковий педагогічний інструментарій:

- на основі використання прийому створення ситуації самостійного вибору, а також методів самостійного пошуку та ескізного опрацювання, запропонувавши студентам творчо підійти до обрання шкільних пісень і самостійно створити в письмовому вигляді перелік найбільш яскравих пісень українських композиторів, а також українських народних пісень для молодших та середніх класів загальноосвітньої школи;

- шляхом застосування методів сумісного обговорення та оцінювання викладачами та студентами підібраних ними для дітей пісенних зразків українського, народного, класичного та сучасного музичного мистецтва остаточно затвердити для вивчення студентом перелік означених зразків;

- на основі застосування методів мистецького вправління, демонстрації музичних творів та контролю самостійної роботи забезпечити самостійне вивчення студентом означеного шкільного репертуару;

- надати для самостійної роботи студентів творче завдання щодо розроблення короткого, але концентруючого увагу дітей вступного слова для їх налаштування на прослуховування та подальше опрацювання зразків українського народного, класичного та сучасного музичного мистецтва;

- надати для самостійної роботи студентів творче завдання щодо розроблення на основі суміжних видів національного мистецтва (живопису, поезії тощо) комплексного мистецького супроводження для оптимізації спілкування учнів із запланованими зразками шкільного репертуару;

- на базі застосування методів контролю самостійної роботи студентів, а також модульного контролю, у процесі оприлюднення результатів опрацювання запланованого шкільного репертуару, виконання

вищезазначених творчих завдань перевірити рівень майстерності особистого вокального показу з власним супроводом, яскравість та образність вступного слова, естетизм комплексного мистецького супроводження в контексті педагогічного сприяння ефективному спілкуванню учнів із зразками українського народного, класичного та сучасного музичного мистецтва;

- шляхом колективного обговорення провести ранжування мистецьких досягнень студентів щодо організації спілкування учнів із різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва під час опрацювання студентами «шкільного репертуару»;

- на основі проведеного ранжування рекомендувати студентів, які отримали найвищі рейтинги, до участі в конкурсі «Кращий за фахом» та в «Конкурсі на краще виконання шкільної пісні».

Для формування здатності до організації спілкування з різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва у сфері безпосереднього розвитку диригентських умінь з метою подальшого провадження фахової вокально-хорової роботи на уроках музичного мистецтва, а також у позаурочній діяльності, під час керівництва шкільними вокально-хоровими колективами нами було розроблено і застосовано наступний педагогічний інструментарій.

Основою комунікативних умінь студентів, спрямованих на організацію діалогічного спілкування з різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва безпосередньо в шкільному хоровому колективі, а також під час вокально-хорової роботи з класом на уроці музичного мистецтва є диригентські вміння, представлені основними різновидами диригентських жестів. Учитель музичного мистецтва, керівник дитячого хорового колективу є основним комунікатором, який на практиці забезпечує спілкування між хористами і музичними творами, які опрацьовуються.

Причому злагоджений хоровий спів школярів напряму залежить від того, наскільки основні різновиди диригентських жестів є виразними, відпрацьованими й зрозумілими дітям. До таких різновидів диригентських

жестів, які мають бути якісно відпрацьованими на основі інтеграції навчальних курсів «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики», належать: увага; дихання; початок співу; закінчення співу; зміна по руці диригента силу звуку, темпу, штрихів.

Відпрацювання диригентських жестів відбувається шляхом використання методів мистецького вправління в процесі вивчення вищезазначених курсів.

Також вельми ефективним методом формування комунікативних умінь студентів, спрямованих на організацію спілкування з різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва, виявився метод театралізованої інсценізації українських народних пісень. Цей метод забезпечував принцип діалогізації в навчально-виховному процесі з орієнтацією на розвиток техніки вокального мовлення школярів. Наприклад, під час інсценізації в молодших класах української народної пісні «Грицю, Грицю, до роботи» в обробці В. Косенка студенти організували музичний діалог Гриця й інших дітей.

Застосування принципу діалогізації в процесі вокально-хорової роботи орієнтує учнів на розвиток техніки вокально-хорового мовлення. Саме діалогічність закладає основу для ефективного забезпечення творчої взаємодії учнів із музичними творами. Слід зазначити, що дитина через вплив художнього образу української народної пісні занурюється у стан внутрішнього діалогу.

Таке ефективне спілкування перетворюється на самоспілкування, а звідси і на самопізнання й самореалізацію. Це зацікавлене ставлення до конкретного предмету уваги дитини сприяє мобілізації її творчої уяви, фантазії, художньо-творчого мислення, трансформується в площину її співацьких можливостей.

Проведення контрольних зрізів щодо діагностування І показника сформованості комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва відбувалося шляхом

залучення методу педагогічного спостереження під час «Виробничої педагогічної практики з музики», методу аналізу результатів виконання творчих завдань щодо комплексного розроблення рекомендованого вокально-хорового репертуару для комплексних уроків музичного мистецтва, а також на базі модифікованої методики О.Хоружої «Діагностика музично-комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики» [26] (додаток Г). Аналіз отриманих у ході формувального експерименту статистичних даних засвідчив стійку тенденцію зростання на середньому та високому рівні в експериментальній групі.

ІІ показник сформованості комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва – наявність обізнаності у сфері застосування методів і засобів української народної педагогіки разом із вербальними та невербальними засобами педагогічної комунікації.

Якщо перше ознайомлення з методами й засобами української народної педагогіки в межах фахового навчання відбувається в процесі вивчення навчальної дисципліни «Народознавство та музичний фольклор України» під час опрацювання теми «Педагогіка українського народу як основа національного виховання», то цілеспрямоване ознайомлення з вербальними та невербальними засобами педагогічної комунікації відбувається під час вивчення психолого-педагогічних навчальних дисциплін «Педагогіка», «Загальна психологія», «Вікова психологія» тощо.

Оскільки провідними засобами української народної педагогіки загалом та української етномузичної педагогіки зокрема є український музичний фольклор та українське музичне класичне та сучасне мистецтво, то в процесі вокально-хорового навчання сформувати в студентів справжню обізнаність у цій галузі є можливим тільки в тому випадку, якщо українські фольклорні і класичні музичні зразки складуть основу навчально-педагогічного репертуару студентських хорових колективів («Хоровий клас») та програм студентів з «Хорового диригування».

«Художнім образам притаманна властивість концентрувати в собі риси національного характеру, національного світогляду... . Тому національне мистецтво сприймається учнями на будь-якій стадії мистецького розвитку як художньо ближче... . Це стосується пізнання не тільки народного мистецтва. професійна творчість національних авторів також отримує ... додаткові можливості потужнішого впливу на художню свідомість учнів. Отже, залучаючи учнів до художнього розвитку в царині національного мистецтва, учитель має змогу через генетично рідне, знайоме підводити учня до розкодування, дешифровки образного змісту твору» [11, 64-65].

Цілком погоджуючись із наведеною вище думкою Г.Падалки, слід зауважити, що опора на український музичний фольклор та українське музичне класичне та сучасне мистецтво під час створення навчально-педагогічного репертуару не тільки забезпечує практичну обізнаність студентів у цій галузі, але й сприяє аналогічному підходу в процесі створення майбутніми фахівцями навчального репертуару для шкільних хорових колективів.

Під час формування цього показника ми пропонуємо долучати студентів до розроблення навчально-педагогічного репертуару студентських хорових колективів на основі застосування методів самостійного пошуку маловідомих вокально-хорових творів українських композиторів-класиків та сучасних композиторів, оригінальних обробок українських народних пісень, прийому створення ситуації самостійного вибору означених творів, письмових творчих завдань, спрямованих на самостійне складання студентами навчального репертуару для студентського хорового колективу, методу колективного обговорення відібраних студентами творів.

У процесі експериментальної роботи результатом застосування означеної сукупності методів стало віднайдення студентами факультетів мистецтв педагогічних університетів таких маловідомих творів українських композиторів-класиків, як хор М.Вербицького на слова І.Гушалевича «Тост до Русі», хор І.Лаврівського на слова Я.Головацького «Річенька», хор І.Воробкевича на його ж слова «Над Прутом у лузі», хор В.Матюка на слова

Б.Кирчіва «До руської пісні», хор Г.Топольницького на слова Т.Шевченка «Перебендя», хор Б.Підгорецького «На березі, на пісочку» з II дії опери «Купальна іскра» та ін.

Продовжуючи формування комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, слід зауважити, що такі вчені, як О.Єременко, А.Козир, В.Міщанчук, О.Полякова, Є.Проворова, Т.Рейзенкінд, Л.Тарасова, І.Черепанова визначають важливу роль не тільки вербальних, але й невербальних засобів, що включають поставу, мімічні й пантомімічні рухи, жестикуляцію тощо, у педагогічному інструментарії повноцінного забезпечення музично-педагогічної комунікації.

Долучення до означеного педагогічного інструментарію методів і засобів української народної педагогіки в контексті реального забезпечення етнопедагогічно-деонтологічної основи процесу вокально-хорового навчання сприяло як активізації позитивних емоцій під час творчого спілкування учасників цього процесу, так і підвищенню рівня вокально-хорової підготовки в цілому.

Формування обізнаності у сфері застосування методів і засобів української народної педагогіки разом з вербальними та невербальними засобами педагогічної комунікації вимагало залучення методу роз'яснення значимості такої обізнаності не тільки для результативності подальшої фахової діяльності, але й для покращення результатів поточного вокально-хорового навчання.

Безпосереднє формування цього показника відбувалося на базі спеціально розробленого пролонгованого мистецького тренінгу щодо відпрацювання здатності студентів до комплексного застосування методів і засобів української народної педагогіки разом із вербальними та невербальними засобами педагогічної комунікації.

Мистецький тренінг щодо відпрацювання здатності майбутніх учителів музичного мистецтва до комплексного застосування методів і

засобів української народної педагогіки разом із вербальними та невербальними засобами педагогічної комунікації

1.1. Застосування вербальних засобів педагогічної комунікації разом із оцінювальними та переконувальними методами української народної педагогіки та її провідним засобом – українською народною пісенністю. Здатність сполучити етнопедагогічний інструментарій із вербальними засобами в процесі вокально-хорового навчання.

Завдання. Під час групових занять з «Хорового класу» студенти отримують від викладача набір карток, на кожній з яких зазначено один з оцінювальних методів української народної педагогіки, спрямованих на схвалення або покарання: похвала, подяка, докір, осуд, догана. З метою конкретизації образного змісту музичного твору будь-якому студенту за бажанням пропонується виразно виголосити текст української народної пісні, що на поточний момент опрацьовується. Проголошення тексту має відповідати вимогам щодо концентрації уваги учасників хорового колективу, стриманої впевненості, помірної емоційності.

Використання вербальних засобів: утримання голосу в межах середнього регістру і сили звучання, утримання середнього темпу декламації, зміна динаміки голосу відповідно до змісту, форми й кульмінаційного розвитку.

Використання оцінювальних методів української народної педагогіки: учасники хорового колективу, що прослухали текст, мають оцінити за допомогою певної картки з визначенням одного з оцінювальних методів української народної педагогіки якість втілення декламатором образного змісту фольклорного зразку. Загальне оцінювання декламатора здійснюється за допомогою підрахунку отриманих карток із похвалою, подякою, докором, осудом та доганою.

Завдання. Під час групових занять з «Методики музичного виховання» студенти отримують від викладача набір карток, на кожній з яких зазначено один з переконувальних методів української народної педагогіки: бесіда, розповідь, прислів'я, приказка, притча, оповідання. Студентам на кожній з

отриманих карток пропонується записати по два вербальних засоби педагогічної комунікації, які, на їхню думку, є найбільш органічними для використання того чи іншого методу, зазначеного на картці. *Використання переконувальних методів української народної педагогіки разом із вербальними засобами.* Працюючи в парах, студенти моделюють проблемні ситуації вокально-хорового навчання на уроці музичного мистецтва, під час розв'язання яких доцільно використати визначені ними переконувальні методи української народної педагогіки з парами вербальних засобів.

1.2. *Застосування методів організації творчої взаємодії між учасниками процесу вокально-хорового навчання разом із практично-дійовими методами української народної педагогіки та її засобом – українською народною пісенністю. Здатність сполучити етнопедагогічний інструментарій із методами організації творчої взаємодії в процесі вокально-хорового навчання.*

Завдання. Під час групових занять з «Методики музичного виховання» студенти отримують від викладача набір із декількох карток, на кожній з яких зазначено по одній парі методів. Кожна пара методів складається з методу організації творчої взаємодії між учасниками процесу вокально-хорового навчання та практично-дійового методу української народної педагогіки.

1 картка. Створення позитивно забарвленої ситуації успіху (метод організації творчої взаємодії) + створення спеціального режиму відпочинку (практично-дійовий метод української народної педагогіки).

2 картка. Створення позитивно забарвленої ситуації успіху (метод організації творчої взаємодії) + створення спеціального режиму навчання (практично-дійовий метод української народної педагогіки).

3 картка. Створення позитивно забарвленої ситуації успіху (метод організації творчої взаємодії) + створення спеціального режиму вокально-хорового вправління (практично-дійовий метод української народної педагогіки).

4 картка. Навчальна дискусія (метод організації творчої взаємодії) + мовленнєвий етикет (практично-дійовий метод української народної педагогіки).

5 картка. Рольова гра (метод організації творчої взаємодії) + товаришування (практично-дійовий метод української народної педагогіки).

Працюючи в парах, студенти мають розкрити один одному, у яких ситуаціях вокально-хорової роботи на уроках музичного мистецтва доцільно застосувати ту чи іншу пару методів.

1.3. Застосування невербальних засобів педагогічної комунікації разом із попереджувальними методами і засобами (музичний фольклор) української народної педагогіки. Здатність сполучити методи української народної педагогіки із невербальними засобами в процесі вокально-хорового навчання.

Завдання. Під час групових занять з «Хорового класу» студенти отримують від викладача набір карток, на кожній з яких зазначено один з попереджувальних методів української народної педагогіки: застереження, нагляд, контроль, обіцянка. Після отримання карток одній з груп хористів (I сопрано, II сопрано, альти, тенори тощо) пропонується виконати свою партію вокально-хорового твору, який на поточний момент опрацьовується. Важливо, щоб твір був середньої складності та потребував подальшого опрацювання. До прикладу, можуть бути використаними українські народні пісні в обробці М.Леонтовича, Л.Ревуцького («Дударик», «Над річкою бережком» та ін.).

Використання попереджувальних методів української народної педагогіки: після визначення першої групи виконавців (до прикладу, партія перших сопрано) студенти-слухачі мають записати на картці біля кожного з методів конкретні профілактичні попередження щодо негативів і недоліків хорового виконання і вголос зачитати найбільш масові попередження, на кшталт: метод застереження – остерігайтесь фальшивого інтонування, метод нагляду – слідкуйте за динамікою під час кульмінації, метод контролю – контролюйте власне дихання тощо.

Використання невербальних засобів: після виконання студентам, що слухали, пропонується жестикуляцією, пантомімічними рухами, мімікою обличчя продемонструвати, чи були їхні профілактичні рекомендації дотримані виконавцями, а на заключення підтвердити власну думку вербально.

Примітка: кожна хорова партія по черзі має виконати свій музичний матеріал і отримати профілактичні попередження від решти студентів.

Проведення контрольних зрізів щодо діагностування II показника сформованості комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва відбувалося на основі застосування методу педагогічного спостереження під час «Виробничої педагогічної практики з музики», «Хорового класу», «Методики музичного виховання», «Хорового диригування», на базі модифікованої методики О.Хоружої «Діагностика етнопедагогічної ерудованості на основі функціонування механізму мисленнєвих операцій» [26] (додаток Д), а також шляхом застосування модифікованої методики Н.Кузьміної та В.Гінецинського «Самоаналіз умінь майбутніх учителів музики щодо застосування методів і засобів української народної педагогіки разом із вербальними і невербальними засобами педагогічної комунікації» [12] (додаток Є), які засвідчили зростання отриманих статистичних даних у респондентів, яких нами було віднесено до середнього та високого рівнів експериментальній групі.

Таким чином, діагностування рівнів сформованості комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва продемонструвало впевнені тенденції динаміки статистичних значень в експериментальних групах відповідно до обох визначених нами показників означеного феномена у порівнянні зі статистичними значеннями в контрольних групах, а також із статистичними даними, отриманими під час констатувального етапу експерименту, що подано у таблицях 3.4. та 3.5.

Таблиця 3.4

Розподіл студентів за рівнями сформованості комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури за результатами констатувального експерименту (критерій – міра сформованості комунікативних умінь щодо організації творчої взаємодії між учасниками процесу музичного навчання на основі української етнопедагогічної деонтології)

Показники	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%
	I	14	08,64	76	46,91	72
II	16	09,88	72	44,44	74	45,68
У цілому для критерію	15	09,26	74	45,68	73	45,06

Таблиця 3.5

Розподіл студентів за рівнями сформованості комунікативно-деонтологічного компоненту етнопедагогічної культури за результатами формувального експерименту (критерій – міра сформованості комунікативних умінь щодо організації творчої взаємодії між учасниками процесу музичного навчання на основі української етнопедагогічної деонтології)

Рівні	Контрольні групи						Експериментальні групи					
	1		2		Для критерія		1		2		Для критерія	
	A	%	A	%	A	%	A	%	A	%	A	%
Низький	15	41,67	17	47,22	16	44,44	6	15,79	8	21,05	7	18,42
Середній	18	50,00	16	44,44	17	47,22	22	57,89	22	57,89	22	57,89
Високий	3	08,33	3	08,33	3	08,33	10	26,32	8	21,05	9	23,68

Продовження й завершення другого – *продуктивно-практичного етапу* формувального експерименту – було ознаменовано методичними заходами щодо формування на основі визначених критеріїв і показників креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Як зазначалось вище, критерієм сформованості цього компонента було визначено ступінь фахової результативності щодо постановки та розв'язання проблем етнопедагогічної діяльності. Показниками сформованості комунікативно-деонтологічного компонента було визначено вияв здатності до самостійного розв'язання етнопедагогічних задач шляхом авторського конструювання педагогічного інструментарію на основі інтегрування етнопедагогічних методів і засобів із методами і засобами мистецького навчання, а також вияв здатності до створення оригінальних концепцій інтерпретації зразків українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва.

Формування креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва відбувалося в процесі індивідуальних занять з «Хорового диригування», «Постановки голосу» і групових занять з «Народознавства та музичного фольклору України», «Хорового класу», «Методики музичного виховання», «Виробничої педагогічної практики з музики» тощо (навчально-методичний напрям), у процесі керівництва науковою діяльністю студентів (науковий напрям), а також під час провадження організаційно-виховної роботи (організаційно-виховний напрям).

Під час формування креативно-діяльнісного компоненту було використано педагогічний інструментарій, основу якого склали мистецькі тренінги. Означені тренінги містили в собі сукупність теоретичних, образно-демонстраційних, словесних методів, поєднаних із методами й засобами української народної педагогіки, а також методи вокально-хорового вправлення, інтерпретаційного опрацювання музичних творів, інтерактивні методи тощо. Також під час формування цього компонента було використано

методи, засоби й прийоми розвитку імпровізаційних умінь, творчі завдання тощо. Зокрема, було залучено: прийом створення ситуації зміни музичного жанру на темпо-ритмічній основі, прийом зміни тембрального забарвлення музичного твору, інтерактивний метод «Студент в ролі композитора», групу словесних методів (бесіда, розповідь, колективне обговорення й формулювання висновків, пояснення, поточний коментар, вербалізація художньо-образного змісту музичних зразків тощо); групу образно-демонстраційних творів (музична демонстрація й художня ілюстрація), групу методів вокально-хорового й диригентського вправління, ескізного опрацювання тощо, а також пролонгований мистецький тренінг «7 аспектів створення оригінальних інтерпретаційних концептів українських народних пісень для хору та вокально-хорових творів українських композиторів».

І показник сформованості цього компонента – вияв здатності до самостійного розв'язання етнопедагогічних задач шляхом авторського конструювання педагогічного інструментарію на основі інтегрування етнопедагогічних методів і засобів із методами і засобами мистецького навчання. Означена здатність, сформована в майбутнього вчителя музичного мистецтва, є запорукою ефективного провадження вчителем етнопедагогічної діяльності щодо музичного навчання, спрямованої на розвиток і естетичне виховання учнів згідно паритету виховних ідеалів української народної педагогіки, формування в них компонентів духовності рідного народу, усвідомлення власної етнічної самоідентифікації.

Формуючи здатність студентів до креативного провадження етнопедагогічної діяльності, яка являє собою безперервний творчий процес постановки й розв'язання етнопедагогічних задач музичного навчання школярів, слід враховувати класифікацію означених задач відповідно до стратегічних (І група) і тактичних (ІІ група) цілей учителя музичного мистецтва.

З огляду на вищезазначене, спеціально розроблений нами тренінг формування в студентів умінь щодо самостійного розв'язання етнопедагогічних задач шляхом авторського конструювання педагогічного

інструментарію на основі інтегрування етнопедагогічних методів і засобів із методами і засобами мистецького навчання включає два вектори – стратегічний і тактичний. Перший вектор передбачає відпрацювання умінь щодо постановки й розв’язання задач, спрямованих на вирішення надситуативної проблемності (стратегічні задачі). Друга частина передбачає відпрацювання умінь щодо постановки й розв’язання задач, спрямованих на вирішення ситуативної проблемності (тактичні задачі).

Тренінг сконцентрований на цілепокладанні вчителя щодо формування такої особистості представників підростаючого покоління, яка, з одного боку, є свідомим представником власного етносу, а з другого, націлена на свідому розбудову української державності. Постановка й розв’язання етнопедагогічних задач, спрямованих на вирішення надситуативної проблемності, вимагає визначення стратегічної мети етнопедагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва – створення навчального середовища, яке формує в підростаючого покоління особистість, переконаного українця-патріота, свідомого щодо власної приналежності до українського етносу як невід’ємної складової європейської цивілізації.

Також розроблений тренінг спрямований на усвідомлення студентами переваг та недоліків соціо-психічних складників національного мислення [21], що сприятиме корекції негативних рис. Зокрема, така риса, як «перевага емоційного над волею та інтелектом, швидка запальність та швидке остигання» коригується в контексті досягнення паритетності емоційного й інтелектуального. Риса «прагнення до особистісної свободи й несприйняття державності» коригується в руслі формування рефлексивного осмислення особистісної свободи як основи незалежної Держави та ін.

Психолого-педагогічний тренінг формування умінь креативного розв’язання етнопедагогічних задач шляхом авторського конструювання педагогічного інструментарію на основі інтегрування етнопедагогічних методів і засобів із методами і засобами мистецького навчання

1.1. *Здатність до постановки надситуативної етнопедагогічної проблеми. Бачення стратегічної мети етнопедагогічної діяльності*

майбутніх учителів музики є важливим як для постановки, так і для ефективного розв'язання етнопедагогічної задачі.

Завдання 1. Пропонуються опрацьовані раніше в процесі вокально-хорового навчання три різні фольклорні музичні жанри, що належать до епічного роду, наприклад: історична пісня «Ой на горі та жінці жнуть», балада «Козака несуть», співанка-хроніка «Про Довбуша». Студенти мають визначити і записати, на корекцію яких рис українського національного характеру може позитивно вплинути вивчення цих фольклорних зразків, якщо організувати їх прослуховування на уроках музичного мистецтва в середніх класах загальноосвітньої школи.

Необхідно також продумати й записати для кожного пісенного фольклорного зразку по три бінарних методи, кожен з яких складається з методу мистецького навчання і методу української народної педагогіки.

Перший бінарний метод має забезпечити концентрацію уваги школярів на музичному творі для сприяння його музичному сприйманню (до прикладу: словесний метод короткої бесіди + переконувальний метод української народної педагогіки «приказка» в якості епіграфа).

Другий бінарний метод має слугувати провадженню художньо-педагогічного аналізу фольклорного зразку (до прикладу: теоретичний метод жанрово-стильового аналізу + оцінювальний метод української народної педагогіки «схвалення»).

Третій бінарний метод має забезпечувати самостійність інтерпретаційного опрацювання даного твору (до прикладу: метод мистецького вправління «створення ескізу інтерпретаційного опрацювання + практично-дійовий метод української народної педагогіки «режим гри»).

Завдання 2. Вправління в парах, що виконується напарниками по черзі. Студентам роздається по 5 карток синього та жовтого кольору. Пропонується на кожній картці синього кольору записати по одному методу мистецького навчання, а на кожній картці жовтого кольору написати по одному методу української народної педагогіки. Працюючи в парах, один з учасників наосліп вибирає в напарника одну синю й одну жовту картку з написаними

на них методами і демонструє їх. Напарник має усно змоделювати етнопедагогічну проблемну ситуацію, спрямовану на педагогічну корекцію рис українського національного характеру, розв'язати яку можна за допомогою обох обраних методів.

1.2. Уміння конструювати педагогічний інструментарій, інтегруючи методи мотивації мистецького навчання із методами та засобами української народної педагогіки.

Завдання 1. Студентам пропонується 20 карток різних кольорів (по 5 карток в одному кольорі) із написаними на них методами мотивації мистецького навчання (5 помаранчевих карток), методами української народної педагогіки (5 зелених карток), засобами української народної педагогіки (5 фіолетових карток), а також із написаними різновидами фахової діяльності вчителя музичного мистецтва (5 рожевих карток).

Увага! На одній картці може бути написаний лише один метод, засіб або вид діяльності.

На помаранчевих картках розміщуються такі методи мотивації мистецького навчання, як *навчальна дискусія, навчально-дидактичні ігри, інсценізація музичних творів, заохочення, метод роз'яснення значущості тощо.*

На зелених картках розміщуються такі методи української народної педагогіки, як *виховання мистецтвом (спостереження, милування, переймання тощо), виховання словом, ігрове змагання, рольове наслідування та імітація, обіцянка.*

На *фіолетових* картках розміщуються засоби української народної педагогіки: український музичний фольклор, українське національне музичне мистецтво, українська символіка, народний календар, краєзнавство:

На *рожевих* картках розміщуються такі різновиди фахової діяльності вчителя на уроках музичного мистецтва, як *спів вокальних вправ і вокалізів для розігріву голосового апарату дітей, опрацювання пісенного репертуару, слухання музичних творів, колективне музикування дітей на музичних інструментах, художньо-педагогічний аналіз музичних творів.*

Студенти мають згрупувати картки наступним чином: для кожного з різновидів фахової діяльності (рожеві картки) дібрати дієвий педагогічний інструментарій, що включає один метод мотивації мистецького навчання (помаранчева картка), один метод і один засіб української народної педагогіки (зелена й фіолетова картки). Необхідно вербально обґрунтувати доцільність обраного педагогічного інструментарію.

Завдання 2. Студентам пропонується 5 карток білого кольору із написаними на них українськими прислів'ями, народними сентенціями, що стали афоризмами, на кшталт: «В людському розумі – всі скарби людини», «Сім раз відміряти, один раз відрізати», «Не бажай синові багатства, бажай розуму», «Один у полі не воїн», «Без знань сила німіє» тощо. Студенти мають розподілити ці картки у відповідності до різновидів фахової діяльності, поданих у попередньому завданні, а також змоделювати етнопедагогічні задачі процесу музичного навчання, під час розв'язання яких доцільно було б скористатися цими афоризмами.

2.1. Уміння віднаходити оригінальний спосіб поєднання методів під час конструювання педагогічного інструментарію для вирішення проблем навчального процесу, поєднувати віддалені асоціації, віднаходити нестандартні відповіді.

Завдання 1. Студентам пропонується описати реальну проблемну ситуацію вокально-хорової роботи, яка трапилася на уроці музичного мистецтва під час «Виробничої педагогічної практики з музики». Необхідно запропонувати по 2-3 будь-які, навіть віддалені й несумісні методи української народної педагогіки та мистецького вправлення, для розв'язання означеної ситуації, а також обґрунтувати їх застосування.

Завдання 2. Кожному із студентів пропонується 2 картки із записаними на них різними проблемними ситуаціями (по одній проблемній ситуації на кожній картці). Наприклад, на одній картці записана проблемна ситуація, пов'язана із вокально-хоровою роботою вчителя музичного мистецтва. На другій картці подана проблемна ситуація, пов'язана із політичною ситуацією

в країні, формуванням громадянського суспільства, волонтерством тощо. Наприклад:

Після довгої й ретельної роботи шкільного хору над підготовкою до всеукраїнського конкурсу хорових колективів виступ пройшов незадовільно;

Незважаючи на численні застереження Міністерства зовнішніх справ України, на мундіаль, що проводиться країною-агресором, вирушило близько 6000 уболівальників.

Студенти мають визначити взаємозв'язок між обома проблемними ситуаціями, записавши всі перехідні ланки-події між ними. До кожної ланки-події запропонувати й записати попереджувальні методи мистецького навчання й української народної педагогіки, які можуть запобігти утворенню кожної з проблемних ситуацій.

Проведення контрольних зрізів щодо діагностування I показника сформованості креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва відбувалося на основі застосування методу аналізу результатів проведеного тренінгу, методу педагогічного спостереження, а також методів аналізу та узагальнення результатів означеного спостереження під час проходження студентами «Виробничої педагогічної практики з музики». які засвідчили зростання отриманих статистичних даних на середньому та високому рівні в експериментальній групі.

II показник сформованості цього компонента – вияв здатності до створення оригінальних концепцій інтерпретації зразків українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва. Розроблення педагогічного інструментарію відбувалось у відповідності до досягнення двох цілей. Перша ціль передбачала формування імпровізаційних умінь. Адже в основі української народної музичної творчості лежить принцип імпровізаційності. У той же час, створення оригінальних інтерпретаційних концептів вокально-хорових зразків українського музичного фольклору і національного музичного мистецтва передбачало, щоб майбутній учитель музичного мистецтва на практиці відчув себе

творцем саме української музики. Саме самостійне створення музичних зразків у жанрах української народної пісенності, українського романсу, пісні тощо допомагає, на нашу думку, у створенні креативних інтерпретаційних концептів фольклорних та авторських зразків музичного мистецтва.

Під час індивідуальних занять з «Хорового диригування» ми намагалися відійти від принципів наслідування в інтерпретаційній діяльності. Для формування імпровізаційних умінь нами було використано сукупність спеціальних прийомів, які застосовувалися за принципом «від простого до складного». Спочатку було залучено прийом створення ситуації зміни музичного жанру на темпо-ритмічній основі. Умовою використання цього прийому є забезпечення творчої мобільності й координації викладача, студента й концертмейстера на індивідуальних заняттях з «Хорового диригування».

До прикладу, під час опрацювання української народної пісні «Вишні-черешні розвиваються» в обробці для хору М.Леонтовича перед студентом ставилося завдання щодо зміни соціально-побутового жанру, ліричного характеру цього твору на жартівливий. Причому студент мав використовувати для цього виключно ритмічний малюнок та темп. Це завдання передбачає, з одного боку, попередню ознайомленість студента із музичним твором, але, з другого боку, не передбачає попередньої підготовки в частині темпо-ритмічних змін. Студент має самостійно задати концертмейстерові тільки темп, а спів партії й диригування, які виконуються студентом самостійно, мають бути спонтанними.

Вельми ефективним прийомом розвитку імпровізаційних умінь виявився й прийом зміни тембрального забарвлення музичного твору. Застосування цього прийому вимагає від студента належної вокальної підготовленості щодо сформованих умінь вільного володіння власним співацьким голосом, зокрема здатністю до зміни його тембральних можливостей.

Також ефективним для розвитку імпровізаційних умінь студентів виявився інтерактивний метод мистецького навчання «Студент у ролі

композитора». Зміст цього методу полягав у наступному. Перед тим, як повністю ознайомити студента із музичним зразком, який планується увести до навчально-педагогічного репертуару з «Хорового диригування», викладач надає студентові текст вокально-хорового твору для прочитання і пропонує спочатку вербально визначити основну думку, настрій і образний зміст твору, а потім створити на цей текст партитуру вокально-хорового зразку. Слід зауважити, що застосування означеного методу передбачає не миттєву спонтанну імпровізацію, а тривалу самостійну домашню роботу, результат якої має бути оприлюднений, обговорений і оцінений на занятті з «Хорового диригування».

Після застосування педагогічного інструментарію щодо формування імпровізаційних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва нами було передбачено розроблення й застосування сукупності методів інтерпретаційного опрацювання зразків українського музичного народного і класичного мистецтва. Означена сукупність методів включала групу словесних методів (бесіда, розповідь, колективне обговорення й формулювання висновків, пояснення, поточний коментар, вербалізація художньо-образного змісту музичних зразків тощо); групу образно-демонстраційних творів (музична демонстрація й художня ілюстрація), групу методів вокально-хорового й диригентського вправління, ескізного опрацювання тощо.

Для організації педагогічного інструментарію з інтерпретаційного опрацювання зразків української музики нами було розроблено спеціальний пролонгований мистецький тренінг «7 аспектів створення оригінальних інтерпретаційних концептів українських народних пісень для хору та вокально-хорових творів українських композиторів», який включав 7 покрокових позицій інтерпретаційного опрацювання. Слід зауважити, що етнопедагогічний контекст даного тренінгу було обумовлено тим, що українська народна пісенність і музичні твори українських композиторів є провідними засобами української народної педагогіки й української етномузичної педагогіки.

Пролонгований мистецький тренінг «7 аспектів створення оригінальних інтерпретаційних концептів українських народних пісень для хору та вокально-хорових творів українських композиторів»

1. Жанрово-стильовий аспект. На основі застосування методу самостійного пошуку й опрацювання музикознавчої, музично-теоретичної й музично-історичної літератури, методу жанрово-стильового аналізу самостійно визначити: для зразків українського музичного фольклору - рід і жанр; для авторського музичного твору - музичний стиль і жанр.

2. Образно-змістовий аспект. На основі застосування словесних методів розповіді, вербалізації змісту музичних творів визначити характер, образний зміст, тему та ідею музичного твору.

3. Структурно-аналітичний аспект. На основі застосування методів музично-теоретичного та структурного аналізу визначити музичну форму та засоби музичної виразності, завдяки яким забезпечується образний зміст і характер музичного зразку.

4. Концептуально-ескізний аспект. На основі залучення методів ескізного опрацювання музичного зразку позначити в партитурі всі характерні особливості виконання даного твору: штрихи, коливання динаміки, підготовку і виявлення кульмінацій тощо, а також прилюдно обґрунтувати й захистити ескіз інтерпретаційного концепту.

5. Репетиційно-корекційний аспект. На базі методів вокально-хорового вправляння, демонстрації музичного зразку, методів пояснення, поточного коментаря, художньої ілюстрації до пояснень, колективного обговорення вокально-технічних та ансамблевих труднощів внести корективи в розроблений інтерпретаційний ескіз і затвердити остаточний варіант інтерпретаційного концепту.

6. Виконавсько-оцінювальний аспект. На основі методу аналізу прилюдного виконання вокально-хорового твору, методу колективного обговорення й оцінювання яскравості, оригінальності й самобутності інтерпретаційного концепту зробити колективні висновки щодо його прийнятності або необхідності внесення змін.

7. *Етнопедагогічно-узагальнюючий аспект.* Шляхом застосування методів аналізу прилюдного виконання вокально-хорового твору, колективного обговорення зробити колективні висновки щодо етнопедагогічного значення опрацьованого твору для його подальшого застосування у вокально-хоровій роботі.

Проведення контрольного зрізу в контрольних та експериментальних групах, що відбувалося за методикою «Діагностика музично-виконавського мислення: інструментарій» [9,202-221], а також методу педагогічного спостереження на заняттях з курсів «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Постановка голосу», «Виробнича педагогічна практика з музики», продемонструвало впевнені позитивні тенденції в експериментальних групах щодо II показника сформованості креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури студентів порівняно із контрольними групами, а також у порівнянні з результатами, отриманими під час констатувального експерименту, що подано в таблицях 3.6. та 3.7.

Таблиця 3.6

Розподіл студентів за рівнями сформованості креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури за результатами констатувального експерименту (критерій – ступінь фахової результативності щодо постановки та розв’язання проблем етнопедагогічної діяльності)

Показники	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%
I	18	11,11	86	53,09	58	35,80
II	28	17,28	86	53,09	48	29,63
В цілому для критерію	23	14,20	86	53,09	53	32,71

Таблиця 3.7

Розподіл студентів за рівнями сформованості креативно-діяльнісного компоненту етнопедагогічної культури за результатами формувального експерименту (критерій – ступінь фахової результативності щодо постановки та розв’язання проблем етнопедагогічної діяльності)

Рівні	Контрольні групи						Експериментальні групи					
	1		2		Для		1		2		Для	
	показник		показник		критерія		показник		показник		критерія	
	A	%	A	%	A	%	A	%	A	%	A	%
Низький	12	33,33	12	33,33	12	33,33	7	18,42	5	13,16	6	15,79
Середній	19	52,78	21	58,33	20	55,56	22	57,89	24	63,16	23	60,53
Високий	5	13,89	3	08,33	4	11,11	9	23,68	9	23,68	9	23,68

На третьому – *порівняльно-оцінювальному етапі* – було поставлено за мету, порівнявши отримані на попередньому етапі статистичні дані щодо сформованості кожного із структурних компонентів етнопедагогічної культури майбутніх учителів музики, встановити, чи ефективним виявилось розроблене й упроваджене методичне забезпечення для кожного з означених компонентів. Для цього нами було співставлено результати, отримані під час проведення констатувального та формувального етапів експериментальної роботи, а також результати, отримані в контрольних та експериментальних групах під час формувального експерименту. Співставлення відбувалося на основі статистичних даних, поданих вище в таблицях 3.2. – 3.7.

Отже, досліджуючи контрольні зрізи, здійснені в контрольних та експериментальних групах щодо сформованості інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури за результатами формувального експерименту (критерій – ступінь сформованості вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки), доцільно констатувати про якісні позитивні зміни обох показників на середньому та

низькому рівнях в експериментальних групах. Слід зауважити, що на низькому рівні спостерігається тенденція зниження.

За допомогою порівняльного аналізу отриманих статистичних даних ми встановили, що 23,68% студентів експериментальної групи в результаті застосування розробленого педагогічного інструментарію в процесі вокально-хорового навчання набули високого рівня сформованості інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури, що на 12,57% більше, ніж у контрольних групах, де високого рівня здобули лише 11,11%.

Також за допомогою порівняльного аналізу отриманих статистичних даних ми встановили, що на середньому рівні сформованості інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури в експериментальних групах знаходяться 55,26% респондентів, що на 10,82% більше, ніж у контрольних групах, де середнього рівня сягнули лише 44,44%.

У той же час, порівняльний аналіз отриманих результатів на низькому рівні сформованості цього компоненту засвідчив, що в експериментальних групах на низькому рівні знаходяться лише 21,05% студентів, що на 23,39% менше, ніж у контрольних групах, де на низькому рівні знаходиться майже половина респондентів – 44,44%.

Отже, застосування методу порівняльного аналізу результатів формування експерименту в експериментальних та контрольних групах щодо інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва дозволяє засвідчити впевнену якісну тенденцію зростання обох показників на високому і середньому рівнях, а також динаміку зниження значень обох показників на низькому рівні сформованості цього компонента в експериментальних групах.

Результати порівняльного аналізу динаміки формування інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання, що проводився в експериментальних та контрольних групах, подано на рисунку 3.1.

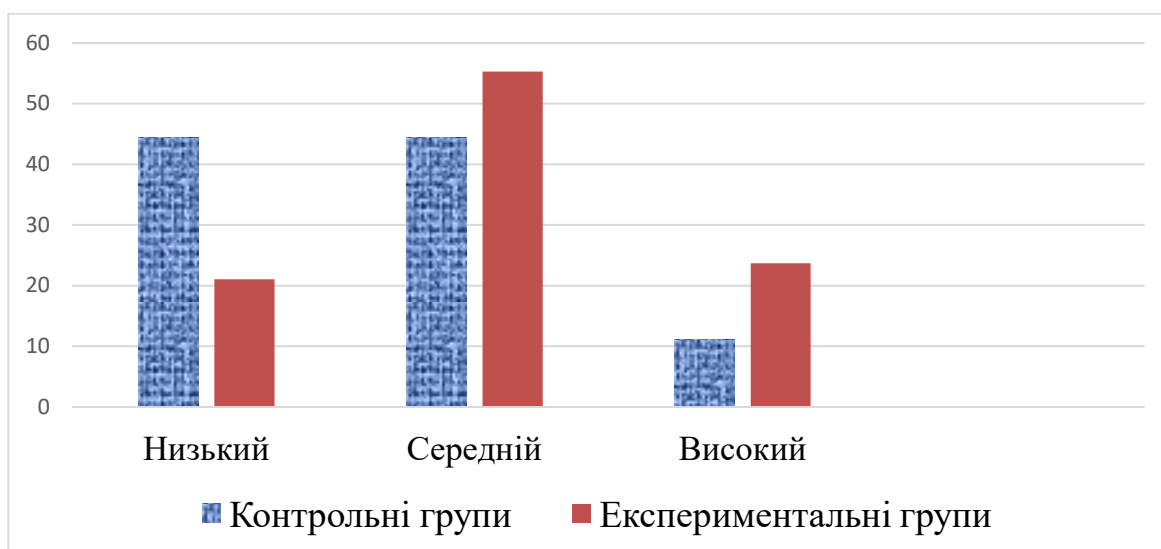

Рис 3.1. Порівняльна динаміка формування інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання в контрольних та експериментальних групах під час формувального експерименту

Порівняльний аналіз динаміки формування інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокально-хорового навчання під час констатувального і формувального експериментів також дозволяє засвідчити, що значення показників критерію «Ступінь сформованості вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки» суттєво виросли в експериментальних групах. Також невелике зростання спостерігається в контрольних групах у порівнянні з констатувальним етапом експерименту (табл. 3.2 і 3.3).

Зокрема, порівнюючи результати констатувального експерименту і формувального експерименту в експериментальних групах, ми встановили, що різниця на високому рівні сформованості інтелектуально-ціннісного компонента сягнула 10,72%: зростання відбулося з 12,96% під час констатувального експерименту до 23,68% під час формувального. Різниця на середньому рівні склала 12,67%: зростання відбулося з 42,59% під час констатувального експерименту до 55,26% під час формувального. Різниця ж на низькому рівні досягла 23,39%: зниження, яке є вельми суттєвим,

відбулося з 44,44% під час констатувального експерименту до 21,05% під час формувального.

У той же час, порівняльний аналіз динаміки статистичних даних, проведений між результатами констатувального експерименту і результатами формувального експерименту, отриманих у контрольних групах, засвідчив певне зростання на високому й середньому рівнях, яке коливається в межах статистичної похибки. Результати порівняльного аналізу динаміки формування інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання, що проводився під час констатувального та формувального експериментів в експериментальних групах, подано на рисунку 3.2

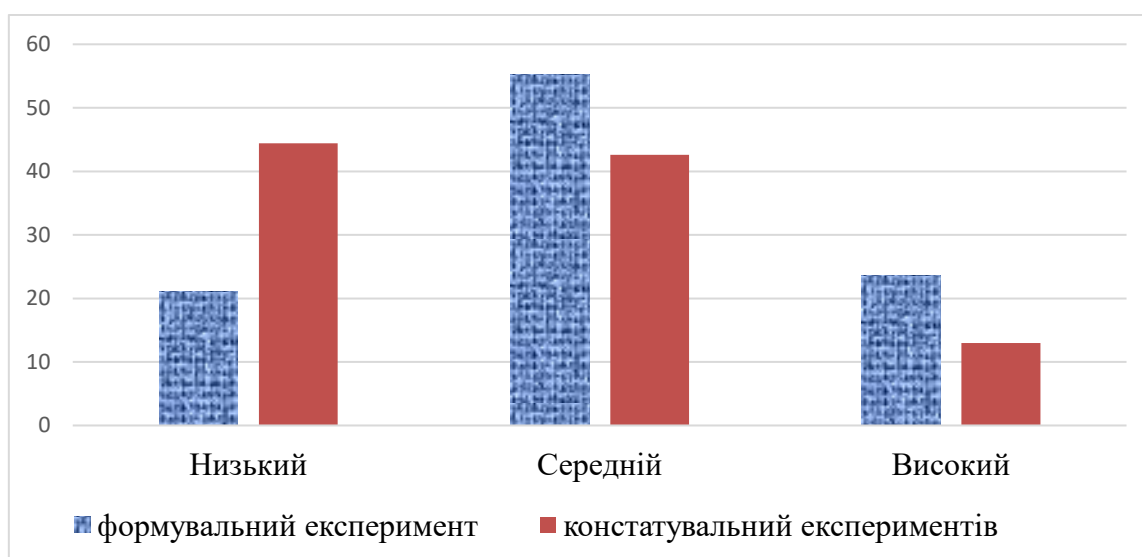

Рис.3.2. Порівняльна динаміка формування інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання під час констатувального та формувального експериментів

З огляду на вищезазначене, доцільно констатувати, що результати порівняльного аналізу статистичних даних, у процесі якого співставлялася динаміка формування інтелектуально-ціннісного компонента в контрольній та експериментальній групах (формувальний експеримент) та динаміка

формування цього компонента під час констатувального та формувального експериментів, підтверджують ефективність розробленого й упровадженого педагогічного інструментарію щодо формування означеного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Досліджуючи контрольні зрізи, здійснені в контрольних та експериментальних групах щодо сформованості комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури, за результатами формувального експерименту (критерій – міра сформованості комунікативних умінь щодо організації творчої взаємодії між учасниками процесу музичного навчання на основі української етнопедагогічної деонтології), доцільно констатувати про якісні позитивні зміни обох показників на середньому та низькому рівнях в експериментальних групах. Слід зауважити, що на низькому рівні спостерігається тенденція зниження.

За допомогою порівняльного аналізу отриманих статистичних даних ми встановили, що 23,68% студентів експериментальної групи в результаті застосування розробленого педагогічного інструментарію в процесі вокально-хорового навчання набули високого рівня сформованості комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури, що на 15,35% більше, ніж у контрольних групах, де високого рівня здобули лише 08,33%.

Також за допомогою порівняльного аналізу отриманих статистичних даних ми встановили, що на середньому рівні сформованості комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури в експериментальних групах знаходяться 57,89% респондентів, що на 10,67% більше, ніж у контрольних групах, де середнього рівня сягнули лише 47,22%.

У той же час, порівняльний аналіз отриманих результатів на низькому рівні сформованості цього компонента засвідчив, що в експериментальних групах на низькому рівні знаходяться лише 18,42 % студентів, що на 26,02% менше, ніж у контрольних групах, де на низькому рівні знаходиться майже половина респондентів – 44,44%.

Отже, застосування методу порівняльного аналізу результатів формувального експерименту в експериментальних та контрольних групах щодо комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва дозволяє засвідчити впевнену якісну тенденцію зростання обох показників на високому і середньому рівнях, а також динаміку зниження значень обох показників на низькому рівні сформованості цього компонента в експериментальних групах.

Результати порівняльного аналізу динаміки формування комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання, що проводився в експериментальних та контрольних групах, подано на рисунку 3.3.

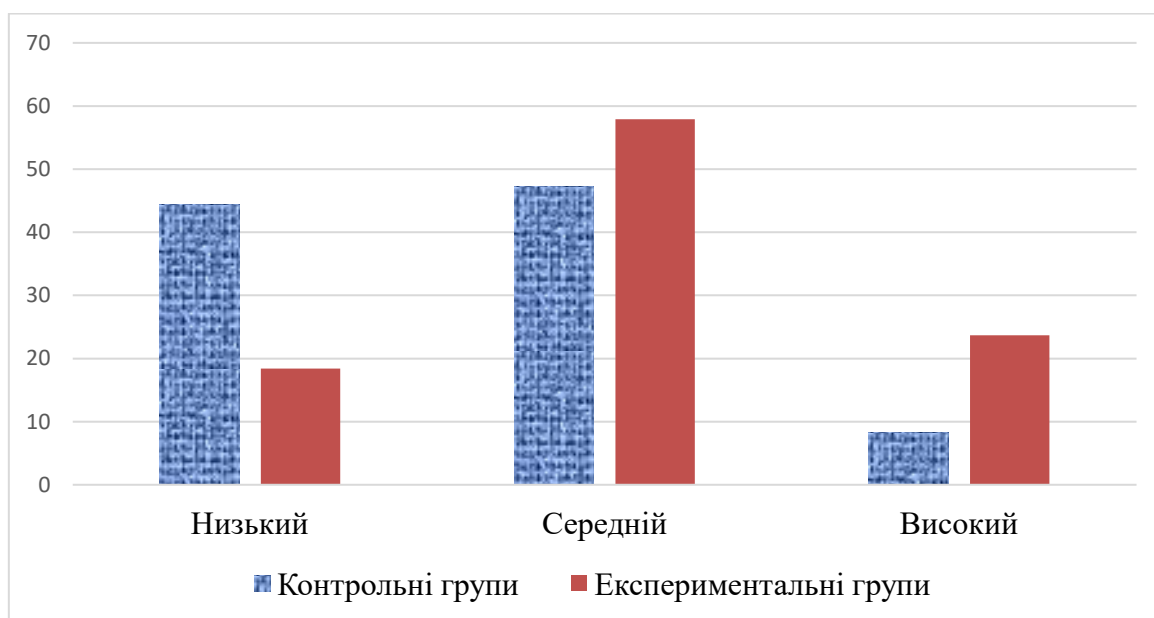

Рис.3.3. Порівняльна динаміка формування комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання в контрольних та експериментальних групах під час формувального експерименту

Порівняльний аналіз динаміки формування комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання під час констатувального і формувального експериментів також дозволяє засвідчити,

що значення показників критерію «Міра сформованості комунікативних умінь щодо організації творчої взаємодії між учасниками процесу музичного навчання на основі української етнопедагогічної деонтології» суттєво виросли в експериментальних групах. Також невелике зростання спостерігається в контрольних групах у порівнянні з констатувальним етапом експерименту (табл. 3.4 і 3.5).

Порівнюючи результати, ми встановили, що різниця на високому рівні сформованості комунікативно-деонтологічного компонента сягнула 14,42%: зростання відбулося з 09,26% під час констатувального експерименту до 23,68% під час формувального. Різниця на середньому рівні склала 12,21%: зростання відбулось з 45,68% під час констатувального експерименту до 57,89% під час формувального. Різниця ж на низькому рівні досягла 26,64%: вельми суттєве зниження відбулося з 45,06% під час констатувального експерименту до 18,42% під час формувального.

Результати порівняльного аналізу динаміки формування комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання, що проводився під час констатувального та формувального експериментів в експериментальних групах, подано на рисунку 3.4.

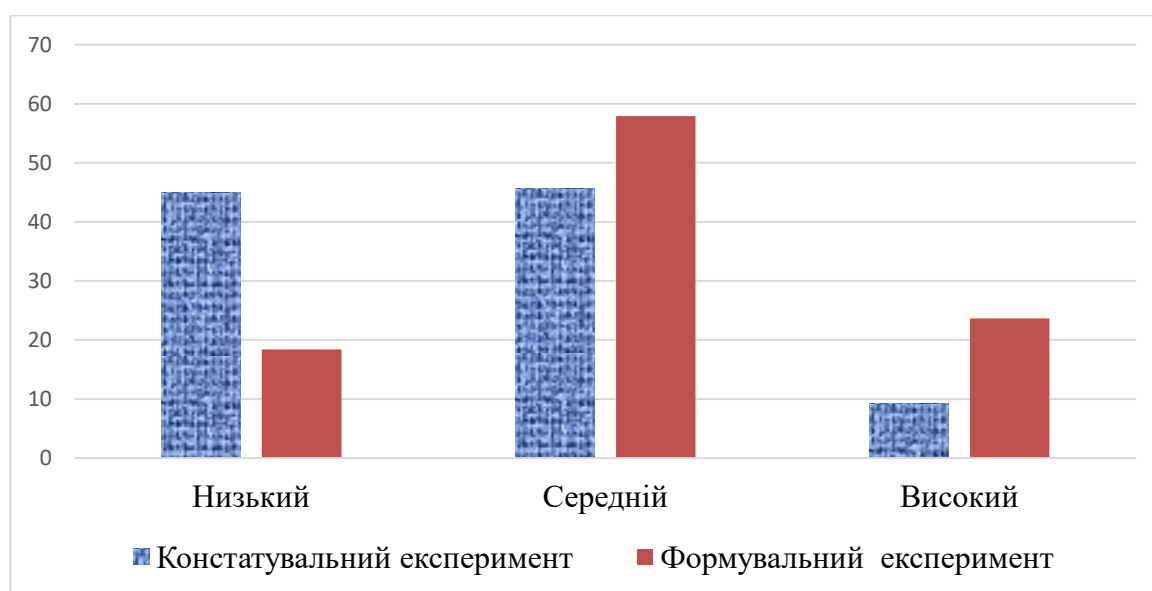

Рис.3.4. Порівняльна динаміка формування комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури студентів

У той же час, порівняльний аналіз динаміки статистичних даних, проведений між результатами констатувального експерименту і результатами формувального експерименту, отриманих в контрольних групах, засвідчив певне коливання показників у межах статистичної похибки.

З огляду на вищезазначене, доцільно констатувати, що результати порівняльного аналізу статистичних даних, у процесі якого співставлялася динаміка формування комунікативно-деонтологічного компонента в контрольній та експериментальній групах (формувальний експеримент) та динаміка формування цього компонента під час констатувального та формувального експериментів, *підтверджують ефективність розробленого й упровадженого педагогічного інструментарію щодо формування означеного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.*

Досліджуючи контрольні зрізи, здійснені в контрольних та експериментальних групах щодо сформованості креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури за результатами формувального експерименту (критерій – ступінь фахової результативності щодо постановки та розв'язання проблем етнопедагогічної діяльності), доцільно констатувати про якісні позитивні зміни обох показників на середньому та низькому рівнях в експериментальних групах. Слід зауважити, що на низькому рівні спостерігається тенденція зниження.

За допомогою порівняльного аналізу отриманих статистичних даних ми встановили, що 23,68% студентів експериментальної групи в результаті застосування розробленого педагогічного інструментарію в процесі вокально-хорового навчання набули високого рівня сформованості креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури, що на 12,57% більше, ніж у контрольних групах, де високого рівня здобули лише 11,11%.

Також за допомогою порівняльного аналізу отриманих статистичних даних ми встановили, що на середньому рівні сформованості креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури в експериментальних

групах знаходяться 60,53% респондентів, що на 4,97% більше, ніж у контрольних групах, де середнього рівня сягнули лише 55,56%.

У той же час, порівняльний аналіз отриманих результатів на низькому рівні сформованості цього компонента засвідчив, що в експериментальних групах на низькому рівні знаходяться лише 15,79% студентів, що на 17,54% менше, ніж у контрольних групах, де на низькому рівні знаходиться 33,33%.

Отже, застосування методу порівняльного аналізу результатів формувального експерименту в експериментальних та контрольних групах щодо креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва дозволяє засвідчити впевнену якісну тенденцію зростання обох показників на високому і середньому рівнях, а також динаміку зниження значень обох показників на низькому рівні сформованості цього компонента в експериментальних групах.

Результати порівняльного аналізу динаміки формування креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання, що проводився у експериментальних та контрольних групах, подано на рисунку 3.5.

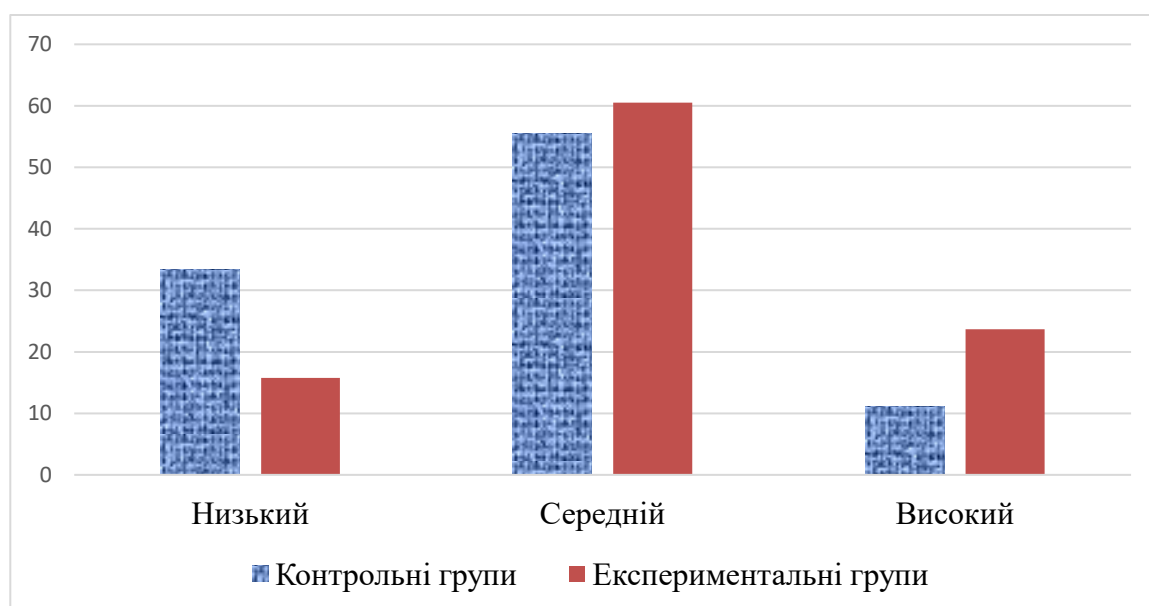

Рис.3.5. Порівняльна динаміка формування креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання в контрольних та експериментальних групах під час формувального експерименту

Порівняльний аналіз динаміки формування креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання під час констатувального і формувального експериментів також дозволяє засвідчити, що значення показників критерію «Ступінь фахової результативності щодо постановки та розв'язання проблем етнопедагогічної діяльності» суттєво виросли в експериментальних групах. Також невелике зростання спостерігається в контрольних групах у порівнянні з констатувальним етапом експерименту (табл. 3.6 і 3.7).

Зокрема, порівнюючи результати констатувального експерименту і формувального експерименту в експериментальних групах, ми встановили, що різниця на високому рівні сформованості креативно-діяльнісного компонента сягнула 9,48%: зростання відбулося з 14,20% під час констатувального експерименту до 23,68% під час формувального. Різниця на середньому рівні склала 7,44%: зростання відбулося з 53,09% під час констатувального експерименту до 60,53% під час формувального. Різниця ж на низькому рівні досягла 16,92%: зниження відбулося майже у 2 рази – з 32,71% під час констатувального експерименту до 15,79% під час формувального.

У той же час, порівняльний аналіз динаміки статистичних даних, проведений між результатами констатувального експерименту і результатами формувального експерименту, отриманих у контрольних групах, засвідчив невелике коливання показників формування етнопедагогічної культури студентів у межах статистичної похибки.

Результати порівняльного аналізу динаміки формування креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання, що проводився під час констатувального та формувального етапів дослідно-експериментальної роботи в експериментальних групах, подано на рисунку 3.6.

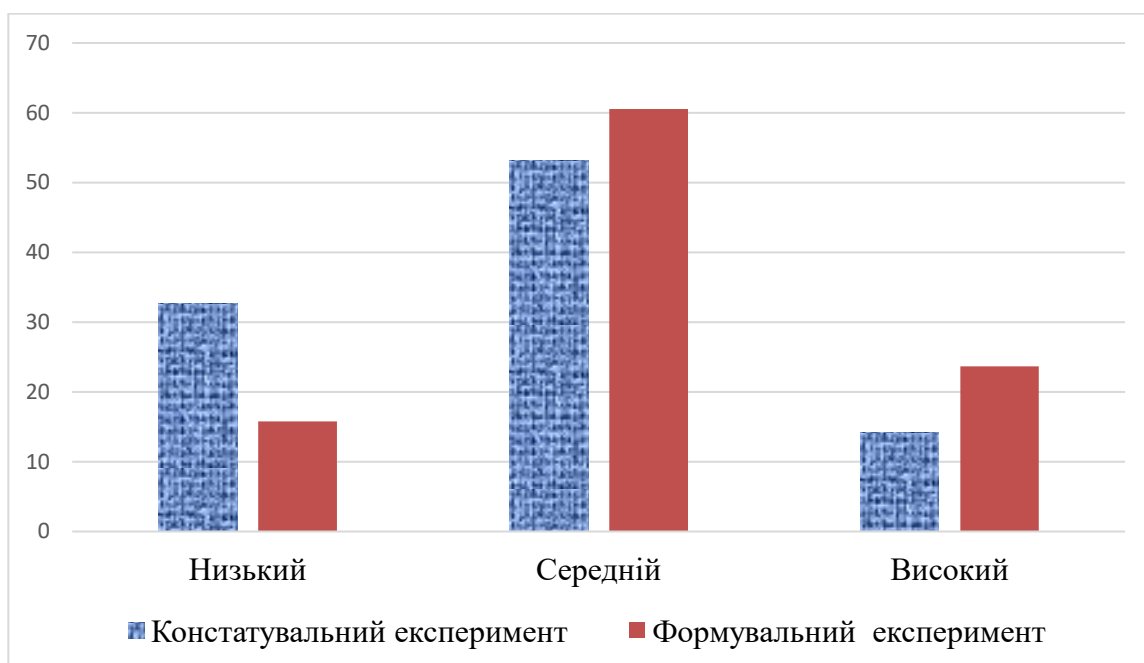

Рис.3.6. Порівняльна динаміка формування креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання під час констатувального та формувального експериментів

З огляду на вищезазначене, доцільно констатувати, що результати порівняльного аналізу статистичних даних експериментальної роботи, у процесі якої було проведено співставлення динаміки формування креативно-діяльнісного компонента в контрольній та експериментальній групах (формувальний етап експериментальної роботи) та динаміка формування цього компонента під час констатувального та формувального експериментів, підтверджують ефективність розробленого й упровадженого педагогічного інструментарію методичного забезпечення щодо формування означеного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

На четвертому – узагальнюючому етапі дослідно-експериментальної роботи – було поставлено за мету здійснити наукове узагальнення результатів покомпонентного формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання, а також дослідити динаміку формування досліджуваного

феномена, визначивши тим самим ефективність розробленої й упровадженої методики в цілому.

Динаміка формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва як цілісної динамічної системи інтелектуально-ціннісного, комунікативно-деонтологічного і креативно-діяльнісного компонентів може бути визначена шляхом порівняльного аналізу результатів експериментальної роботи, отриманих під час констатувального та формувального експерименту, а також у процесі співставлення статистичних даних у контрольних та експериментальних групах (формувальний експеримент), що наведено у таблицях 3.8 і 3.9.

Таблиця 3.8

Розподіл респондентів за рівнями сформованості етнопедагогічної культури (ЕПК) на етапі констатації

Компоненти	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%
Інтелектуально-ціннісний	21	12,96	69	42,59	72	44,44
Комунікативно-деонтологічний	15	09,26	74	45,68	73	45,06
Креативно-діяльнісний	23	14,20	86	53,09	53	32,71
Загальний рівень сформованості ЕПК	19,67	12,14	76,33	47,12	66	40,74

Таблиця 3.9

*Розподіл респондентів за рівнями сформованості етнопедагогічної культури (ЕПК) на етапі формувального експерименту
(чисельник – абсолютний показник, знаменник – відносний показник)*

Компоненти	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Інтелектуально-ціннісний	4/11,11	9/23,68	16/44,44	21/55,26	16/44,44	8/21,05
Комунікативно-деонтологічний	3/08,33	9/23,68	17/47,22	22/57,89	16/44,44	7/18,42
Креативно-діяльнісний	4/11,11	9/23,68	20/55,56	23/60,53	12/33,33	6/15,79
Загальний показник сформованості	3,67/10,18	9/23,68	17,67/49,07	22/57,89	14,67/40,73	7/18,42

Загальна динаміка формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання, подана на рисунках 3.7. та 3.8., дозволяє стверджувати, що розроблена і упроваджена нами методика є цілком ефективною. Кількість студентів, що сягнули високого рівня сформованості етнопедагогічної культури зросла на 13,5% (з 10,18% в контрольних групах до 23,68% в експериментальних групах). Кількість студентів, що знаходяться на середньому рівні сформованості досліджуваного феномена зросла на 08,82% (з 49,07 % в контрольних групах до 57,89% в експериментальних групах). Кількість студентів, що залишилися на низькому рівні сформованості етнопедагогічної культури зменшилася майже у 2,5 рази на 22,31 %: з 40,73% в контрольних групах до 18,42% в експериментальних групах (рис.3.7).

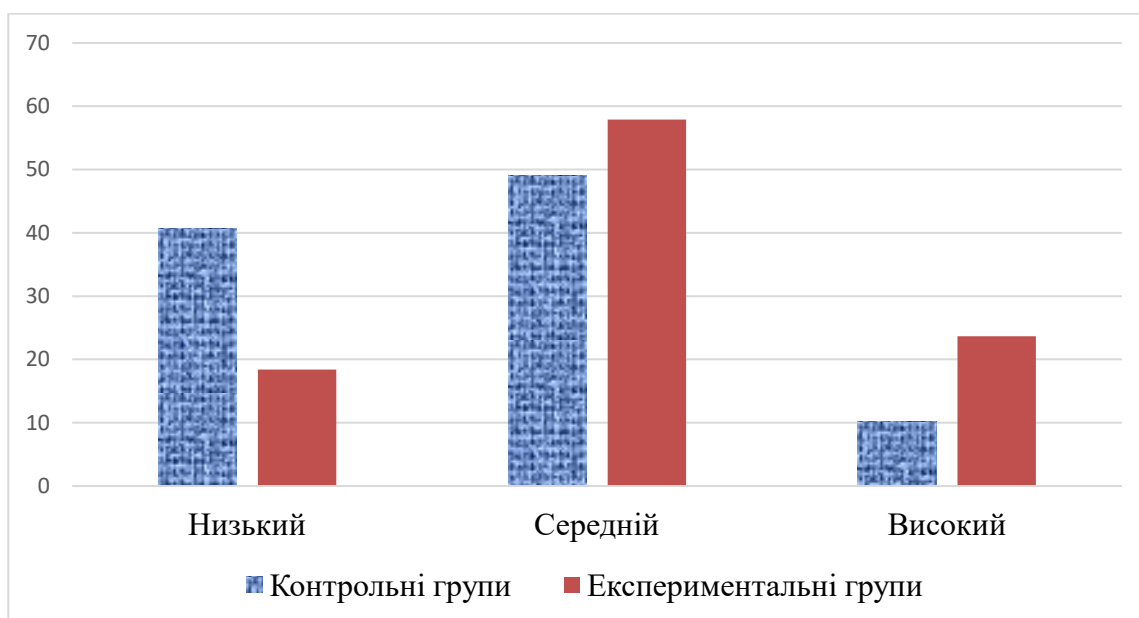

Рис.3.7. Порівняльна динаміка формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання в контрольних та експериментальних групах під час формувального експерименту

Порівняльний аналіз статистичних даних, отриманих під час констатувального та формувального експериментів, також упевнено демонструє ефективність розробленого й упровадженого педагогічного інструментарію. Динамічна тенденція зростання статистичних даних (майже у 2 рази) на високому рівні засвідчила різницю між показниками в 11,54 %: з 12,14% (констатувальний експеримент) до 23,68% в експериментальних групах (формувальний експеримент). Динамічна тенденція зростання статистичних даних на середньому рівні сягнула 10,77%: з 47,12% (констатувальний експеримент) до 57,89% в експериментальних групах (формувальний експеримент). Динаміка низхідного руху показників на низькому рівні продемонструвала майже триразове зниження. Різниця між показниками сягнула 22,32%: з 40,74% (констатувальний експеримент) до 18,42% в експериментальних групах (формувальний експеримент), що наведено на рис. 3.8.

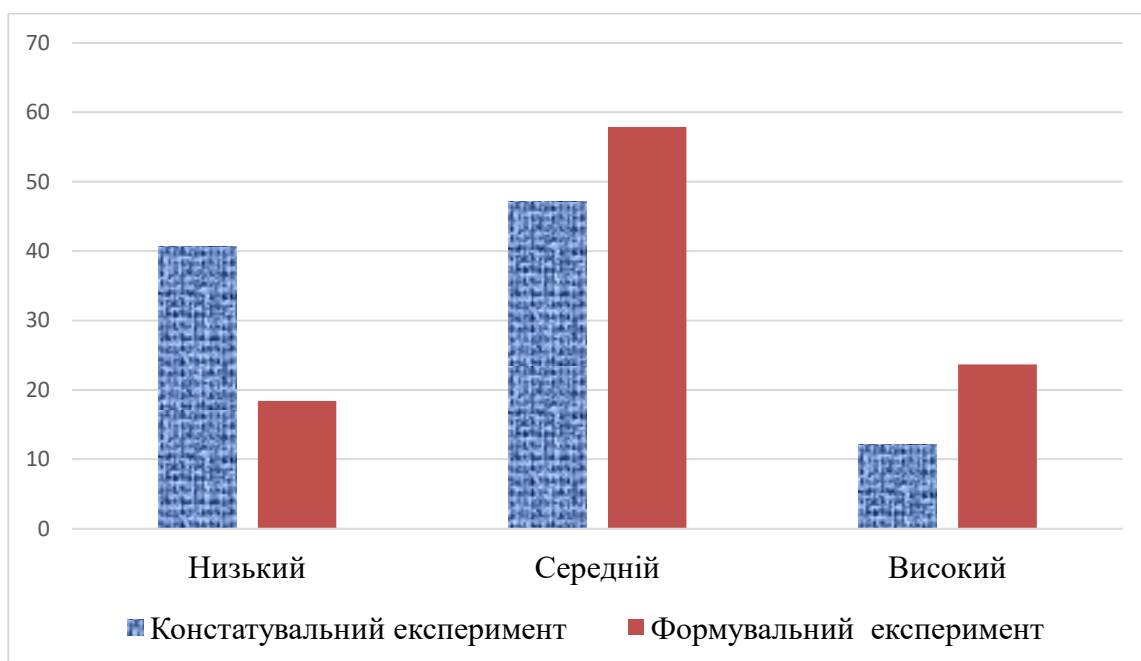

Рис.3.8. Порівняльна динаміка формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання під час констатувального та формувального експериментів

Таким чином, вищезазначені результати порівняльного аналізу результатів експериментальної роботи, отримані під час констатувального та формувального експерименту, а також у процесі співставлення статистичних даних у контрольних та експериментальних групах (формувальний експеримент) дозволяють стверджувати про ефективність розробленої й упровадженої методики формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання. Вищенаведені результати свідчать про правильність сформульованих педагогічних умов формування досліджуваного феномена, про ефективність і коректність педагогічного інструментарію як для формування кожного із структурних компонентів, так і для динамічної системи етнопедагогічної культури в цілому. Отже, доцільно констатувати, що запропонована методика може бути використана в процесі вокально-хорового навчання вищих музично-педагогічних навчальних закладів України, а також адаптована для процесів інструментальної та музично-теоретичної підготовки.

Висновки до розділу III

Конкретизація педагогічних умов, розроблення педагогічної моделі поетапної методики формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, упровадження та перевірка ефективності означеної методики на етапі формувального експерименту, компаративний аналіз динаміки формування досліджуваного феномена, а також співставлення отриманих статистичних даних у контрольних та експериментальних групах до й після формувального експерименту дозволили встановити наступне.

1. Методика формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва спирається на наступні педагогічні умови: на фундаменталізацію етнопедагогічного базису для розбудови навчального середовища в межах процесу вокально-хорового навчання, яке забезпечує гармонізацію й інтегрування вокально-хорової й етнопедагогічної навчальної діяльності шляхом системного застосування опорних засобів української етномузичної педагогіки – українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва – у розробленні педагогічного інструментарію для вивчення диригентсько-хорових дисциплін; на етнопедагогічну деонтологізацію, яка забезпечує накопичення комунікативно-деонтологічного досвіду гуманних взаємовідносин; дозволяє студентам створити модель поведінки, побудованої на базі цінностей-відносин української народної педагогіки й відповідає її виховним ідеалам; реалізується шляхом практичного уведення деонтологічних елементів (методів і засобів української народної педагогіки, спрямованих на формування гуманних відносин спілкування відповідно до національних виховних ідеалів) у зміст навчальних курсів, що входять до складу вокально-хорового навчання; на інтеграцію педагогічного інструментарію вокально-хорового навчання та етнопедагогічного інструментарію в контексті творчого конструювання й розроблення спеціального методичного забезпечення на основі тісної взаємодії всіх груп методів, засобів і прийомів диригентсько-

хорової роботи й української народної педагогіки для постановки й розв'язання поточних і стратегічних задач вокально-хорового навчання, проблемних ситуацій, етнопедагогічно орієнтованих проблемних ситуацій тощо.

2. Методика формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає реалізацію впровадження ряду педагогічних перетворень, що забезпечують процес насичення вокально-хорового навчання відповідним навчальним інструментарієм, побудованим на класичних і сучасних методах і засобах вокально-хорового навчання, інформаційно-комунікаційних засобах мистецького навчання, поєднаних з етнопедагогічними методами і засобами. Запропонована методика передбачає етнопедагогізацію процесу вокально-хорового навчання студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. Етнопедагогізація дозволяє розглянути вокально-хорове навчання як процес щодо здобуття знань, умінь і навичок у різних сферах диригентсько-хорової діяльності, формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки, у контексті активного, системного і творчого використання її методів і засобів, що актуалізує залучення принципово важливого наукового підходу до фахового навчання студентів – етнопедагогічного. Застосування етнопедагогічного підходу в процесі фахового навчання загалом і вокально-хорового навчання зокрема дозволяє збагатити теоретико-методологічну базу подальших досліджень з теорії та методики музичного навчання.

3. Експериментальна перевірка ефективності розробленої й упровадженої методики формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання була здійснена відповідно до організаційного, продуктивно-практичного, порівняльно-оцінювального та узагальнюючого етапів. На організаційному етапі було визначено основні напрямки, мету й завдання, а також загальний обсяг методичного інструментарію для перевірки методики формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музики в процесі вокально-

хорового навчання, здійснено розподіл студентів у контрольну групу (36 осіб) та експериментальну групу (38 осіб). На *продуктивно-практичному* етапі було окреслено й упроваджено для кожного з компонентів спеціально розроблену сукупність форм, методів і засобів етнопедагогічного впливу, поєднаних із формами, методами і засобами мистецького навчання. На *порівняльно-оцінювальному* етапі за допомогою співставлення отриманих статистичних даних щодо покомпонентної сформованості етнопедагогічної культури майбутніх учителів музики в процесі вокально-хорового навчання було визначено ефективність запропонованого методичного забезпечення для кожного із структурних компонентів. На *узагальнюючому* етапі шляхом аналізу і порівняння контрольних зрізів під час констатувального і формувального експерименту, а також у контрольних та експериментальних групах, досліджено динаміку формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання в цілому.

4. Упровадження й експериментальна перевірка запропонованої методики здійснювались у сферах навчально-методичної роботи (1 напрям), наукової роботи (2 напрям) і організаційно-виховної роботи (3 напрям). Навчально-методичний напрям передбачав упровадження й перевірку педагогічного інструментарію безпосередньо в процесі занять з курсів «Хоровий клас», «Хорове диригування», «Хорознавство», «Постановка голосу», «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики», «Народознавство та музичний фольклор України», «Вітчизняна та всесвітня історія музики» тощо. Науковий напрям передбачав упровадження й перевірку педагогічного інструментарію в процесі провадження студентської наукової роботи, зокрема, під час керівництва науковими статтями студентів, організації та проведення студентських наукових конференцій, «круглих столів», наукового консультування студентів під час підготовки й написання курсових робіт, доповідей тощо. Організаційно-виховний напрям передбачав упровадження й перевірку педагогічного інструментарію в процесі неформальної музично-педагогічної

освіти студентів: під час сумісної організації та провадження просвітницької музичної діяльності (концертів, лекцій-концертів, музичних лекторіїв) у загальноосвітніх та музичних школах, у студентських гуртожитках, під час відвідувань культурно-мистецьких заходів, екскурсій, організації силами викладачів та студентів заходів у гуртожитку тощо), сумісного відвідування студентами разом із викладачами концертів провідних хорових колективів України, сумісної організації хорових конкурсів та ін. Експериментальна робота згідно до окреслених вище етапів проводилася комплексно, що забезпечило цілісність формування етнопедагогічної культури студентів в процесі вокально-хорового навчання.

5. *Метою* формувального експерименту було визначено встановлення на основі упровадження розробленого педагогічного інструментарію ефективності запропонованого методичного забезпечення формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання.

До завдань формувального експерименту було віднесено: визначення й упровадження сукупності методів, засобів і прийомів для формування кожного зі структурних компонентів досліджуваного феномена; перевірка експериментальним шляхом ефективності означеної сукупності методів, засобів і прийомів для формування кожного із структурних компонентів досліджуваного феномена; діагностування динаміки сформованості кожного із структурних компонентів етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва; діагностування динаміки сформованості етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

6. Загальний обсяг педагогічного інструментарію для перевірки методики формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музики в процесі вокально-хорового навчання включав методи мотивації мистецького навчання, вербальні, образно-демонстраційні, евристичні, інтерактивні методи, тренінги, інноваційні технології, поєднані із методами і засобами етнопедагогічного впливу.

7. Під час формування на основі визначених критеріїв і показників інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва було задіяно комплексний педагогічний інструментарій, який сполучав та інтегрував у собі групу методів мотивації мистецького навчання (для стимулювання стійкого інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки), групу теоретичних методів (для активізації механізму мисленнєвих операцій як основи когнітивно-інтелектуальних процесів), групу засобів й методів української народної педагогіки, образно-демонстраційні, вербальні методи, а також методи вокально-хорового вправління. Конкретно під час формування інтелектуально-ціннісного компонента було інтегровано, з одного боку, практично-дійові, навіювальні, переконувальні методи української народної педагогіки, а також провідні засоби української етномузичної педагогіки – музичний фольклор та національне класичне музичне мистецтво, а з другого боку, було залучено методи евристичної бесіди, евристичного полілогу, навчальної дискусії, методи колективного обговорення, оцінювання й ранжування успішності використання етнопедагогічного інструментарію під час уроків музичного мистецтва, рекомендація до участі в конкурсі «Кращий за фахом», метод роз'яснення значущості етнопедагогічних знань для підвищення результатів вокально-хорового навчання, метод інсценізації українських народних пісень, метод поточного та підсумкового контролю, методи демонстрації музичного твору та художньої ілюстрації словесних пояснень, словесні методи бесіди та розповіді.

8. Під час формування комунікативно-деонтологічного компонента було використано наступний педагогічний інструментарій: підготовка та виконання студентами наукових та музично-просвітницьких заходів (доповідей, лекцій-концертів тощо), участь студентів у якості модераторів означених заходів, методи і засоби української народної педагогіки, методи мистецького вправління, словесні методи, засоби вербальної та невербальної комунікації, інтегровані в мистецькі тренінги тощо.

9. Під час формування креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва було використано педагогічний інструментарій, основу якого складала мистецькі тренінги. Означені тренінги містили в собі сукупність теоретичних, образно-демонстраційних, словесних методів, поєднаних із методами й засобами української народної педагогіки, а також методи вокально-хорового вправлення, інтерпретаційного опрацювання музичних творів, інтерактивні методи тощо. Також під час формування цього компонента було використано методи, засоби й прийоми розвитку імпровізаційних умінь, творчі завдання тощо. Зокрема, було залучено: прийом створення ситуації зміни музичного жанру на темпо-ритмічній основі, прийом зміни тембрального забарвлення музичного твору, інтерактивний метод «Студент в ролі композитора», групу словесних методів (бесіда, розповідь, колективне обговорення й формулювання висновків, пояснення, поточний коментар, вербалізація художньо-образного змісту музичних зразків тощо); групу образно-демонстраційних творів (музична демонстрація й художня ілюстрація), групу методів вокально-хорового й диригентського вправлення, ескізного опрацювання тощо, а також пролонгований мистецький тренінг «7 аспектів створення оригінальних інтерпретаційних концептів українських народних пісень для хору та вокально-хорових творів українських композиторів».

10. На третьому – *порівняльно-оцінювальному етапі* – було проаналізовано порівняльну динаміку сформованості структурних компонентів етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання в контрольних та експериментальних групах, а також до і після проведення формувального експерименту. Аналіз порівняльної динаміки дозволив констатувати наступне.

11. Для *інтелектуально-ціннісного компонента* (в контрольних та експериментальних групах) доцільно констатувати про якісні позитивні зміни обох показників на середньому та низькому рівнях в експериментальних групах, у той час, як на низькому рівні спостерігається

тенденція зниження. За допомогою порівняльного аналізу отриманих статистичних даних встановлено, що 23,68% студентів експериментальної групи в результаті застосування розробленого педагогічного інструментарію в процесі вокально-хорового навчання набули високого рівня сформованості інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури, що на 12,57% більше, ніж у контрольних групах, де високого рівня здобули лише 11,11%. Також за допомогою порівняльного аналізу отриманих статистичних даних встановлено, що на середньому рівні сформованості інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури в експериментальних групах знаходяться 55,26% респондентів, що на 10,82% більше, ніж у контрольних групах, де середнього рівня сягнули лише 44,44%. У той же час, порівняльний аналіз отриманих результатів на низькому рівні сформованості цього компонента засвідчив, що в експериментальних групах на низькому рівні знаходяться лише 21,05% студентів, що на 23,39% менше, ніж у контрольних групах, де на низькому рівні знаходиться майже половина респондентів – 44,44%.

Для *інтелектуально-ціннісного компонента* (під час констатувального і формувального експериментів) доцільно констатувати про значну різницю на високому рівні сформованості, яка сягнула 10,72%: зростання відбулось з 12,96% під час констатувального експерименту до 23,68% під час формувального. Різниця на середньому рівні склала 12,67%: зростання відбулося з 42,59% під час констатувального експерименту до 55,26% під час формувального. Різниця ж на низькому рівні досягла 23,39%: зниження, яке є вельми суттєвим, відбулося з 44,44% під час констатувального експерименту до 21,05% під час формувального.

12. Для *комунікативно-деонтологічного компонента* (в контрольних та експериментальних групах) доцільно констатувати про якісні позитивні зміни обох показників на середньому та низькому рівнях в експериментальних групах, у той час, як на низькому рівні спостерігається тенденція зниження. За допомогою порівняльного аналізу отриманих статистичних даних встановлено, що 23,68% студентів експериментальної

групи в результаті застосування розробленого педагогічного інструментарію в процесі вокально-хорового навчання набули високого рівня сформованості комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури, що на 15,35% більше, ніж у контрольних групах, де високого рівня здобули лише 08,33%. Також за допомогою порівняльного аналізу отриманих статистичних даних встановлено, що на середньому рівні сформованості комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури в експериментальних групах знаходяться 57,89% респондентів, що на 10,67% більше, ніж у контрольних групах, де середнього рівня сягнули лише 47,22%. Порівняльний аналіз отриманих результатів на низькому рівні сформованості цього компонента засвідчив, що в експериментальних групах на низькому рівні знаходяться лише 18,42% студентів, що на 26,02% менше, ніж у контрольних групах, де на низькому рівні знаходиться майже половина респондентів – 44,44%.

Для *комунікативно-деонтологічного компонента* (під час констатувального і формувального експериментів) доцільно констатувати про певну різницю на високому рівні сформованості, яка сягнула 4,42%: зростання відбулося з 09,26% під час констатувального експерименту до 23,68% під час формувального. Різниця на середньому рівні склала 12,21%: зростання відбулося з 45,68% під час констатувального експерименту до 57,89% під час формувального. Різниця ж на низькому рівні досягла 26,64%: вельми суттєве зниження відбулося з 45,06% під час констатувального експерименту до 18,42% під час формувального.

13. Для *креативно-діяльнісного компонента* (в контрольних та експериментальних групах) доцільно констатувати про якісні позитивні зміни обох показників на середньому та низькому рівнях в експериментальних групах, у той час, як на низькому рівні спостерігається тенденція зниження. За допомогою порівняльного аналізу отриманих статистичних даних встановлено, що 23,68% студентів експериментальної групи в результаті застосування розробленого педагогічного інструментарію в процесі вокально-хорового навчання набули високого рівня сформованості

креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури, що на 12,57% більше, ніж у контрольних групах, де високого рівня здобули лише 11,11%. Також за допомогою порівняльного аналізу отриманих статистичних даних ми встановили, що на середньому рівні сформованості креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури в експериментальних групах знаходяться 60,53% респондентів, що на 4,97% більше, ніж у контрольних групах, де середнього рівня сягнули лише 55,56%. Порівняльний аналіз отриманих результатів на низькому рівні сформованості цього компонента засвідчив, що в експериментальних групах на низькому рівні знаходяться лише 15,79% студентів, що на 17,54% менше, ніж у контрольних групах, де на низькому рівні знаходиться 33,33%.

Для *креативно-діяльнісного компонента* (під час констатувального і формувального експериментів) доцільно констатувати про значну різницю на високому рівні сформованості, яка сягнула 9,48%: зростання відбулося з 14,20% під час констатувального експерименту до 23,68% під час формувального. Різниця на середньому рівні склала 7,44%: зростання відбулося з 53,09% під час констатувального експерименту до 60,53% під час формувального. Різниця ж на низькому рівні досягла 16,92%: зниження відбулося майже у 2 рази – з 32,71% під час констатувального експерименту до 15,79% під час формувального.

14. Застосування методу порівняльного аналізу результатів формувального експерименту в експериментальних та контрольних групах щодо інтелектуально-ціннісного, комунікативно-деонтологічного та креативно-діяльнісного компонентів етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва дозволяє засвідчити впевнену якісну тенденцію зростання показників на високому і середньому рівнях, а також динаміку зниження значень показників на низькому рівні сформованості кожного з компонентів в експериментальних групах.

Порівняльний аналіз динаміки формування інтелектуально-ціннісного, комунікативно-деонтологічного та креативно-діяльнісного компонентів етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в

процесі вокально-хорового навчання під час констатувального і формувального експериментів також дозволяє засвідчити, що значення показників суттєво виросли в експериментальних групах. Також невелике зростання спостерігається в контрольних групах у порівнянні із констатувальним етапом експерименту. У той же час, порівняльний аналіз динаміки статистичних даних, проведений між результатами констатувального експерименту і результатами формувального експерименту щодо всіх трьох компонентів, отриманих у контрольних групах, засвідчив невелике коливання показників у межах статистичної похибки.

З огляду на вищезазначене, доцільно констатувати, що результати порівняльного аналізу статистичних даних, у процесі якого співставлялась динаміка формування інтелектуально-ціннісного, комунікативно-деонтологічного та креативно-діяльнісного компонентів в контрольній та експериментальній групах (формувальний експеримент) та динаміка формування означених компонентів під час констатувального та формувального експериментів, підтверджують ефективність розробленого й упровадженого педагогічного інструментарію щодо формування кожного з трьох компонентів етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

15. На четвертому – *узагальнюючому етапі* – було здійснено наукове узагальнення результатів покомпонентного формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання, а також досліджено динаміку формування досліджуваного феномена, визначивши тим самим ефективність розробленої й упровадженої методики в цілому.

Загальна динаміка формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання дозволяє стверджувати, що розроблена і упроваджена нами методика є цілком ефективною. Кількість студентів, що сягнули високого рівня сформованості етнопедагогічної культури зросла на 13,5% (з 10,18% в контрольних групах до 23,68% в експериментальних групах). Кількість

студентів, що знаходяться на середньому рівні сформованості досліджуваного феномена зростає на 08,82 % (з 49,07% в контрольних групах до 57,89% в експериментальних групах). Кількість студентів, що залишилися на низькому рівні сформованості етнопедагогічної культури зменшилася майже у 2,5 рази на 22,31%: з 40,73% в контрольних групах до 18,42% в експериментальних групах.

Порівняльний аналіз статистичних даних, отриманих під час констатувального та формуального експериментів, також упевнено демонструє ефективність розробленого й упровадженого педагогічного інструментарію. Динамічна тенденція зростання статистичних даних (майже у 2 рази) на високому рівні засвідчила різницю між показниками в 11,54 %: з 12,14% (констатувальний експеримент) до 23,68% в експериментальних групах (формульний експеримент). Динамічна тенденція зростання статистичних даних на середньому рівні сягнула 10,77%: з 47,12% (констатувальний експеримент) до 57,89% в експериментальних групах (формульний експеримент). Динаміка низхідного руху показників на низькому рівні продемонструвала майже триразове зниження. Різниця між показниками сягнула 22,32%: з 40,74% (констатувальний експеримент) до 18,42% в експериментальних групах (формульний експеримент).

16. Результати порівняльного аналізу статистичних даних, отриманих під час констатувального та формуального експерименту, а також у процесі співставлення статистичних даних у контрольних та експериментальних групах (формульний експеримент) дозволяють стверджувати про ефективність розробленої й упровадженої методики формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання. Вищенаведені результати свідчать про вірність сформульованих педагогічних умов формування досліджуваного феномена, про ефективність і коректність педагогічного інструментарію як для формування кожного із структурних компонентів, так і для динамічної системи етнопедагогічної культури в цілому. Отже, доцільно констатувати, що запропонована методика може бути використана в процесі вокально-

хорового навчання вищих музично-педагогічних навчальних закладів України, а також адаптована для процесів інструментальної та музично-теоретичної підготовки.

Список використаних джерел до розділу III

1. Асаф'єв Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. В. Асаф'єв. -М.-Л.; Музыка, 1973. - 144 с.
2. Биков В. Ю. Навчальне середовище сучасних педагогічних систем// Професійна освіта: педагогіка і психологія. /За ред.: І. Зазюна, Н. Ничкало, Т. Левовицького, І. Вільш. Україно-польський журнал. Видання IV.. Видавництво: Вищої Педагогічної Школи у Ченстохові. - Ченстохова, 2004. – С. 59–79
3. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В. Ю. Биков. – Київ: Атіка, 2008. – 684 с.
4. Бондаренко О. О., Бондаренко О. С. Компетентнісний підхід як засіб управління якістю освіти, Науково-методичні підходи до викладання управлінських дисциплін в контексті вимог ринку праці: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 11–12 квіт. 2013 р. : у 2 т. – Дніпропетровськ: Біла К. О., 2013. Т.2, – С. 72-79
5. Голубицька Н.О. Рівні сформованості етнопедагогічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів /Голубицька Н.О.//Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. - Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. – Вип. 25 (30). – К.: НПУ, 2018. – С. 91-95.
6. Голубицька Н.О. Діагностика ставлення майбутніх учителів музики до проблеми формування етнопедагогічної культури у процесі фахового навчання /Голубицька Н.О. //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: педагогічні науки. - №3 (62). Том 2. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. – С. 69-72.

- 7.Голубицька Н.О. Сутність етнопедагогічної культури майбутніх учителівмузичного мистецтва /Голубицька Н.О. //Сучасна мистецька освіта: матеріали II міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. – С. 111 – 115.
- 8.Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 553 с.
- 9.Грінчук Ірина, Бурська Олена. Проблеми музичного мислення: теорія і методика розвитку. Діалектика музичного логосу та ейдосу: Навчально-методичний посібник. / Ірина Грінчук, Олена Бурська. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 224 с.
- 10.Іваницький А.І. Український музичний фольклор. Підручник для вищих учбових закладів. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 320 с.
- 11.Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
- 12.Психологические тесты /под ред. А.А. Карелина: в 2-х т. - М.: ВЛАДОС, 2003. -Т. 2. -248 с.
- 13.Руденко Ю.Д. Основи сучасного українського виховання /Юрій Дмитрович Руденко. - К: Вид-во імені Олени Теліги, 2003. - 328 с.
- 14.Сюй Дзяюй. Методичні засади етнокультурної підготовки майбутніх учителів музики у процесі фахового навчання: дис. на здобуття вченого ступеню канд. пед. наук: спец. 13. 00. 02. «Теорія та методика музичного навчання» / Дзяюй Сюй. – Київ, 2016. – 242с
- 15.Ханбиков Я. И. Народная педагогика /Я. И. Ханбиков. -Казань: Татарск. кн. изд., 1966. - 126 с.
- 16.Харитонов М.Г. Теория и практика этнопедагогической подготовки учителя начальных классов национальной школы : дисс. на соискание учен. степени доктора пед. наук: 13.00.01 / Харитонов Михаил Григорьевич - М., 1999. - 396 с.

- 17.Харламов Н.Ф. Педагогика: учеб. пособие / И. Ф. Харламов.- 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Юристъ, 1997. - 512 с.
- 18.Хоружа О.В. Діагностування рівнів сформованості етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки / О.В. Хоружа // Педагогічні науки: Збірник наукових праць. – Херсон: ХДУ, 2009. – Випуск LIV. – С. 384-389.
- 19.Хоружа О.В. Етнокультурна освіта в системі фахової підготовки майбутнього вчителя музики / О.В. Хоружа // Наука і молодь: Збірник праць щорічної науково-практичної конференції студентів та молодих учених (18 квітня 2008 року) – К.: Міжгалузевий інститут управління, 2008. – Випуск 3. – С. 14-16.
- 20.Хоружа О.В. Етнопедагогічне мислення майбутнього вчителя музики: етапи формування / О.В. Хоружа // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15. Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук. праць – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2010. – Випуск 8 (13). – С. 110-120.
- 21.Хоружа О.В. Етнопедагогічне мислення майбутнього вчителя музики: ситуативний і надситуативний рівні проблемності / О.В. Хоружа // VII культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва. Культурна трансформація сучасного українського суспільства: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 4-5 червня 2009 р. – К.: ДАККІМ, 2009. – С. 392-396.
- 22.Хоружа О.В. Етнопедагогічне мислення як інструмент удосконалення фахової підготовки майбутнього вчителя музики / О.В. Хоружа // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки: Зб. наук. статей. – Черкаси: Черкаський національний університет імені Б.Хмельницького, 2009. – С. 78-81.
- 23.Хоружа О.В. Етнопедагогічне мислення: зміст, завдання, значення / О.В. Хоружа // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти: Збірник матеріалів науково-практичного семінару. – Чернівці: Зелена Буковина, 2008. – С. 110-112.

- 24.Хоружа О.В. Засоби народної педагогіки в контексті формування етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики / О.В. Хоружа // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції: Збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (14-16 травня 2008 р.) – К.: Видавництво Європейського університету, 2008. – Т.2. – С. 76-78.
- 25.Хоружа О.В. Компонентна структура етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики / О.В. Хоружа // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук. праць / Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції “Гуманістичні орієнтири мистецької освіти” 22-24 квітня 2009 р. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Випуск 7 (12). – С. 116-122.
- 26.Хоружа О.В. Методичні засади формування етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики: дис. на здобуття вченого ступеню канд. пед. наук: спец. 13. 00. 02. «Теорія та методика музичного навчання» /Олена Вікторівна Хоружа. – Київ, 2010. – 242 с.
- 27.Хоружа О.В. Методичні умови формування етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики / О.В. Хоружа // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: збірник матеріалів VI мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О.П. Рудницької. – Чернівці: Зелена Буковина, 2010. – С. 258-260.
- 28.Хоружа О.В. Роль етнопедагогічного мислення в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музики / О.В. Хоружа // Наукові записки. Серія педагогічні та історичні науки / Зб. наукових статей. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. - Випуск LXVIII (68). – С. 160-168.
- 29.Хоружа О.В. Роль навчальної дисципліни “Народознавство і фольклор України у фаховій підготовці майбутнього вчителя музики / О.В. Хоружа // VI культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва. Національний мовно-культурний простір України в контексті глобалізаційних та

- євроінтеграційних процесів: Зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції 3-5 червня 2008 р. – К.: ДАККІМ, 2008. – С. 154-155.
- 30.Хоружа О.В. Становлення виховних ідеалів народної педагогіки у контексті історичного розвитку українського етносу / О.В. Хоружа // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи /Зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – Вип. 10. – С. 183-191.
- 31.Хоружа О.В. Сутність етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики в контексті мистецької освіти / О.В.Хоружа // Педагогіка і психологія професійної освіти: Науково-методичний журнал №5. – Львів: Національний університет “Львівська політехніка, 2008. – С. 147-156.
- 32.Хоружа О.В. Типова навчальна програма з дисципліни “Народознавство та фольклор України” / О.В. Хоружа. – К.: Логос, 2008. – 29 с.
- 33.Хоружа О.В. Українська музична етнічна педагогіка та її роль у становленні і формуванні музичної освіти України / О.В. Хоружа // Історія, теорія та практика музично-естетичного виховання: Збірник матеріалів Другого всеукраїнського науково-практичного семінару студентів, аспірантів, молодих вчених (10-11 квітня 2008 р.) – Дрогобич: Посвіт, 2008. – С. 6-15.
- 34.Цагарелли Ю.А. Психология музыкально-исполнительской деятельности: учеб. пособ. /Ю.А. Цагарелли. - СПб.: Изд-во «Композитор* Санкт-Петербург», 2008. – 368 с.
- 35.Цыпин Г.М. Обучение игре на фортепиано / Г.М. Цыпин. - М.: Просвещение, 1984. - 173 с.
- 36.Шадриков В.Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности / В.Д. Шадриков. – М.: Наука, 1982 - 185 с.
- 37.Шадриков В.Д. Психологический анализ деятельности (Системогенетический подход): Учебное пособие / В.Д. Шадриков – Ярославль, 1979, 92 с.
- 38.Шатковский Г.И. Развитие музыкального слуха / Г.И. Шатковский. - М.: Музыка, 1996.

39. Шахов В.И. Формирование педагогического мышления у студентов педвуза: Дисс. на соискание учен. степ. канд. пед. наук: 13.00.01 - К., 1992. - 196 с.
40. Шахов В.И. Системний аналіз структури педагогічного мислення. // Проблеми розвитку психолого-педагогічної науки в науково-технічній творчості молоді. Збірник. /- К., 1992, с. 37-40.
41. Шацкая В.Н. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества / Валентина Николаевна Шацкая. - М.: Педагогика, 1975. - 200 с.
42. Шевнюк О.Л. Культурологічна освіта майбутнього вчителя: теорія і практика: монографія / Олена Леонідівна Шевнюк. - К.: НПУ імені М. Драгоманова, 2003. - 232 с.
43. Шевнюк О.Л. Особливості підготовки студентів-магістрів у системі мистецької освіти / Олена Шевнюк // Педагогіка і психологія професійної освіти. - Львів, 2004. - № 4. - С. 151-158.
44. Шевнюк О.Л. Підготовка фахівців з візуальних мистецтв в системі університетської освіти / Олена Шевнюк // Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова. - Сер. 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. - К.: НПУ, 2005. - Вип. 4 (14). - С. 200-203.
45. Шелупахина Т.В. Музыкальное мышление как предмет культурно-исторического анализа: дисс. на соискание учен. степ. канд. философ. наук: 09.00.04. /- К., 1993. - 140 с.
46. Штейнпресс Б.С. и Ямпольский И.М. Энциклопедический музыкальный словарь. Изд. 2-е, испр. и доп. М., «Сов. Энциклопедия», 1966. 632 с.
47. Шульгіна В.Д. Національна освіта в Україні в умовах розвитку процесів глобалізації / В.Д. Шульгіна // Наук. часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Сер. 14: Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. пр. - К.: НПУ, 2004. - Вип. 1(6). - С. 21-25.
48. Шульгіна В.Д. Українська музична педагогіка / Валерія Дмитрівна Шульгіна. - К.: ДАКККІМ, 2008. - 240 с.
49. Щолокова О.П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя: Монографія. - К.: Віпол. 1996. - 172 с.

- 50.Щолокова О.П. Особливості підготовки студентів-магістрів у системі мистецької освіти /О.П. Щолокова //Педагогіка і психологія професійної освіти: наук.-метод. журнал. - №4. - Львів, 2004. -С.151-158.
- 51.Щолокова О.П. Світова художня культура: від первісного суспільства до початку середньовіччя: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. /О.П. Щолокова, О.Л. Шевнюк, О.М. Семашко. — К.: Вища школа, 2004.- 175 с.
- 52.Щолокова О.П. Система професійної підготовки студентів педагогічних вузів до художньо-естетичної освіти школярів: Автореф.дис. ...д-ра пед.наук. - К, 1996, - 43с.
- 53.Щолокова О.П. Художнє мислення в умовах педагогічної діяльності вчителя мистецтва /О.П. Щолокова //Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. пр. - К.: НПУ, 2004.-Вип. 5.-С. 35-39.
- 54.Яворский Б. Статьи. Воспоминания. Переписка. Т.1./ Болеслав Леопольдович Яворский. М.: Сов.композитор, 1972. - 711с.
- 55.Яворский Б.Л. [сост., ред. и предисл. И.С.Рабинович: в 2-х т.] /Болислав Леопольдович Яворский. - М.: Музыка, 1964. - Т.1.: Воспоминания, статьи и письма. -1964. - 670 с.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено науково-теоретичне розроблення проблеми формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання, методологічно обґрунтовано і конкретизовано сутність і специфіку досліджуваного феномена, розроблено його компонентну структуру, упроваджено, апробовано та експериментально перевірено поетапну методикау ефективного формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва як цілісної системи. Відповідно до поставленої і досягнутої мети дослідження, сформульованих і вирішених завдань зроблено наступні висновки.

1. Етнопедагогічна культура вчителя розглядається в дослідженні як інтегративна особистісна якість, що виявляється у засвоєнні цінностей народної педагогіки та здатності їх творчого застосування у навчанні, вихованні та розвитку учнів. Термінологічно-змістовий аналіз поняття «етнопедагогічна культура», на основі аксіологічного, діяльнісного та компетентнісного методологічних підходів дозволив визначити *сутність* етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, як інтегровану якісну характеристику особистості, що поєднує етнопедагогічну спрямованість фахової музично-педагогічної діяльності, високий рівень володіння практичним досвідом народного навчання й виховання, перманентне самовдосконалення в галузі впровадження етнопедагогічної й етномузичної діяльності на базі систематичного застосування національного музичного фольклору та національного музичного мистецтва як опорних засобів української етномузичної педагогіки. Доведено, що сформованість етнопедагогічної культури дозволяє вчителів музичного мистецтва розбудовувати й втілювати педагогічну модель власної фахової діяльності на базі системи цінностей народної педагогіки з метою виховання підростаючого покоління згідно її виховних ідеалів, а також зумовлює цілеспрямоване включення до педагогічного інструментарію різних груп

методів народної педагогіки для розв'язання не лише етнопедагогічних задач, але й усіх проблемних ситуацій навчального процесу. Етнопедагогічна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва інтегрується до макропоняття «культура» в якості її елементу.

2. Визначено *етнопедагогічний потенціал вокально-хорового навчання*, який являє собою сукупну спроможність навчальних дисциплін, які забезпечують функціонування цього процесу, щодо формування в студентів етнопедагогічної свідомості, етнопедагогічного мислення на основі засвоєння системи цінностей української народної педагогіки загалом і етномузичної педагогіки зокрема, втіленої у зразках українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва, а також використання у педагогічній діяльності етнопедагогічних методів і засобів згідно з аксіологічним, пізнавальним та методично-дослідницького векторами.

3. Проведений системно-структурний аналіз змістових складових компонентної структури етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва дозволив визначити досліджуваний феномен в якості цілісної динамічної системи нерозривно пов'язаних між собою інтелектуально-ціннісного, комунікативно-деонтологічного і креативно-діяльнісного структурних компонентів. Динамічність етнопедагогічної культури як системного утворення зумовлюється наявністю функцій цілеутворення, розуміння та рефлексії, комунікативної функції. Значну роль відіграє також функція постановки і розв'язання етнопедагогічних задач, які забезпечують процес формовання кожного із структурних компонентів від його вихідного до прикінцевого результату, а також процес сформованості всієї системи в цілому.

4. У результаті дослідження було розроблено критерії та показники сформованості етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, а саме: ступінь мотиваційної сформованості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей народної педагогіки; міру сформованості комунікативних умінь щодо організації творчої взаємодії між учасниками процесу музичного навчання на основі української

етнопедагогічної деонтології; ступінь фахової результативності щодо постановки та розв'язання проблем етнопедагогічної діяльності. Застосування визначених критеріїв і показників дозволило здійснити розроблення якісних характеристик низького, середнього та високого рівнів сформованості етнопедагогічної культури студентів, розподілити їх за високим, середнім і низьким рівнями.

5. Розроблено й теоретично обґрунтовано сукупність педагогічних умов ефективного формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, що включає: фундаменталізацію етнопедагогічного базису для розбудови навчального середовища в межах процесу вокально-хорового навчання, яке забезпечує гармонізацію й інтегрування вокально-хорової й етнопедагогічної навчальної діяльності шляхом системного застосування опорних засобів етномузичної педагогіки – музичного фольклору та національного музичного мистецтва – у розробленні педагогічного інструментарію для вивчення диригентсько-хорових дисциплін; етнопедагогічну деонтологізацію, яка забезпечує накопичення комунікативно-деонтологічного досвіду гуманних взаємовідносин; дозволяє студентам створити модель поведінки, побудованої на базі цінностей-відносин української народної педагогіки й відповідає її виховним ідеалам; реалізується шляхом практичного введення деонтологічних елементів (методів і засобів української народної педагогіки, спрямованих на формування гуманних відносин спілкування згідно з національними виховними ідеалами) у зміст навчальних курсів, що входять до складу вокально-хорового навчання; інтеграцію педагогічного інструментарію вокально-хорового навчання та етнопедагогічного інструментарію в контексті творчого конструювання й розроблення спеціального методичного забезпечення на основі тісної взаємодії всіх груп методів, засобів і прийомів диригентсько-хорової роботи й української народної педагогіки для постановки й розв'язання поточних та стратегічних задач вокально-хорового навчання, проблемних ситуацій, етнопедагогічно орієнтованих проблемних ситуацій тощо.

6. Розроблено, упроваджено в процес вокально-хорового навчання та експериментально перевірено методику формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, яка передбачає впровадження ряду педагогічних перетворень, що забезпечують процес насичення вокально-хорового навчання відповідним навчальним інструментарієм, побудованим на класичних і сучасних методах і засобах вокально-хорового навчання, інформаційно-комунікаційних засобах мистецького навчання, поєднаних із етнопедагогічними методами і засобами. Запропонована методика містить методи мотивації мистецького навчання, вербальні, образно-демонстраційні, евристичні, інтерактивні методи, тренінги, інноваційні технології, поєднані із методами і засобами етнопедагогічного впливу.

7. Етнопедагогізація процесу вокально-хорового навчання студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів дозволяє розглянути вокально-хорове навчання як процес формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на основі системи цінностей народної педагогіки, у контексті активного, системного і творчого використання її методів і засобів. Проведене дослідження актуалізує залучення принципово важливого наукового підходу до фахового навчання студентів – етнопедагогічного. Застосування етнопедагогічного підходу в процесі фахового навчання загалом і вокально-хорового навчання зокрема дозволяє збагатити теоретико-методологічну базу подальших досліджень з теорії та методики музичного навчання.

ДОДАТКИ

Додаток А

Діагностичне опитування щодо ставлення респондентів до проблеми формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Анкета адресована студентам та викладачам вищих музично-педагогічних навчальних закладів. Просимо Вас відповісти на запитання у вільній, зручній для Вас формі.

Результати опитування будуть використані в узагальненому вигляді, тому прізвище, ім'я та по-батькові вказувати не потрібно.

Запитання.

У якому навчальному закладі Ви навчаєтесь / працюєте ?

На якому курсі Ви навчаєтесь ? / На якій посаді Ви працюєте ?

Які навчальні заклади Ви закінчили попередньо?

Як Ви ставитесь до твердження, що українська народна педагогіка є основою українського національного навчання та виховання всіх рівнів?

Як, на Вашу думку, позначиться цілеспрямована етнопедагогічна підготовка на загальній фаховій підготовці майбутніх учителів музики?

Чи достатньою, на Вашу думку, є кількість запланованих годин для вивчення навчальної дисципліни «Народознавство і музичний фольклор України», яка надає окремі знання в галузі української етнопедагогіки? (Прим.: на денному відділенні цей курс викладається протягом одного семестру; з аудиторних занять: лекційних 26 год., семінарських 8 год.)

Чи є доцільним розробляти спеціальні методики музичного навчання, які б у своєму педагогічному інструментарії сполучали методи і засоби мистецького навчання з методами і засобами української народної педагогіки?

Чи вважаєте Ви необхідним спрямувати фахове навчання студентів на комплексне формування в них такої культури, яка б забезпечила майбутньому вчителю музичного мистецтва вміння застосовувати в

конкретних проблемних ситуаціях музичного навчання школярів методи української народної педагогіки, засоби й теоретичні положення української етномузичної педагогіки, а також враховувати психологічні особливості ментальності українського народу?».

Додаток Б

Тест на вияв рівня сформованості інтересу до набуття етнопедагогічних, етнологічних, етномузичних знань майбутніми вчителями музики (За методикою О.Хоружої).

Відповіді на запитання (від 01 до 05, де 05 – впевнено «так», 04 – більше «так», чим «ні», 03 – не впевнений, 02 – більше «ні», чим «так», 01 – впевнено «ні») записуються у відповідні клітинки в картках:

Курс _____ Дата _____

Прізвище, ім'я, по-батькові _____

1	4	7	10	13	16
2	5	8	11	14	17
3	6	9	12	15	18

Обробка карток: необхідно скласти всі цифри в кожному рядку. Три рядки відповідають трьом рівням інтересу. Той рядок, який містить найбільшу суму, буде відповідати наявності в даного респондента рівня інтересу.

Що спонукає Вас під час занять з «Хорового диригування» вивчати хорові обробки українських народних пісень?

Вчу тому, що ці обробки входять у репертуар хорового колективу, в якому я співаю.

Тому, що ці обробки мені знадобляться в подальшій роботі вчителя музичного мистецтва.

Я сам (сама) пропоную викладачеві включити хорові обробки українських народних пісень до моєї програми, бо мені це цікаво.

Як Ви пояснюєте своє ставлення до засвоєння системи цінностей, методів і засобів української народної педагогіки під час вивчення курсу «Народознавство і музичний фольклор України»?

Якби це було можливо, я взагалі не вивчав би цей курс.

Вважаю, що вивчення цього курсу потрібно мені для загального розвитку.

Вважаю, що чим більш поглиблено я долучаюсь до вивчення системи цінностей, методів і засобів української народної педагогіки під час вивчення курсу «Народознавство і музичний фольклор України», тим більше мені хочеться дізнатися.

Який репертуар на заняттях з «Хорового класу» Вам більш за все подобається опрацьовувати ?

Хори з опер західно-європейських композиторів-класиків Вольфганга Амадея Моцарта, Джоаккіно Россіні, Джузеппе Верді, Ріхарда Вагнера.

Хори з опер російських композиторів-класиків М.Глінки, М.Римського-Корсакова, П.Чайковського.

Хори з опер, кантат та ораторій українських композиторів-класиків С. Гулака-Артемівського, М. Лисенка, С.Людкевича, Б.Лятошинського.

Яке значення має вивчення української народної педагогіки для оволодіння Вами фахом учителя музики?

Ніякого.

Вивчаючи українську народну педагогіку, краще розумієш інші педагогічно спрямовані навчальні дисципліни.

Знання української народної педагогіки допомагає стати висококваліфікованим фахівцем.

Чи не вважаєте Ви, що найбільш складні теоретичні питання етнопедагогічного змісту під час навчання в університеті можна було б взагалі не розглядати?

Чи не вважаєте Ви, що у фаховій діяльності Вам знадобляться тільки деякі етнопедагогічні знання?

Чи не вважаєте Ви, що поглиблені знання щодо змісту, принципів, методів і засобів української народної педагогіки є запорукою успішної фахової діяльності вчителя музики?

Чи бувають випадки, коли Вам не вистачає етнопедагогічних знань, але засвоювати їх Ви не бажаєте?

Чи бувають випадки, що на заняттях Вас зацікавлює певний матеріал етнопедагогічного змісту, але вдома бажання ним займатися зникає?

Як часто під час вивчення матеріалу етнопедагогічного змісту Ви звертаєтесь, окрім підручників і конспектів, до інших джерел інформації: книг, інтернет-джерел, аудіо і відео записів, відвідування наукових, мистецьких заходів тощо?

Додаток В

**Тест на вияв рівня сформованості готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки, сконцентрованих у музичному фольклорі та національному вокальному мистецтві
(за модифікованою методикою Сюй Дзяюй)**

Інструкція: Уважно і вдумливо прочитайте тестові запитання. Якщо вони співпадають з Вашими міркуваннями відносно даного запитання то зазначте "Так", якщо Ви не погоджуєтесь, то відповідь повинна бути "Ні".

1.Я не думаю, що провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва має відбуватись на базі музичного фольклору і національного вокально-хорового мистецтва України, в яких сконцентровано систему цінностей етнічної культури українського народу щодо виховання підростаючого покоління згідно паритету чоловічого і жіночого виховних ідеалів, формування толерантності як основи національної деонтології, а також транслявання до наступних поколінь надбань української духовної та матеріальної культури.

2.Я не розумію, навіщо пізнавати систему цінностей етнічної культури українського народу, вивчаючи музичний фольклор і національне вокальне мистецтво України, якщо можна просто прочитати підручник з музичної фольклористики.

3.Вважаю, що навчальні програми з музичного мистецтва для школярів як молодших, так і середніх класів мають суттєво зменшити відсоток українських музичних фольклорних творів.

4.Під час «Виробничої педагогічної практики з музики», коли я підбираю музичний матеріал для слухання школярів, я надаю перевагу класичним музичним творам Й.С. Баха, Л. Бетховена, Й.Гайдна та ін. по

відношенню до слухання української класичної музики С.Гулака-Артемовського, М.Лисенка, М.Лятошинського та ін.

5.Я вважаю педагогічною помилкою використання українського музичного фольклору та національного вокально-хорового мистецтва для розвитку музично-творчих здібностей у процесі фахового навчання майбутніх учителів музики.

6.Вважаю, що вивчаючи із учнями у шкільному хоровому колективі хорові номери з опер Олександра Бородіна, Джузеппе Верді, Вольфганга Амадея Моцарта, Джоаккіно Россіні, я досягну кращого результату у формуванні в дітей вокально-хорових умінь і навичок, ніж вивчаючи хори з опер С.Гулака-Артемовського, М.Лисенка, а також хорові номери з кантатно-ораторіальної творчості М.Вербицького, Л.Ревуцького та Б.Лятошинського.

7.Вважаю, що з часом використання під час уроків музичного мистецтва методів і засобів української народної педагогіки стане неактуальним.

8.Під час проведення уроків музичного мистецтва, якщо це не обумовлено програмним змістом, я не стараюсь не застосовувати українські народні прислів'я, скоромовки та казки.

9.Мені не подобається застосовувати для розспівування школярів елементи українських фольклорних творів, а також творів українських композиторів, що базуються на українській народній пісенності.

10.Я не бачу необхідності відвідувати із учнями концерти, де виконується народна музика.

Інструкція: відповідь «Так» - 1 бал, відповідь «Ні» - 2 бали.

Високий рівень сформованості готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до провадження фахової діяльності на основі системи цінностей української народної педагогіки, сконцентрованих у музичному фольклорі та національному вокальному мистецтві – від 18 до 20 балів, середній рівень – від 14 до 17 балів, низький рівень – від 10 до 13 балів.

Додаток Г

Діагностика музично-комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики

(за модифікованою методикою О.Хоружої)

Термінологічний словник-таблиця.

1. Прізвище, ім'я, по-батькові.
2. У якому навчальному закладі Ви навчаєтесь?
3. На якому курсі Ви навчаєтесь?
4. Який навчальний заклад Ви попередньо закінчили?

Інструкція: Складіть таблицю за зразком, уважно прочитавши назви запропонованих понять, що розміщуються в лівій колонці. В середній колонці самостійно дайте визначення запропонованого поняття у вільній, зручній для Вас формі. У правій колонці напишіть своє розуміння змісту визначеного поняття.

ПОНЯТТЯ	ВИЗНАЧЕННЯ	ЗМІСТ
Діалогічне спілкування		
Стиль педагогічного спілкування		
Професійний імідж вчителя музичного мистецтва		
Творча взаємодія		
Навчальна дискусія		
Софістична суперечка		
Евристичний полілог		
Навіювальні методи української народної педагогіки		
Дискусійна гойдалка		

Рольова гра		
Дитячий фольклор		
Створення асоціативного малюнку		
Жанрова дифузія в музичному фольклорі		
Епічний рід музичного фольклору		
Наслідувальні методи опрацювання музичного твору		

Додаток Д.

Діагностика етнопедагогічної ерудованості на основі функціонування механізму мисленнєвих операцій

Це завдання адресоване студентам вищих музичних та музично-педагогічних навчальних закладів, які прослухали Ви навчальний курс “Народознавство та фольклор України”, “Українська народна творчість”, “Українська музична фольклористика” абощо. Просимо Вас виконати завдання самостійно у вільній та зручній для Вас формі.

Прізвище, ім'я, по-батькові.

У якому навчальному закладі Ви навчаєтесь?

На якому курсі Ви навчаєтесь?

Який навчальний заклад Ви попередньо закінчили?

Скільки семестрів тривало вивчення навчальної дисципліни “Народознавство та фольклор України”, “Українська народна творчість”, “Українська музична фольклористика” абощо?

Наступний блок завдань стосується з'ясування рівня етнопедагогічної ерудованості на основі функціонування механізму мисленнєвих операцій.

1. Проаналізуйте етнопедагогічний потенціал українського музичного класичного мистецтва як провідного засобу української етномузичної педагогіки.

2. Класифікуйте наведені нижче методи народного виховання за групами практично-дійових, навіювальних, переконувальних, попереджувальних, спонукальних та оцінювальних методів, визначених Ю.Руденком в залежності від цілей їх застосування, способу впливу на особистість.

Методи народного виховання:

режим праці, відпочинку, гра, вправлення, товаришування, дружба, мовленнєвий етикет;

казка, легенда, міф, молитва, заповідь, символ, авторитет, приклад;

бесіда, розповідь, прислів'я, приказка, притча, оповідання;

застереження, догляд, контроль, клятва;

почуття честі й гідності, змагання, подарунок, вимога, нагадування, обов'язок, гасло, порада, настанова, наказ;

похвала, подяка, докір, осуд, догана.

3. Класифікуйте український музичний фольклор за родами і жанрами.

4. Абстрагуйте один з жанрів фольклорної творчості для детального визначення його характерних рис.

5. Здійсніть узагальнення методів, засобів та принципів української етнопедагогіки в єдину систему педагогічних знань народу;

6. Конкретизуйте свої знання щодо сутності наступних засобів української етнопедагогіки (за В. Коротеєвою):

краєзнавство як провідник у формуванні національної духовної культури;

народна міфологія як чинник формування українського національного характеру, способу мислення та світогляду;

український фольклор як втілення багатогранної душі українського народу, його духовного багатства;

національне мистецтво як джерело засвоєння ідейності, моральності, естетики рідного народу;

народний календар як втілення синтезу народних знань народної філософії, астрономії, математики, біології, хліборобської справи тощо;

національна символіка як чинник етнізації молоді, формування історичної пам'яті та свідомості;

родинно-побутова культура як запорука виконання та продовження заповітів старшого покоління, вивчення і знання родоводу та ін.;

7. Визначте по три різновиди вербальних, невербальних і мистецьких засобів педагогічної комунікації і порівняйте їх за цілями їх застосування.

Додаток Є

Самоаналіз умінь майбутніх учителів музики щодо застосування методів і засобів української народної педагогіки разом із вербальними і невербальними засобами педагогічної комунікації (За модифікованою методикою Н. Кузьміної та В. Гінецинського)

Здійсніть самооцінку по кожному пункту, тобто обведіть відповідний бал за шкалою (від 5 – “безумовно ТАК” до 1 – “безумовно НІ”)

Шкала для оцінки *деонтологічно-комунікативних* умінь:

Я готовий (готова) забезпечувати педагогічну комунікацію на уроках музичного мистецтва на основі гуманних відносин між учасниками процесу музичного навчання, що базуються на принципах етнопедагогічної деонтології.

Безумовно ТАК 5 4 3 2 1 Безумовно НІ

Я здатен (здатна) організувати процес творчої взаємодії між учасниками навчального процесу на основі засобів і методів української народної педагогіки.

Безумовно ТАК 5 4 3 2 1 Безумовно НІ

Я можу у конкретній проблемній ситуації навчально-виховного процесу різко змінити професійний індивідуальний імідж паралельно із зміною того чи іншого засобу або методу української народної педагогіки.

Безумовно ТАК 5 4 3 2 1 Безумовно НІ

Я можу у конкретній проблемній ситуації навчально-виховного процесу творчо поєднати сучасні педагогічні методи та засоби мистецького навчання із методами і засобами української народної педагогіки.

Шкала для оцінки умінь застосування *вербальних методів і засобів педагогічної комунікації*:

Я можу у процесі у вокально-хорової роботи, під час подання навчальної інформації за необхідності довільно змінювати тембр голосу, його динамічні спади та підйоми, силу й час звучання.

Безумовно ТАК 5 4 3 2 1 Безумовно НІ

Я можу під час виконання обов'язків керівника хорового колективу у процесі організації діалогічного спілкування із музичним твором довільно варіювати застосування методу бесіди і методу поточних коментарів вербалізації змісту музичних творів.

Безумовно ТАК 5 4 3 2 1 Безумовно НІ

Я можу під час виконання обов'язків керівника хорового колективу у процесі діалогічного визначення змісту вокально-хорового твору довільно варіювати застосування методу розповіді і методу вербалізації змісту музичних творів.

Безумовно ТАК 5 4 3 2 1 Безумовно НІ

Я здатний (здатна) враховувати психофізіологічні особливості спілкування школярів під час вокально-хорової роботи згідно українського дитинознавства.

Безумовно ТАК 5 4 3 2 1 Безумовно НІ

Шкала для оцінки умінь застосування *невербальних методів і засобів педагогічної комунікації*:

Я здатен (здатна) у процесі організації слухання музики на уроці музичного мистецтва за допомогою жестикуляції й міміки швидко спрямувати дітей на сприймання музичного матеріалу.

Безумовно ТАК 5 4 3 2 1 Безумовно НІ

Я заточений (заточена) під час провадження диригентсько-хорової роботи із дітьми на постійне удосконалення диригентського жесту і диригентської пластики.

Безумовно ТАК 5 4 3 2 1 Безумовно НІ

Я спроможний (спроможна) роз'яснити значущість умілого використання під час вокально-хорової роботи засобів невербальної комунікації.

Безумовно ТАК 5 4 3 2 1 Безумовно НІ

Я здатний (здатна) віднайти власний педагогічний стиль спілкування із учнівським колективом на уроці музичного мистецтва та у позаурочній діяльності.

Безумовно ТАК 5 4 3 2 1 Безумовно НІ

ДОДАТОК Ж

Список опублікованих праць Н.О. Голубицької

1. Голубицька Н.О. Етнопедагогічна культура майбутніх учителів музичного мистецтва як система і цілісність /Голубицька Н.О. //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського: педагогічні науки. - № 2 (61). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. – С. 76-81.

2. Голубицька Н.О. Рівні сформованості етнопедагогічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів /Голубицька Н.О. //Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. - Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. – Вип. 25 (30). – К.: НПУ, 2018. – С. 91-95.

3. Голубицька Н.О. Діагностика ставлення майбутніх учителів музики до проблеми формування етнопедагогічної культури у процесі фахового навчання /Голубицька Н.О. //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: педагогічні науки. - №3 (62). Том 2. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. – С. 69-72.

4. Голубицька Н.О. Педагогічні умови формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової діяльності /Голубицька Н.О. //Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти: зб. наук. пр.: наукове електронне видання. – Вип. 8. – Слов'янськ: ДДПУ, 2017. - С. 55-61. ISSN 2414-9292

5. Голубицька Н.О. Основні функції етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського /Голубицька Н.О. //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: педагогічні науки. - № 4 (63). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. – С. 95-102.

6. Голубицькая Н.А. Специфика этнопедагогической подготовки будущих учителей музыкального искусства /Голубицькая Н.А. //Valorificarea strategiilor inovationale de dezvoltare a invamantului artistic contemporan /coord: Tetiana Vularga. – Balti. S.n.: Tipogr.: «Indigou Color», 2018. – С. 231-237.

7. Голубицька Н.О. Системний підхід до формування етнопедагогічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів /Голубицька Н.О. //Сучасні проблеми виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін: матеріали всеукраїн. наук.-практичної конференції [під ред. А.Козир, К.Щедролосєва. – Вип. 2. – Херсон: ХДУ, 2017. - С. 91-94.

8. Голубицька Н.О. Сутність етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва /Голубицька Н.О. //Сучасна мистецька освіта: матеріали II міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка А.Авдієвського. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. – С. 111-115.